

చెన్నపట్టణము, జూన్ ౧౯౩౦

సంపుటము ౭ ప్రమోదూత సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము సంఖ్య ౬

హంపీక్షేత్రము

కొడాలి వెంకటసుబ్బారావు, కామరాజుగడ్డ శివయోగానందరావు గార్లు

నేటిస్థితి

మంటలో నీదుమూర్తిని మాడ్చునాడు-కామదహనార్చిలో అగ్నికణ మొకండు
గాని కన్పింపబోదు ముష్కరవిరోధి-ఖడ్గములు పూతములా? రోషకలుషితములా?

సంకీర్ణములు

ఆంతరంగిక భాషణాలయంబున దిమ్మ పగులు చూపింప దిప్పటికిగూడ
పంపాసరస్సులోపల లేతతరగలో విరుపు కన్పింప దీవేళగూడ
"చిగురుకొమ్మైన్మనను చేవన్న" పెద్దన్ననుడి పొల్లుగాని దిప్పుడునుగూడ
* భీమసేనేక్షణాభీలరక్తిమలోన నలుపు కన్పింప దీనాడుగూడ

* కమలాపురము వెళ్లే త్రోవలో నగరరక్షకుడుగా పనిచేసిన భీమనాయకుని ప్రతిమ నల్లరాతిమీద ఎర్రరాతి కళ్లతో చెక్కినారు. బతికి ఉన్న మనిషికి కోపంవస్తే ఇంత కంటియెరుపు ఉండదు.

7. 6- 1 ౧౮3

జడము లివి చేతనత్వోత్పాదక లేదు-నేటికీ వినిలో నిట్లు నిలిచిపోయె?
దివ్యసామ్రాజ్యశ్రీశాధి దేవతయగు-మా తెలుగువీర్య మేలయ చేతనంబు?

ఈ జీర్ణకుగ్రామ మేమి చూపించును-తెనుగురారాజు పండినయశస్సు
*ఈ "లంజదిబ్బ"యం దేనీతి నిలుచును-రాకాసి రేడంటరానిమంట
ఈపాడుగుళ్లలో నేమి శేషించెను-తెలుగుభక్తుడు కత్తితెగిన యెరుపు
ఈ కొండకోనలం దేమి శబ్దించును వాల్మీకి యమృతంపు వానచినుకు
భారతీయ పురాణరూపములలోన-తెలుగు సామ్రాజ్యమును వన్నెదిద్దినట్టి
జీర్ణవిద్యామహారణ్యసీమయందె-కనుక ఫలితము రెంటనొక్కటిగ నిలుచు.

రామయ్య మర్కటరాజుతో భాషించుగుట్ట రాయలవారి కోటకొమ్ము
సీతమ్మ స్నానాలు చేసి జపించిన రేవు శత్రులు తేలలేనిలోతు
మాతంగముని తపోమహిమ నేర్చినకొండగుహ కమలవ్యూహ గుణముకలది
శబరి యెంగిలిపండు చవుల నూరినగుహ రారాజు దైన ఫిరంగిశాల
మా పురాణవీరులనాటి మహిమలెల్ల-ఆంధ్రసామ్రాట్ప్రజా రత్నాలయములు
గా స్థిరపడినవి నిజముగా కనబడి-తుదకు పౌరాణికము లట్లు తూలిపోయె.

మహార్నవమిశాల

(దసరాదిబ్బ)

కురిసిన దెచట వాక్కులజ్రుంభణములోన కవిరాజుపైన బంగారువాన
సలిపిన దెచట ధూర్జటి దివ్యలేఖిని నవ్యవారాంగనా నర్తనంబు
తొడిగిన దెచట నిస్తులరాజహస్తము కవిపితామహు కాలి కంకణంబు
విరిసిన దెచట ప్రవీణవాచస్పతి రామలింగని హాస్యరససమృద్ధి
అది శిలలదిబ్బ దసరాలకైనదిబ్బ-తెలుగు లలితకళాదేవి తీర్చినట్టి
కొలువుకూటపుదిబ్బ వన్నెలకుదిబ్బ-మా మహార్నవమీశాల మంటపంబు.

ఆడుచున్నది రెక్కలార్చి గరుత్పతి తెలుగుజెండాక్ర తీసి రేల
పిలుచుచున్నది పాలపిట్ట రాయలపేళ్లు వరుసగా గద్దెనెక్క రదియేల

---

* అప్పటి భోగమువాళ్ల వీథిని ఇప్పుడు లంజదిబ్బ అంటున్నారు. ఇక్కడే సీతమ్మను రావణుడు అపహరించి ముట్టుకోబోయి పతివ్రతాగ్నికి భయపడి గడ్డతో అమ్మవారిని రథముమీద పెట్టుకొన్నాడట.

పాడుచున్నది రిచ్చపడి కోకిలాంగన అష్టదిగ్గజము లేమైరి రాగు
విలుచుచున్నది నెమ్మి విసిగి వన్నెలరాళ్ల తళు కమ్మదేల వర్తకులగుంపు
ఆంధ్రసామ్రాజ్యనాటకాభ్యంతరమున-చివరతెర జారిపోయినచిన్నె లరసి
మంగళంబును బాడినమాడ్కి నేమొ-తీరి గొంతెత్తుచున్న దీ ద్విజకులంబు.

స్నానాల చెరువు

అతిథుల స్నానాలకై త్రవ్వినారటో పనిబూని యీ రాతిపలకచెరువు
పాడిపించినారటో మడిబట్ట తగిలింప రకరకంబులగుబ్బరాతిమేకు
జపతపంబులకయి సమకూర్చినారటో పుణ్యాంగనలు రాతిపూలపీట
కరగించినారటో గంధాక్షతద్రవ స్ఫటిక శోణిత రాతి పాలనురుగు
వానతడిసినభూమియై సానవడిన-ఇనుపకమ్మియునై కోతగనిన కొయ్య
ముక్కయై నీటిబొట్టుల మొనలుకరుగు-చందనంబయ్యె తెల్గు వజ్రాలగుండె
నాడు, తురకలు ఛేదించునాడుగూడ.

నర్తనశాల

కాళ్లపారాణి చిక్కన నృత్యవేళల చెమటలో కరగిపోసినది "చార"
చక్రభ్రమణవేళ జలతారు తలకట్టు తెగినముత్యాలు దిద్దినది "ముగ్గు"
విశ్రామకేళికావేళ వాదించి పచ్చీసులో నెంచి కచ్చినది "పావు"
నృత్యగానపరీక్ష నెరిగి దినాభ్యాసమునకు ధరించి విప్పినది "గజ్జె"
రేగిపోలేదు, చెరగనులేదు, కదలి-పంటగడి తప్పలేదు సప్తస్వరాల
కనుగుణంబుగ మ్రోయ మానినది లేదు-నేటికిని గిన్నరాంగనానిచయ మాంధ్ర
రాజకన్యానుసరణ పరత్వమందు-తెలుగునర్తనశాలలో తిరుగుకతన.

వెన్నెలరేల మా తెలుగు వీరులు కిన్నరకామినీవయో
భ్యున్నతి కొల్లగొందురట పూర్వము తమ్ములరాచకన్నియల్
నున్ననచేసి ప్రేమమున మంచినగాథల జ్ఞప్తి నాకమం
దున్నను వాడుకల్ విడువనోపరు నైజము లిట్టివేగదా.

నర్తనశాలలో ప్రణయనాట్య మొనర్చిన భీమబాహువై
వర్తనమప్డు కీచకుని వంతితిహాసములోన తెల్గు భూ
భర్తపసిండిసాలపయి బారిన మ్లేచ్ఛుల కంటి చూపులన్
వర్తిలు కీచకత్వముల వంతున కొక్కడు లేడె భీముడై.

నా శ హే తు వు లు

గురుపూజలో తృప్తికుదురని సన్న్యాసి చిరునవ్వు మొల్కక వంచించె నేమొ
సిరిగర్వమున దృష్టిచెదరిన సిద్ధాంతి గుణకారలబ్ధి సంకుచితమేమొ
కవిరాజు పద్యసంకల్పహర్షంబున విషమాక్షరంబు కన్పింపదేమొ
దాసియయ్యు పతివ్రతాత్వభంగము కోడి నిట్టూర్పులో నగ్గి నిలిపె నేమొ
తెలుగురాజుకుపుట్టిన తెగులుపురువు-తొలిఘనోయేమొ ఆంధ్రుల తొలకరిసిరి
కానిచో ఎన్న డనుకోని దీనచరిత-కాస్పదంబయిపోవునే ఆంధ్రమాత!

[సశేషము]

వసంతగానము

రామచంద్ర అప్పారావు గారు

౧

పూవు లెల్లెడ వికసించి తావి యలరఁ
బంపుచున్నవి నాపైకి మాట నేదొ,
యొలికి జాలు తరలిపోవ నొప్పుచుండు
నట్టి పూదేనె నీరాడ మనుచుఁ బిలుచు,
నొంటిగా రసాలపుశాఖ నొదిగి యొదిగి
పొంగు నానందమునఁ బాట మొదలువెట్టి
యెవరికిని గాకపోవున ట్లెల్లరికిని
రాగవల్లి మెఱుఁగుఁదీఁగె రహి వెలుంగఁ
గోయిల కలస్వనంబునఁ గూయుచున్న
దహహా! వసంతము! నావనం బంత వింతఁ
గూర్చు శృంగారరసమును గురియుచుండె.
నిర్మలానందవశమున నేలనెల్ల
మఱచినాను, నాపాటల మాటఁగూడ
మఱచినాను నర్థపుజోలి కరుగనేల?
యో గులాబి! నీమనసెటు లొప్పు నట్లె
నాదు నాదంపు టర్థంబు నందుకొనుము,
మారుమూల నెందో యూరుఁబేరు లేక
యున్న యీవనంబందు నాకొప్పినట్లు
పాడుకొందుఁ—గేళాకూళిఁ బయలువెడలు
తేటనీట నెవ్వఁడో యొక్క బాటసారి
తృప్తి దీరంగ దాహము దీర్చుకొనును
నిద్దురించును మఱచి, శాంతిని సుఖాన.
నీడు లేకయు నీడాలు నీడుతావి
వేఱువేఱుగఁ గని క్రొత్తవేదములను
వ్రాసి సుఖముగా జారిపో వాంఛదక్క
పూని నాసంగతినిగూర్చి యేనె తలఁప
నింక నన్యులగోల నాకేల బాల?—

తిక్కన కవితాసరణి

డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, యమ్.ఏ.,యల్.,టి. పి ఎచ్.డి.

(నెల్లూరు "ప్రోగ్రెసివ్ యూనియను" వారు మార్చి ౨౨ వ తేదీన జరిపిన తిక్కనజయంత్యుత్సవసందర్భమున చదివినది)

తిక్కన కవిబ్రహ్మ అని కవీంద్రులచేత పేరుపొందిన ప్రతిభాశాలి. ఆతడాంధ్ర భాషాప్రపంచమున అపూర్వమైన, అత్యాశ్చర్యకరమైన, ఆత్మసమ్మోహనకరమైన, అనిర్వాచ్యమైన సృష్టిని కల్పించినాడు. అతనికి పూర్వమట్లు కవితాసృష్టి ఆంధ్రభాషయందే కాదు. ఏభాషయందును కలుగలేదు. ఆతరువాతకూడా కలిగినట్లు తోచదు. ఇంగ్లీషు వాఙ్మయములో షేక్స్పియరును భావనాప్రకటనమునకున్ను, ప్రకృత్యనుకరణశక్తికిన్ని ఉదాహరిస్తారు. కాని, అతనిభావన ఐహికవిషయ సంబద్ధమైనది. అతని నాటకకథలు చాలవట్టుకు మనుష్యలోకమునకు సంబంధించినవి. అతనిభావన కొన్నిచోట్ల మాత్రము మెరపువలె మెరుస్తుంది. ఆతనికు అంతటితో అంతరిస్తుంది. తిక్కన ప్రకటించిన భావన నిలుకడ గలిగిన విద్యుద్దీపము. వల్లని మనోహరమైన శుభ్రకాంతి. వీల్పమకవిభావనయందు మిన్నయే. దానినాతడు అమానుషవిషయవర్ణనమున నుపయోగించినాడు. కాని, ఆతడు తీసుకొన్న కథాభాగము మిక్కిలి సంకుచితమైనది. ఆతడు దేవతలను మనుష్యులుగా చేసినాడు. భారతకవులు మనుష్యులను తమకవితా బలముచేత దైవసములుగా చేసినారు. హోమరుకవి తన ఇల్లియడు ఒడిస్సేలలో భారతకథాసంవిధానమునకు కొంచెము దగ్గరగా వచ్చినాడు. కాని, వర్ణనభాగమునగాని, కథావిస్తృతియందుగాని, కవిత్వప్రతిభయందుగాని, అతని ఐతిహ్యము మహాభారతకథతో దీటురాదు.

సంస్కృతవాఙ్మయకర్తలలో కాళిదాసు అద్వితీయప్రతిభాశాలియై ఉన్నాడు. వర్ణనభాగములోగాని, అద్భుతకల్పనాప్రౌఢియందుగాని అతడసమానుడు. లలితకవిత్వమునం దాతనికి పెట్టినదిపేరు. కాని, ఆతడే మహాభారతమును రచించిఉంటే, ఎట్లుండునో ఊహింప వీలులేదు. ఒకశకుంతలను, ఒకఊర్వశిని, విరహార్తుడైన ఒకయక్షుని, మోహనమూర్తులైన పార్వతీపరమేశ్వరులను సృష్టింపగలిగిన కాళిదాసు మహాభారతమునురచించిఉంటే అది ఒక శృంగార కావ్యముగా పరిణమించిఉంటుందిగాని, వీరరస ప్రధానమైన ఇతిహాసముగా ఏర్పడిఉండి ఉండదేమో అని నాఅనుమానము. కవికుల పితామహుడైన వాల్మీకి మనస్సున శోకమునిండి, పొంగిపొరలి,శ్లోకముగా పరిణమించినది. సంస్కృతములోగాని, ఇతర భాషావాఙ్మయములోగాని దానికి సరివచ్చు కావ్యము కానరాదు కాని, రామాయణ కథ కేవలమును మానుషాతీతమయిపోయినది. మనుష్య వృత్తమున కందు తావులేకపోయినది. ధర్మాచరణమునందు శ్రీరాముడు గాని, దుర్మార్గవర్తనమందు రావణుడుగాని మానవులను కరించుటకు మిక్కిలియు దూరులై పోయినారు.

కవిత్వమునకును, భావనాప్రకటనమునకును అనువైనది భారతకథ. ఆకథ బహుభాషల బహువిధముల వ్యాప్తిజెందినది. బహుజనములు దానియందు బద్ధప్రేములైనారు. దానిని—

"ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని, యధ్యాత్మవిదులు వేదాంతమనియు నీతివిచక్షణుల్ నీతిశాస్త్రంబని, కవివృషభులు మహాకావ్యమనియు, లాక్షణికులు సర్వలక్షణ సంగ్రహమని, యైతిహాసికు లితిహాసమని"యు బరమపౌరాణికుల్ బహుపురాణ సముచ్చయంబనియు కొనియాడినారు. దానిని పరాశరాత్మజుడు విశ్వజనీనమై పరగునట్లు చేసినాడని నన్నయ అన్నాడు. పరాశరాత్మజుడుకాక జైమిని, పైల, వైశంపాయనులును మహాభారతమును రచించినట్లు ప్రతీతి. జైమిని రచించినదానిలో

అశ్వమేధపర్వమొక్కటి మిగిలినది. తిక్కనవారి రెండు భారతములును కొనరావు. జైనభారతము వ్యాస భారతకథకు కొంత విలక్షణముగా ఉన్నది-కథా విస్తృతి యందు వ్యాసరచిత భారతమున కీడువచ్చినది మరియొకటి లేదు. "మహత్త్వాత్ భారవత్త్వాచ్చ మహాభారత ముచ్యతే" అని వ్యాసభారతమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు నిర్వచనము కల్పించినారు ఇదినిజ్యమే. సంస్కృత భారతము మహత్త్వమునందును భారవత్త్వమునందును అద్వితీయమైనది. కాని, దానియందు ధర్మశాస్త్రము, వేదాంతము, నీతిశాస్త్రము, లక్ష్యసంగ్రహము, ఇతిహాసము, పురాణము, మొదలగు విషయములు పెల్లుగా ఆక్రమించి మహాకావ్యత్వమును మరుగుపడజేసినవి. సంస్కృత మహాభారతము మనకు పూజ్యమైనదియు, ఆరాధ్యమైనదియు, నమస్కరింపదగినదియు అయిన పారాయణ గ్రంథముయినది గాని కాంతాసమ్మితమైనదిగా పరిణమించలేదు. అందుచేతనే దానిని ద్విజేతరులు పఠింపకూడదను అభిప్రాయము ప్రబలినది.

భారతపర్వీయభాషలయందెల్ల మొట్టమొదట వ్యాసభారతము వెలువడినది మన ఆంధ్రభాషలో. పంపకవి నన్నయ్యకుపూర్వము కన్నడమున రచించినది జైనకథ. కన్నడములో కుమారవ్యాసుడు ప్రౌఢదేవరాయని కాలమున వ్యాసభారతమును రచించినాడు. కృష్ణదేవరాయని కాలమున తిమ్మన్న దానిని పూర్తిచేసినాడు. తమిళభారతము చాలా ఆధునికము. మళయాళ భారతమును అట్టిదే. ఇతరభాషలలోకూడ భారతములు తిక్కనకు తరువాతనే రచింపబడినట్లు తెలియవస్తున్నది.

తెనుగులో భారతము పూర్వచాళుక్యచక్రవర్తి అయినరాజరాజనరేంద్రుని ఆస్థానములో ప్రారంభింపబడినదని మనకు తెలుసును. దానిని నన్నయభట్టురచించినాడని ఆదిపర్వాదియందు ప్రథమపురుషముగా రచింపబడిన పీఠికవల్లను, ఆశ్వాసాంతగద్యలవల్లను, తిక్కనకాలము మొదలుగా స్థిరపడిన ప్రతీతివల్లను, మనకు తెలియవచ్చున్నది. రాజరాజుకును తిక్కన్నకును మధ్యనుండిన కవులు నన్నయభారతమును స్మరించినట్లు మనకు నిదర్శనములు లేవు. రాజరాజుసంతతివాడైన విజయాదిత్యుడు శ్రీమార్కమున వేయించిన శాసనములో "సరాజరాజన్నృపతిః సువిశాలకీర్తిః, యః సూరిభిస్సహ కిల స్మృతిజాలసార, మంద్రీచకార పరభారత వంశవృత్తమ్" అని భారతకర్తృత్వమును రాజరాజుకే అంటగట్టినాడు. పండితులు కొందరు గ్రంథమును సాగించుటలో తోడ్పడినా రనడమునకు నారాయణభట్టు, సంస్కృత, ప్రాకృత, కర్ణాటకభాషలలో కవిభిషగ్రాంకుశుడని ఖ్యాతినొందిన వాడు, సహాయపడినట్లు ఆప్రథమ పురుష పీఠికలోనే ఉన్నది. కొన్ని సంవత్సరాల క్రిందట నేనీవిషయాలు ప్రకటిస్తే కొందరికి కోపము వచ్చినది. కొందరికి కారణములేని నవ్వువచ్చినది. ఒకరికి కలలో రాజరాజు ప్రత్యక్షమయి, నన్నయయే ఆ భారతమును రచించినాడని నాకు సందేశము పంపినట్లువ్రాసినారు. ఇప్పు డావాదమును తిరిగి బయలుదేర జేయడమునకు నేనూహించలేదు. ఆంధ్రులందరును నన్నయ్యయే కృతికర్త అని చాలాకాలమునుంచిన్ని విశ్వసిస్తున్నారు. ఆ విశ్వాసము శాశ్వతముగా నిలుచును గాక అనియే నాకోరిక.

కాని, నన్నయ రచించిన భారతభాగమునందు ప్రయత్నపూర్వకమైన, నియమసహితమైన రచన కనబడుతుంది. దానిలో పలువురు రచించినదానిని ఒక అధ్యక్షుడు సంస్కరించి ప్రచారములో పెట్టినట్లు అనేక సూచనలున్నవి. సీసపద్యములు, ఆటవెలదులు, తేటగీతములలోని నియమములట్టివి. ఈ నియమము లంతకు పూర్వముగాని, ఆతరువాతగాని లేవు. నియమబద్ధమగుటచేత ఆ భాగములో చాలామట్టుకు పద్యములు ధారగా ప్రవహింపవు. నన్నయ భారతరచనకై ఏర్పడిన పరిషత్తుకు అధ్యక్షుడై దానిని లక్ష్యసంగ్రహముగా లాక్షణికులను పఠింపదగిన గ్రంథముగా దానిని నిర్మించినాడని నా ఊహ. అందుచేతనే ఆతనికి శబ్దశాసనబిరుదము కలిగి ఉండును. ప్రథమాంధ్రగ్రంథమయిన భారతమును తగినన్ని కట్టుదిట్టములతో బంధించకపోతే, భాషకు ప్రామాణ్యముగాని, గౌరవముగాని కలుగదని ఆవైదికుడు తలంచి ఉంటాడు. ప్రథమాంధ్రకావ్యముగా, లక్ష్యసంగ్రహముగా నన్నయరచిత భారతభాగము మన

మన్ననకు పాత్రమైనది. ఆవిషయమున నాకు దానియెడల అధిక గౌరవము కలదు. అందుచేతనే అతని గ్రంథమునకు లక్షణమును నిరూపింప ప్రయత్నించి ఈవిద్వద్బిరుదమును సంపాదించుకొన్నాను. అందుచేత అతనియెడల నేను కృతజ్ఞుడను కావాలెను. అతడు నాకాచార్యుడు; పురోహితుడు. తన పురోహితశ్లాఘమహిమనే అతడున్ను వర్ణించుకొన్నాడు. అతడు కులబ్రాహ్మణుడు, అవిరళ జపహోమ తత్పరుడు; సంహితాభ్యాసుడు; నానాపురాణ విజ్ఞాననిరతుడు; సద్వినుతావదాతచరితుడు; సత్ప్రీతిభాభియోగ్యుడు; నిత్యసత్య వచనుడు; మత్యమరాధిపాచార్యుడు; సుజనుడు. అందుచేత పూజ్యుడు. భయగౌరవములచేత దూరముగా నిలుచుండి ఇతరులతనికి జోహారులు చేయవలసినదేకాని దగ్గరకుపోయి సరససల్లాప వినోదముల ప్రొద్దుపుచ్చ వీలులేదు. రాజరాజుకు అతడు అనగ్రహుడు మాత్రమే. మనుమసిద్ధి తిక్కనను "మామా" అనిపిలిచిన చనవు రాజరాజుకు నన్నయయెడల లేకపోయినది. అందుచేతనే నన్నయ రచితమని ప్రసిద్ధమయిన భాగములో వైదిక "చాదస్తము" ఎక్కువగా కనబడుతున్నది. రాజరాజు "విమలమతిం బురాణములు వింటి ననేకములు; అర్థశాస్త్రముల తెఱంగెఱింగితిని; ఉదాత్తరసాన్విత కావ్యనాటక క్రమములు పెక్కు సూచితి; జగత్పరి పూజ్యములైన యీశ్వరాగమముల యందు నిల్పితిఁ బ్రకాశముగా హృదయంబు భక్తితోన్" అని అన్నట్లు వ్రాసి, అతని భారతశ్రవణాసక్తితోబాటు, మొట్టమొదట భూదేవకులాభితర్పణ మహీయః ప్రీతి తరువాత పార్వతీపతి పదాబ్జధ్యాన పూజా మహోత్సవము, సంతతదానశీలత, శశ్వత్సానుసాంగత్యము, అనేవి రాజరాజుకు కరంబిష్టంబులై యుండునట్లుగా అతనిచేత పలికించినాడు. ఇంకా వినండి: భారత కథాశ్రవణాభిరతిచేత "అమలసువర్ణ శృంగఖురమై కపిల బహు గోశతంబును ఉత్తమ బహువేద విప్రులకు దానముచేసిన తత్ఫలంబు తథ్యము సమకూరు"ననిపించినాడు. ఇట్లే ఇతరస్థలములలో కూడా మూలములో ఎట్టి ప్రశంసయున్ను లేకపోయినా, వైదికమార్గము, వైదికధర్మము, వర్ణాశ్రమవిధానము, బ్రాహ్మణప్రశంస, ఇటువంటివి వస్తేసరి, నన్నయ్యకు ఆవేశము పుట్టుతుంది; వర్ణనమును పెంచుతాడు. జైనాదిమతవ్యాప్తిమూలమున అడుగంటిన వైదికధర్మమును మరల ప్రతిష్ఠాపించడమే అతని భారత రచనోద్యోగమునకు ముఖ్యహేతువని స్పష్టముకాకపోదు.

ధర్మబోధ అవశ్యాచరణీయమేకాని, మనుష్యజీవితమునకు కావలసినవి జీవితము అనుభవయోగ్యముగా చేయదగినవి ఇంకను చాలా విషయము లున్నవి. ఎల్లప్పుడున్ను "ధర్మంచర, సత్యంవద" అని ఘోషించడమువల్ల, ధర్మనిరతియు, సత్యనిష్ఠయు సహజములై ఉన్నవారికి కూడా కొంత విసుకుపుట్టకపోదు. అందుచేత జనులు దేవాలయములోని దేవునికివలె, ఇట్టి గ్రంథములకు ఒక టెంకాయకొట్టి, కర్పూరముతో హారతినిచ్చి ఒక మ్రొక్కుమ్రొక్కి, ఇంటికివచ్చి యథాప్రకారముగా జీవితానుభవలోలురౌతారు. ఇది నింద్యముకాదు; మనుష్యుల కది సహజము. అందుచేత వైదికధర్మబోధయే పరమలక్ష్యముగా గల నన్నయవిరచిత భారతభాగము మీద జనులకు ఎక్కువ ప్రీతికలుగకపోవుట వింతకాదు.

భారతకవిత్రయములో చేరినవాడు ఎఱ్ఱాప్రగడ. ఈతనికీగౌరవము "భారతశేషోన్నయనము" వల్ల కలిగినది. శిథిలమైన అరణ్యపర్వభాగమును పూర్తిచేయడముచేత ఈతడున్ను భారతకవి అయినాడు. నన్నయ అరణ్యపర్వము నాలుగో ఆశ్వాసము 142 వ పద్యముతో అతని మతిభ్రమణముచేతనో, మృతిచేతనో ఆగిపోయి ఉంటుందని నేను విశ్వసింపను. నన్నయ అరణ్యపర్వమును కూడా పూర్తిచేసినాడనియే నానిశ్చయము. నన్నయమార్గమును బాగుగా గ్రహించి, "తద్రచనయ కా" అరణ్యపర్వశేషమును ఎఱ్ఱాప్రెగడ పూర్తిచేసినా, తిక్కనకవిత్వముతో పోలికలుండడమువల్ల, ఎఱ్ఱాప్రెగడయే అరణ్యపర్వము నాలుగో ఆశ్వాసము మధ్యనుండి తుదివరకున్ను తానే రచించినాడని మ-రా-రా-శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు తమ "ఆంధ్రభారతకవితా విమర్శనము" అను గ్రంథములో కొన్ని దృష్టాంతములను చూపినారు. అక్షరలలక్షణము, సీసపద్యముల తూగు,

మన స్తత్త్వ నిరూపణము, భాషాప్రయోగ సామ్యములు అనే శీర్షికల క్రింద వారు తమ ఉదాహరణముల నిచ్చినాడు. శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారి గ్రంథము బహు విమర్శ పూరితమై చదువ నింపుగానున్నది. అది భాషాభిమాను లందరున్ను విమర్శతో జాగ్రత్తగా చదువదగిన గ్రంథము. దానిలో వారు విమర్శార్హములైన అనేకవిషయములను చేర్చి, భాషాభిమానులకు చాలాపనిని కల్పించినారు. ఇందుకు వారు ప్రశంసనీయులు. అరణ్యపర్వ శేష ప్రశంసనుగూర్చి మాత్రము ఇక్కడ కొంతప్రస్తావిస్తాను.

అక్కరల లక్షణము

౧౨౧. పుట. "మొదటి రెండున్నర పర్వములలోని యక్కరపద్యముల లక్షణమును గ్రహించి చెప్పక, తుదిప ర్వములలోని పద్యలక్షణమునే, యీ పద్యలక్షణముగా లాక్షణికులు గ్రహించుటచే, నప్పటికే యిప్పటివలెనే మొదటి భాగములోని నన్నయమధ్యాక్కరలకు లక్షణము సరిగాకుదురక, చిక్కుగానుండుట తటస్థించినదని చెప్ప వలసియున్నది."

నన్నయ మధ్యాక్కరలకు లక్షణము సరిగా ఎక్కడ కుదుర లేదో నాకు గోచరింపలేదు. నన్నయరచిత భారత మనుకొన్న భాగములో మొత్తము నెం మధ్యాక్కరలున్నవి. ఈ అక్కరలు యుద్ధమల్లుని శాసనములోని అక్కరల లక్షణమునే కలిగియున్నవి. వీటిలో యతిస్థానము నాలుగోగణము మొదటి అక్షరము మీద ఉన్నది. అరణ్యపర్వ శేషములో ఒక్క మధ్యాక్కర మాత్రమున్నది. దీనికిన్ని నన్నయఅక్కరకున్ను గణములొక్కటే గాని, యతిస్థానములో భేదమన్న మాటనిజమే. ఈ ఒక్కపద్యమును బట్టి నన్నయభారత భాగమునకున్ను, ఎఱ్ఱన్న ఉన్నయనము చేసిన భాగమునకున్ను ఛందస్సు విషయములో భేదమున్నట్లు నిరూపింప వీలు లేదు. సీస పద్యములు, ఆటవెలదులు, తేటగీతముల విషయములోని నియమములు మూడుపర్వములలోను చెడకనిలచినవి. మొదటి రెండున్నరపర్వములలోని వృత్తములేతప్ప, అరణ్యపర్వ శేషములో ఎక్కువగా ఇతరవృత్తములు లేవు. అరణ్యపర్వ శేషములోని మధ్యాక్కర ఉన్నీతభాగము లోని దేలకాకూడదో దెలియదు.

సీసపద్యములతూగు

నన్నయ సీసపద్యములలో తిక్కనలోవలె తూగు అంత తరచుగా కనిపించదన్నమాట నిజమే. కాని, అరణ్యపర్వ శేషములో మాత్ర మాతూగు అంతప్రస్ఫుటముగా ఉన్నదని కూడా చెప్పవీలు లేదు. అరణ్యపర్వ శేషములో 94 సీసపద్యములున్నవి. వాటిలో అయిదారింటిలో తప్ప తక్కినచోట్ల ఈ తూగు కనిపించదు. తక్కినవన్నీ నన్నయసీసములను పోలినవే. ఈ తూగుగల పద్యములు కూడా ఒక్కచోటనే కూడిఉండుట విశేషము.

భాషాప్రయోగమందలి సామ్యములు

భాషాప్రయోగముల విషయములో నాదృష్టికి సర్వత్రీ అరణ్యపర్వ శేషము, అంతకు పూర్వభాగమందలి ప్రయోగములతోనే అనుకూలిస్తున్నది గాని, తిక్కన ప్రయోగములతో అంతగా పొసగిఉండ లేదు. కొన్ని స్వల్పభేదములను కనిపెట్టి, వానినిబట్టి ఎఱ్ఱాప్రెగడయే అరణ్యపర్వ శేషమంతయు వ్రాసినాడనుట సాహసము. ఈ చిన్న పోలికలున్ను ఉన్నీతభాగములోనివే అని నా అభిప్రాయము. నన్నయభాషాప్రయోగములే అరణ్యపర్వ శేషములోనున్ను కనబడుతున్నవని నిరూపించడమునకు నన్నయ, ఎఱ్ఱనభాగములకు ప్రత్యేకముగా వ్యాకరణములను వ్రాసి, ఈ రెంటిలోని ప్రయోగములున్ను ఒక్కరీతివే అని నిరూపించవలెను. నన్నయభాషాలక్షణమును కొంత సూక్ష్మముగా గమనించినవాడనగుటచేతను అరణ్యపర్వ శేష ప్రశంస అప్రస్తుతమగుటచేతను, నన్నయ, ఎఱ్ఱన భాగములకు భాషాప్రయోగములలో ఎక్కువభేదము కాన్పింపదని మాత్రము నివేదించి ఇంతటితో ఈ విషయము విడుస్తున్నాను.

భారతకవులు నన్నయతిక్కన లిద్దరేఅనిన్ని, అరణ్యపర్వ శేషోన్నయనము చేయుటముచేత ఎఱ్ఱాప్రెగడకూడా వారితో చేరినాడనిన్ని చెప్పడమునకు ఇంతపెంచవలసి

వచ్చినది. నన్నయతిక్కనలు రచించిన భాగములలో నన్నయరచించిన భాగము ప్రఖ్యాతిలోనికి రాలేదు. దానినిగురించి ప్రస్తావించిన వారిలో తిక్కన్నయే మొదటివాడు, భారతమును పూర్తిచేయనుద్యమించిన వాడగుటచేత, ఆతడు మొదటి మూడు పర్వముల ప్రశంసను ఎత్తుకొనక తప్పినది కాదు. కాని, ఆతనికి కూడా ఆ భాగముమీద అంత ఆదర మున్నట్లు కానరాదు. నన్నయను గురించి ఆతడు "ఆంధ్రకవిత్వవిశారదుండు, విద్యాదయితుండు, మహితాత్ముండు, నన్నయభట్టు ఆదిం దొడంగి మూండుకృతులొనర్చె" అని చెప్పి ఊరకున్నాడు. తానారంభించిన భాగము నెక్కువగా 'హృదయాహ్లాది, ఊర్జితకథోపేతంబు నానారసాభ్యుదయోల్లాసి' అని వర్ణించుకొన్నాడు. విరాటపర్వ కథ అట్టిదే. అది తిక్కనచేతిలో పడి సంస్కృతములో కన్న ఎన్నియోరెట్లు వన్నె కెక్కినది. అది నన్నయ చేతిలోపడిన ఏమయి ఉండునో! విరాటపర్వమట్టిది గనుకనే భారతమును పఠించేవారు సాధారణముగా విరాటోద్యోగపర్వములను పూర్తిచేసి, తరువాత ఆదిపర్వము నెత్తుకొంటారు. ఏమహూర్తమున ఆరంభించినాడో గాని, తిక్కన్నమనస్సు ఒక చక్కని మనోహరమైన మార్గములో పడిపోయినది. ఏకబిగిగా పదిహేను పర్వములున్ను, ఒకటే సాఫుగా, రసముచిప్పిల్లినట్లు సాగినవి. "ఏమి చెప్పుదున్నరు నాథా!" అను పద్యమును గురించి చెప్పు కథ సత్యదూరము కానేరదు. ఈసాఫు, ఈ అందము, ఆబిగి, ఆపొంకము, ఆతీరు, ఆసొగసు అతని నిర్వచనోత్తర రామాయణములో అవతరించలేదు. నిర్వచనోత్తర రామాయణము నియమముతో కూడినది. నియమము ధారకు అడ్డుపడినది. అందుచేతనే తిక్కనపేరెత్తగానే, ఆతనిభారతము తలంపునకు వస్తుందిగాని, నిర్వచనోత్తర రామాయణము రాదు. అట్లే ఆంధ్రభారతము పేరెత్తగానే తిక్కన మనయెదుట నిలబడతాడుగాని, నన్నయ్య, ఎఱ్ఱన్నలు జ్ఞప్తికి రారు.

కవిత అనుభవించి, ఆనందించవలసినదే కాని, ఇట్టిదని నిరూపించవలసినది కాదు. అది చిత్రలేఖనము, సంగీతము, శిల్పము వంటి ఒక కళగాని, శస్త్రములచే ఛేదింపదగిన శాస్త్రముకాదు. మల్లెపూవునకు ధావళ్యము, సౌరభ్యము సహజగుణములు. దూరమునుండియే అది ఘుమ్మని పరిమళిస్తుంది. దానికా ధావళ్యము ఎందుకు కలిగినది? దానిలో ఎన్ని రేకులున్నవి? దాని ఆకారమెట్లున్నది? ఈ మొదలైన విషయాలు వృక్షశాస్త్రజ్ఞుడాలోచిస్తాడు. నిజముగా రసికుడయినవాడు తీగమీదనుండగానే దానిని చూచి, అంటిన కందునేమో అని దానిని ముట్టక దూరమునుండియే దాని సౌరభ్యమనుభవిస్తాడు. అంతకంటె తక్కువ రసికత కలవాడు దానిని చిదిమి చెవిసందుననో, సిగలోనో పెట్టుకొంటాడు. అట్లే మోహనగానమును విన్న రసికుడు తలయూచి పరవశుడౌతాడు. కాని శాస్త్రజ్ఞుడు దానిని ఛేదించి "సరిగమ" లలోనికి ప్రస్తరించుకొంటాడు. చక్కని చిత్తరవును చూచి ఆనందింపగల కళాభిజ్ఞుడు ఓహో అని మెచ్చుకొంటాడు. కాని చిత్రకళాశాలోపాధ్యాయుడు దానిలో నుపయోగపడిన రంగులు, తూలికలు, పింగాణీచిప్పలమీద దృష్టిని ప్రసరింప జేస్తాడు. టాజ్ మహాలును చూచి ఆనందింపలేని మోటుతాపీపనివాడు దానిలో ఎన్ని ఇటుకలుపడినవో ఎంచుకొంటాడు. అట్లే కవిత్వమువిషయములో లాక్షణికుడు కూడాను. లాక్షణికుడున్ను విమర్శకుడున్ను, ఇతర శాస్త్రజ్ఞులవలె కళాప్రతిభావంతులయిన కవుల పాలిటి రాక్షసులు. అట్టివారు కవికంఠపాశములు, కవిసర్పగరుడములు వ్రాసి కవిరాక్షసుల మని తమ్ము పిలిస్తే సిగ్గుపడక గర్వముతో సంచరిస్తారు.

అయినా, విమర్శతో కూడిన అనుభవము కొంత వరకు లాభకారి అని ఒప్పుకోక తీరదు. చక్కని శిల్పమునుగాని, చిత్రమునుగాని, గానమునుగాని అనుభవింపగలవారు వాటినిర్మాణమును గురించి కొంత ఆలోచిస్తే అంతకంటె ఎక్కువ అందము కలిగే మార్గమును సూచించగలరేమో. ఇది సందేహాస్పదమే, కాని అట్టి ఆశగలవారి ఉత్సాహమునకు భంగము కలిగించడము అన్యాయము. వారినిమాత్రము ఆయావస్తువులను స్పృశించనీయకూడదు. ఆలలితవస్తువులు తాకుడు కోర్వజాలవు. అసలును చెరపకుండా విమర్శకులు తమయిష్టమువచ్చిన మేరకు ఛేదనము చేసుకోనీయవచ్చును.

తిక్కన కవిబ్రహ్మ అనిన్నీ, ఆతడు అద్భుతావహమైన ఆంధ్రకవితా సృష్టిని కల్పించినాడనిన్నీ మనకు తెలియును. విరాటపర్వము ఆరంభమునుంచి శాంతి వరకున్ను ఒక్కసారిగా, ఒకవీకుతో ఎత్తినపుస్తకము దించకుండా నిద్రాహారములుమాని మైమరచి ఆతని కవిత్వసృష్టిలో మనము సంచరింపగలము. ఆపిదప మడిగట్టుకొని శాంత్యనుశాసనికములను పారాయణము ముగించుకొని, తరువాత ఉబుసుపోకగా పాండవులకు స్వర్గారోహణమునందు తోడ్పడగలము. ఈరీతిగా తిక్కన వ్రాసిన పదిహేను పర్వములున్ను మూడు ఊపులలో చదువవలసిన గ్రంథము. చదువవలసినది కాదు; చదువజేసే గ్రంథము.

ఇందుకుకారణము నన్నయవలె, తిక్కన భారతమును ధర్మగ్రంథముగా కాక, కావ్యసృష్టిగా, కవితావేశముతో రచించడమే అని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. అట్టి దృష్టికలవాడు గనుకనే దానినతడు ధర్మశాస్త్రముగా గాని, వేదాంతముగా గాని, నీతిశాస్త్రముగా గాని, లక్ష్యసంగ్రహముగా గాని, ఇతిహాసముగా గాని, పురాణసముచ్చయముగా గాని, దిద్దలేదు. ఆయా విషయముల నాతడక్కడక్కడ చేర్చుకొంటే, కవిత్వదృష్టితో చేర్చుకొన్నాడు కాని, మరియొక దృష్టితో కాదు. భగవద్గీతాది భాగముల నాతడు సంగ్రహపరచడమున్నూ, కొన్ని భాగములను వదలివేయడమున్ను కూడా ఇందుకోసమేగాని, ద్వేషేరులనుండి ఆధ్యాత్మిక విషయములను దాచిపెట్టుటకు కాదు. ఆతడొకకవితాకన్యను సృష్టింప సంకల్పించినాడు. ఆకన్యక కుండవలసిన ఆకార సౌందర్యాది విషయముల నన్నిటిని మనస్సునందు రూపించుకొన్నాడు. ఆతని మనస్సులో ఏర్పడిన ఆ అనన్య సౌందర్యాకారమునకు తగిన భావసంపదను ప్రకటింపగల అవ్యక్తశబ్దబ్రహ్మమునుండి, బాహ్యవ్యక్తరూపమును గ్రంథరూపముగా వెలువరచినాడు. ఈ రూపమునందు గల అంగసౌష్ఠవలావణ్యవిభ్రమములను అనుభవింపగల రసికులు ధన్యులు.

ఇట్టి కవితాసృష్టినిగురించి ఆలోచించునపుడు, దానిని మరిఒకసృష్టితో పోల్చిచూడడము వ్యర్థము. ఈ పద్యమునకు మూలములో ఏమున్నది? ఇది దక్షిణదేశపు ప్రతుల ననుసరించిన అనువాదమా, ఉత్తరదేశ ప్రతుల ననుసరించినదా? తిక్కన ఏ కాలపువాడు? ఎక్కడ జన్మించినాడు? ఎంతధనము సంపాదించినాడు? అతనికెంతమంది పిల్లలు?—ఇటువంటి చర్చలన్నీ నిరర్థకములు. చారిత్రకదృష్టితో చూచువారికవి ఆవశ్యకములు కావచ్చునుగాని, కవితావిమర్శకునికి వాటితో పని లేదు. విమర్శకుడు కళలోని అందమునకు కారణములు ఊహించుకొంటే చాలును.

తిక్కనకవితాసృష్టి

౧. శబ్దసామగ్రి

తిక్కనరూపము నిచ్చిన ఈ కవితాకన్యా జీవప్రతిమను నిర్మించిన సామగ్రిని (౧) శబ్దసామగ్రి (౨) ఛందస్సామగ్రి—అని రెండువిధములుగా ఏర్పరుచుకోవచ్చును. నన్నయవాడిన ఆచ్ఛికపదముల సంఖ్య సుమారు ౧౨౦౦ ఉంటుంది. సంస్కృతపదములు ఇంతకు అయిదింతలు ఉంటవి. మూడు పర్వముల కథమాత్రము గనుక ఇంత కొంచెము శబ్దసామగ్రిని నన్నయ ఉపయోగించుకొన్నాడని మనమనుకోవచ్చును. ఇదిగాక ఆచ్ఛికపదములు తిరిగితిరిగి అవే అనేకపర్యాయములు ప్రయోగింపబడి ఉండడముచేతను, ఆతడువాడిన సంస్కృతపదము లొక్కొక్కటి సాధారణముగా ఒక్కటేసారియు, కొన్నిమాత్రము రెండుమూడుసార్లకంటె ఎక్కువ రాకపోవడముచేతను, ఆచ్ఛికశబ్దములకంటె సంస్కృతశబ్దములే ఎక్కువగా ఏర్పడినవి. కాని, తిక్కన భారతములో ఆచ్ఛికపదముల సంఖ్య నన్నయగ్రంథములోకంటె 15 పర్వములగుటచే అయిదింత లెక్కువగా ఉండవలసి ఉండగా పదిహేనింతలైనా ఎక్కువగా ఉండడమున్నూ, సంస్కృతపదముల సంఖ్య నన్నయ గ్రంథములోకంటె మూడింతలు మాత్రము ఎక్కువగా కనబడుతుంది. తిరిగితిరిగివచ్చినప్పుడెల్ల పదములను ప్రత్యేకముగా లెక్కిస్తే, నన్నయ గ్రంథములో తెనుగు సంస్కృతపదము లించుమించుగా సమానముగాను, తిక్కన గ్రంథములో తెనుగుపదములు సంస్కృతపదములకంటె సుమా రెనిమిదిరెట్లు

ఎక్కువగను ఉన్నట్లు తెలుసుకోవచ్చును. ఇందువల్ల నన్నయకు సంస్కృతమార్గముమీద ఎక్కువ అభిమానమునిన్ని, తిక్కనకు దేశీమార్గ మెక్కువ ఇష్టమనిన్ని మనకు తెలియగలదు. నన్నయతిక్కనలకు పదముల కూర్పులో కూడా ముఖ్యభేదమున్నది. నన్నయ సాధారణముగా సంస్కృతసమాసములను ఎక్కువగ వాడుతాడు. తిక్కన సంస్కృత శబ్దములను వాడినా సాధారణముగా వాటిని వ్యస్తముగానే వాడుతాడు. సమాసములను వాడవలసి వచ్చినప్పుడు రెండుమూడుపదములనుమాత్రమే సమసింపచేస్తాడు. నన్నయ సంస్కృతపదములను వాడినరీతి కొక్క ఉదాహరణము.

ఘనదురితానుబంధ కలి
　　కాలజదోషతుషారసంహతిన్
దన యుదయప్రభావమున
　　దవ్వులఁజోపి జగజ్జనాంతరం
జనముగ రాజ్యసంతతప
　　సంతనితాంత విభూతి నెంతయుం
దనరుఁ జనుక్య మన్మథుఁడు
　　ధర్మదయార్ద్రనిబద్ధ బుద్ధియై.

అతని దేశీమార్గమునకు అరుదుగా కనబడు ఉదాహరణములు:

నిండు మనంబు నవ్యనవ
　　నీతసమానము, పల్కు దారుణా
ఖండల శస్త్రతుల్యము జ
　　గన్నుత, విప్రులయందు నిక్కమీ
రెండును, రాజులందు విప
　　రీతము గావున విప్రుఁడోపు నో
పం డతిశాంతుఁడయ్యు నర
　　పాలుఁడు శాపముఁ గ్రమ్మరింపఁగన్.

నుతజల పూరితంబులగు
　　నూతులు నూటికంటె నూనృత
వ్రత యొకబావి మేలు మఱి
　　బావులు నూటికంటె నొక్క స
త్క్రతువది మేలు తత్క్రతుశ
　　తంబున కంటె సుతుండు మేలు త
త్సుత శతకంబుకంటె నొక
　　సూనృతవాక్యము మేలు సూడఁగన్.

తిక్కన సంస్కృత మార్గమును చూడండి:

మ. బకవిధ్వంసి జటాసురాంతకు
　　హిడింబ ప్రాణ హారిణు గీ
చక నిర్మూలన కేళిలోలు సమరో
　　త్సాహైక శీలప్రవ
ర్తకు నాగాయుత సామ్యకీర్తితబలో
　　దగ్రుం బ్రతివ్యూహదా
హకు భీముం గొనివచ్చు ధర్మజుఁడు బా
　　హాటోపముం జూపఁగన్.

ఈపద్యము వెదకి ఏర్చినది. ఈమార్గమే తిక్కనకిష్టములేదు. అతడు సంస్కృతము నుపయోగించినా, తెనుగుపదముల నుపయోగించినా "అలతి యలతితునియల గాహాళి సంధించిన విధంబు నమరగవలయు నే" కాని మఱియొకతీరు రాతని నోటికి రాదు. అట్టి వాద్యమునుండి మనోహరగానము బయలుదేరియే తీరవలెను.

ఉ. వచ్చినవాఁడు ఫల్గునుఁడు; డ
　　వశ్యము గెల్తుమనంగరాదు; రా
లచ్చికిసై పెనంగిన బ
　　లంబులు రెండును గెల్వనేర్చునే
హెచ్చుగుఁ గుందగుం దొడరు
　　టెల్లవిధంబుల కోర్చునట్లుగా
కిచ్చఁదలంచి యొక్కమెయి
　　నిత్తఱిఁ బొందగుచేఁతయుం దగున్.

చ. ఇది యొక పెద్దగట్టిమొన
　　యీమొనముందట గోగణంబుతో
నదె యొక యల్పసైన్య; మట
　　యాతల వేఱొక కొంతసేన య
ల్లదె యిటువంచి పెట్టఁ జనె
　　నన్నిటిలోన వృథాభిమానదు

ర్మదబహుభాషియైన కరు
రాజెనటం జనుచున్న వాఁడొకో:

ఈమార్గము నన్నయకు సర్వసాధారణము గనుక చాలును. తిక్కనకు దీర్ఘసమాసములంటే ఇష్టము లేకపోలేదు. కాని, అవి పడవలసినచోట్లనే పడి తీగవలె సాగుతవి. చూడండి:

శా. సింగంబాఁకటితో గుహాంతరమునం
జేడ్పాటుమై నుండి మా
తంగస్ఫూర్జిత యూథదర్శన సము
ద్యత్క్రోధమై వచ్చునో
జంగంతారనివాసఖిన్నమతి న
స్మత్సేనపై వీఁడె వ
చ్చెం గుంతీసుతమధ్యముండు సమర
స్థేమాభిరామా కృతిన్.

శా. దుర్వారోద్యమబాహువిక్రమ రసా
స్తోక ప్రతాపస్ఫుర
ద్గర్వాంధ ప్రతివీర నిర్మథన
విద్యాపారగుల్ మత్పతుల్
గీర్వాణాకృతులేవు రిప్పు డిను దో
ర్లీలవ్యాసంగిట్టి గం
ధర్వ ల్మానముఁ బ్రాణముం గొనట త
థ్యం బెమ్మెయిం గీచకా!

సంస్కృత సమాసఘటనమునందు నన్నయమార్గము వింతగా ఉంటుంది. "ప్రకటిత భూతసంతతి; చంద్రికారాజిత సర్వలోకుడు; అనతశాత్రవుఁడు;" అని యీరీతిగా బహువ్రీహిసమాసముల కూర్పు, శతృశానచ్ ప్రత్యయములతో నారంభించిన సమాసములనువాడుట నన్నయకిష్టము. ఇది తిక్కనకవితలో కానరాదు.

తిక్కన సంస్కృతశబ్దములను, తెనుగుపదములను పద్యములలో కూర్చుటయందు చూపిననేర్పే ఆతని కవితకు శోభ తెచ్చినది. ఒక్కొకచోట అతడు కేవల సంస్కృత శబ్దములనే విడివిడిగా ప్రయోగిస్తాడు: మధ్యమధ్య తెనుగుపదములతో టంకము వేస్తాడు:

ఉ. కూర్చుట నూత్నరత్నమున
కుం గనకంబునకుం దగున్ జనా
భ్యర్చితమైన భారతము
పారకృపాపర తంత్రవృత్తి మైఁ
జెప్పిన దేవదేవునకుఁ
బ్రీతిగ నిచ్చుట సర్వసిద్ధి నా
నేర్చినభంగిఁ జెప్పెద వ
జీయుఁడ నయ్యెద భక్తకోటికిన్.

కొన్నియెడల తెనుగుపదములతో పద్యములు సాగించి మధ్యమధ్య సంస్కృతశబ్దములతో బిగువు తెస్తాడు. ఇది ఆతని సర్వసాధారణ మార్గము:

ఉ. ఒప్పెదు మేను; పెంపుగల
యుల్లము నాగరికంపుఁజందముం
జెప్పక చూప కీతని వి
శేషముఁ దెల్పెడుఁ గొల్చు టెంతయున్
డెప్పర మేమి సేయుదుఁ గ
డిందివిచారము పుట్టె; నెట్లితం
డప్పురి సంచరించు నొకొ
యన్యు లెఱుంగకయుండునట్లుగన్

చ. ఇది గడుమున్నరాలు; పను
లేమియుఁ జేయఁగ నేర దెంతయున్
వృధు వొక కీడు పాటునకు
మేకొనఁజాల; దుదాత్తచిత్త; యొం
టిదిరుగుదాని కోర్వ దొక
టిం దనుదా సవరించు చొప్పెఱుం
గదు; తగ నొండులంగొలువఁ గా
వెర వెమ్మెయిఁ గల్గునక్కటా!

కొన్నిచోట్ల సంస్కృతపదములను వరుసగా పేర్చి, కూర్చి చప్పున దేశ్యపదరచనకు దిగుతాడు. ఈ విధము పరమ మనోహరము:

చ. అకుటిలుఁ; డార్యసమ్మతుఁ; డ
హంకృతిదూరుఁడు; నీతినిర్మలా
త్మకుఁ; డనవద్యశీలుఁడు; స
ధర్ముఁడు; దాంతుఁడు; గొంతి ముద్దునే

యుంకొ గుకు; మేనులేత; తన
　　యుల్లము మెత్తన; యిట్టి యీత డె
ట్లొకొ యొరునాశ్రయించు; విధి
　　యొపదె యెవ్వరి నెట్లు సేయగన్.

ఇట్లు కూర్చుటవలన సంస్కృతపదముల అందమున్ను, తెనుగుపదముల ఇంపుసొంపులున్ను ప్రత్యేకముగా గోచరించి, రెండింటి మార్గభేద ప్రస్ఫుట ప్రదర్శనమువల్ల ఆనందావిర్భావ మెన్నియో రెట్లు లెక్కువగా పొంగిపొరలుతూ కలుగుతుంది.

ఈ రీతిగా తిక్కన పదములకూర్పు, తూగు, హొయలు, సొరు, అనేకవిధములుగా గమకము పొంది ఆ కవితాసౌందర్యమునకు తోడ్పడినవి. రెండేసి, మూడేసి, నాలుగేసి, అక్షరములు గల పదములు ఒకదానితో నొకటి అనేకవిధములుగా చేరి పదగమనము భరతశాస్త్రరీతి ననేకరీతులుగా పోషించినవి. ఈపద్యముల నడకవిషయమై ముందుముందు తెలుపబోతున్నాను.

ఛందస్సామగ్రి

శబ్దసామగ్రినిగురించి ముచ్చటించినప్పుడు తిక్కన రచనలో ఆచ్ఛికపదము లెక్కువగాఉన్నవని చెప్పినాను. ఆచ్ఛికసంజ్ఞ తద్భవదేశ్యశబ్దములకు మనలాక్షణికు లుంచినది. కాని, దేశ్యశబ్దములు కూడ తద్భవములేఅనిన్ని, అవి ప్రాకృతభవములనిన్ని నామతము. ఈ విషయమై ఎట్టి సందేహమున్ను నాకులేదు. శబ్దరత్నాకరాదులలో దేశ్యములని ఉదాహరింపబడిన పదములలో చాలావరకు ప్రాకృతభవములే అని నేను దృఢముగా చెప్పగలను. మిగిలిన కొద్దిశబ్దములుకూడా ప్రాకృతభవములని కొలదికాలములో నిరూపింపగలనని నా ధైర్యము. నేను రచించిన "ద్రావిడ భాషాతత్త్వ" మను గ్రంథములో ఈ వాదమును నిరూపించినాను. మన లాక్షణికుల అభిప్రాయముకూడా అంతే కాని, ఆంధ్రముగాని, తక్కిన ద్రావిడభాషలుగాని, ప్రాకృతభాషావికారము లెట్లగునో వారెవ్వరున్ను నిరూపించలేదు. కొన్ని శబ్దములకు మాత్రము వారు ప్రాకృతమూలముల నిచ్చి తృప్తిపడినారు. నే నావిషయమును నా గ్రంథములో కొంచెము లోతుగా విమర్శించినాను. కాల్డ్వెల్ తన ద్రావిడభాషల పరస్పరసంబంధమునుగురించి వ్రాసిన గ్రంథములో ద్రావిడభాషలకు సంస్కృతముతో సంబంధములేదని వ్రాసినాడు. అవిమర్శకముగా మనవారున్ను, యూరోపియనులున్ను ఆవాదము నంగీకరించి, అదియే సిద్ధాంతమని నమ్ముతున్నారు. మనదేశములో కాకపోయినా యూరోపులో నాపుస్తకము ఈవిషయమై కొంతసంచలనము కలుగజేసినట్లు కనబడుతుంది. సర్ జార్జి గ్రియర్సన్, స్టెన్‌కానో, బ్లాక్ మొదలయిన యూరోపియనువిద్వాంసులు కొంతతలలూపినారు. ఇంకను పరిశోధనకావలెనని నాకు వ్రాసినారు. నాగ్రంథమును జర్మను, ఫ్రెంచిభాషలలోనికి పరివర్తనముచేసుకొన్నారు. లండనులోని ప్రోబ్‌స్థేను కంపెనీవారు నూరుప్రతులనుకొని, పాశ్చాత్యవిద్వాంసుల కందజేస్తున్నారు. ఈప్రశంసఅంతా ఎందుకంటే, ఆంధ్రభాష ఒక ప్రాకృతభాష అనిన్ని, దానిని తిరిగీ సంస్కృతముతో అంటగట్టి ప్రాకృతమునకే ప్రాశస్త్యమును కల్పించి దానిని సంస్కృతముకంటె మిన్నగాతీర్చిదిద్దుటకై తిక్కనవంటి మహాకవులు ప్రయత్నించినారనిన్ని చెప్పుటకే. ప్రాకృతముమీద అభిమానము ఈదేశములో చిరకాలమునుంచిన్ని ఉన్నది. సంస్కృతము పురుషభాష అనిన్ని, ప్రాకృతము స్త్రీభాష అనిన్ని కాంతాసమ్మితమైన కావ్యమునకు ప్రాకృతమే గాని సంస్కృతము అందము నివ్వదనిన్ని కొందరు ప్రాకృతకవు లన్నారు. ప్రాకృతకావ్య మమృతతుల్యమనిన్ని దానిని చదివి దాని అందమును గ్రహింపలేనివాడు రసికుడుకాడనిన్ని కొందరన్నారు. "ఉత్తిబిసేసో కబ్బో భాసా జాహోఇ సాహోదు" (ఉక్తివిశేషం కావ్యం భాషాయాభవతి సాభవతు") అని ఒకరన్నారు. ఎట్లయితేనేమి సంస్కృతభాష సామాన్యజనుల కందరానిపండుకాగా ప్రాచీనప్రాకృతకావ్యములు బయలుదేరినవి. ఆప్రాకృత భాషలున్ను దురవగాహములు కాగా వాని వికారములయిన దేశభాషలలో కావ్యములు బయలుదేరినవి. కొందరు సంస్కృతభాషను మన్నింపనేలేదు. ఇట్టివారు తమిళులు. అయినా

వారిభాష ప్రాకృతభాష కాకతీరదు. కొందరు సంస్కృతమును మన్నిస్తూ దేశభాషలలోకూడా ప్రాశస్త్యమున్నదని గ్రహించి వాటిలో కావ్యరచనకు పూనినారు:

దేవతల భాష కావున తెనుగుకన్న
సంస్కృతమె మిన్నయని యం్రదు సరియె తెలిసె
రసికుఁడగువాఁడు తనదు జారుసిగలోన
తులసినే యిడుకొనునో జాజులనె యిడునో.

అని ఒకకవి అన్నాడు. హరిహరమూర్తి తనతో భారతము "తెనుగుబాస వినిర్మింపఁ దివురు టరయ, భవ్యపురుషార్థ తిరుపక్వ ఫలము గాదె, దీని కెవ నియ్యకొని వేడ్కనూని కృతిపతిత్వ మర్థించి వచ్చితి దిక్కశర్మ" అని పలికినట్లు తిక్కన్న వ్రాసుకొన్నాడు.

తెనుగుభాష ఎట్లు ప్రాకృతజన్యమో తెనుగు ఛందస్సుకూడ ప్రాకృత జన్యమే. దేశీయచ్ఛందస్సులన్నీ మాత్రాగణబద్ధము లని మనకు తెలుసును. అట్లే వైదిక చ్ఛందస్సులున్ను. తైత్తిరీయ ఐతరేయ ఆరణ్యకములలో ఛందః పురుష వర్ణన మున్నది. ప్రాకృతచ్ఛందస్సులు వైదికచ్ఛందస్సంప్రదాయములోనివి. సంస్కృతచ్ఛందస్సులు, వృత్తాదులు క్రొత్తగా ఏర్పడినవి. పూర్వ సంస్కృతకావ్యములలోకూడా మాత్రాగణబద్ధ శ్లోకములు కానవస్తవి. వీటినే ప్రాకృతకవులు ఎక్కువగా వాడుకొన్నారు. ఛందఃపురుషుని శీర్షకమే, ప్రాకృతములోని "సీసఅం"; మన సీసమున్ను అదే. అతని స్కంధకమే ప్రాకృతములోని "ఖంధఅం"; మన కందమున్ను అదే. సంస్కృతములో "హస్తవృత్తి" అనే పద్యము లేదు కాని, ప్రాకృతములోని "అత్థవిళది" అనేది మన ఆటవెలది అవుతుంది. ఇది ఛందఃపురుషుని హస్తవృత్తి కావచ్చును. ప్రాకృతములోని "శేఠ గీదిఆ" మన తేటగీత. మన ద్విపద సంస్కృతనామముతోనే ఉన్నది. ఇది ప్రాకృతములో "దుపఇ, దువది" అనే పేళ్లతో ఉన్నది. మన అక్కరలు "అక్షర" వృత్తముల వికారములు. మన తరువోజ "త్రిపద్యా" శబ్దవికారమైనట్లు తోస్తుంది. ఈ రీతిగా ఆంధ్రకర్ణాటక చ్ఛందస్సులన్నీ ప్రాకృతచ్ఛందోవికారములైనట్లు స్ఫురించకపోదు. ఆ ప్రాకృతచ్ఛందస్సులో ఛందఃపురుషుని ఆకారమునకు ముఖ్యములయిన శీర్షమున్ను, స్కంధమున్ను, హస్తవృత్తినిన్ని, ద్విపదమున్ను మనవారు ఎంచుకొని ఉపయోగించుకొన్నారు. కాని, ప్రాకృత మాత్రాగణ చ్ఛందస్సులకున్ను, ఆంధ్రదేశీయచ్ఛందస్సులకున్ను చిన్న చిన్న వ్యత్యాసములు లేకపోలేదు. అట్లే, ఆంధ్రచ్ఛందస్సులకున్ను కర్ణాటకచ్ఛందస్సులకున్ను స్వల్ప భేదము లున్నవి. ఇట్టి భేదములవల్లనే ఈ రెండుభాషలకున్ను ప్రత్యేకత్వమేర్పడినది. ఈవిగ్రహనిర్మాణములో శీర్షముకంటె, స్కంధము చాలా ఎక్కువ పరిమాణము కలిగి ఉండవలెను గదా. అందుచేత కందపద్యముల నెక్కువగాను, దానికి తగిన పరిమాణములతో తక్కిన అంగములనున్ను నిర్మిస్తే చక్కని విగ్రహమేర్పడుతుంది. అట్లు చేయడమే శిల్పిచాతుర్యమును ప్రకటిస్తుంది. తక్కిన వృత్తములు కొలదిగా ఉంటే అందము. అన్నీ వృత్తములే అయి శరీరము లేకుండా గాని, చిన్నదిగా గాని చేయడము కవిత్వశిల్పము కానేరదు. శిల్పి మనోహర విగ్రహమునుమాత్రము నిర్మించి తృప్తిపొందడు. ఆవిగ్రహమునకు తగిన పీఠముపై, గద్దెపై దానిని నిలుపుతాడు. గద్దె లేకుంటే విగ్రహమునకు గౌరవము లేక, నేలపై పొర్లాడవలసి ఉంటుంది. అందుచేత క్రింద గద్దెనుంచి, దానిపై సుందరవిగ్రహమును ప్రతిష్ఠాపించి, దానిచేత మనోహర భావగానమును చేయించువాడే కవి. ఈఉద్దేశముతోనే చంపూకావ్యములు బయలుదేరినట్లు తోస్తుంది. గద్యమే కావ్యవిగ్రహమునకు గద్దె; గద్య శబ్దవికారమే 'గద్దియ, గద్దె' అయితే మన నిర్వచనము సరిపోతుంది. గద్దె అనగా ఉన్నతపీఠమని తెనుగులో అర్థమున్నదిగాని, సంస్కృతములో ఆ అర్థమున్నట్లు సంస్కృత నిఘంటువులు చెప్పవు. కాని, శబ్దరత్నాకరకారుడు గద్దెశబ్దము వైకృతమని చెప్పినాడు. ఎట్లు చెప్పినాడో తెలియదుగాని, ఆయన ఊహామాత్రము మన కిప్పుట అనుకూలించినది. తిక్కన ఈశిల్పరహస్యమును తనభారతరచనయందు బాగుగా గుర్తించినట్లు తోస్తుంది-అతడు రచించిన పదిహేనుపర్వములలోను గద్యపద్యముల మొత్తము ౧,౫౬౬౭. వీటిలో వచనములు ౪౫౬౦, అనగా

మొత్తములో ౨౯% కందములు ౫౭౨౯, మొత్తములో ౩౩ ౧/౩%. తేటగీతములు ౧౫౭౭, సుమారు ౧౧%. ఆటవెలదులు ౧౦౧౧, ఇంచుమించు ౬%. సీసపద్యములు ౧౧౦౦, ఇంచుమించు ౭% తరువోజులు ౬, ఉత్సాహ ములు ౮. మొత్తము దేశీయచ్ఛందస్సులు ౧౩౫౪౦, అన గామొత్తములో ౮౬.౪౨%. ఈ దేశ్యకావ్యశరీరమునకు అలంకారములుగా ఉత్పలమాలలు ౬౮౦, సుమారు ౩%, చంపకమాలలు ౯౫౩, సుమారు ౫%. శార్దూల విక్రీడిత ము ౧౨౦, మత్తేభవిక్రీడితములు ౨౪౦. ఇవి విగ్రహ మునకు హానికలుగకుండా కాపాడడానికి. పైనాలుగున్ను కలిసి ౧౯౯౯. ఇక తక్కిన చిల్లరఅలంకారములు, స్రగ్ధరలు ౯, మహాస్రగ్ధరలు ౧౫, తరలములు ౫; వసం తతిలకములు ౨, మత్తకోకిలములు ౭, ఇంద్రవజ్ర౧, తోటక ములు ౪, కవిరాజ విరాజితములు ౨, దోదకము ౧, మంజుభాషిణి ౧, ఉపజాతి ౧, తోదకము ౧, భుజంగ ప్రయాతములు ౨, మానినులు ౩, మణిమాల ౧, స్వాగ తము ౧, వనమయూరము ౧, నర్కుటములు ౨, బంధు రము ౧; ద్రుతవిలంబితము ౧, శుద్ధవిరాటి ౧, లయవిభా తులు ౨, ఉపేంద్రవజ్ర, స్రగ్విణి ౧, ప్రణవము ౧, జలధరములు ౨, రుగ్మవతి ౧, మేదిని ౧, క్రౌంచప దము ౧, అంబురుహము ౧, ప్రహరణకలితము ౧, శిఖ రిణి ౧, మణిగణనికరము ౧, లయగ్రాహులు ౪, మంగ ళమహాశ్రీ ౧, సరసిజము ౧, భాస్కరవిలసితము ౧, మందాక్రాంతము ౧, మొత్తము ౧౨౯. వీటిలో చా లామట్టుకు ఇంచుమించుగా అన్నీ స్త్రీపర్వములో ఉండ డము విశేషము. ఇన్నిటిని స్త్రీపర్వములో ఎందుకు చేర్చినాడంటే స్త్రీపర్వము సరికి విగ్రహస్వరూపము స్పష్టముగా ఏర్పడినది గనుక అలంకరణమును కవిసాగించి నాడని నాసమాధానము.

నిర్వచనోత్తర రామాయణమును తిక్కన ఈ దృష్టితో నిర్మించలేదు. దానిలో కావ్యవిగ్రహస్వరూప మే ఏర్పడలేదు. ఇందులో విగ్రహమునకు గద్దెలేదు. మొత్తం ౧౭౩౩ పద్యములలో ౭౬౦ దేశీయచ్ఛంద స్సులు; ౪౭౩ సంస్కృతచ్ఛందస్సులు. కందములు ౫౨౫, సీసములు ౬౫, ఆటవెలదులు ౮౭, తేటగీతములు ౧౮౩.

ఇట్లొక ముద్దుస్వరూప మేర్పడినది. ఈవిగ్రహము వికార మును కప్పిపుచ్చడమున, అలంకారములను ఎక్కువగా చేర్చి నట్లు కనబడుతుంది. నన్నయ కవితాకన్య విగ్రహము ఛందోవిషయమున సౌష్ఠవమైనదే గాని విగ్రహముచిన్నది. దానిపీఠము చాలాపెద్దది. అనగా నన్నయవచనముతో చాలాభాగము కథను నడపినదన్నమాట, ఆవచనములు కూడా చాలా పెద్దవి. తిక్కనవచనము లట్లుగాక ముద్దుగా, ముక్తసరిగా ఉంటవి. నన్నయ కందములు ౧,౬౫౫; వచనములు ౨౦౨౧: తే. గీ. ౨౮౬; ఆ. వె. ౨౯౦; సీసములు ౩౦౬; తరువోజలు ౧౩; మధ్యా క్కరలు ౩౮; మధురాక్కరలు ౩; ఉత్సాహలు ౫; మొత్తము దేశీయ ఛందస్సులు ౪౪౪౪; సంస్కృత ఛందస్సులు ఉత్పలమాలలు ౩౧౭; చంపకమాలలు ౩౬౭; శార్దూల విక్రీడితములు ౪౧; మత్తేభవిక్రీడిత ములు ౧౨౬; మాలినులు ౮; స్రగ్ధరలు ౩; మహాస్రగ్ధ రలు ౪; కవిరాజ విరాజితములు ౨, మానినులు ౨; లయగ్రాహులు ౪; పద్మకము ౧; తరలములు ౩౩; తోటకము ౧; మత్తకోకిలలు ౩౪; పృథ్వి ౫; వనమ యూరములు ౨; వసంత తిలకములు ౩; స్వాగతము ౧; ద్రుతవిలంబితము ౧; రథోద్ధతము ౧; అంబురుహము ౧; మణిభూషణము ౧; దండకము ౧; స్రగ్విణి ౧; మొత్తము ౯౫౭. మొత్తము నన్నయవాడిన గద్యపద్య ములు.

నన్నయసీసములు నియమబద్ధము లని చెప్పినాను. అనియమమునుగురించి నామిత్రులు గిడుగు సీతాపతిగారు చక్కగా పరిశోధించినారు. నేను నన్నయ ఆటవెలదు లున్ను తేటగీతములున్ను కూడా నియమబద్ధములని నిరూ పించి ఉంటిని. అట్టినియమము లేవీ తిక్కన గ్రంథ ములో లేవు. నన్నయ విగ్రహము తెలగాని చేతులు గాని కాళ్లుగాని, ఆడించడమునకు వీలులేకుండా కట్టుబడి పోయినది తిక్కనకావ్యకన్య అట్టి బంధములకు లోను గాలేదు. అందుచేతనే తిక్కన కవిత్వము జీవకళలతో ఒప్పుచున్నది.

"కందము చెప్పినవాడు కవి. పందిని పొడిచిన వాడు బంటు" అనుసామెతను మీరెరుగుదురు. ఈసా

మైత తిక్కనవాడుక ననుసరించి వచ్చినది. కవిచోడప్ప ఈవిషయమున తాను తిక్కనతో సమానుడనని అనుకొన్నాడు. కాని, తిక్కనకందముల కవిచోడప్ప కందములు కావు. కవిచోడప్పకందములు వట్టివాలకములు; తిక్కనకందములు తెనుగుభాష కామధేనువి కూర్చిన అందములు. తిక్కనకందములగూర్చి ఆలోచించక పూర్వము ఈకంద పద్య చరిత్రమును కొంత తడవవలసి యున్నది. సంస్కృతములో కందమను పేరు లేదు. దానిలోని ఆర్యాగీతి మనకందమునకు సరిపోతుంది. కాని సాధారణముగా సంస్కృతకవులు ఆర్యావృత్తమునే వాడినారు గాని, ఆర్యాగీతులను వాడలేదు. ప్రాకృతములో ఈ ఆర్యాగీతికి "ఖందఅం" స్కంధకమ్ అని పేరు. ప్రవరసేనుడు తనసేతు బంధమహాకావ్యమును ఈ స్కంధకములలో వ్రాసినాడు. ఈకావ్యములో కొలదిగా ఇతర వృత్తములు కూడా ఉన్నవి. కాని అతనికి ఈకందమే ఇష్టమయినది.

కందపద్య లక్షణము:

చఉమత్తా అట్ఠగణా
పువ్వద్ధే ఉత్తరద్ధ హోంతి సరూ ఆ
సో ఖంధఅ విఆణహు
పింగల పభణేఇ ముద్ధి బహుసంభే ఆ."

దీనికి ఛాయ:

చతుర్మాత్రా అష్టగణాః
పూర్వార్ధే ఉత్తరార్ధే భవంతి సరూపాః
తం స్కంధకం విజానీత
పింగలః ప్రభణతి ముగ్ధే బహుసంభేదమ్

స్కంధకమునకు మరిఒకలక్షణము కూడా ఉన్నది.

స్కంధకమపి తత్కథితం
యత్ర చతుష్కల గణాష్టకే నార్ధం స్యాత్
తత్తుల్య మగ్రిమదలం
భవతి చతుఃషష్టిమాత్రికశరీరమిదమ్."

పై లక్షణము ప్రకారము కందములో రెండర్ధభాగము లుండుననిన్ని, ఒకొక్క భాగములో నాలుగేసి మాత్రలుగల ఎనిమిదిగణము లుండుననిన్ని తేలినది. ఆంధ్ర కర్ణాటక కందములో ఈ లక్షణము కొంత సూక్ష్మముగా చెప్పబడినది. మొదటి పాదములోను, మూడో పాదములోను నాలుగేసి మాత్రల మూడుగణముల చొప్పున పండ్రెండుమాత్రలున్ను, రెండు నాలుగు పాదములలో నాలుగేసి మాత్రల అయిదుగణముల చొప్పున ఇరవై మాత్రలున్ను, మొత్తము ౬౪ మాత్రలున్ను కందములో ఉండవలెనని కన్నడకందపద్యలక్షణము. బేసిని జగణముండకూడదను నియమము ఆంధ్ర కర్ణాటక లక్షణములోనున్నది. అట్లు బేసిని జగణముండుటవల్ల "గండనిల్లద శశివదనెగె గర్భమాద తెఱనొళ్ కెడుగుం", "మగడు లేని శశివదనకు గర్భమయిన తెఱగున చెడు" నని నాగవర్మ చెప్పినాడు. ప్రాకృతస్కంధకములలో కూడా ఈ నియమమును పాటించినారుగాని, లాక్షణికులు ఆనియమమును వివరించలేదు. సంస్కృత ప్రాకృతములలో ఈవృత్తమందు ప్రాసనియమములేదు. కన్నడములోను, తెనుగులోనున్నది. తెనుగులో యతిస్థానములో అక్షరమైత్రి ఉండవలెనని కర్ణాటకములో కంటె ఎక్కువ విశేషమున్నది.

తిక్కన్న నియమములు మన్నించేవాడు కాడని మనవిచేసి ఉంటిని. నియమము లతని ననుసరింపవలసినవే కాని, అతడు నియమముల ననుసరించే వాడుకాడు. అంటే, అతని పద్యములలో స్వాతంత్ర్య మెక్కువ అనిన్ని, పద్యగమనమును, భావరమ్యతను మాత్రమే ఆతడనుసరించినాడనిన్ని నాఅభిప్రాయముగాని, అతని పద్యములలో గణనియమము కనబడదని నాఅభిప్రాయము కాదు. కాని, లాక్షణికులు ఏర్పరచినలక్షణము ప్రకారము అతని పద్యములను ఛేదించకూడదని నాఉద్దేశము. అట్లు ఛేదిస్తే తిక్కన పద్యలక్షణము చెడును. ఆఛేదించిన భాగములు అర్థవంతములుగా ఉండవు. ఒక కందపద్యము లాక్షణికుల ప్రకారము ఛేదించిచూతాము:

క. భూరిభ| వతా్క| రుణ్య|
క్షీరాం| బుధినా| దుతుచ్ఛ| చిత్తం| బునవిన్|
తారమ| హితక్షుగ| నునిచితి|
వారయ| నచ్చెరు| వుగాదె| యఖిలాం| డపతీ.

ఈ రీతిగా ఖండించడమునకు మనమలవాటు పడిపోయినాము గనుక, మనకది వికారముగా కనబడదు. తిక్కన తన పద్యములను లాక్షణికులు ఖండించడమునకు వ్రాయలేదు. వాటిని చదివి ఆనందించవలెనని వ్రాసినాడు. అందుచేత, వాటిని చదువవలసిన తీరెట్లు అని ఆలోచించుకోవలెను. ఈ విషయమై చాలా కాలమునుంచిన్ని ఆలోచిస్తున్నాను గాని ఒక త్రోవ చిక్కలేదు. తిక్కన పద్యముల గతిని అతిశీఘ్రముగా మార్చివేస్తాడు. అందుచేత లక్షణమన్నిటికిని ఒకటే అయినా, అర్థవంతముగా వానిని ఛేదించడానికి కూడా ఒకమార్గము దొరకగలదని నావిశ్వాసము. పద్యము విరుపుల ననుసరించి ఈవిభాగము చేసుకోవచ్చును. విరుపు ఎక్కడ ఉంటే అక్కడ విరామమని అనవచ్చును గాని, రెండో పాదములో మూడో గణము తరువాత విరామము అని చెప్పకూడదు.

క......లాసిక, తనమున నిపుణుండనైయ తని మెప్పింతున్.

క......అని కడఁగు నిన సుతునకు, నమ్ముద్రోణుఁడు ద్రోణనందనుఁడుఁ గృపుఁడును శాంతనవుడు.

వీటిలో యతిస్థానమువద్ద విరామముంచుతే అర్థము చెడిపోతుంది గదా. అది విరామస్థానము కాదు. ఎక్కడ అర్థవంతమగునట్లు మన విరామము కావలసి ఉంటుందో, అదియే విరామస్థానమనుకొనడము భావ్యము గనుక, అర్థవద్విరామము ననుసరించి తిక్కన విరాటపర్వము మొదటి ఆశ్వాసములోని కందపద్యములు ఆలోచించుదాము:

క. పరమశమనిరత సంయమి
వరమానసకమలహంసవర్తనచం చ
చ్చరణనఖ చంద్రికా వి
స్ఫురణా చిత్రప్రకార శోభాఢ్యునకున్

ఈ పద్యము సంతటిని ఒక్కగుక్కలో విరామమక్కర లేకుండా చదువవలెను:

క. జలనిధి హిమవద్భూధర
కలిత జననకేళి కౌతుకవ్యక్తా వ్య
క్త లలిత సౌందర్యస్ఫుర
దలఘుతను శ్రీసనాథ| హరిహరనాథా!

దీనిని రెండుగుక్కలలో చదువవలెను. అనగా ఒక్కటే విరామము.

క. మనవంశంబును వృత్తం
బును జెంపును గావఁజాలు పుణ్యాపతివి| దు
ర్జనులగు తులువల తలఁపులు
గనుఁగొని| యేమఱక మెలఁగఁగావలయుఁ జుమీ.

దీనిని రెండు విరామములు పుచ్చుకొని చదువవచ్చును:

క. ననుఁ గుచ్చితంపుఁ బనులకుఁ
బనుపక యెంగిలికి లోనుపఱుపక తగుమ
న్ననతోడ నరయువారల
కనురాగమునెఱపినడతు రస్మత్పతులున్.

దీనిని మూడు విరామములతో చదువవచ్చును:

క. అనుటయు| దరహసితము మో
మునకుఁ దొడవుగాఁగఁ బలుకు ముద్దియ | యేఁ గృ
ష్ణునిదేవి| సత్యభామకుఁ
బనిసేయుదుఁ దొల్లి| పిదపఁ బాంచాలికడన్.

దీనిని నాలుగు విరామములతో చదువవలెను.

క. తెలుగుల పొదియొక దెసఁ| బె
ద్యాల దామెన యొక్కవలన | ననునైయుండెన్
మొలమోపి| పెక్కుచుట్లం
బలు ద్రాటం|జుట్టి గోపభావం బలరన్.

దీనిని అయిదు విరామములతో చదువవలెను:

క. అని చెప్పిన విని| యగుఁ బొ
మ్మని| కైకొని| ధర్మతనయుఁ| డంటఱును| ని
ట్లనపాయత వర్తిల్లుద
మని| తమ్ములతోడ నిశ్చయంబుగఁ బలికెన్.

దీనిని ఆరువిరామములతో చదువవలెను.

క. పెనుఁబోడవు| బఱపు| జొంప
మ్మును గలయది| దీన నెల్ల పురుషులకుఁ బ్రమో

జనమొకఁడు లేదు। సేరం
జన। జూడఁగ। నరయ। నెక్క సమకట్టంగన్.

దీనిని ఏడు విరామములతో చదువవలెను.

ఈరీతిగా విరాటపర్వము మొదటి ఆశ్వాసములోని ౧౨౨ కందపద్యములలోను ఒక గ్రుక్కలో చదువవలసినది ౧; రెండు గ్రుక్కలలో చదువవలసినది ౧; మూడు గ్రుక్కలలో చదువవలసినవి ౧౨; నాలుగు గ్రుక్కలలో చదువవలసినవి ౨౩; అయిదు గ్రుక్కలలో చదువవలసినవి ౪౫; ఆరు గ్రుక్కలలో చదువవలసినవి ౨౧; ఏడు గ్రుక్కలలో చదువవలసినవి ౧౩; ఎనిమిది గ్రుక్కలలో చదువవలసినవి ౬ను ఉన్నవి. అయిదు గ్రుక్కలలో చదువవలసిన కందములే తిక్కన గ్రంథములో తరుచుగా కానవస్తవి. ఇట్లే ఇతరపద్యముల విషయములో కూడా, అర్థవంతముగా విరామముల నేర్పరచుకొని తిక్కన పద్యములనుగాని, మరియెవరి పద్యములనుగాని చదువ నేర్చుకొనవలెనుగాని లాక్షణికులమార్గము త్రొక్కుట సమంజసము కాదు. ఈ గ్రుక్కలలో కూడా, ఒక్కొక్క గ్రుక్కలో ఎన్నెన్ని యక్షరములు సాధారణముగా చేర్చినాడో అనే విషయమును బట్టికూడా పద్యములు ఏర్పాటు చేసుకోవచ్చును. లేదా, కందపాదముల ఎత్తుబడిని పట్టి అయినా విభాగము చేయవచ్చును. ఏయే గణములను పద్యముల మొదట చేర్చినాడని కూడా వితర్కించుకోవచ్చును. ఈరీతిగా తిక్కన తనకందపద్యములకు స్వేచ్ఛయైన గతి కల్పించి కందమునకు గౌరవము కల్పించినాడు. ఎన్నిరీతులుగా దానిని కదము త్రొక్కింపవచ్చునో అన్నివిధములు త్రొక్కించినాడు.

ఇంతవరకును తిక్కన కవిత్వ సరణిలోని బాహ్యరూపమును మాత్రము కొంతవరకు పరిచ్ఛేదించి చూపినాను. భావస్వరూపమును ఛేదించుటకు వీలులేదు. ఆలంకారికులు ఆపనికి ప్రయత్నపడినా విఫలమనోరథులౌతారని నానమ్మకము. భావమువలన పుట్టే ఆనందము అనిర్వచనీయమైనది. అందులో తిక్కన భావప్రకటనమును నిరూపించుటకు ఇప్పటి అలంకారశాస్త్రము చాలదు. దానిని అనుభవించియే తీరవలెను. ఆవిషయమై మరిఒక వ్యాసములో ప్రసంగిస్తాను.

చందనము

ఉభయభాషాప్రవీణ మిన్నికంటి గురునాథశర్మ గారు

డెందము శూన్యమంగము పటిష్ఠమునై తగు దుష్టవంశముల్
బృందములై పరస్పరనివిష్టనిఘర్షసముద్భవాగ్నిచే
నెందు స్వవంశముం దెలుపనేల? వనంబునె కాల్చు మానవా
నందన చందనా! మలయనందన! వీరల పొందు మానుమా!

కొల్లగ నెల్లదిక్కులను గొల్లలుగొట్టెడు నీపరీమళా
భ్యల్లన మారఁ బిల్వ మలయోద్భవమా! చనుదెంచినాఁడ నీ
యెల్లసిరుల్ గనుంగొనఁగ నేమిట నుండెను? దొఱ్ఱలోపల
న్నల్లనిపాముగాక; యిఁక నన్విడు నీకు శుభమ్ము పోయెదన్.

కాంతాస్వైరవిహారకేళి కుపయుక్తంబౌ తరుల్ పేండ్లకు
న్సంతోషంబును గూర్చు ప్రాఁకులు, ఫలౌన్నత్యంబుచేఁ దృప్తివి

భ్రాంతుల్ గొల్పెడి చెట్లు నీసమమె? భద్రశ్రీద్రుమంబా! భవా
త్యంతోష్ణంబును బాపనేర్తు స్వతనూత్యాగోపకారమ్ముచే.

కొమ్మలపై విహంగములు కోటరమందు భుజంగముల్ ప్లవం
గమ్ము లొగిళ్ సిగళ్ వికచక్రమ ఘుమంఘుమ గంధనవ్యపు
ష్పమ్ముల భృంగముల్ చెలఁగు చందనపాదపమా! గణింపశ
క్యమ్మటె మాకు నీతనువునం దెటలేవు వనీపకావళుల్?

మోటు తండ్రి; కొండఫాలము కాఁపురము; ద్వి-జిహ్వాకులముతోడి చెలిమి; మొండి
కట్టెజాతి; యైనఁ గానిమ్ము చందన-మా! స్వసుగుణములనె యసముఁగంటి.

కంటికిఁగడ వేఁడుగా నేడ్చు కులకాంత గడప దాటియుఁగూడఁ గదియరాదు
కడుపు చుమ్మలుచుట్టఁగా వందిరెడితల్లి కాటివఱకుఁగూడఁ గదియరాదు
గడియించుసర్వమ్ముఁ గైకొన్న సుతుఁడెల్ల కాలుదాఁకంగూడఁ గాంచఁబోఁడు
కడుమేల్లుకనవల్ల గన్నవారు తిలోదకములొసంగుటకేని కానఁబడరు
ఔనె! బ్రదికినన్నాళ్లు నిన్ సానఁబట్టి-నట్టిగృహమేధి తొఱఁగి కాయంబు చితిని
గాలుచుండఁ దోడుఱికి యంగంబునాయు-చుందు నీవంటివారేరి చందనంబ?

పాపిష్ఠమనుజులుదురా-శాపరులయి స్వీయలాభసంపాదము క
య్యో పాపము! నీరూపము-మాప మురియుచుంద్రు సిగ్గుమాలి మలాకా!

"భళిరే! యెంతటిదైవభక్తిపరుఁ డీపాటీరుఁడం చన్న ని
స్తులకీర్తిం గననో? బలిష్ఠు నొక మొద్దున్ శ్రీజగన్నాథుకై
జలమార్గంబునఁ బంపుదంట; మఱి వేసంగిన్ నృహార్యర్చనా
దుల సింహాచలమందు నుందువఁట; యెందు న్మేలె ప్రత్యాశయున్?

నీమూలంబున నాకృతిం బడసి నీనీడం బ్రవర్ధిల్లి నీ
యామోదంబును బొంది నీసముఖమం దావాసముం జేయు నీ
వేములులోనగు నన్యజాతితరువుల్ వే లోకముం జొచ్చి య
య్యో మేమేసుఁడి చందనాఖ్యులమటం చున్నారయా! చందనా!

నీపేరుసెప్పికొని యె-న్నో పాట్లంబడుచు బ్రదుకుచున్న వగవఁగా
నీపేరునకె కళంకం- బాపాదింప నొరు, లెట్టులాఁగుదు సఖుఁడా!
ఘ్రాణతర్పణంబు గావింపలేనినీ నామధారకులను నరులు నమ్మి
"పేరుగొప్ప" గాని యూరుదిబ్బయటంచుఁ-బలుకఁజొచ్చి రెంత భంగపాటు?

(అడవిపువ్వులు)

ఆంధ్రగ్రంథవిమర్శన ప్రకారలేశము

మహామహోపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు, "కళాప్రపూర్ణ"

కావ్యార్థదుర్గే ఆవిర్భూత

సాహిత్య మీమాంసయే కావ్యవాఙ్మయ విమర్శ విద్యకు మూలాధారము.

మన దేశము దచ్చుతేనందునను, పృథ్వి (ఇండియా) అతివిపుల మగుటయు, షట్పంచాశద్దేశముల నుండియు కావ్యవాఙ్మయ ముప్పతిల్లుచునే యుండుట చేతను, సంస్కృతవాఙ్మయవిషయములో మన పూర్వులు ప్రత్యేక కావ్యవిమర్శలు వ్రాయరైరి. మఱి యెల్ల కావ్యముల గుణదోషములను ఎఱుంగుటకు సాధనమయిన శాస్త్రమును రచించినారు. అదియే సాహిత్య మీమాంస. అదియే మనకు కావ్యప్రకాశము, భావప్రకాశము, సరస్వతీ కంఠాభరణము, సాహిత్య చింతామణి, కావ్యానుశాసనము, కావ్యాలంకారము, కావ్యాదర్శము, రసార్ణవము, సాహిత్య రత్నాకరము, రసార్ణవసుధాకరము, ప్రతాపరుద్రీయము, సాహిత్య దర్పణము ఇత్యాదిగ్రంథ రూపమున లభించియున్నది.

ఆ మీమాంసలో గుణదోషస్వరూపదర్శనముం గలదు.

పూర్వోక్త గ్రంథములయందెల్ల గుణపరిచ్ఛేద మొకటియు దోషపరిచ్ఛేద మొకటియు గలవు.

దోషములు రసదోషములు, పదదోషములు, వాక్యదోషములు, పదవాక్యదోషములు, అర్థదోషములు అని అయిదు తెఱంగులు.

ఔచిత్యము గుణములకు మూలము. అనౌచిత్యము దోషములకు మూలము. క్రమముగా:— నైషధాదులందలి మానుష నాయికా నాయక శృంగార వర్ణన; కుమార సంభవమునందలి పార్వతీ పరమేశ్వరశృంగార వర్ణన.

అశ్లీలతా గ్రామ్యతా ప్రభృతి దోషములు పెక్కులు అలంకార గ్రంథములందు నిరుక్తములు.

కవిసమయములు స్వభావ విరుద్ధములయ్యును అనిలంఘనీయములు.

ఆకాశము నలుపు, పాపము నలుపు; యశఃకీర్తి హాసములు తెలుపు; క్రోధానురాగములు ఎఱుపు; నదీ సముద్రములందు తామరలు, కలువలు వర్ణింపబడును; జలాధారములందెల్ల హంసాది జలపక్షులు విహరించుచుండును; చకోరములు వెన్నెలం ద్రాగును; మేఘాగమమున హంసలు మానససరోవరమునకు తరలిపోవును; పూఁబోండుల పాదతాడనముచే నశోకమును, నోటి సుర నుమియుటచేఁ బొగడయు పూచును; విరహతాపముచేత యౌవనకాంతుల యొడల హారములును, హృదయమును వ్రస్సిపోవును; మదనునికి ధనుర్బాణములు పువ్వులు, అల్లెత్రాడు తుమ్మెదలబారు, ఇతని బాణమునకును స్త్రీకటాక్షమునకును యువజనుల హృదయము వ్రీలిపోవును; పగలు తామర, రాత్రి కలువయు వికసిల్లును; అశుక్ల పక్షమందును వెన్నెల కాచును; ఉఱుమునకు నెమళ్లాడును; అశోకమున కాయలు లేవు; వసంతమున జాతిపువ్వు ముండదు; గంధపుఁ జెట్లయందు పూవులుం గాయలు లేవు; ఇంకను ఇట్టివి సత్కవిప్రబంధములవలన నెఱుంగఁ దగును.

కాళిదాసును ఖూనీచేయించిన వేశ్య కవిసమయ మెఱుఁగని దైనందుననే భోజునికి పట్టువడినది:—

"రాజన్ తవ ముఖాంభోజే దృష్ట్వా మిందీవరద్వయమ్, కుసుమే కుసుమోత్పత్తిః శ్రూయతే నచదృశ్యతే."

వర్ణ్యము నేపదములతో నుద్దేశింపఁ దగునో, వేనితో నుద్దేశింపఁ దగదో కవిసమయము బోధించుచున్నది.

సీ. మదిరాక్షి చెవులతో మ్మిదిలెక్కలనరాదు
ముద్దియకనులు తమ్ములనరాదు
శుకవాణి బుగ్గలు ముకురంబు లనరాదు
చెలిపండ్లు మల్లెమొగ్గలనరాదు
గజయానచంన్నులు బంగరుగిండు లనరాదు
సతిబొడ్డు సుడి ని మెచ్చదనరాదు
సరసిజాననముడ్డి సైకతం బనరాదు
హరిమధ్యకాళ్లుగుళ్లనఁగరాదు
గీ. క్రమతివీనికి వీనులు కన్నుదోయి
చెక్కలును బలువరుసయు నిక్కఁ జన్ను
గవయుఁ బొక్కిలి పిఱుఁదు చొక్కంపుటడుగు
లనుచు మను వాడి రవియ చేకొనఁగవలయు.

ఈ కాలమందు కువిమర్శకులు తండోపతండము. వీరి కారణమున సుకవులు గ్రంథరచన మానుకొనుటయుం గలదు. కొందఱు కువిమర్శకులు సమకాలికకవియొక్క ధీరతను సహింపరు. ప్రాచీనకవుల యాత్మశ్లాఘను మెచ్చుకొందురు. నక్క వినయమునకు హర్షింతురు. కవి యెట్టివాఁడయిన నేమి విమర్శనీయవాఙ్మయము ఆతనిగ్రంథమే గాని యాతఁడే కాఁడు.

ఉ అంకకుఁ దార్చునే రసిక
సంగలభారతి ప్రౌఢనీతి, నా,
కింకిరి నాంధ్రి ద్రావిడియుఁ
గేరుచు దైవియుఁ గూడి రెవ్వనిన్,
జంకు కళంకు లేని కవి
చంద్రుఁడు తోషిత కోవిదేంద్రుఁ డా
వేంకటరాయశాస్త్రి కృతి
వెంగలిమూక కెఱుంగ శక్యమే?

ఆ. కవితఁ జెప్పె యుభయకవిమిత్రు మెప్పింప
నరిది బ్రహ్మకైన నతఁడు మెచ్చఁ
బరఁగ దశకుమారచరితంబుఁ జెప్పిన
ప్రౌఢ నన్ను వేఱె పొగడ నేల.

మన్దః కవియశః ప్రార్థీ గమిష్యా మ్యుపహాస్యతామ్;
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభా దుద్బాహు రివవామనః.

ఇందు తొలి యుదాహరణమున సూత్రధారుఁడు ప్రరోచనార్థము కవి నగ్గించుచున్నాఁడు. ఇది సంప్రదాయమాత్ర నిర్వహణమనియు, దీనిచే కవియొక్క సౌజన్య దౌర్జన్యతదన్యతరములు రూఢికెక్కవనియు కువిమర్శకు లెఱుంగవలయును. రసార్ణవసుధాకరము(III—94, 95, 96) తృతీయ విలాసమును బరిశీలించిన ఈ విషయము స్పష్టపడును.

"కవయస్తు ప్రబంధార స్తే భవేయు శ్చతుర్విధాః,
ఉదాత్త ఉద్ధతః ప్రౌఢో వినీత ఇతిభేదతః.
అంతర్గూఢాభిమానోక్తి రుదాత్త ఇతిగీయతే."
యథామాలవికాగ్నిమిత్రే:—
పురాణమిత్యేవ నసాధుసర్వం
తథాపికావ్యం నవమిత్యవద్యమ్
సంతః పరీక్ష్యాన్యతరద్భజంతే
మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః
"పరాపవాదా త్స్వోత్కర్ష వాదీ తూద్ధతఉచ్యతే."
యథామాలతీ మాధవే:—
యేనామ కేచిదిహ
నః ప్రథయంత్యవజ్ఞాం
జానంతి తే కిమపితాన్ప్రతినైషయత్నః;
ఉత్పత్స్యతేఽస్తి మమకోఽపి సమానధర్మా
కాలోహ్యయం నిరవధి ర్విపులాచపృథ్వీ.
"యుక్త్యానిజోత్కర్ష వాదీ ప్రౌఢ ఇత్యపరేజగుః"
యథామమ ఇవ:
నేదానీ న్తనదీపికా కిము తమ స్సంఘాతమున్మూలయేత్,
జ్యోత్స్నా కింనచకోర పారణకృతే తత్కాలసంరోహిణీ,
బాలః కిం కమలాకరా న్దినమణి రోల్లాసయే దఞ్జసా
తత్సంప్రత్యపి మాదృశా మపి వచః స్యాదేవ సత్ప్రీతయే"
"వినీతో వినయోత్కర్షాత్ స్థాపకత్వ ప్రకాశకః."
యథా రామానన్దే:—
గుణో న కశ్చి న్మమ వాఙ్మి బన్ధే
లభ్యేత యత్నేన గవేషితోఽపి;

తథా ప్యయం రామకథా ప్రబంధం
సన్తో ఽనురాగేణ సమాద్రియన్తే.

వార్తాపత్రికలందలి విమర్శలు

కొందఱు వార్తాపత్రికాధిపతులు విద్వాంసుల గ్రంథములపై ఎవ రేకువిమర్శవ్రాసి పంపినను నిజ పత్త్రికలలో ముద్రింతురు. తాము స్వయము గుణ దోషము లెఱుంగని యపండితులై యిట్లుచేయుటచేత భాషాదేవతకు తామొనర్చుచున్న చేటును వారెఱుంగరు. వారి లోఁగుట్టేమనఁగా ఆ ముక్కుడి విమర్శ నందుకొని గాసింబడి యీసెత్తి ఆ విద్వాంసులు ఆత్మగౌరవముం గాచికొనుటకై వ్రాసెడి వైదుష్య భూయిష్ఠ వాదప్రతివాద ఖండనముండన ఖండన ముండన వ్యాసములతో తమ పత్త్రికలు నిండి జనరంజకములై 'చందాలం బెంచుంగాక యని.

అట్లే ఒకానొక పత్త్రికాపతి, 'తవనాసికా ఇక్షోయణచీవభాతి' అని వాదమునకు పిలుచుటగా మదీయ ప్రతాపరుద్రీయనాటకమందలి కవి వాక్యమును "అంతట నిద్రితుఁడు రాజు ప్రవేశించుచున్నాఁడు" అనుదాని నిట్లాక్షేపించు వ్యాసమును ప్రకటించుకొన్నాఁడు:—"నిద్రితుఁడెట్లు ప్రవేశించును? ప్రవేశించుటకు మెలఁకువ వలయును. నిద్రలో గమన మెక్కడిది? ఈ ప్రకారము మేము చిరకాలము ప్రశ్నలు వేయుచుండెదము, దీనికిని భావివానికిని శాస్త్రులవా రుత్తర మీఁ గలిగినయెడల నీయవలసినది." అని. దీనికి నేను భయపడి యుత్తర మీయలేదు. పత్త్రికాధిపతికి మదీయ వ్యాసములు లేక పోయినవి. ఇట్టి యవిద్వత్సంపాదితము లగు పత్త్రిక లంతరించుటయు, సాధు విమర్శలం బ్రకటించు విద్వత్సంపాద్యమాన పత్త్రికలు చిరాయువు లగుటయు సహజమేగదా.

కొందఱు కవులు నిజగ్రంథములు బహుళములై వానియందు దోషములు మెండయి దూషకులు దండియైనప్పుడు తామే పత్త్రికలు నడపుచుండు వారగుదురేని వానియందు, లేనిచో క్రొత్తగా వైరినిబర్హణార్థము పత్త్రికలం బెట్టికొని వానియందేని పూర్వోక్త దూషకులను గసితీఱ తిట్టుదురు. ఎట్లన—ఇంచుక యుదాహరణము:—"అశోకవనికం బెకలించిన యాంజనేయా, నా గ్రంథమును విమర్శించిన యల్లయాశాస్త్రి గానిని సమూలముగా పెకలించి వైపుము." ఇది విమర్శకు ఉత్తరము.

కవి కావించిన భాషాచిత్రవధ కాయాసపడి విమర్శకుఁడు విమర్శలోఁ జూపు కటుత్వమును తొలంగఁ బెట్టి పఠితలు విమర్శయొక్క పటుత్వాపటుత్వములనే పరికించికొనుట మేలు.

దొంగలకును, నరహంతలకును అధికరణకుండు వోలె కాకవికి సాధువిమర్శకుఁడు దోషోద్ఘాటకుఁడును శాసితయు నగును. దొంగను "శ్రీయుతులైన యో దొంగయ్యగారూ, తమరు ఇట్టి చౌర్యమును కావింప వలసినవారు కారు, మహానుభావులరు. మఱి తమరు 8 సంవత్సరములు కారామందిరంబున వసకంబు గావించి రాజకీయమైన విందారగించుచు మమ్ముఁ గృతార్థులం గావింపుఁడు." అని యధికరణకుఁడు వేడుకొనుటలేదు. అట్లే సాధువిమర్శకుఁడును కాకవిని వేడుకొనవలసిన పనిలేదు.

గ్రంథకర్తలు అచ్చునుండి తమగ్రంథము వెలువడిన వెంటనే మెచ్చువాక్యములకై పలువురకుం బ్రతులం బంపుదురు. గ్రంథమును పంపిన గౌరవమునకు లోఁబడి యా పలువురలో పెక్కురు ఈ కర్తను ఏతదీయగ్రంథమును స్తుతించుచు బదులు వ్రాయుదురు. వీరిలో నెవ్వఁడేని గ్రంథమందలి దోషములను బయటఁ బెట్టెనా, అంత నాయిరువురకును గజకచ్ఛపయుద్ధము. వీరికై శ్రీమన్నారాయణుఁడు చేయి చేసికొనఁడు గావున నీ యుద్ధము తీఱదు. మఱి ఉదయించునపుడు పూర్ణచంద్రుడు "రాత్రి శైలూషికిక్, వరుస న్మౌక్తిక పట్టమై నిటలమై వక్త్రంబునై" దోఁచి లోకమెల్ల వెన్నెల వెదచల్లునట్లు వాదప్రతివాద వాఙ్మయోదయము, జాబులై, పుస్తకములై, పత్త్రికలై దేశమంతల్ల తొమ్మిదవ యట్టంపుఁ బారాయణముగా పర్వమందును.

ఇప్పటి మన బుద్ధిమంతులు తాము హూణ సారస్వతమున నలవరించికొన్నపాటి వైదుష్యమును ఆంధ్ర సారస్వతమున నలవరించుకొని యుండినచో దేశమునం దసాధువిమర్శలు, అసాధు ప్రతివాదములును దగ్గును. సాధువిమర్శలే హెచ్చును.

సాధువాఙ్మయసంరక్షణకై యొక విద్వత్సంఘము అపేక్షణీయమై యున్నది. అందులకై నేను రెండు మూఁడు మాఱులు యత్నించి నెఱవేఱక మానితిని.

అదిలేమిచే

"దేవునాన మున్ను దేశాన నొక్కఁడు
కవియుఁగలఁడొ లేఁడొ కలియుగమున
ఇపుడు వీథివీథి నింటింట నూరూరఁ
గవులు గలరు జగతిఁ గఱవుతోడ."

అని పెద్దలుచెప్పినను కవిగానివాఁ డేనియు నుండుంగాని విమర్శకుడుగానివాఁ డుండఁడు. ప్రతివిద్యార్థియు విమర్శకుఁడే [తప్పులు పుస్తకములు వ్రాసి పండితులచేత దిద్దించుకొనియో, దిద్దింపకయో ముద్రించుకొని దారి యెఱిఁగి పాఠశాలలలో పఠనీయములుగాఁ బెట్టించికొని జీవించువాఁడునువిమర్శకుఁడే.] పండితప్రణీతగ్రంథములకును, వానికిని అరుణాపటబలీవర్దన్యాయము. వీనికి అర్థముగానిదెల్ల కఠినము; మృదుమధురముగాదు; సంస్కృతపదము కంటిపోటు; క్రొత్తపదము ప్రాణగొడ్డము.

"శ్రీనాథుండు ధరాభరం
బుడుప నాజింబెట్టుడుం
దాన వీరానీకంబులురక్షతాధ్వ
మున డాయుం దూయ నెవ్వాఁడు క
న్గోనా తేనియ పట్టొకో తిత
ఉవాకోఁ నాఁగ శర్మార్థి యా
భానం డేనవజార్జి లోకపతి
సర్వశ్రీయుతుఁ జేయుతఁ."

విద్యాధికారి—అయ్యా, యీ వేంకటరాయ శాస్త్రిని కవనమెవరు పింగటించమన్నారయ్యా—తితఉవేమిటండీ తితఉవు! ఇటువంటి శబ్దాలుంటుందండీ భాషలో! దీని కర్థంకూడా వుంటుందండీ! నేనెప్పుడు యెఱుఁగనండీ యీలాంటి శబ్దాన్ని!

శాస్త్రి—అయ్యా, తితఉవనఁగా జల్లెడ. 'చాలనీ తితఉః పుమాన్' అని యమరుఁడు.

విద్యా—నాందీపద్యంలో జల్లెడవర్ణనేమిటండీ శివకేశవస్తుతి యుండవలయుగాని. అయినా గానీ మన తెలుగుకీ సంస్కృతంతోటి సంబంధం వదలాలండీ, అప్పటికే గాని మనభాష బాగుపడదు.

శాస్త్రి—వదలాలంటారు, మళ్లీ మీరే సంస్కృతశబ్దాలు ప్రయోగిస్తారు. సంస్కృతమేమిటి? సంబంధమేమిటి?

విద్యా—అదిభాషపేరు, ప్రాపరునేము. ఇది వాడుకమాట.

శాస్త్రి—ప్రాపరునేము ఇంగ్లీషుభాషా యేమిటి? కానీ సంస్కృత మనుదానికి వేల్పుబాస యనవచ్చునే! సంబంధానికి తగులాటమనవచ్చునే! భాషకు బాస అనవచ్చునే! అప్పటికి మీతెలుగు బాగా కీసటబాసట అవుతుంది. పోనీ మీరన్నట్లు సంస్కృతమాటలు వాడడం వాడుకే గనుక మీలాగే ఇతరులనుకూడా వాడనిత్తురూ.

విద్యా—శాస్త్రుల్లవారూ, మీతో వాదంచెయ్యలేమండీ. మీకు నమస్కారము. ఈ బల్లారి సరసవినోదినీసభవారిచాత ఈ శాస్త్రిగారి పద్యాల నాటకాలని గుఱించి ప్రహసనమాడిస్తామండీ. నాటకమంటే పాటలమయంగా వుండాలి.

ఇట్టి విద్యాధికారి విమర్శకులం గూర్చియే పూర్వులు:

"విపులహృదయాభియోగే
ఖిద్యతి కావ్యే జడో నమూర్ఖస్స్వే;
నిన్దతి కఞ్చుకమేవ
ప్రాయశ్శుష్కస్తనీ నారీ."

"పనిపడినారికేళ ఫల
పాకమునం జవియైన భట్టహ,

ష్టని కవితానుగుంభములు
సోమరిపోతులు కొంద అయ్యె లో,
నని కొనియాడనేర
రది యట్టిద లేజవరాలు చెక్కఁగిఁ
టిన వసన్సు బాలకుఁడు
డెందమునం గలగంగ నేర్చునే.

ఇందుల మూలము—

"మదుక్తిశ్చేదన్తర్మదయతి సుధీభూయ సుధియః
కిమస్యా నామ స్యాదరసపురుషానాదరభరైః;
యథా యూనస్తద్వత్ పరమరమణీయాపి రమణీ,
కుమారాణామన్తఃకరణహరణం నైవ కురుతే."

ఇందు తోడిదే ఇంకొకటి:

"గ్రన్థగ్రన్థిరిహ క్వచి
త్క్వచిదపి న్యాసి ప్రయత్నాన్మయా;
ప్రాజ్ఞమ్మన్యమనా హఠేన పఠితీ
మాస్మిన్ ఖిలం ఖేలతు;
శ్రద్ధారాద్ధ గురుశ్లథీకృత దృఢ
గ్రన్థిస్సమాసాదయ
త్వేతత్కావ్య సుధోర్మి మజ్జన సుఖ
వ్యాస జ్జనం పజ్జనం.

"ఇతర పాపఫలాని యథేచ్ఛయా
వితర తాని సహే చతురానన;
అరసికేషు కవిత్వనివేదనం
శిరసి మాలిఖ మాలిఖ మాలిఖ."

ఇందులకు తెలుఁగు మదీయము —

"ఇతరపాపఫలము లిచ్చవచ్చిన యట్లు
వ్రాయవయ్యనొసట వనజభవుఁడ!
అరసికాళి మోలసరసకావ్యము చెప్ప
వ్రాయవలదు వలదు వలదు వలదు."

అని హెచ్చరించినారు.

ఇప్పటి గ్రథనము లిరుదెఱంగులు—ఎ. తర్జుమాలు, బి. స్వతంత్రములు.

తర్జుమాలయందు (1) మూలార్థము తెల్లియక రసమును పాడుచేయుటయు, (2) లక్షణము తెలియమిచే భాషను పాడుగావించుటయు నుత్కటకోటికములు. ఇవి పద్యకావ్యములుగాని, నాటకములుగాని, ఇతరములుగాని పూర్వోక్తదోషములతో నిండియుండినచో వీనిని విమర్శించువారి కిందుం బొగడుట కేమి మిగిలియుండును? ఇట్టిగ్రంథములను విమర్శించువారిని 'దోషములనే చూపిరి; గుణములను చూపరైరి' అని నిందించుట న్యాయ్యము గాదు.

మూలమునకు మెఱుఁగువెట్టిన శృంగారనైషధ కవిని పొగడని రసికులెవ్వరు?—

మ. రణకండూభరదుస్సహంబయిన
యారాజేంద్రదేవేంద్రుద
క్షిణబాహాగ్రమునం జనించిన మహా
కీర్తిప్రవాహంబు కా
రణసంక్రాన్తగుణానుషంగమున
నొప్రస్ఫీతదిఙ్మత్తవా
రణగండస్థలకుంభకూలముల పై
రాయుం దివారాత్రముల్.

ఇందులకు మూలము:

"యశోయదస్యాఽజని సంయుగేషు
కండూలభావం భజతా భుజేన;
హేతోర్గుణాదేవ దిగాపగాలీ
కూలంకషత్వవ్యసనం తదీయమ్."

దిక్కులు ఆపగలయిన ఏవి వానికిం జెప్పిన కూలములయి నవో తెల్పమి యిట సొంపుగావని శ్రీనాథుఁడు కీర్తినే ప్రవాహమ్ముం గావించి దానికి దిగ్గజగండస్థలకుంభములను కూలములం జేసినాఁడు.

ఉ. ఇప్పటి నీతలంపు తెఱఁ
గిట్టిద యింకిటమీఁద నెప్పుడే
చొప్పున నుండునో నిజము
నుద్దియెఱుంగముగాని యగ్మలీ
చెప్పెడిదేమి బాలికల
చిత్తము లంబుతరంగలోలముల్
తప్పునొ తాఁకునో కుసుమ
ధన్వుని యేటులు దైవికంబునన్."

ఇందుల మూలము—

"త్వచ్చేతసః స్థైర్యవిపర్యయంతు
సంభావ్య భావ్యస్మిత మజ్ఞ ఏవ
లక్ష్మ్యాహి బాలా హృది లోలశీలే
దరాపరాధేషురపి స్మర స్సాత్."

"బాలికలచిత్తము లంబుతరంగలోలములే" అనునుపను దీనిపై అక్షరలక్షలు చేయును.

మ. ఇద వీక్షింపు చకోరశాబకనిభా
క్షీ, దీర్ఘికాహంసి యు
ద్గదకాంతః ప్రతిబింబితుఁ
గగన మధ్యోపస్థితుఁ జంద్రునిఁ
మది దర్శించి నిజాధినాథుఁ
డనుచుఁ వాత్సల్య మేపారఁగాఁ
జదురొప్పం బరిచుంబనం బొ
నరిచెఁ జంమాపుటాగ్రంబునఁ.

ఇందుల మూలము:
"ప శ్యోచ్చ సౌధస్థితి సౌశ్యలక్ష్య
త్వత్కేళికల్యాంబుని బింబ మిన్దోః,
చిరం నిమజ్జ్యాహ సతః ప్రియస్య
భ్రమేణ యచ్చుంబతి రాజహంసీ."

"గగనమధ్యోపస్థితుఁ" అను విశేషణము దీనికి జీవాతువు.

అధునికులలో ఇట్టి పరశువేధి యెవనికిఁ గలదు! చెత్తను బంగారమను టెట్లు!

మఱి స్వతంత్రగ్రంథములన్ననో

1. ఔచిత్యబాహ్యత, 2. భాషాసంహారము అను నీరెండు దోషములతో నిండియున్నచో నవి పూర్వోక్తములైన ముక్కిడి తర్జుమాలతోఁ గూడ పరీక్షలకుం బెట్టుటకు యూనివర్సిటీ వారికిని, తిట్టుచుం బాఠము చెప్పుటకు మునిషీలకును, ఏడ్చుచుం జదువుటకు విద్యార్థులకును, 'చోరాయ గడ్డిలాభాయ' అని డబ్బుగడించుకొనుటకు కవికిని బెట్టన బుక్కులుగా పనికివచ్చునే గాని భాషానాశకములుగాక యెట్లు తప్పును? విమర్శకులకును రసజ్ఞులకును నెట్లు హృద్యములగును? నాచన సోముని హరివంశము పనికిరాదఁట! అది బూతఁట! అందు స్త్రీప్రస్తావమున్నదఁట! కాకవికృతి పనికివచ్చునఁట! ఏలయన వాఁడు మనవాఁడఁట! కటకట!

యూనివర్సిటీవారు పరీక్షలకు పాఠముంచుట గ్రంథప్రాశస్త్యమూలకమని తలంపఁగూడదు. తద్విక్రయకారణమని మాత్రము తలంపనగు.

ఒకానొక పాడుగ్రంథమును యూనివర్సిటీ వారు పరీక్షకుం బెట్టిరి. దానిం బెట్టుదురని పండితు లెవ్వరును తలంపలేదు. పెట్టినందుల కాశ్చర్యపడిరి. గ్రంథకర్త అందలి యనంతదోషములను లోకు లుద్ఘోషింపఁగా విన్నవాఁడై పరీక్షకై విద్యార్థులు చదువందొడంగు నాలోన ఆతొలుతటి ముద్రణమును యూనివర్సిటీవారు నియమించిన దానిని నాశముచేసి పండితులచే కొన్నివందల తప్పులు సవరింపించికొని శేషించిన కొన్నివందలతప్పులతో ద్వితీయముద్రణమును ప్రకటించి విద్యార్థులకు విక్రయించును. అందులకు యూనివర్సిటీవారాక్షేపింపకుండుటను ఎఱిగియున్నారము.

స్వతంత్రగ్రంథములం జెక్కుంట లక్షణమును, ఔచిత్యమును సర్వమంగళంబులు. ఒకానొక స్వతంత్ర నాటకమున రంగమఁట! ఆ రంగమంతయు దర్శించినను అందు చేతులు, పృష్ఠములుం ద్రిప్పుచున్న పాత్రము లెవరో తెలియదు.

ఇట్టి కవనములుం గలవు: 'పడతీ విన వది పలకిన పలుకులు, విడచుము దానిని బిలచిన బలకడు.'

ఇంతకన్న వీథినాటకము ఈవిషయమున మేలు. అందు 'వందార్ వందానరే వేదవియాశర్ వందార్ వందానరే' అని, 'చండామార్కులరుగుదెంచెను, అసురేంద్రసభకు చండామార్కులరుగు దెంచెను.' అని ఆయా పాత్రమే తన పేరు చెప్పుకొనుచుం బ్రవేశించుట యేని కలదు.

ఇది సంస్కృతము రాక భరతసూత్ర మెఱుంగక, నాట్యశాస్త్రము తెలియక,

"నానూచితస్యపాత్రస్య ప్రవేశో నిర్గమో౽పివా."

అన్న నియమమును వినియుండక, ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యలయందు సున్నయు విసర్గయునై, కతిపయహూణాక్షరదుష్పరిచయముచే ఆకాశబాణములవలె సాహసించి యెగసినవారు గావించినది, నేలవిడిచినసాము.

ఒకానొక స్వతంత్రనాటకమున మంత్రిరాజును "ఓ నరనాథ, యీవనటనోర్వర" అని యోడార్చుచున్నాఁడు.

ఇంకొకదాన (అది నూఁ బరీక్షింపఁబడినదాని తమ్ముఁడే) కథానాయికయయిన యమ్మాయి తండ్రిగారి మంత్రిని 'మాసర' అనియు 'ఏలరా సుమతీ' అనియు పల్కరించుచున్నది. ఇందుకై నాయన హర్షించి దానికి మంచి వరుని వెదకుమన్నాఁడు. రాజును దాసి "విక్రమవర్మమహాప్రభూ" అని పేరుపెట్టి సంబోధించుచున్నది. అందుకై ఆరాజు ఆదాసికి ముండనకశాఘాతాది సత్కారములం గావింపక కేవలము హర్షించినాఁడు. నాయిక (మహారాజపుత్రి) నాయకుని (ఒకానొక మహారాజ కుమారుని)గూర్చి 'వాఁడు', 'వానిని' అనియే పలుకును. ఇంతకన్న విజయసేనుఁడో ఎవఁడో వాని పేరే పెట్టి 'ఆ విజయసేనిగాఁడు, ఆవిజయసేనిగానిని' అన్న మెఱుఁగని నా భావము. ఒకానొక మహారాజపట్టమహిషి దాసిని 'భర్తగారు వచ్చినారా' అని యడిగెను. ఇంతకన్న 'మా-లేక మదరాసు మర్యాదప్రకారము మన-మగఁడుగారు వచ్చినారా' అన్న మేలని నాతాత్పర్యము. "మగఁడుగాఁడు" అన్నను మేలే. గాఁడుచేత ననురాగాతిశయము రూఢికెక్కును గాఁడుపట్టియేకదా నాటకములకెక్కుట.

నాయిక చెలులు స్వయంవరసమాగత మహారాజకుమారుల నుద్దేశించి "వీఁడో, వాఁడో, ఎవఁడో నీకు భర్తయగునులే" అని నాయికతోఁ బల్కుట. ఇది యీ క్రిందిపాటకుఁ దివిసిపోకయున్నది.—

అవన్ వందా వందాండీ
పోనా పోనాండీ. అవన్.
అవన్ పోనా నమకేండీ
వందా వందాండీ.
కట్టుమిల్లే మెత్తయిల్లే
కాలిపుడిక్క తాళియిల్లే
అవన్ వందా......

ఇంతకన్నను శృంగారము వలయునేని "నితంబముల్ పెద్దవి యాట" అను ప్రయోగమం దున్నది. ఇందలి 'పెద్ద' శబ్దమును ఆగ్రంథమునం గల శృంగారరసమును పడఁబెట్టి యాసారమునం జేసిన గడ్డలుగాఁ జెప్పవచ్చును. దీనిని ఆధునిక రసికులు 'సులభశైలి' యందురు. ఈ శృంగారమును సైతము మించవలయునన్న ఇందలి 'నితంబములను' త్రోసివైచి అలసాని పెద్దనాదులకు సయితము కైవసముగాని 'పిఱ్ఱలం' బెట్టుటయే సాధనము. అప్పటికి శృంగారము పరమావధిం బొందును. దానిని గూడమించవలయునేని 'ముడ్డి' యనఁదగు. అప్పటికి శృంగారము పరమావధిందాటి చక్రవాళపర్వతమున దుస్సికొని వెలికి వెల్లువగట్టును. అప్పకవి 'సరసిజానన ముడ్డి సైకతం బనరాదు' అన్నాఁడే గాని 'పెద్దదియన రాదు' అనలేదు గదా! ఈ పెద్దనితంబములు పరీక్షలకిడంబడినవే.

మెట్టవేదాంతులని కొందఱు గలరు. వారు విమర్శకులం గొందఱను లక్షణవిరోధమాత్ర విమర్శకులని నిందింతురు. లక్షణ మనఁగా ఛందోవ్యాకరణములు మాత్రమని యావేదాంతుల యభిప్రాయము. వాస్తవ మట్లుగాదు విమర్శనీయ విషయమెల్ల లక్షణగ్రస్తమే. అగుఁగాక! ఈ ఛందోవ్యాకరణ విరోధమాత్ర విమర్శంబును అత్యావశ్యకమే. వ్యవహారోపదేశమేని, మూలానుసరణమేని, కవనసౌభాగ్యమేని లేక అనఁగా నుపాదేయమేమియు లేక కర్ణకఠోరములయిన ముక్కిడిగ్రంథములలో శబ్దమాత్రమేని సాధువుగా నుండవలదా? కావ్యేందిరకు శబ్దార్థములు దేహముగదా?

"తనువగు శబ్దార్థంబులు
ధ్వనిజీవ మలంక్రియా వితానము సొమ్ముల్
తనరు గుణంబులు గుణములు
ఘనవృత్తులు వృత్తు లౌర కావ్యేందిరకున్."

నరసభూపాలీయము.

దేహము నాశమయిన దేహి యెట్లుండును?

ఔచిత్య పరీక్షలో నీక్రింది విషయముల నవధరింపవలయును.

౧. ఒకానొక రుక్మిణీ పరిణయనాటకమున రుక్మిణికిని చేటికలకును వివాహవాదము — అతితీవ్రమ్ము.

౨. ఇంకొక రుక్మిణీపరిణయ నాటకములో బ్రాహ్మణుఁడు రుక్మిణీ సందేశము శ్రీకృష్ణులవారి కందిచ్చును. శ్రీకృష్ణుఁడు, ఇప్పటి యింగ్లీషు స్టూడెంటువలె కన్నెను చూడక విద్యార్థి వేషములు సంభాషించి కనుంగొనక వివాహమాడనని చెప్పి ఆమెను కలసికొనుటకై కుండినపురమునకు బ్రాహ్మణునితో వచ్చి యూరిబయట వేచియుండుట. బ్రాహ్మణుఁడు కృష్ణాగమనమును నివేదించుటకును; ప్రమదవనమున సమాగమము కల్పించుటకును ఉద్యుక్తుఁడై రుక్మిణికడకుం బోవుట; బ్రాహ్మణుఁడటు తరలఁగానే బ్రాహ్మణి (అనఁగా నాతనియిల్లాలు) కామక్రీడకై శ్రీకృష్ణులవారిని పైకొనుట.

ఇవి భాగవతకథపై యింప్రూవుమెంట్లుట.

3. రంగమందు చావుంజావుట. పైగా భర్తని సోఫాపైని పరుండఁబెట్టి, తద్భార్యను సోఫాకొళ్ళకుం గూర్చుండఁగట్టి శోకపరాళిం బాడించుట. దీనిపేరు 'ప్యాథాస'ట.

(4) హిందూప్రభువు, చక్రవర్తి, క్షత్రియపుంగవుఁడు, సదాశివ, కృష్ణదేవరాయనియల్లుఁడు, తురకదాని నుంచుకొని దానిగర్భమున జనించిన తన తురకకొమరుని ద్రోహముచేత రణనిహతుఁడగుట. అంతటితో దక్షిణహిందూస్థానమున హిందూరాజ్య మంతరించుట. ఆతని యాతురకసంబంధమునకు పెద్దలెల్ల తలవంచుకొనుట. అందులఫలమైన క్షత్రియరాజ్యనాశమునకు చాతుర్వర్ణ్యమెల్లదుఃఖించుట. దీనిపేరు 'ట్రాజెడీ'యఁట

(5) మఱియొక నేఁటికాలపు స్వతంత్రనాటకమున సుభద్రాదేవిని దుర్యోధనునికి ఉంపుడుగత్తెగా నిత్తమా, మాఱు మనువు పెండ్లాముగా నిత్తమా, అని యామె యన్నలకు పెనురగడ జరిగినది, కాని తుదకామె రాక్షసవివాహమునం దన్నుం గొనిపోయిన యర్జునునికే చిన్ననాటి మాటప్రకారము వదలంబడినది. ఔచిత్యలోపము లేకుండుటకై యీమె 'వాడనదిసెగాద' నియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఆధునికులలోఁ బలువురు (1) ఛందశ్శత్రువులు గాను (వీరి మతమును నేను మరియొక యుపన్యాసమున వివరించెద) (2) సమాసశత్రువులుగాను, 'మాహిషంచ శరచ్చంద్రచంద్రికాధవళం దధి' అను కాళిదాసప్రోక్తార్థ శ్లోకమునకు సమాసమున్నను అక్షరలక్షలు వచ్చినవి. ...సమాసమును విడఁదివిచిన ఆగేదె పెరుఁగు గడ్డ విఱిగి చిద్రుపలై విఱిగిపోయిన పాలపెరుఁగై పనికిరాకపోయి యాలక్షలంగోలుపోయి శిక్షలం దెచ్చికొనును. (3) అలంకారశత్రువులు గాను, 'కైతకశిఖాలీలాయితామ్మన్న యుపమకే భవభూతికవనముకన్న కాళిదాసకవనము భారతీకర్ణావతంస కహ్లారకళికా మధూళీమాధుర్యముచేత నుత్కృష్టమై లోకములో బ్రముగ్ధమాపినది. అట్లే 'జంబూఫలాని పక్వాని పతన్తి విమలే జలే, తాని మత్స్యా న ఖాదన్తి జాలగోళకశంకయా' అను శ్లోకమున కడపటి సాలంకారపాదమునకు మాత్రమే యక్షరలక్షలువచ్చినవి. (4) లక్షణశత్రువులు గాను నడికట్టుసురు. ఇందులో మహాజన ప్రార్థన నంగీకరించి యూనివర్సిటీ వారును దొరతనమువారును వ్యాకరణశత్రువులను నివారించినారు. కాని వారి కపజయము జయతుల్యమే యయినది. ఎట్లన వారి ప్రభావముచేత పాఠశాలలయందు వ్యాకరణ ప్రవచనము మాన్పఁబడినది.

ఈశత్రుత్వమెల్ల నశక్తత్వము గాని మఱియొకటి గాదు.

శ్రీనాథుఁడు శృంగారనైషధములో తనపాటించిన యాంధ్రీకరణకవనప్రకారము నిట్లు పక్కాణించినాఁడు. "అశేషమనీషి హృదయంగమంబుగా, శబ్దంబనుసరించియు, నభిప్రాయంబుగుఱించియు, భావంబుపలక్షించియు, రసంబు పోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, ఔచిత్యం బాదరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృకానుసారంబుగఁ జెప్పఁబడిన యీ శృంగారనైషధకావ్యంబు...విలసిల్లునాచంద్రార్కంబు"

మఱియు "మృదుమధురచిత్ర విస్తర కవితా విలాస వాగీశ్వరులగు కవీశ్వరులును.........పరివేష్టిం పం గొలువుండి" అని నైషధకృతినాయకుని వర్ణించి నైషధకావ్యము మృదుమధురకవనమని నిజాభిప్రాయ మును దెలిపినాడు. దానినే యిప్పటి కొందఱికలు కొం దఱు ఇనుపగుగ్గిళ్లనియు, శిలావర్షమనియు వ్రాయుచు న్నారు. నాటికిని నేటికిని కవిత యింతటి తీసిక ట్లయినది.

మఱియు నీకాలమున దోషములు గుణములుగాను, గుణములు దోషములుగాను ఎన్నఁబడుచున్నవి.

గ్రంథచౌర్యము=బహుగ్రంథపాండిత్యము
అజ్ఞానము=వినయము
పేలవము=లలితము
దుర్వాదము=జయభేరి
అనౌచిత్యము=ప్రతిభ
తప్పుడు ప్రయోగములు=భాషాభివృద్ధి
శృంగారము=బూతు

అత్యంత మనోహరములయిన గ్రంథములు కొన్ని ముద్రణవికారశాంద్రీకరణములచే పాడగుట కొకకొన్ని యుదాహరణము లొసంగి యీయుపన్యాసము నుపసం హరించెద.

పాండురంగ మాహాత్మ్యము 1-167.

క. స్మరశశితటిదజపవమా
నరవిసుధాసలిలముస్వనం తారిష్టా
సురమృత్యుజ్వలనఁ జెలఁగు
సురవేశ్యలు గొలిచిరంత సుబ్రహ్మణ్యున్.

ఇందులకు టీక:

'స్మర......జ్వలనన్=మన్మథుఁడు చంద్రుఁడు మెఱుపుయొక్క ప్రకృతివాయువు సూర్యుఁడు అమృ తము జలము సప్తమహర్షులు భూమిశివుఁడు వీరియొక్క ప్రకాశముచేత, చెలఁగు=అతిశయించునట్టి.'

ఈక్రింది కాదంబరీ వాక్యము గన్నం బద్యార్థ సాధుపాఠములు తెల్లమగును.

యథావిబుధసద్మ న్యప్సరసోనామకన్యకాస్సన్తి. తాసాం చతుర్దశకులాని. ఏకం భగవతః కమలయోనే ర్మనసః. అన్యద్దేవేభ్య స్సంభూతమ్; అన్యదగ్నే రుద్భూతమ్ అన్యత్పవనాత్ప్రసూతమ్. అన్యదమృతా న్మథ్యమానా దుత్థితమ్. అన్యజ్జలాజ్జాతమ్. అన్యదర్క కిరణేభ్యోనిర్గతమ్ అన్యత్సోమరశ్మిభ్యోనిపతితమ్. అన్యద్భూమే రుద్భూతమ్. అన్యత్సౌదామినీభ్యః ప్రవృత్తమ్. అన్యన్మృత్యునా నిర్మి తమ్. అపరం మకరకేతునా సముత్పాదితమ్. అన్యత్తు దక్ష స్య ప్రజాపతే రతిప్రభూతానాం కన్యకానా మ్మధ్యే ద్వే సుతే మునిరరిష్టాచ బభూవతుః, తాభ్యాం గంధర్వైస్సహ కులద్వయం జాతమ్. ఏవమేతా న్యేకత్రచతుర్దశకులాని.
కాదంబరి. పూ. భా. ౨౭-౮ పు. బొంబాయి ము.

గీ. తప్పుగల్గిన చోటనే యొప్పుగల్గు
నరసి తావలి కవితల యందుగాములు
సరసగనితావళోక్తులసరణియందు
నమృతధారా ప్రవాహంబు లడరుఁగాదె. -౧. ౧౪

క. శ్రీద్యుతి సువర్ణరేఖా
విద్యోతిత సదవనికమ విద్వదనీక
ప్రద్యోతన నుతకఁణశత
వేద్యారామానుజేంద్ర వేదాద్రీశా! -౨. ౧

ఇందుల టీక:

ప్రద్యోతన=సూర్యుఁడా-విద్వాంసుల యొరయిక చేత త్వష్టచేత సానపెట్టఁబడిన సూర్యునివలెఁ బ్రకా శించువాఁడా!

గీ. ఆచమూరువు యూథంబుఁ ద్రోచిపఱచె
వింట నమ్మేర్చి బోయ వెన్వెంటఁ దఱుము
లోల జిహ్వాకరాళ విశాలముఖత
నోలి ఖీతేందు మృగశాబమో యనంగ.

బోయ రాహువు; వానిచేతి యలుగుతోడి మండలీ కృత చాపము రాహువుయొక్క లోల జిహ్వాకరాళ విశాలముఖము; చమూరువు ఇందు మృగము యూథము ఇందుఁడు. మోవిగాని నోలిగాదు.

ఆముక్తమాల్యద, ౨-౮

క. నీయిచ్చమెయి మిన్నకపో
వోయి మునిప్రవర నిన్ను మెప్పింతును భూ
నాయక సభ నిందులకై
నీయత్నము వలదు దవల నేనున్నాడన్.

మెప్పింతుననిన యతిభంగము. ఒప్పింతుననవలయు. సిద్ధసమాసమేని భూనాయకసభమున అనవలయు.

చ. సగరు నలుం బురూరవుఁ
ద్రిశంకుసుతున్ బురుకుత్సుఁ గార్తవీ
ర్యు గయుఁ బృథున్ భగీరథు
సుహోత్రు శిబిన్ భరతున్ దిలీపునిన్
భృగుకులు యౌవనాశ్వు శశి
బిందు ననంగుని నంబరీషుఁ బూ
రుఁ గురుని రంతి రాఘవు మరు
త్తుని గాలము కోలుపుచ్చదే.

ఇందుల టీక:

"షోడశమహారాజులగు ౧. గయుని, ౨. పృథుని ౩. భగీరథుని, ౪. సుహోత్రుని, ౫. శిబిని, ౬. భరతుని, ౭. దిలీపుని, ౮. పరశురాముని, ౯. ౧౦. శశిబిందుని యౌవనాశ్వుని (అనఁగా మాంధాతను) ౧౧. అనంగునిన్, ౧౨. అంబరీషుని, ౧౩. పూరుని, ౧౪. కురుమహారాజును, ౧౫. రంతిదేవుని, ౧౬. రామునిన్, ౧౭. మరుత్తుని. వీరలను" అని పంచపాండవుల లెక్కవలె విపరీతముగా నున్నది. పూరుగురుని అనునది సమాసము. యయాతినని యర్థము.

"గయాంబరీషౌ శశిబింద్వనంగా
పృథుర్మరుత్తో భరతస్సుహోత్రః
రామాదిలీపౌ నృగురన్తిదేవౌ
యయాతిమాంధాతృ భగీరథాశ్చ."

వీరు షోడశమహారాజులు.

"హరిశ్చంద్రో నలో రాజా
పురు కుత్సః పురూరవాః
సగరః కార్తవీర్య
శ్చ షడేతే చక్రవర్తినః."

వీరు షట్చక్రవర్తులు.

మ. పవిధారాపతనంబు గైకొనని
యప్పౌలస్త్యుమై సప్తధా
తువులం దూఱఁ బరిశ్రమంబునకు
నుద్యోగించె నాసప్తసా
లవిభేదం బొనరించి నిల్వక వెసం
జన్నట్టి యుష్మన్మను
జ్జనాస్త్రం బొసగు న్నిరుల్
రఘుకులస్వామీరమావల్లభా. ౪-౨౬.

ఇందు మూఁడవపాదమున లజయతి. 'సలీలంజన్న' అని పఠింపవలయును.

చ. రయమున వృష్ణికై యొదిఁగి
రథ్యలపై విధియించు రుగ్రతన్
హయపతిమీఁద దంతిపతి
నాతనిపై నృపతిన్ గజాదిని
గ్ణయముల మొత్తులాడుదురు
మబ్బొకయించుక విప్పవచ్చు వెం
గయి మఱి పాఱిపోదురు స
మస్త దిశాగతులైన యధ్వగుల్.-౪. ౧౩౧

ఇందు మూఁడవ పాదమున ర్ణమయతి. ప్రమబ్బని పఠింపఁదగు.

శా. ఏణీశాబవిలోలనేత్ర కనుఁగొం
చే వీరు విద్యాధరుల్
మాణిక్యోజ్జ్వలరత్నకుండలులు స
న్మాల్యైకచారుల్ లస
ద్వీణాపాణులు చంద్రికామలశిరో
వేష్టుల్ త్రిపుండ్రాంకితుల్
నాణీయ స్తనతారహారులు శివ
ధ్యానైకనిష్ఠాపరుల్.

—పారిజాతాపహరణము.

ఈ ముద్రణమున 'శిరోవేష్టుల్' అను పుల్లింగము చేతను శిరోవేష్టము చేతను (అనఁగా తలపాగాచేతను) సూచితులైన పురుషులకు చతుర్థపాదమున స్తనములు చెప్పంబడుట యాశ్చర్యము. 'నాణీయ స్స్వర' అని పఠింప

పలయు. 'కరముదొడ్డ'యని యర్థమగును. ఇది నాకావించిన సవరణ. ఇందులకైతిహ్యములు. ఇప్పటికి రమారమి 32 సంవత్సరములకుమున్న ఈ పద్యములగల పారిజాతాపహరణ భాగము యఫ్. ఏ. పరీక్షకు పఠనీయముగా నుండినది. ప్రవచనక్రమమున నీపద్యము రాఁగా, మదరాసు క్రిస్టియన్ కాలేజిలోని యాంధ్రప్రధానపండితులు శ్రీమాన్ నిశ్చింత తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారును, పూర్వము నాకు నార్మల్ స్కూలులో నాంధ్రోపాధ్యాయులుగానుండి యేతత్పూర్వాంతకాలమున ప్రెసిడెన్సీ కాలేజిలో నాంధ్రప్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండిన శ్రీవదలవాడ సీతారామశాస్త్రులవారును, దీనికర్థము పిమ్మట యోజించి చెప్పెదమని విడిచినారిరి. ఆకాలములో నేను కార్యవశమున మదరాసులో నుంటిని. అప్పుడు నాయొద్ద క్రిస్టియన్ కాలేజి యఫ్. ఏ. విద్యార్థి నాబాల్యమిత్రము శ్రీయుత ద్రోణంరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు నిత్యము మాయింట నీపుస్తకమును చదువుచుండిరి. ఆపాఠసమయమున నొకనాఁడు మద్గురువర్యులు సీతారామశాస్త్రులవారు నాయున్న వీథికి కార్యాంతరమున వచ్చి నాకును తమ దివ్యసాన్నిధ్యము ననుగ్రహించి, "గ్రంథమేమి? ప్రకృతమేమి?" అని ప్రశ్నించిరి. ఇప్పుడే 'ఏణీశాబకు' అర్థము చెప్పితినని విన్నపించితిని. ఎట్లు చెప్పితివనిరి. స్తనమును తరప్పత్యయముగా మార్చితినంటిని. సవిస్తరముగాఁ జెప్పుమని యానతిచ్చిరి. ఇట్లు వాక్రుచ్చితిని. "ఇటఁ బద్యమున విద్యాధరుల తారహారములు చెప్పఁబడినవి. మేఘోద్భవమౌక్తికములు కుక్కుటాండప్రమాణములనియు, అవి నేలంబడకముందే అంతరాళముననే విద్యాధరులు హరింతురనియు రత్నపరీక్షాగ్రంథమునను చెప్పఁబడియున్నది. అణీయస్ అన కడుం జిన్న. నాణీయస్ అనిన కడుందొడ్డ. నాణీయస్తర అన్న కడుంగడుం దొడ్డ. కుక్కుటాండప్రమాణములగుటచే నట్టి వర్ణన విశేషావాయకము; విద్యాధరులగుటచే సముచితము. న అణీయస్ అనిభేదమున్నందున ధ్యానశబ్దములోని 'యాతో' యతిసరిపడును" అని. అత్తంట వారు ఇయస్ తరప్పత్యయములు సమార్థకములు. ఇవి యొకదానిపై నొకటి రాఁదగునా యని యాక్షేపించిరి. "శ్రేష్ఠతమాయకర్మణే ఆప్యాయధ్వమ్" అని శ్రుతి నుదాహరించితిని. అది వైదికప్రయోగము, లోకమున నెట్లు పనికివచ్చుననిరి. లోకమునం గూడఁ దని నిషేధము లేదని చెప్పుకొంటిని. ఇట్టి ప్రయోగాంతరము భాషలో చూపఁగలవా అనిరి. ఈపద్యము నుదాహరించితిని:— ఆముక్తమాల్యద ర్థ-౨.

స్రగ్విణి:—
"ఆస్థితాహీంద్ర శయ్యా ఢవీయస్తర
ప్రస్థితాంఘ్రి శ్రితత్రాత చేతోముదా
కస్థల ప్రస్ఫురత్కౌళియాక్ష్వేళ మూ
రస్థలీ నృత్త మత్తల్లి వాల్లీసకా."

అంతట వారు "అంగీకరించితిని, సంతోషించితిని. ఈ పద్యమునకు నేను అర్థము చెప్పక విడిచితిని. నేఁడు చెప్పెదను" అని సెలవిచ్చిరి. అంతట నేను ప్రాంజలినై కృతార్థతం దెలుపుకొంటిని. నాఁటినుండియు అప్పుడప్పుడు ప్రసంగవశంబున ఎఱుఁగఁగలవారితో నేను నాకడమ సవరణలతో దీనినిం బ్రస్తావించుట గలదు. పిమ్మట నేను పారిజాతాపహరణమును ఈసవరణతో ముద్రించితిని. ఇతరుల తదనంతరముద్రణలను ఈసవరణ యెక్కినదని తలంచెద.

జక్కనవిక్రమార్కచరిత్ర—శరదృతువర్ణ-3౬.

ఉ. హారివయూర విభ్రమము
లంతలఁ జెందగఁ దద్విలాసముల్
తారలఁ జేరఁ బుష్పితక
దంబ విజృంభణ సప్తపర్ణనా
నారుచిర ప్రసూనభజ
నం బొనరించి శరత్సమాగమం
బారయ నంబుదాగమము
హేమహిమోన్నతి నాక్రమించినన్..

ఉ. బాలలు లీలతో బకసుఁ
బంక్తులనాయఁ దనర్చి పంక్తికై
వ్రాలిన రాజనంబులకు
వచ్చు శుకంబులఁ జేరనీక పోఁ

దోలి రవంబుతోఁ జెలఁగుఁ
దోఁటల నీడలనుండి పాడి రు
న్మీలితహావభావ రమ
ణీమకరాంకుని సాహసాంకునిన్. ౪-౩౯.

రవము విని వీరున్నారని యెఱింగి చిలుకలు తొలఁగిపోవునని భావము.

దండయాత్ర

మ. దివిజస్త్రీసుత కుంభసంభవముతో
దివ్యాంగనా పేటికా
నవగర్వాగ్రజంబుతో నమరకాం
తా దేహదీప్ర పం
కవిశాలోన్నతితో సుధీనిటల భా
గన్యస్త కస్తూరితో
నవనీరేణువు సాటిదై పరఁగె
నాశాకాశ సీమంబులన్. ౪-౯౮.

వీటికార్థమేగదా పేటికలో నుంచుట; ఇట్టియు పేటికలో నుంచుటకన్న బరిణెలో నుంచుకొనుట స్వాభావికము. వస్త్రములను పేటికలో నుంచుకొందురు. కావున వీటికా అనవలయు. ప్రక్రమము దివిజస్త్రీ సంబంధి వస్తువులైయుండ నడుమ సుధీసంబంధి వస్తువుఁ జెప్పుట ప్రక్రమభంగము గాదా. పైగా సుధీమాత్రులకు కస్తూరీ తిలక మేమి? ప్రభువులకైనం దగుఁగాక. కావున సురీ అనవలయు.

సురతావసానవర్ణన

సీ. తొంగలి ఱెప్పల తుదలఁ గైవ్రాలిన
కొసరుఁ జూపులయందు మిసిమిదోఁపఁ
దరహాసముల నర్తనఁ గళాసించిన
కుచకుంభములు మీఁదఁ గొంతనిక్కఁ
గుంతలంబుల త్రుళ్లిగింతలు సడలిన
కొమ్మోవిచుంబనక్రీడ కెలయ
మణికాంచికలయంబు మానంబు గైకొన్న
యురునితంబము కేళి కుత్సహింపఁ
గీ. జెమట చిత్తడి మైపూఁత జెదరి చనిన
నెమ్మనంబునఁ బ్రమదంబు నిక్కటిల్ల
నన్న జలజాక్షి యొప్పె నృపోత్తమునకు
మదన పునరుద్భవ నికారమంత్రమయ్యె. ౪-౧౨౬.

తుదలన్, నర్తనన్ అను పదములు ప్రథమాంతములుగా నుండవలయు. కైవ్రాలిన, కళాసించిన, సడలిన, కైకొన్న అను భూతార్థక క్రియావిశేషణములు చేదార్థకములుగా నుండవలయును. పునరుద్భవ నికారమంత్రము పునరుద్భవకారిమంత్రము గావలయును. తదనుగుణముగానే దీనికవతారికా ప్రాయముగు నవ్వానిహితపూర్వపద్యము.

క. సురతావసాన లీలా
పరిరంభముమీఁదిరతికిఁ బ్రారంభముగా
దరుణియు నరుఁడు రమించిరి
కరమరుదుగఁ జతురశీతికరణప్రౌఢిన్.
౪-౨౨౧.

ప్రమదవనవిహారము

చ. అలరులతోఁటలోన విరు
లన్నియుఁ గోసితిరంచు బోటులన్,
సొలయఁగ నేల బాల యిటు
చూడఁగదే లతికావనీరుహం,
బులదెసఁ బ్రవ్వి తండములు
పువ్వులు లున్న వియంచుఁ బ్రోడయై,
పలుకు నయస్య నేర్పుకల
భామినునెల్లను మెచ్చి రిచ్చలన్. ౫-౩౫

ఇటువయస్య పలుకున నేర్పేమున్నది? ప్రౌఢియే మున్నది? ఇక్కడన ప్రతిపద్యము చోద్యముగాఁ జెప్పం బ్రతినపట్టినవాఁడు.

క. ప్రతిపద్యము చోద్యముగాఁ
గృతి చెప్పిన నొప్పుగాక కృతినొకపద్యం
బతి మూఢుఁడైన జిత్రతఁ
బ్రతిపాదింపఁడె ఘుణాక్షరన్యాయమునన్.
౧-౧౬.

ఇందు చోద్యమేమున్నది? పువ్వులు తనకులేవా యెనని యలయుచున్న ముగ్ధను విక్రమార్కచరిత్ర

నవవధువును తదీయవీక్షణమాత్రముచే "తిలకోవీక్షణేన" అని దోహదకళయందుఁ జెప్పినరీతిగా తిలకములు పూచును గావున ప్రౌఢవయస్య వానిని చూడుచున్నది. ఇందలి చమత్కారమును వివరింపఁబనిలేదు. ఉన్న భామినులు కోపనలంకాలు: "కోపనా సైవభామినీ" నవ్వి రనుట మందము. మాటనేర్పునకు మాటనేర్పరులు హర్షించి రనుట సుందరము; కావున "తిలకావనీరుహంబు"లనియు "కలభాషిణు"లనియుం బఠింపవలయు.

రాఘవపాండవీయము.

సీ. పదునాల్గు జాతులఁ బ్రోదిచకాంతలమీఱు
పద్మినీజాతిసౌభాగ్యవతులు

౧ కథారంభము, ౧౨.

"అఖిలదిగ్దేశభూప సమర్పితంబు
లనుచు నరణముగతిఁ దోన నరుగుదేరఁ
దను వరించు జయశ్రీలఁ గొనుచు మనతఁడు
పురికిఁ జనుదెంచు సొంపు వాగగోచరతఁబంగె.

అని వాక్యశేషము. దశరథమహారాజునకును పాండురాజునకును వారిచే దిగ్విజయమున జితులైన రాజులు పదునాల్గుజాతుల పద్మినులను అర్పించిరని టీకాసారము ఆ పదునాల్గుజాతులను టీకాకారుఁడు ఇట్లు పరిగణించినాఁడు:—"బ్రహ్మ, క్షత్రి, వైశ్య, శూద్ర, వ్యావహారిక, గోరక్షక, శిల్పక, పంచాహ్వ, కంథకార, తంతువాయ, క్షౌరక, రజక, వస్త్రచ్ఛేదక, చర్మకర, తిలఘాతక, లుబ్ధక, చండాల, మాతంగు లనెడి పదునెనిమిది జాతులలో బ్రాహ్మణజాతియు నరబాహ్యలయిన లుబ్ధక చండాల మాతంగజాతులును వినా కడమ పదునాలుగు జాతులయందును". అరిగాఁపు లిచ్చిన యీ పద్మినులయందలి రజక, చర్మకరపద్మినులును దశరథపాండులకు భోగ్యలా? కాకేని వారి పద్మినీత్వ ప్రస్తావనయేల, తదర్పణమేల? 'పదునాల్గు జాతులఁ బ్రోదిచ కాంతలన్" అని సమాసముం జేయవలయును. పై పాండురంగమాహాత్మ్యగత "స్మరకళ" ఇత్యాది పద్య ముద్రణావిమర్శయందుఁ జెప్పఁబడిన పదునాల్గు తెగల యప్సరసలర్థము. వారిని మీఱు పద్మినులను అరిగాఁపురాజు లిచ్చిరనుట సమంజసము.

గీ. జగతిఁ గోసల కేకయ మగధుల తన
యలవరించిన యాజ్ఞలో మెలఁగఁ జేసె,—

ఇట టీకాకారుఁడు రామాయణార్థమున "కోసల...తనయులన్" అని సమాసముగాఁగొని, భారతార్థమున "మగధులన్" అని విడఁదీసి "ఈదేశములరాజులను" అని యర్థముఖ్రాసి ప్రస్తుతకార్యము రామికి గతిఖ్రాయక దాఁటినాఁడు. 'మగధుల, ఇందలి తుదియకారము అనాధారణార్థకము. లక్షణచే కోసలకేకయ మగధరాజులు సయితము, అనఁగా అంతటి గొప్పరాజులుకూడ' అని యన్వయము సేయవలయును.

భారతము-ధర్మజువాక్యము: కర్ణునిగుఱించి

చ. అనికి నాకునుం గలిగె
నాహవ మింతకుమున్న యందుఁ బా,
ర్షదుఁడును సత్యకాత్మజుఁడు
శాంతనవాంతకరుండు ద్రౌపదీ,
సుతులును జూడఁగా నతఁడు
సూతహయధ్వజ పానంబు సే
సి, తనువుఁ దీవ్రకాండములఁ
జెందఁగ సే వెగడంపితిం గదుఱ్.

కర్ణ. ౩ఆ. ౩౧ప.

ఇట్లీపద్యము ప్రాచీనభారత ముద్రణమందును శబ్దరత్నాకరమందును గలదు. ఇందలి తద్ప్రాసము గని కొంద రిదానీంతనులు తద్ప్రాసముం బ్రయోగించిరి; ప్రమాణమడిగినవారికి దీనినే చూపించిరి. ఇందలిది పార్షత శబ్దముగాని పార్షదశబ్దముగాదు. పృషతుఁ డనురాజర్షి యొక్క గోత్రాపత్యమగుటం బట్టి ధృష్టద్యుమ్నుఁడు, పార్షతుఁడు, ద్రౌపది పార్షతి. ఇంచుకపొరఁబాటు ఇంత చెట్టం దెచ్చినది.

శృంగార నైషధము ౨—౯౭.

గీ. తరుణి నతనాభిమండ లోదంచనాభి
రామరోమావళీజ్యావిరాజమాన

నీదు తనువుండఁజేసి తా నెఱుఁగు జేయు
రతిచరుఁడు హారగుళికల రాజసదన.

దమయంతిని ఉండచేసిన పిమ్మట పెండ్లియెవరికి? ఎవరి నెఱుఁగులను వేయును. ఆమెనే గోతములో కట్టి ఎముకలు విఱుగఁగొట్టునా? ఇట్లు పఠింపఁదగదు. "ఉండఁజేసితా" అనుదానిని "ఉండవిలు సేసి" అనియు, "రాజవదనను" "రాజహంసు" గాను పఠించునది. ఇందుల మూలము:—

" త్వద్గుచ్ఛావళిమౌక్తికానిగుళికా
స్తం రాజహంసం విభో
ర్వేధ్యం విద్ధి మనోభువః స్వగుపితాం
యష్టిం ధనుర్మ్రక్షురీమ్
యన్నిత్యాజ్కనివాసలాలిత తవ
జ్యాభుజ్యమానంలస
న్నాభీమధ్యబిలావిలాసమఖిలం
రోమాళి రాలమ్బతే"

3-౧౨౬.

మ. స్రగ్ధర:—
" రతిక్రీడాహంసమోహగ్రహణ
శశిభృశప్రార్థనోన్నిద్రతారా
పతినై దుఃఖించు సత్యప్రసృమర
నిజదృగ్బాష్పధారాగతుండుఁ
ప్రతిబింబప్రాప్తలాభప్రముదిర
సుతయైరంజిలుఁ రాత్రులేతత్
ప్రతిపక్షక్షోణిపాలప్రమద
గిరిదరీప్రాంత కాంతారభూమిఁ."

ఇది యన్యముద్రణపాఠము. ఇందు పూర్వార్థమునం బడి యక్షరదోషములున్నవి. 'రతిక్రీడా' 'గ్రహణ' 'శశి' 'ప్రార్థనో' 'సత్య' 'తుండుఁ' అను నాలుతుండ్లను మార్చి యీయర్థము నిట్లు పఠింపవలయును:—

" రతిః క్రీడాహంసమోహ
గ్రహాళశిశుభృశ ప్రార్థితోన్నిద్రతారా
పతినై దుఃఖించు సద్యః ప్రసృమర
నిజదృగ్బాష్పధారాగతేందు."

ఇందుల మూలము:—

" ఏతద్భీతారినారీగిరిబిలనిగళ
ద్వాసరానిస్సరత్సీ
స్వక్రీడాహంసమోహగ్రహిళశిశు
భృశప్రార్థితోన్నిద్రచంద్రా;
ఆక్రన్దద్భూరియాత్తన్నయన
జలమిళత్చంద్రహంసానుబింబ
ప్రత్యాసత్తిప్రహృష్యత్తనయ
విహసితైరాశ్వసీన్నశ్వసీచ్చ."

౧౨-౨౮.

ఆంగ్రప్రసన్నరాఘవ నాటకము—V

ఇందు ఈ క్రింది శ్లోకమున క్వశబ్దమును ఆంధ్రీకర్త యేవాక్యములోని కాకర్షించిరో కనుటకై దాని తెలుఁగుం గనఁగా అది యిట్లుండినది. రసాభాసము నేను చెప్పనక్కఱలేదు.

"మాతస్తాతః క్వయాతః సురపతిభవనం హా కుతః పుత్రశోకాత్, కోఽసౌ పుత్రశ్చతుర్ణాం త్వమవరతయా యస్యజాతః కిమస్య, ప్రాప్తోఽసౌ కాననాన్తం కిమితి నృపగిరా కింతథాఽసౌ బభాషే, మద్వాగ్బద్ధః ఫలం తే కి మిహ తవ ధరాధీశతా హా హతోఽస్మి".

ఇదిమాతుల గృహాగత భరతకైకేయీ సంవాదము:

శా. అమ్మా యెక్కడికేగెఁ దండ్రి సుత
యింద్రాస్థాని కేలా వియో,
గమ్మం గల్గ నాత్మపుత్రునిదెసఁ
గా నేల యాతం డట,
య్యమ్మం గూర్చి నృపోక్తి నాతఁ డెటు ల
న్యాయంబుగం బల్కె వా,
క్యమ్మే బంధము గాఁగ నాదిఫలమే
మా నీకు రాజ్యం బయో"—V

జామదగ్న్యుఁడు—(విలోకించి) వీఁ డర్థముగుఁ గదా? ఎందునఁ దనకు వీనిఁ గామించుచున్నాఁడు. చెప్పుటయందు రాముఁడని పల్కుచున్నాఁడు — IV.

ఇందులకు మూలమైన దుష్టముద్రణము ..... వలయు. ఇందులకు సాధుముద్రణము — అర్థ...... .. "అర్థముగ్ధః ఖల్వయం జనః, యదేనం కామయతే. కామ ఇతి కర్తవ్యే. రామ ఇతి జల్పతి". కామ అనుటకు కర్తవ్యే రామ ఇతి జల్పతి." ఆంధ్రటీకకర్త 'కామయతే' అను పదమును 'కామయతే' అనునర్థమునం గొనెంగా రామ అనుటలో మా సరి, రా తప్పు. కావున సగమే మూఢుండనుట.

మానసికోద్బోధము

పిసుపాటి నారాయణశాస్త్రి గారు

కాలంగికు మెంతలేసి కడగండ్లకుం బాలయినన్, దురాశమై
మెలంగకు మోపరానిపని మిక్కుడనంచు నహంకరించుచున్
దొలంగకు సత్యమార్గము నతుల్యము లౌల్యమునన్, జగంబుపై
నలుగకు మెన్నడున్, ముదమునందకు కుందకు పిచ్చిడెందమా!

"హితముగం దోంచుదానిని గ్రహించెదం బ్రీతిం, దదన్యమున్ జగ
ద్ధితమయినం ద్యజింతు నెవరేమనినన్ గణుతింప"నంచుం ద్వ
త్ప్రతిభను జాటంజూచెదవు బాపురె? యెంతటివెఱ్ఱి! యున్నదే
గతు? లిటువంటిమార్గములం గాలిడువారికి, మూఢచిత్తమా!

మతకర్తృప్రతిపాదితోచ్చపదవిం బ్రాపించి పాండిత్యవి
స్మితధీగోచర చిత్సుఖానుభవ మేమేంగాంచంగా లేక మూ
ర్ఖతమైం గ్రొమ్మిడిమేలపుల్ మతములం గాలుంచనుంకించె దా
హా తబుద్ధీ! సతింబాసి పుంశ్చలి వివాహం బాడు చందంబునన్.

పెద్దలమాటలన్ వినంగం బ్రీతివహింపవు, వేదశాస్త్రపు
బద్ధతులం దలంపవు, ప్రసన్నులపై దయనింప, వెప్పుడుం
గ్రుద్ధత హద్దమీఱి ప్రజలన్ వ్యతిరేకముగాంజరింతు వే
మిద్ది? కుమార్గగామి కగునే పరసౌఖ్యము? మూఢచేతమా!

కామినియా నూనె

వేనకు వేల కుటుంబములయందు ఉపయోగించబడుచున్నది

ఎందుకు?



కామినియా నూనె

వెంట్రుకలు ఊడిపోకుండా నాటంకపరచును.

కామినియా నూనె

చుండును పోగొట్టును.

కామినియా నూనె

తలకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధు లన్నిటిని కుదుర్చును. ఉష్ణముగా నున్న పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు వెంట్రుకలు పెరుగుట కవసరమైన వస్తువులు, మెదడుకు కావలసిన అమూల్యవస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు ఆహ్లాదకరమైన సువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము. ఇట్టి సుగుణము లుండుటవలననే వేలకొలది కుటుంబములందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించునట్టివారు గనుకనే దీనిని "శిరోజములకు ప్రాణ మని" దీనియందు గల లాభకారియైన సుగుణములను బట్టి తెలుపుచున్నారు.

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1. వి. పి. ఖర్చులు అ. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓటో దిల్ బహార్ (రిజిస్టర్డు)

హిందూదేశమం దంతటను యిది విరివిగా అమ్మబడుటనుబట్టియే దీనికి గల అసాధారణమైన శ్రేష్ఠత్వమును రుజువుచేయుచున్నది. కొన్ని బొట్లు చేతిరుమాలపైన చల్లిన సీమపుష్పములు, మల్లెపుష్పముల వాసనవలె మనోహరమైన దీర్ఘ సువాసనను గలిగించుచున్నది.



½ ఔ. బుడ్డి 1 కి రు. 2. ¼ ఔ. రు. 1-4-0. 1 డ్రా. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అణాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాలు తపాలబిళ్ళలు పంపిన శాంపిలు బుడ్డి పంపబడును.

కామినయానూనె ఓటోదిల్ బహారు సుప్రసిద్ధమైన స్టోరులన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలపెట్టె నెం. 2032. బొంబాయి నెం. 2.

అనుమానింపవు మంచియంచుఁ జెడుగం చావేళ యీవేళ యం
చనయమ్మున్ శ్రుతిదూష్యకార్యములు సేయన్ జేసి హస్తాదులన్
ఘనతం బొందఁగఁ జూతు విక్కృతన శ్లాఘాపాత్రమౌదో? జగ
జ్జననిందంబడి దుర్గతిం గనెదవో; స్వాంతంబ! చింతింపుమా.

*　　　*　　　*　　　*　　　*　　　*

నాలుగునాళ్ళభోగములనమ్మి యిహమ్ము పరమ్ము రోయ గ
ర్వాలసవై యథేచ్ఛఁ దిరుగాడఁగఁ జూచెదు కాని; యిందిరా
లోలుని పాదపంకజములోని మరందము నాని శాశ్వత
శ్రీలకు మూలమౌ పదవిఁ జేరఁగఁ గోరవదేమి? చిత్తమా!

కరణపరంపరన్ నడుపఁగల్గిన మేటివి నీవు, నీనుడిన్
గరచరణాదులేగు, నటుగావునఁ దత్కృతమౌ ఫలంబు ని
న్బొరయకమాన దెన్నడును, బూజ్యపదంబున నున్నవారికిం
బరాపతివోవు కార్యములు భావ్యములౌనటె? మూఢచిత్తమా!

"నిరవధికోగ్రసంసరణ నీరధిభంగపరంపరాహతిన్
గొరలిచి క్రోధబాడబశిఖిం బడఁద్రోయఁగ, మోక్షరాజ్యసు
స్థిరు నొనరింపఁగా, వలఁతి చిత్తమె" యంచువచించెఁ దొల్లి శ్రీ
హరి, చెడుచేతరోఁతయని యాత్మరతిం బదముంచు చిత్తమా!

చిక్కినదానితో నెటులొ చేయుము మెల్లగ జీవయాత్ర, లోఁ
భొక్కకు మేమి లేదనుచుఁ బొమ్ముపకారము సేయ నాపదన్
స్రుక్కినవారి, కాఁకటను శోషిలుప్రాణికి నింతగంజియే
నక్కటికమ్ముతోనిడఁ బ్రయత్నమొనర్పుము చాలుఁ, జిత్తమా!

కానికిఁగానియట్టి యధికారము మేరువుగాఁ దలంచి యె
వ్వానిని జీరికింగొనవు, పాపము పుణ్య మనంగఁ బోవు, నే
నే నిఖిలాశ్రయంబనని యెంతయు గర్వముసెందె, దద్దివో
దేనికిఁ జేతఁగాక జగతిం జెడుదానవు, మానసంబరో!

సమతయు జీవకోటియెడ, శాంతశమాదిగుణైకరక్తియున్
శమితభవప్రసక్తియును, సాధుజనావన పాదభక్తియుం
గ్రమముగఁగల్గి దుర్లభ మఖండసుఖావహమైన యాత్మత
త్త్వమును నెఱుంగకుండిన వృథాగద జన్మము? మూఢచిత్తమా!

సుతునకుఁ దల్లిదండ్రులును, సుందరికిం బ్రియభర్త, శిష్యసం
తతికి గురుండు కోడలి కనారత మత్తయు, ఘోరదుర్గుణా
న్వితునకు సద్గుణాఢ్యుఁడును, బిన్నకుఁ బెద్దయు, లోఁగియుండునీ
చతప్రబలేన్ హితాహితవిచార మిఁకెక్కడ నీకు? డెందమా!

ఎవఁడెటుపెట్టిపుట్టె నటులే జరగున్ సకలంబువాని, కీ
వివరమెఱుంగలేక యవివేకముకల్మి నసాధ్యకార్యముల్
దవిలియొనర్చి యెక్కుడుగ ద్రవ్యము మున్నగువానిఁగూర్చి పే
రువడయనెంతు వాముమెయిఁ, గ్రుంగెదవాపయి, మూఢచేతమా!

ఆరయ నాఱుచక్రముల కావలఁ గేవలదీప్తితో సహా
స్రారజలేజమందు విలసద్గతి వెల్గువెలుంగుఁ గానఁగా
నేరక యూరకే తిరుగనేర్తువు లోపలిచూపుఁజూడ వే
తీరున నీవు ముందు కడతేరుదు? వక్కట, మూఢచేతమా,

"హితముగఁ బల్కుకంటెను హితేతరమార్గముఁ ద్రొక్కకుండుటే
హిత" మనిచెప్పి రార్యు, లిఁకనేమి? శ్రుతిస్మృతిబద్ధ సత్క్రియా
తతిని గ్రమమ్ముగాఁ జలుపు దార్ఢ్యము నీకడలేదయేని; య
న్యతమమతంబులం దిగక హాయిగ నీశు భజించు చిత్తమా!

శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగారి "వెఱ్ఱిపాట"

శ్రీకర్లపాలెం కుటుంబశాస్త్రిగారు

"కృష్ణపక్షము"లోని "వెఱ్ఱిపాట" నాకేమీ బాగాలేదు. William Blake (విలియం బ్లేక్) అను ఆంగ్లకవి వ్రాసిన "Song of Innocence" అను పాటలలో మొదటిదాని కనుకరణ మనుకుంటాను యీ "వెఱ్ఱిపాట". స్వేచ్ఛాప్రియులుకనుక మనకవిగారు స్వేచ్ఛగా అనుకరించారు. వేరువేరుకవులకు ఒకే భావం కలుగవచ్చునని నేను వొప్పుకుంటాను కాని, యీ"వెఱ్ఱిపాట"లోని భావ మసాధారణమైన దగుటవల్లనూ, కృష్ణశాస్త్రిగా రాంగ్లసారస్వతమును బాగుగా చదివినట్లగుపడుట వల్లనూ, వీరికీభావము స్వయముగా కలిగినదనుకొనుట కవకాశము లేదు. బ్లేక్‌కవి వ్రాసిన పాటలలో వొకశిశువు మబ్బుపైనుండి గొఱ్ఱెపిల్లనుగూర్చి యొకపాటపాడుమని కవి నడుగును; కవిపాడును. ఆపాటవిని ఆశిశువు "ఇంత యేడ్చుచు నింత నవ్వును." "వెఱ్ఱిపాట"లో మబ్బులోనుండివొక చిన్నిబాలుడు "చిన్న మేకనుగూర్చి పాడుమ"ని తమ నడిగినట్లునూ, తాము పాడినట్లునూ, ఆ పాటను విని ఆబాలుడు "ఇంత యేడ్చుచు నింత నవ్వి"నట్లును మనకవిగారు చెప్పుచున్నారు.

ఇరువురుకవులూ పట్టుమని పదిపాటల కంటే ఎక్కువ వ్రాయలేదు. ఇరువురిలోనూ ప్రధానభావ మించుమించు వొక్కటే. అదైనా, వేరువేరుకవులకు పరస్పర జ్ఞానము లేకుండా కలుగగల సామాన్యభావముకాదు. కనుక నే నిది అనుకరణమన్నప్పుడు పాఠకులు నాతో యేకీభవిస్తార నుకుంటాను. ఇల్లాంటి స్వేచ్ఛానుకరణములు నాకు ఇష్టమే. కాని "వెఱ్ఱిపాట" లో రసాభాసమైనది. కనుక దీనిని విమర్శింప వలసివచ్చినది. బ్లేక్‌కవికి శిశువులందూ, గొఱ్ఱెపిల్లలందూ చాలా యిష్టం. చిన్నబిడ్డలను గురించీ, గొఱ్ఱెపిల్లలను గురించీ ఆనందంతో పాడుకునేవాడు. ఇంతేకాకుండా, ముగ్ధత్వమునకూ, (Innocence) సాధుత్వమునకూ శిశువులునూ, గొఱ్ఱెపిల్లలునూ, పెట్టినదిపేరు (ముఖ్యముగా ఆంగ్లసారస్వతములో). "Lamb" అను ఆంగ్లపదమును గొఱ్ఱెపిల్లలకేకాక మహనీయుడగు "క్రైస్టు"కుకూడా వాడుతా రాంగ్లసారస్వతంలో, శిశువులనూ, గొఱ్ఱెపిల్లలనూ తలుచుకొన్నప్పుడల్లా క్రీస్తు జ్ఞాపకంవచ్చి తన్మయత్వంతో తాండవం చేసేవాడు బ్లేక్. అతడు రవీంద్రునివలె Mystic. ఇన్ని కారణాలవల్ల గొఱ్ఱెపిల్లను, శిశువును తనపాటలలో చేర్చాడతడు. మన కృష్ణశాస్త్రిగారు శిశువును చిన్నిబాలునిగానూ, గొఱ్ఱెపిల్లను మేకపిల్లగానూ మార్చుటయేకాక ముగ్ధగేయమును (Song of Innocence) "వెఱ్ఱిపాట"గానూ తయారు చేసినారు! బ్లేక్‌కవి పాటలలో సారస్యమున్నది. "వెఱ్ఱిపాటలో" సారస్యం లేకపోగా కపటభావ ప్రకటనం కనిపిస్తుందనుకుంటాను. ఒక చిన్ని

బాలుడు పాడమనడ మేమిటో తా మొక మేక పైన పాడడమేమిటో యెంత సహృదయత్వంతో చూతామన్నా అంతుపట్టడంలేదు. పైగా, పాటపాడింది తామేనని చెప్పచూ, "ఆ వెఱ్ఱి పాటకుడెవ్వడో" అన్న అసందర్భపుప్రశ్నతో ముగించారు. "మరచి విశ్వము నన్ను నేనే మరచి కన్నులుమూసి పాడుకొన్నానని చెప్పకొను కవిగారి నింత విమర్శించడం బాగుండదేమొ! నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి గారు కృష్ణశాస్త్రిగారి భావప్రకటనము విశ్వాసార్హము కాదన్నారు. ఇది చాలా తీవ్రమైనవిమర్శన. నే నీఅభిప్రాయముతో సంపూర్ణముగా యేకీభవింపలేకపోయినా "వెఱ్ఱిపాట" లోని భావానుభవము మాత్రము విశ్వసించుట కేవలమనర్హమనియే నావుద్దేశము. "వెఱ్ఱి పాట"లోని "వెఱ్ఱిమాత్రం భావోన్మత్తులవలె రమించువెఱ్ఱిగాని అన్యము కాదు" అని శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు అన్నారు. ఇందలి వెఱ్ఱి అంతప్రశంసనీయమైనదికాదను చిన్న విషయమును "సింహావలోకనం" చేస్తున్నారు కనుక వారప్పుడు గ్రహించలేదేమో!

బ్లేక్ కవి గొఱ్ఱెపిల్లమీద వేరే కొన్ని పాటలు వ్రాసినట్లుగా కృష్ణశాస్త్రిగారుకూడా "ఏదో పాడితిన్" అని వూరుకోకుండా, తాము మేకపిల్లనుగూర్చి యేమనిపాడినారో అది వేరే పాటలుగా వ్రాసినట్లయితే కొంతవరకుబాగుండేది. వీసు నిజంగా "భావోన్మత్తులవలె రమించింది" "రండురండు ప్రాణేశుడు రాకరాక వచ్చెనేడు" అని పిలిచినప్పుడేమొ. "కలుషదుర్దాంతపంకసంకలిత కుహరముల జనించు" నస్రుధార "స్వామి" "పాదదేశమున బారి" పరమపావనజాహ్నవీప్రతిభ గాంచి" నప్పుడేమో. అంతేకాని "వెఱ్ఱిపాట"లో కాదు.

ఆంగ్లకవులను అనుకరిస్తూ, అనుసరిస్తూ, అనువదిస్తూ వ్రాయు తెనుగువారు జాగ్రత్తగా వుండకపోతే కలుగు లోపాలను చూపుట కీ వ్యాసమును వ్రాసితినే కాని కృష్ణశాస్త్రిగారి నాక్షేపణచేయుటకు కాదు. "కృష్ణపక్షు" మొక్క ప్రశంసనీయమైన గ్రంథము. అందులో కళంకమీ "వెఱ్ఱిపాట."

మా వ్యాసకర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భా ర తి'

ఏకవీర

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

భాద్రపదశుక్ల పంచమినాటికి మధురనుండి రామనాథమున కుదయన్ సేతుపతి బదులు రాజలేఖ యొకడు పోయినది. ఇంకొకనెల పైగా సేతుపతి రాజనగరమున నిలువక తప్పదు. కుట్టాన్ శౌర్యమునకు, రాజనీతి వేత్తృత్వమునకు రాజు మెచ్చెను. కానుకలు పంచెను. తిరుమలనాయకుడు చెలికానికి పొగడిక యుత్తర మొండు వ్రాసెను. క్రొత్తసైన్య మారువందలు వెంటనే మధురకుఁ జేర్చవలయును. కుట్టాన్ తండ్రివచ్చువరకు రామనాథముననే యుండవలెను. దశమినాడు బయలుదేరి క్రొత్తసైన్యములు గోవిందనాథుడు నొగగా మధురకు ప్రయాణ మయ్యెను. కుట్టాన్ పేరు విన్న చుట్టుపట్లఁ బాళెగాండ్రకు, దోపిడికాండ్రకుఁ బోర్చుగీసువాండ్రకు సింహస్వప్నమైనది. భాద్రపదము గోరంటపూవులతో వెనుకపట్టెను.

మధురపై నాకాశమున తెల్లని మేఘములు గాలికి కదలు దోమతెరలవలె కదలఁ జొచ్చెను. పవళ్లకు సూర్యకాంతి మొగము వాపు తగ్గెను. మీనాక్షీ దేవాలయమున కాంధ్రద్రావిడస్త్రీలు సాయంకాలముల చేమంతిపూవులు కుట్టిన పెద్దజడలతోఁ బోవుచుండిరి. నందీశ్వరుని యొడలరాచిన నూనియ యాయన కొమ్ములపై వ్రేళ్లుంచి తద్విషాణమధ్యమునుండి శివలింగదర్శనము చేయు భక్తులుంచిన విభూతి పులుముకుని తెల్లఁబడఁ జొచ్చెను. యామ్యదిశ నేకచులు కాహంకార నిశ్శేషశోషితపాథోధిపయస్కుఁడైన ముని తోచె.

వైఁగైనది పతిప్రేమ జారిపోవుట తోచిన కాంత మొగమువలె తనచివరల తెల్లఁబడఁ జొచ్చెను. ఆమెలోని రాగచ్ఛాయ విరిగిపోఁ జొచ్చెను. కంఠేకాలుని శిరఃకోటీరమునకుఁ జంద్రకాంతమాలలు సమృద్ధిగా దొరకెను. శరల్లక్ష్మి యొకనాటిప్రొద్దున నున్నట్లుండి దిగంతవిశాలరమ్యదీర్ఘహాసము చేసెను. గుఱ్ఱపువాళ్లపిల్ల అమృతముకూడ నాటిప్రొద్దున సెలవివాఱ దిగంతవిశాలరమ్యహాసము చేసినది. అమృతము తెలివిగల పిల్లయని గ్రహించి యొకబ్రాహ్మణుడామెకు బదినాళ్లుగా జదువుచెప్పుచుండెను. ఆమె పదినాళ్లలో నక్షరములునేర్చి మాటలుచెప్పుడని యాయనను బలవంతపెట్టగా నాయన 'ఆతిమ్మాచడి'లో మొదటివాక్యము 'ఆరంజేవిరుంబు' అని యామెకు నేర్పెను. ఆమెయు నామాటతెచ్చి బొగ్గుతో ఏకవీరసౌధకుడ్యముమీద వ్రాసెను. ఏకవీర యది మరునాడుచూచి యేలొకో భయముపడి పారిపోయెను. ఈసంగతి యమృతముచూచి యెందుకో దానికి తెలియకుండనే యొకపెద్ద నవ్వు నవ్వినది. ఆనవ్వు శరత్కాలము లేతయెండలోకలసి జాజిపందిరిమీద ప్రాకి

పోయెను. సౌధకుడ్యముల సున్నముకాంతిలోఁ గలసిపోయెను.

ఎండలు పెళ్లునఁ గాసెను. వర్ష వేళ గొడ్ల త్రొక్కిడి బురదలైన ప్రదేశములు వాని కాలి గిట్టల గుర్తులుగుర్తులుగానే బిగియఁజొచ్చెను. తెల్లుపూవులు దూరపు బొండ పొరలలోఁ దళతళలాడెను. పంటబోదెలవెంట తెల్లని యొండు విరిగిపోయిన కొబ్బరి పాలవంటి నీరము సన్నగాఁ బ్రవహింపఁజొచ్చెను. బోదెమలుపులలో జాలరులు మాపులు నిలిపిపోయిరి. పచ్చని వరిపైరు నలుపుతిరిగి గుమ్ములుకట్టి పైని యాకసపునీలిమకుఁ బ్రతిగానుండెను. కొత్తిమెర చేలు నాగటిచాళ్లలో చిన్నచిన్న మొక్కలుగా గాలి పొరలలోఁ జిన్నితలలాడించెను. సెనగ చేల మొక్కలు లేతప్రాయపు బుల్లతనమున రాతురులపుడు కొంచెము కొంచెము మంచులకు గొంచెముగొంచెముగా దినదిన మెదుగుచుండెను. ప్రొద్దుటిపూట చల్లని లేయెండ మధ్యాహ్నమున వేసగియెండ సాయంతనసమయముల నెండ యనిపించని యెండ రాతిరి రెండుజాములవరకు పలుచనిమేఘముల చాటున విరియఁబోసికొన్న చిక్కని పాలవంటి వెన్నెల రాతిరి రెండవజాము మొదలు మంచు కురియుట యిది శరత్కాలపు దివారాత్రములకు సహజమయ్యెను.

అమృతమును శిక్షించవలెనని ఏకవీర. ఏకవీరకుఁ గనపడకుండ నమృతము. మేఘపు మఱుగున నున్న పలుచని చీకటులు వెన్నెల యొకదానినొకటి పారద్రోలగా దప్పించుకుని తారాడగా నొప్పినట్లు వారిర్వురు శరద్రాత్రుల కొక సాటువ తెచ్చుకొనిరి. శరద్రాత్రుల గగనభాగ మొకవింతకళ తాండవించినది. కొంత సేపు తెల్లని చిక్కని మేఘములు గాలిచేత పరుపులై మనుజుల పశువుల పాదఘాతములు లేని యిసుకతిన్నెలు గాలిదుమారములచేత నొక్కులు నొక్కులుగా నైనట్లు సముద్రపు కెరటములు వెనుకకుపోవుచు నొడ్డున నున్న యిసుకనేలఁ జిన్నిచిన్ని మెట్లుగా సమరించినట్లు తెల్లనిచేప యొలిపొరలట్లు ఒకటి రెండు కాన్పులైన ముగ్ధపురంధ్రీరహో వేళాస్పష్టము దీపపువెలుగున మెరయు పొత్తికడుపట్లు రమ్యముగా నుండెను. మరికొంత సేపు వలయాకారమందందు చెడిన చిన్నచిన్న తెల్లనిమేఘములు వాని నడుమ నల్లని మేఘములు, తెల్లనివి చంద్రకాంతిచే మెరసి, నల్లనివి చంద్రకాంతి నాపి, హూణదేశపుటావు నొడలివలెఁ దామర గొడుగాకులు పూవులు నీటిపైకిలేచిన చెరువు పైభాగమువలె పూలుపూచిన సొరపాదువలె మనోహరమయ్యెను. మరికొంత సేపు పడమటి గాలి విసరి, యాదిక్కున చలువచేసి యారవైచిన ఖద్దరువస్త్రముల వలెఁ జిక్కని తెల్ల మొగిళ్లు, తూర్పునకుగాలి విసరున నెగిరిపోవుచు నక్షత్రములను, చంద్రుని, పడమటిదిక్కునకుఁ బరుగెత్తించుచున్నట్లు కనిపించుచుండెను.

ఆయొక శరద్రాత్రి. కుట్టాన్ భార్య కొక లేఖ వ్రాయ సంకల్పించి నాల్గుసార్లు వ్రాసి చింపి

వేసి కొంతసేపు మేఘముల వంకఁ జూచి శరజ్జ్యోత్స్నలో నేకవీరకన్నుల తళతళ యున్నదనుకుని యామెకుఁ దన ప్రేమ హఠాత్తుగాఁ దెలియఁజేసి యామె గాఢతర పరిష్వంగము లోతులు త్రవ్వుకొందమనునాస లేఖ వ్రాయుట మాని తెల్లవారలామెనే ధ్యానించుచుండెను. ఏకవీర తన్ను కుట్టాన్ ప్రేమించుట స్వప్నగత వృత్తాంతమనుకుని యాపరాని తన పూర్వ ప్రేయోమూర్తిని ప్రయత్నముచేత మనసు చొరకుండ నాపరాని వానిని శరత్కాలపు వెన్నెలల తెలి కాంతులవలనఁ దాను ధరించుఁ దెలిపట్టుచీరలలోని యొక విశేషానుభవము వలన మరియు మరియుఁ దనయూహాలోనిలుచు వానిని చూచి యూహించి సాత్త్విక భావములకు లోనయి యొడలెల్ల పులకించి యాసుఖము తనరక్తమాంసములలోనికిఁగూడఁ జొచ్చిపోవు నట్లు భావించుకుని యింతలో నమ్మృతము తన వంకఁ దొంగిచూచుచున్నట్లులికిపడి 'ఆరంజే విరుంబు' తన చెవులలో ధ్వనించి మరలకుట్టాన్ ప్రేమమూర్తి పరిణతభావుని భావించి నేలకుఁ గాక మింటికిఁగాక పరితపించు చుండెను.

తెల్లవారి లేయెండలు కాచి దొడ్డిలోని కాకరపూలు బీరపూవులు బంగరునాణెముల వలె పొట్లపూవులు వెండినాణెములవలె వంగ పూలు నీలాలవలె గన్నేరులు పచ్చల వలె మాణిక్యములవలె నకాలదోహదపుష్పిత మల్లికలు సూచీముఖపుష్యరాగముల వలె నిత్యమల్లిక లెఱ్ఱవి, తెల్లవి వ్యేరని రాళ్లవలె, వైక్రాంతముల వలె దొడ్డియంతయు ధన లక్ష్మి తాండవించినట్లయ్యెను. ఏకవీర మన స్సులో మాత్రము దారిద్ర్యము తాండవించెను.

౬౩

కృష్ణానది కుత్తరమునఁ దెలుగునాడులో విజయవాడకు దిగువ కూచిపూడియని బ్రాహ్మణాగ్రహారము గలదు. అందు సిద్ధప్ప యను బ్రాహ్మణయువకుడు, మందబుద్ధి, సోమరి, అమాయకుడు, నిరక్షరాస్యుడు, ఆయూరంద అకుఁ బరిహాసపాత్రము. ఆయూరిలో మరి యొక బ్రాహ్మణుని కూతురు సిద్ధప్పకు తగిన పెండ్లమని ఆమె తండ్రి తనకూతునకుఁ దగిన వరుని తేలేకయు సిద్ధప్పయందు జాలిచేతను ఆతని కిచ్చి పెండ్లిచేసెను. పెండ్లితో జీవిత భారము తెలిసిన సిద్ధప్ప చదువుకోరిక బలిసి కృష్ణదాటిపోయి నానాపండితుల శుశ్రూషచేసి వేదశాస్త్రములు, సంగీతము, నాట్యము, భరతము సర్వాంకషముగా నేర్చెను. అతనిచదువు పూర్తికొరకు వ్యస్తురాలయిన యతనిభార్య స్వగ్రామమున మనస్సులో, నామె తల్లితండ్రి బహిరంగముగాఁ బ్రతీక్షచేయుచుండిరి. విద్యా పూర్తియయి యింటికి తిరిగివచ్చు సిద్ధశాస్త్రి మనస్సునానావిద్యలచేత పరిపక్వమయియనను భూతగృహస్థాశ్రమమను భూతదశనందినట్లయి తురీయాశ్రమముదెసఁ బరువెత్తెను. కాని మా యాలేశములో వదలక మనస్సును నిశ్చయ మునకుఁ దేలేదు. కృష్ణవద్ద కిట్టియూహాలతో వచ్చిన శాస్త్రి యిట్లు నదిచూచును కదా

కృష్ణ యీమొడ్డామొడ్డు మోచియున్నది. తెప్పకొయ్యకూడ లేదు. ప్రొద్దు గ్రుంకుచున్నది. గ్రామము కొరకు వెనుదిరిగిన నావఁడో పోవలయును. ఇంటిమీద యాస రేచుచున్నది. సాహసించి కృష్ణకడ్డుపడినాడు. నగమీదు వరకు మానిసిపని 'త్రాహి త్రాహి' యయినది. తన కంత్యకాలము సమీపించిన దని యతడు మనసా మోక్షార్థి సన్న్యసించెను. ప్రయత్నరహితుఁడై చేతులు కాళ్లు కదపక యాగిన యతనిని తాలోత్తాల మొకకెరటము జంఘదఘ్నమగు నీట నిలిపెను. ప్రాణాయామము చాలించిన యతనికి కృష్ణ అందినది. రేయి కూచిపూడి చేరినాడు. అల్లుడు తేజస్వి, సకల విద్యారాశి, వచ్చిన యానందము మరునాటికి గర్భాధానలగ్నము కుదిర్చినది. గృహారామక్షేత్రదర్శికి సిద్ధపండితునకుఁ గృష్ణ నడుమపూనిన యాతురసన్న్యసము జ్ఞప్తికి రాలేదు. ఆరాత్రి ఏకాంతమున భార్యాచేలాంచలాకర్షి యతడామెచే వారితుడయ్యెను. నిజమునకు సిద్ధప్పగాని, యతని భార్యగాని మందబుద్ధులుగారు. అంతర్దీప్తలు. ఆమె యోగిని. తనభర్తయందు సన్న్యసిని చూచెను. శృంగారచిహ్నాలు లేని, నిదుర బడలికలు లేని, ఆనకదలికలు లేని వారి కన్నులు నలుగురమ్మలనోళ్ల నాట్యమాడి రహస్యము వెలికి తెచ్చెను. సిద్ధపండితుని మనస్సులో తనయందు యతిని గాంచిన భార్య మాటకు కృష్ణయాతకు ముడివడి యతడమరుకుని మేనపర్యటించిన యాదిశంకరుడు సురేశ్వరుని వాక్కులచేతవలె ప్రబోధితుడయ్యెను. తత్క్షణము క్రమసన్న్యస్తుడై శిష్యులకు విద్యాదాత యయ్యెను. మందబుద్ధియగు సిద్ధప్ప సిద్ధేంద్రయోగికాఁ నాయూరెల్ల నాతనికి శిష్యకోటి యయ్యెను. ఆయనలో నిగూఢమైయున్న కవితాబీజము ఆకస్మికముగఁ బ్రత్యవభాసించి నియచ్ఛింపఁబడి మూకీభూతమైన శృంగారభావ సర్వస్వము భగవంతునియందుఁ బర్యవసించి యతడు కదలిపోయెను. ఆయనలోఁ బరిపక్వములైన భరతము, నాట్యము, సంగీతము, దేశభాషాజ్ఞానము కవితాబీజమునకు రూపమేర్పఱచినవి. నేర్చిన షట్శాస్త్రములు మనస్సుగా మారినవి. అలంకారశాస్త్రమంతయు బుద్ధియయినది. సత్యభామాకృష్ణుల ప్రణయ మాత్మ యయినది. ఈదివ్యకవితారూప పరిణామముచేత తెలుగునేల నాలుగుదిక్కులు సంగీతసాహిత్యములను పేరికుచద్వయ మల్లాడ భాషాదేవి కాలిగజ్జెలు గల్లుగల్లు రని మ్రోగినవి. సిద్ధేంద్రయోగిగ్రంథము రెండు భాగములు. మొదటిది గొల్లకలాపము. రెండవది భామకలాపము. గొల్లకలాపము షట్శాస్త్రమునకు నిలుకడ. భామకలాపము వడకట్టిన యలంకారభరతశాస్త్రములు. నాటకమున కృష్ణదేవునకు స్థానములేదు. సత్యభామ ప్రధానురాలు. సత్యభామయే శృంగారరస సర్వస్వమున కాలంబనవిభావమని తెలిసినవారు సృష్టిలో ముగ్గురన్న ముగ్గురే. మొదటివాడు శ్రీకృష్ణదేవుడు. అతడు శృంగారసర్వస్వమును చూరగొన్నాడు. అతనికి

రుక్మిణి వైకుంఠమునుండి తెచ్చుకున్న నిధానము కావచ్చును. ఆమె పాతివ్రత్యమునకు మచ్చుముక్క కావచ్చును. సత్యభామ శృంగారాధిదేవత. సర్వవిధనాయికలను సర్వభావములను సృష్టించినదామె. ఆసృష్టి యాతల్లిభర్తయగు భగవంతుని కంకితము చేసినది. ఆమెయాలంబనవిభావత్వ మెరిగిన రెండవవాడు నందితిమ్మన. పాదతాడనము కూడ శృంగారరసమునందు పర్యవసింపఁజేసిన యాదేవి రసమూర్తి యాయనకుఁ గొంచెముగాఁ దెలిసినది. కృత్రిమకవితాలక్షణము పెంచుకున్న యాకాల మతనిని సత్యాశృంగారదేవతాత్వము సంపూర్ణముగాఁ దెలిసికొననీయ లేదు. అతని రచనలో శాఖోపశాఖలై మొదలుతుద తెలియరాని యలంకారశాస్త్ర మొక్క యాశ్వాసముతో ముగిసెను. మూడవవాడు సిద్ధేంద్రయోగి. ఆయనసృష్టి యాయనకే తెలియును. శృంగారరసము భగవంతుని చెప్పినపుడు ఆలంబనవిభావము (కృష్ణునితోపాటు) సత్యభామయగుచున్నదని తెలిసికొనుట తేలికకాదు. వంగదేశకవులు జయదేవవిద్యాపతులు రాధ కాపదవి కట్టిపెట్టిరి. ఆశృంగారము చైతన్యుని తన్మయత్వము ధ్వనించునుగాని శంకరుని విజ్ఞానమును ధ్వనించదు. సిద్ధేంద్రయోగి జయదేవవిద్యాపతులవలె భక్తుడు కాదు. యోగి, జ్ఞాని అందుచే నితడు కృష్ణునితోపాటు సత్యభామ నాలంబనవిభావము చేసెను. సత్యభామ నిఖిలభావములకు నోరిపిడిరాయి. శృంగార రసలేశములను కూడ సంతరించి సిద్ధేంద్రయోగి 'భామకలాపము' అలంకారసర్వస్వముగా సృష్టించెను. నాట్యము, అభినయము, భావము సంగీతము నీనాల్గింటి మహాసమైక్యము తెలిసిన యాకవి తనగ్రంథమును కూచిపూడి యగ్రహారీకులకుఁ దారకోపదేశమ ట్లుపదేశము చేసి కవికాలము పరిణతమైనకొలది మీకిది వంశపరంపరగా భుక్తికి ముక్తికి నాధారమని చెప్పి యావిద్య పరిత్యజించినవారు ముక్తిదూరు లగుదురని శాపమిచ్చి కొందఱు శిష్యులను తయారుచేసెను. వారు తెలుగుదేశము నాల్గుమోసల నీవిద్య వ్యాపింపజేయుచుండిరి. ఈవిద్యమూలమున సర్వశాస్త్రములలోని రహస్యములు సర్వజనులకుఁ దెలియుచుండెను. ఆనాటకము చూచినకొలదిజనులకు హృదయములు కోమలములు మనస్సులు భావపూరితములు ఆత్మలు రసనిమగ్నము లగుచుండెను. అది తెలుగువారందఱికి నేర్వని విద్య యైనది. అజ్ఞానులుకూడ జ్ఞానులగుచుండిరి. కూచిపూడివారి భామకలాప మన్నచో నారోజులలోఁ బసిపిల్లల దగ్గరనుండి పారవశ్య మైనది. భామకలాపమునకు శరత్కాలపు వెన్నెలరాత్రులు కామధేనువులు. శరత్తు వెన్నెలలు మధురవీథులలో తలతల లైనవి. నాడు ఆశ్వయుజ పూర్ణిమ. మీనాక్షీసుందరేశ్వరుల కల్యాణమహోత్సవము. కల్యాణమంటపము వీరభూపతి యింటి కెదురుగా నున్నది. కూచిపూడివారి భాగవత

ము కల్యాణమంటపమున కెదురుగా నాటి రాత్రి యాడఁబడును.*

మీనాక్షి శ్రావణశుద్ధ దశమినాఁడు సేతుపతుల సౌధమున కేగినది. మరల నే డేగినది. ఏకవీరను భాగవతము చూచుటకు పిలుచుకొని రాతిరి జాముప్రొద్దు పోయినతరువాత వచ్చినది. ఇద్దరును పలుచని తెరచాటున వారి యరుగులమీదఁ గూర్చుండిరి. ఒకవైపునఁ గల్యాణము జరుగుచుండెను. మరియొకవైపున హంగు మేళము చేయుచుండిరి. జామున్నర ప్రొద్దు పోయినది. గొల్లకలాపము ప్రారంభ మయినది. గొల్లభామయు హాస్యగాడును తెరవెనుక నుండియుండి చాకలివాండ్రు దగ్గరగాఁ బెట్టిన రెండు కాగడాలమీదఁ జల్లిన గుగ్గిలము మెరుపులో ద్రుతతాళముద్ధతనాట్యముగ తెర వెలికివచ్చిరి. హాస్యగాని హాస్యమునకు, గోపికాభినయమునకు దాని యుచ్చారణకు దేశీయభాషాప్రయోగమునకు జనము కదలిపోవుచుండిరి. గోపిక 'చల్లోయమ్మచల్లయనుచు' తనజాతిలక్షణములు పశువులమేకల గొఱ్ఱెల స్వభావములతో పశుశాస్త్రము చదివి పట్ఛాస్త్రముల యర్థ ముపన్యసించి రాగములు, తాళములు, భరతము అలంకారము చర్చించి గర్భధారణము, గర్భోత్పత్తి, నవమాసములలో శిశువు పరిమాణము ఆత్మతత్వము సృష్టికారణము సర్వమును చెప్పి సభికులముగ్ధులచేసి తెరవెనుకకుపోయెను. ఏకవీర తదేకధ్యానముతో వినుచున్నది. మీనాక్షి కొంత సేపు నాటకమును చూచుచుఁ గొంత సేపు కళ్యాణమువంకఁ జూచుచుఁ గొంత సేపు జనమున కవతల చరించు వీరభూపతిని కన్నులతో వెంబడించుచుండెను. రాత్రి రెండుజాములు దాటి మూడవజాముకూడ సగము గడచినది. అప్పుడు భామవేషమువచ్చి జడతెరమీఁదవైచి తెర వెనుకనుండి తన కథ చెప్పుచున్నది. సభ్యులకందఱి కనిమిషత్వము వచ్చినది.

మీనా— ఆజడ తెరమీద వేయుట యెందుకో తెలియునా?

ఏకవీర— తెలియదు.

మీనా— భరతశాస్త్రమందు తమకు సాటివారు లేరని పందెము చరచుటయట.

ఏక— అట్లయినఁ బండితులకుఁ గోపము రాదా?

మీనా— రావలయుననియే, వచ్చినచోఁ దమ శక్తి చూపించవలయు ననియే.

ఏక— కొందఱీర్ష్యాళువు లుండవచ్చును. వారు ప్రయోగముచేసి పగదీర్చుకొందురు.

మీనా— మంత్రశాస్త్రమున కూచిపూడి వారు మహాఘనులట. వారి శక్తి యపరిమితమట.

ఇంతలో విరహిణి యయిన సత్యభామ తెరవీడి వచ్చి భగవంతుని దశావతారములు

* ముత్తువీరప్పనాయకుని కాలమునాటికి కూచిపూడివారి భాగవతము క్రొత్తగా దేశములోనికి వచ్చినది. సిద్ధేంద్రయోగి పదునేడవ శతాబ్దమువాఁడు. ముత్తువీరప్ప 1610 లో రాజ్యమునకు వచ్చెను. అప్పటికే కూచిపూడివారి భాగవతముపేరు మోగిపోయెను. చుట్టుపట్ల వేయిగ్రామములనుండి జనములు గుంపులు గుంపులై వచ్చిరి.

నభినయించెను. ఆ హస్తవిన్యాసము ఆయ వయవచాలనము, ఆ ద్రుతతాళము, ఆ సుష్ఠూచ్చారణ, ఆ భ్రూవిక్షేపము ఆ భావానుగుణ్య నేత్ర విస్తార తానిమీలనములు సాక్షాత్ భరతముని వచ్చి నేర్పినాయన్నట్లున్నవి. తరువాత 'భామ' వేషగాడు ముగ్ధమధ్యాప్రగల్భ లాధారముగ విప్రలంభ శృంగారమభినయించుచు మానావస్థయందలి మధ్యాప్రగల్భల ధీరా, అధీరా, ధీరాధీరాభేదములు, నందులో మరల జ్యేష్ఠ కనిష్ఠల భేదమును సూచించి విప్రలంభావస్థలు పదియును నారంభించి యభిలాషచింతాస్మృతిగుణకీర్తనో ద్వేగప్రలాపోన్మాద వ్యాధులను నెనిమిది యవస్థలు నభినయించెను. రసజ్ఞుల హృదయములు తల్లడిల్లిపోయెను. పామరులందరు హాస్యగాని మాటలకు వశంవదులగుచుండిరి. హాస్యగాడు కూడ 'భామ' భిన్నభిన్న నాయికల నభినయించునపుడు వాగ్రూపమున తత్తదుచిత సఖీనిరూపణముచేయుచు పండితుల హృదయము చూరగొనుచుండెను. భావయోగ్యములయిన పతాకాది హస్తములతోడి, స్వాధీనమైన నేత్రతారకాభ్రమణముతోడి, నిత్యాభ్యాస వశమైన నృత్యకౌశలముతోడి, యతని యభినయమునకు, సర్వవిద్యలకు జన్మస్థానమై బీజాకురరూపమున రాగివిగ్రహమున నావేశించియున్న శివుడు నాదతనుడు సుందరేశ్వరస్వామి పులకితుడై కనులు తెరచి చూచుచుండెను. మీనాక్షీదేవికూడ ముగ్ధయై యతనివంకఁ జూచుచుండెను. తద్వీథీవాయువులలో మృదంగస్వానములు కాళ్లగజ్జెలరవములు విరజిమ్మిన లయరమ్యాతిరమ్యమైన భాగవతుల సంగీతపు ధ్వని ప్రతిహారలో నాడుచుండెను. ద్రష్టలైన అక్షజనములో పసిబిడ్డకూడ రెప్ప వేయలేదు. తొలి కోడి కూసినది. 'భామ' జడతావస్థ నభినయించుచున్నది. రాగముమారినది. తాళము మారినది. అది యొక క్రొత్తకీర్తన ప్రారంభించిరి. మీనాక్షీకనులు నాట్యప్రదేశమునందు నిశ్చలముగా నతుకుకున్నవి. ఏకవీర ప్రాణములు పూర్వములైన యెనిమి దవస్థలు మానసికముగా ననుభవించినవి. జడతావస్థాభినయవేళ నా గీతమునకు తాళమునకు దించుకునిపోయినవి. ఆమె యొడలు విదల్చుకుని చెవులు, మూసికొని, చప్పుడు లేకుండ వీరభూపతి యింటిలోనికి పోయినది. ఆయిల్లామెకుఁ గొంతభాగము పరిచితము. మంచము వేసియున్నగది యామె యెఱుగును. కాని మీనాక్షీవీరభూపతులయు, వీరభూపతి పూర్వప్రణయినియు చిత్రములున్న గదిలోని కామె వారింటికి వచ్చిన మూడు సార్లలో నెప్పుడును పోలేదు. మీనాక్షి యామె కాగది చూపించలేదు. ఏకవీర పోయి మంచమున్న గదిలో నొకచోఁ గూర్చున్నది. కూర్చుండలేకపోయి పండుకున్నది. సుకుమారమైన యామెదేహమునకు నేలగ్రుచ్చుకుని యామె యవిచారితముగాపోయి మంచముమీద బండుకున్నది. బయటనుండి యాజడత్వము గలిగించు రాగము తాళము సన్నగా వినిపించుచుండెను. ఈమెను జడత్వము సన్నగా నాక్రమించెను. బయట 'భామ' వేష

గాడు నిధనావస్థ యమంగళ మని పరిత్యజించి వాసకసజ్జికాభినయము మొదలుపెట్టెను. రాగ తాళములు మరల మారినవి. క్రొత్తగీతిక యారంభించిరి. వాయుపథ మెల్ల నింతకుపూర్వ ము విషాదభావపూరిత మైనది. మరల సం తోషభావములు చెలరేగినది. తాళము చిత్ర గతుల నడచుచున్నది. ఏకవీర కెదలోని దిగులు సన్నగిల్లినది. ఆమె నేదో కోరిక కలచి వేసినది. పండుకున్నది. లేచి యేమియుఁ దోచక నటునిటు తిరిగినది. ఇట్లు తిరుగుచుఁ బ్రక్కనున్న గదిలోనికి పోయినది. దీపము జేగంటవలె వెలుగు చున్నది. మీనాక్షీచిత్ర ము, వీరభూపతి పూర్వప్రణయినీచిత్రము, పైన వస్త్రాచ్ఛాదితములై యున్నవి. కావున నామె కవి గోచరించలేదు. వీరభూపతిచిత్రము గోడ కాన్పబడి యున్నది. ఏకవీర కనులు మిఱుమిట్లు గొనెను. ఆమె నిలువున జలించి పోయెను. ఆమె కెదురుగా తనపూర్వప్రణయ మూర్తి సాక్షాత్కరించిన ట్లుండెను. ఏక వీరలో చైతన్యము లేదు. ఆమె మనస్సు జడత్వము తాల్చెను. ఆమె కన్నులు తెరచుకొనియే యున్నవి. ఆ నేత్రము లలో జీవచిహ్నములేదు. ఆమె గోడకాను కుని నిల్చుండుటచేత క్రింద బడిపోలేదు. మనోరథము నిశ్చలమయ్యెను. చల్లనిగాలికి గవాక్షము తెరుచుకొనెను. బయట సఖీపరి హాసము వినవచ్చెను. ఏకవీర ప్రబోధితయ య్యెను. తాను నాయిక. ఆచిత్రస్థితివలన నది తననాయకుడు వత్తునన్న స్థలము. తాను వా సకసజ్జిక. ఇదేయూహ యామెకు. అప్పుడామె స్థితిలోని యణువునకును రసజగత్తును దాటిన యునికిలేదు. ఆమె మనస్సులో మీనాక్షి లేదు. అది మీనాక్షి యిల్లనిలేదు. తాను సేతుపతి భార్యననిలేదు. తా నెవరోకూడ లేదు. తానున్నది రసజగత్తు. ఆమె నాయిక. అందులో వాసకసజ్జిక. నాయకునికొరకెదురు చూచుచున్నది.

తూర్పురేకలు తోచినవి. బయటసామగ్రీ సంపాదనపు గడబిడ తోచినది. ఏకవీర గది యొక తెలివివచ్చి చీరసర్దుకున్నది. తలవెండ్రుకలు గోళ్లతో చిక్కుతీసికొన్నది. తన నాయకుడు తన్నువచ్చి కౌగిటఁ బూను ననుకున్నది.

మరల బయట మార్గవిలోకమను చేష్టాభినయము నంది గీతము మొదల్లు 'ఇటువచ్చుచున్నాడే, అటువచ్చుచున్నాడే' యనునవి వినఁబడెను. ఏకవీర కనులు అప్రయత్నముగా ద్వారమువంకకుఁ దిరిగినవి. ద్వారము తళతళ లాడినది.

బయట నాట్యసౌందర్యము కన్నులు విచ్చి చూచుచున్న సుందరేశ్వరుని కంటివేడికి పూజారిచేతి చామరము మండిపోయినది. పూజారి చాకలివానిచేతి కాగడాయంటుకొన్నదని వానిని కోపపడినాడు. నాటకమాడుటకు వేయబడిన పందిరియాకుల చివరలెఱ్ఱబడినవి. 'భామ' వేషము వేసినవాని కోకచివరలు తగులఁబడినవి. ఆదోషముకూడ చాకలివానిపై మోపబడెను. ఎవరో ప్రయోగము చేసిరన్న భ్రాం

తివలన మేళమునకు నాథుడైన వృద్ధబ్రాహ్మణుడు దిగ్బంధము చేసెను. అప్పుడే కృష్ణవేషము వచ్చెను. సుందరేశ్వరునిఘూపు చల్లపడి గందరగోళమంతయు తగ్గిపోయెను. తెల్లవారెను. వచ్చిన కృష్ణునిమెడల సత్యభామ సమాదరము చూపుచున్న ధ్వనులు మరల లోనికి వచ్చినవి. ఏకవీరకనులు ద్వారమందున్నవి. అందు వీరభూపతి నిలుచున్నాడు. వారిద్దరొకరివంక నొకరు చూచుకొనుచున్నారు. నాటి కారేండ్ల క్రింద నంబాసముద్రమునకు వీరభూపతి వెళ్లినప్పుడు యామెతండ్రి యంతఃపురమున గవాక్షమునుండి యేకవీరచూపులు వీరభూపతి చూపులతో కలిసిన నిమేషమునకు నారేండ్ల తరువాత చెప్పరానన్నిమార్పులు జరిగి యిప్పుడొకరికొకరు తెలియకుండ నాకస్మికముగా మరల చూపులు కలసిన యీ నిమేషమునకు వారి యిర్వురి మనస్సులలో వ్యవధి లేనట్లు తోచెను. ఇరువురును తామొకరి నొకరు తప్ప యింకొకడేమియు నాసమయమున చూడలేదు; ఊహించలేదు. శరీరములతోబాటు మనస్సులతో నాత్మలతో వారిరువురాస్థలముననే యాభావముననే లగ్నింపబడిరి. ఆమె యిప్పుడు కోటలో బంధింపబడిలేదు. ఇతడు వీథియందు నిలబడి చేయునది లేకకాదు. వారి యిర్వురి ఈ సంయోగమెట్లు గలిగినదన్న ప్రశ్న రాలేదు. ఆమె యచ్చట నతడచ్చట నేల యున్నారన్న యూహ పోలేదు. వీరభూపతి పరిష్వంగార్థము దగ్గరదగ్గరకు వచ్చుచుండెను. ఏకవీర చేతులు చాచుకుని నిలంబడినది.

ఆమె యొడలెల్ల చెమ్మట పోసెను.

సవ్వడి లేక వీరభూపతి వేయు నడుగు లొక్కటొకటి యేకవీర కామె ప్రాణముల మీద వేయుచున్నట్లుండెను. ఆమె యొడలంతయు స్తంభించెను.

వీరభూపతి కౌగిలించుకొదగినంత దగ్గరకు వచ్చెను. ఆమెపాదములక్రింద భూమి యల్లలనాడెను. ఆమె నిలువున పులకించినది.

అతడామెచేతులు తనచేతులతో దాకెను. ఆమె దేహముమీది కొక విద్యుత్ప్రవాహము ప్రవహించెను. ఆమె యొడలంతయు కదలిపోయెను.

అతనిచేతు లామెదేహముచుట్టు చుట్టుకొనెను. అంతవరకు వినవచ్చిన యతనినిశ్వాసవాయువు యొక్క మనోహరమృదుస్వానము వినబడలేదు. ఆ నిశ్వాసవాయువు లోకము పూవులన్నియు పూచిన వనముమీది మందమారుతమువలె నామెఘ్రాణేంద్రియము జూఅగొనెను. ఆమెచక్షుస్సు లతని చక్షుస్సులే చూచుచుండెను. ఆమెకన్నులలో వైవర్ణ్యము దయించెను. ఆమె త్వగింద్రియము చర్మదఘ్నముగా శిశిరాతిశిశిర మయ్యెను.

అతడామె నెదుఱొమ్మున నొత్తుకొనినాడు. ఆమె నేత్రములు తెరుచుకొని యుండియు నతనివంక జూచుటలేదు. వానికి చూచునట్టి గుణము పోయినది. కన్నులనిండ నశ్రువులు నిండియుండెను. అతని యాకౌగిలింతలోని చల్లదనము ఆమెరక్తములో బ్రవేశించెను. ఆమె

కు భూమధ్యరేఖాప్రాంతస్థుని నుత్తరధ్రువ సమీపమున కొక్కసారి కొనిపోయినట్లయ్యెను

అత డామెను గాఢాతిగాఢముగా గౌగిలించుకొనెను. ఆమె ఘ్రాణేంద్రియమున కతని నిశ్వాసపరిమళ మనుభవించు శక్తిపోయినది. గట్టిగా గౌగిలించుకొనుటచేత నామె హృదయమునుంచి ధ్వనిరీతి వచ్చినగాలి యామెకంఠమందు స్తంభించిపోయెను. అతని యా కౌగిలింతలోని చల్లదనము ఆమెలో నరమునరమున వ్యాపించినది. ఆమె హృదయములోని సర్వనాళములు నామహాస్పర్శసుఖ మనుభవించినవి.

అత డామె పెదవిపై నొక్క ముద్దిడెను. ఆమె జిహ్వేంద్రియ మాముద్దురుచి తెలిసికొనలేదు. అతనిస్పర్శ యీసారియామెలోని యస్థిసంచయమునకుఁ గూడ తాకినది. ఆమెకు హృదయసంచలనమునందు మాత్రమే స్థితి. తక్కిన సర్వాణువులయందుఁ బ్రళయము. చక్షుశ్శ్రోత్ర ఘ్రాణజిహ్వేంద్రియ జ్ఞానమంతయు త్వగింద్రియమంద లీనమయి యాస్పర్శగుణ మతిక్రాంతమర్యాదమై యామెయన్న పదార్థవాచ్యమైన సర్వమునందు నిండినది. మంచుగడ్డను కౌగిలించుకొన్నట్లుగాఁ జైతన్యపువేఁడి కానరాని యామె కౌగిలి వీరభూపతి కప్పుడు తెలిసినది. వెంటనే యతనికి ప్రబోధము కలిగినది. ప్రబోధము వెంట ప్రపంచ మంతయు గోచరించినది. తాను స్థానాపతి. ఆమె తా నాఁ జేండ్లకుపూర్వము ప్రేమించిన యువతి. ఆమెపేరు తనకు తెలియదు. ఆమె యిచ్చట యెందు కున్నదో తనకు తెలియదు. తాను చేసినతప్పు సర్వము తత్క్షణ మాతని మనస్సులో స్ఫురించెను. అతడు దిగ్భ్రాంతి పొందెను. ఆ వెనుకటి నిముసమున మహానందము. మఱునిముసమున మహాసంశయావస్థ. ఆమెలో ప్రాణమున్నట్లు లేదు. ఆమె మూర్ఛపోయినదా ? గతించినదా ? వీరభూపతి త్రొందరపడెను.

బయట నాటకము చివరకు వచ్చినది. మీనాక్షి వెనుతిరిగి చూచెను. వెనుక నేకవీర లేదు. పరుగెత్తుకుని మేడమీదికి వచ్చెను. ఆమె గదిలోనను లేదు. క్రిందకు మరల దిగఁబోయి యయినఁ జూతమని రెండవగదిలోనికిఁ బోయెను. నేలపడియున్న యేకవీర, ఆమెవద్ద విషణ్ణుడైయున్న తనపతి. ఏకవీరలో మీనాక్షి తనపతి పూర్వప్రణయినీరూపము గుర్తించినది. కాని తనపతికిఁ జెప్పలేదు. ఈదృశ్యముచూచి యామె మనస్సు పరిపరివిధములఁ బోయినది.

వీరభూపతి యామెను చూచిన వెంటనే వచ్చి అతిదీనుడై జరిగిన సర్వము నామెకు నివేదించెను. అసంభవమైనది యతనిమాటలలోనను, అయథార్థమైనది యతనిమొగములోనను, యేమియు కనంబడలేదు. మీనాక్షి పోయి యేకవీరను ప్రబోధించు ప్రయత్నములు చేసినది. ఆమె స్పర్శవలన నామెకు మరల హృదయమునుండి వేడినెత్తురు నరములలో నెత్తురుట్లో ప్రవహించెను. చర్మమున

కు వేడిమివచ్చెను. నిశ్శ్వాసమాడెను. కన్నులు తెరుపుడు పడెను. చెవులకు శబ్దము వినవచ్చెను. సర్వేంద్రియజ్ఞానము కలిగెను. ఆమె మనస్సు సహస్రధా పరుగెత్తెను. ఆమె తొందరలో లేచి లజ్జావనతవదనయై మీనాక్షి వెనుక నిలంబడెను. వెన్నెలలో దీపముదగ్గర నొక వస్తువునకు రెండునీడ లుండును. దీపపు చిక్కనినీడ; వెన్నెల పలుచని నీడ. వీరభూపతికి వారిద్ద రాతని కా రెండునీడలు. మీనాక్షి దీపపు నీడ. ఏకవీర వెన్నెలనీడ. బయట నాటకమయిపోయినది.

౨౮

దిగ్భ్రాంతులయి యట్లే మువ్వురును అరగడియసేపు నిలుచుండిరి. ప్రతివిలిప్తయు నేకవీరావీరభూపతులకు నొక మహాయుగమంత భారముగా నుండెను. వీరభూపతి యెవ్వరో యేకవీరకుఁ గొంచెమర్థమయినది. కాని నిశ్చయము కాలేదు. వీరభూపతి కేగోడును తెలియలేదు. కొంతసేపటికి అతడు మాట పెగుల్చుకుని మీనాక్షిని ప్రశ్నింపఁబోయెను. మాట రాలేదు. మీనాక్షి యతని యభిప్రాయము తెలుసుకుని యామె కుట్టాన్ సేతుపతి భార్య యని చెప్పినది. వీరభూపతిమీదఁ బిడుగుపడినట్లయ్యెను. నిలుచున్నవాడు పెద్దపెట్టున కేక వేసి నేలఁ జదికిలఁబడి 'అయ్యయ్యో!' అని తలవంచుకుని కుడియరచేతితో మొడపట్టున మోదుకొనెను. ఆ మఱుసిమునమున నాతనికి స్మృతిలేదు. ఈసంఘటనము వలన నేకవీరకు సర్వ మవగతమయ్యెను. మీనాక్షి పైగా విప్పి చెప్పెను. "ఈయన యేనాపతి. స్థానాపతి. కుట్టాన్ మహారాజు ప్రాణస్నేహితుడు. ఏకవీరా! ఇది విచిత్రసంయోగము. నీవివాహమునకు పూర్వము నీవీతనిని నావివాహమునకుఁ బూర్వము నేను కుట్టానును ప్రేమించితిమి. వారు మనలను ప్రేమించిరి. దైవసంఘటనము వ్యత్యస్త ఫలితమైనది. వారిద్దరు పరమమిత్రులైరి. నేను పరమమిత్రుని భార్యనగుట తెలిసి నీభర్త తన ప్రేమబంధము కోసివేసి నాయందు సోదరీప్రేమ నిలిపినాడు. నేను మీ యింటికి రాకపోకలకు కారణమిదియేఁ. పాప మాకుట్టాణ్ నాడుగా నీయందలి ప్రేమచేఁ బరిభ్రమించుచున్నాడు. కాని రాచకార్యములతనిని నీనుండి దూరము చేసినవి. ప్రేమోద్వేగియగు నతడు నేడు వచ్చునో రేపు వచ్చునో. ఉదయణ్ సేతుపతిగారు రామనాథమునకు బయలుదేరి నాల్గునాళ్లయినది. నీయంతఃపురవర్తనము వీరభూపతికి నీదగు కుట్టాన్‌భార్యాత్వము తెలియనీయలేదిన్ని సంవత్సరములు. నేటిరాత్రి యీవిచిత్ర సంయోగము. నీవింతయుద్వేగ ప్రణయినివి."

ఈ చివరమాట లేకవీరకు వినంబడలేదు. తనయెడల కుట్టాణ్ ప్రేమచలితుడని విన్నప్పుడు, అతడు నేడో రేపో వచ్చునన్నప్పుడు నామెనేత్రములలో నొకవిచిత్రసంచలనము కలిగినది. మీనాక్షి మాటలాడుచునే యున్నది. ఏకవీర త్రాచుపామువలె చర చర మేడదిగిపోయి కల్యాణమంటపమున కెదురుగా నిలుచున్నది. భాగవతు లందఱు వెడలిపోయి

రి. జనము సవ్వడి పదింటికి తొమ్మిదివంతులు తగ్గెను. స్వామిని కదల్చుటకు పూజారులు ప్రయత్నము చేయుచున్నారు. ఏకవీర తూర్పు దిక్కునఁ జూచెను. సూర్యభగవానుఁడు ఎర్రని నిప్పులు క్రక్కుచున్నాడు. ఏకవీరకు భయమై కనులు మూసికొన్నది. తన దేహమందు ప్రత్యణువునందు వీరభూపతిస్పర్శసుఖ చిహ్నములు ముద్రితము లైనట్లు తోచిన దామెకు. కనులు తెరచినది. ఎదురుగా గుర్రపువాళ్లపిల్ల యమృతము నిలుచున్నది. చింపిరిజుట్టు. మాసిన పరికిణీ. చొక్కా లేదు. దానికన్ను లెర్రగా నున్నవి. ఇంతకుముం దాతూరుపుదూరాలఁ దోచిన సూర్యబింబ మీ పిల్లగాఁ దనదగ్గరకు వచ్చినట్లున్న దామెకు. ఆమె నిలువెల్లఁ జలించిపోయినది. కనులు మూసికొన్నది. సూర్యబింబ మొకకంటికి నా పిల్ల యొకకంటికిఁ గనంబడిరి. వా రిద్దరు తన దేహమునందుఁ బ్రవేశించిన ట్లాయిరి. ఆమె కన్నులు గిర్రున తిరిగినవి. ఓర్చుకోలేక కన్నులు తెరచి తూర్పువంకఁ జూడక, యమృతమున్న యెడఁ జూడక సుందరేశ్వరునివంక జూచెను. చాలనాళ్లుగా దేవుని కొక సంకల్ప మున్నది. ఆనాటి నాటకప్రదర్శనమువలన స్వామి యాసంకల్ప ముత్తేజిత మైనది. స్వామి కనులు తెరచు సంకల్ప వికల్పములు సహస్రముఖముల విజృంభించు మనస్సునకై ప్రతీక్షించుచుండెను. ఆసమయమున నేకవీర మనస్సున సంకల్ప వికల్పములు శతసహస్రముఖముల విజృంభించుచుండెను. ఏకవీర కనులు భగవంతుని కన్నులతో గలసెను. స్వామి యా చూపు వెంట నామెలోఁ బ్రవేశించెను. ఏకవీర భగవంతుని ప్రవేశభారమున తాగలేక మూర్ఛవోయినది. స్వామివిగ్రహము పూజారులచట నుండి కదల్పలేకపోయిరి.

రాబర్టు డి నోబిలియను నొకపోర్చుగీసుక్రైస్తవ మతవ్యాపకుడు సన్న్యాసివేషము వేసికొని తత్త్వబోధకస్వామి అని పేరుపెట్టుకుని పరిబోధితులుగాని సామాన్యులను మతాంతరులఁ జేయుచున్నాడు. విగ్రహారాధన దూషించుచున్నాఁడు. నాలుగేండ్లుగా నతని యీపని భగవంతుడు హర్షించినాడు. నేటి కతని ప్రాబల్యము మితిమీరుచున్నది. వాని పని కాపు చేయవలెనని చొక్కనాథశివుని యాజ్ఞ. ఏకవీరలో స్వామియాజ్ఞ వినంబడినది. ఆమె లేచి నిలంబడినది. స్వామికదలినాడు. జన మపుడే చుట్టును మూగిరి. వార్త పురమెల్ల వ్యాపించెను. అంతఃపురస్త్రీ; అప్సరస; మేలిముసుగు లేక దేవుని వెంటఁబోవుచుండెను. జను లామె సౌందర్యమునకు, నామెకన్నులలోని యగాధత్వమునకు మెచ్చుకొనుచుండిరి. భయపడుచు నుండిరి. అందఱును చొక్కనాథశివుని యాలయముముందున కేగిరి. స్వామికళ్యాణమున కచ్చటపెద్ద పందిరి వేయబడెను. ఏకవీర యచట నిలుచున్నది. స్వామివాహకులు నిలువబడిరి. జనము దూరముగా క్రిక్కిరిసి పోవుచుండిరి. జాముప్రొద్దెక్కెను. వీరభద్రభట్టరు నతని వెంట నలుగురు దాసీలును వచ్చి యేకవీరకు



ఎడ్లబండి

[ఇండో పరిషియను విధానము] చిత్రకారుడు: అబుల్ హసన్.

(కాశీవాసి శ్రీ సీతారాం షా గారి చిత్రసంచయమునుండి)

శ్రీ త్రివేణీపత్రికా సంపాదకులు దయతో నొసగినది.

నమస్కారము చేసిరి. ఆమె మాటాడలేదు. దాసీలు 'అమ్మా! ఇదియేమి? పోదమురమ్మ' నిరి. ఇంకొక దిక్కునకుఁ జూచెను. మీనాక్షి వచ్చెను. ఏకవీర "ఇంటికి పోదమురా. అంతఃపురస్త్రీ లిట్లు వత్తురా? ఇదియేమి యాగడమమ్మా" యనెను. ఏకవీర భ్రూభంగముచేసెను. ఆమె నెవ్వరును బలవంతముగా లాగుకొనిపో ప్రయత్నించలేదు. ఆమె యెవ్వరికోసమో యెదురుచూచుచున్నట్లుండెను.

ఎవరో రాజస్త్రీ యంతఃపురము వదలి వచ్చి పిచ్చియెక్కిన దానివలె బజారులవెంట బోవుచున్నదన్న వార్త నోబిలికి తెలిసినది. తన మతములో గలసిన యిద్దరు ముగ్గురు శిష్యులను వెంటఁబెట్టుకుని వలలో పిట్ట బడినదని తెలిసిన వేటకానివలె బరుగెత్తుకొని వచ్చెను. పగలు రెండుజాములైనది. చొక్కనాథసుందర శివునికంటిమంటః భగ్గురని మండిపోవుచుండెను. నోబిలి జనమును తోసుకుని లోనికివచ్చినాడు. ఏకవీర కన్నులు విచ్చిచూచెను. నోబిలి ఆచూపాగలేకపోయెను.

ఏకవీర మందహాసము చేసినది. నోబిలి నిలువ ద్రొక్కుకొనెను.

జనము నిశ్శబ్దమైనది. సూది పడిన ధ్వని వినంబడుచున్నది.

* * *

తరువాత నేకవీరకు నోబిలికి వాగ్వాదము జరిగెను.

అందులో నోబిలిసిద్ధాంతము లేకవీర ఖండించి తనమతమును నిలబెట్టుకొనెను.

* * *

చివర కేకవీర యిట్లు తన వాదమును ముగించెను.

ప్రతిదేశములోనను జనసామాన్య ముందురు. సంఘమున నుచ్చస్థాన మాక్రమించువారు నుందురు. అందఱకు వివేకము సమానముగా నుండదు. ఏదేశమందైనను జనసామాన్యమునకు మతసారస్వతాది విషయములలో విశేషము తెలియదు. వారి కెవ డేమాటచెప్పిన నదియే వేదము. విద్యగలయొకసంఘభాగమున గూడ మూఢు లుందురు. వారిని నీమతము లోనికి ద్రిప్పి నీబుజములు చట్టలు పొంగ నక్కఱలేదు. ఇంకొకసంగతి జెప్పెదను వినుము. బుద్ధి యెవనిసొమ్ము? వేళనుబట్టి యొకని బుద్ధి పనిచేయదు. ఒకమందబుద్ధియే సంతోషవేళ లోకములు జయించిన వానివలె మాట్లాడును. అర్జునుడంత మహావీరు డొకసమయమున కర్ణునిజూచి బెదరినాడు. అది వేళావిశేషము. వాదమునకు బైవాద మెప్పుడు నున్నది. తీవ్రతరవాదివచ్చినపుడు లొంగిపోవుసిద్ధాంతములు ప్రతిపాదించియేమి ప్రతిపాదించకయేమి? లోకమందరు మూఢులై యొక నీచమత మవలంబింతురనుము. ఆమతముండియేమి? లేకయేమి? నేడొకవందమంది నీమతస్థులైరి. రేపు నీతల దన్నినవానిమాటచే వారు వానిమత మవలంబింతురు. ఇది వృథాప్రయాస. మహావిజ్ఞాన

ఖని తనమోక్షము తాను సాధించుకొనును. సనాతనధర్మము యుగములతరబడి నిలచినది. సీమత ప్రాబల్యము బౌద్ధమత ప్రాబల్యముతోఁ బోల్చుకొమ్ము. దానిని గోట జిదిమినాడు శంకరుడు. తురుష్కులు కత్తిచూపి, తమమతము చూపి అదా యిదా అన్నారు. ఉత్తరమున చైతన్యమీరాబాయి ప్రభృతులు, పడమర రామదాసు శివాజీప్రభృతులు, తూర్పునవిద్యారణ్యులు నుదయించి శివునకు ప్రీతిచేసిరి. మీరింక సీమతమిట్లే ఘోషింతురా మీకుఁ దగినవారు మీకు నుదయింతురు. అవివేకుల యందలి యేకదేశఫలితము వలన లోకవంచనముగాక బ్రహ్మప్రీతిలేదు. భగవద్గీత చదువుకొనుము. "యదాయదాహిధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత! అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్." ఆమెగొంతు చివరకు రాను రాను పెద్దదైనది. కనులు నిప్పులు గ్రక్కెను. నిలువెల్ల కదలిపోయెను. 'సృజామ్యహం' అని విరుచుకుని పడిపోయెను. ప్రొద్దు గ్రుంకుచుండెను. దాసీలు వీరభద్ర భట్టరు మీనాక్షియు నామె నింటికి దీసికొనిపోయిరి. ఊరిలోని సగముజన మచ్చట నుండెను. ప్రొద్దుటినుండి యెవరికిని భోజనములేదు. డిసోబిలి యచ్చట నిలువలేకపోయెను. జనుల నిందావాక్యములు వినలేక తలవంచుకుని యదేపోత పోయెను. అతడు గతించిన నాలుగేండ్లుగా నిర్మించిన సౌధ మానాటితో నేలకు గూలెను. అతని శిష్యులు తలా ఒకత్రోవ పట్టిరి. జనులు సంజ చీకటులలో నొకరినొకరు త్రోసికొనుచు నిండ్లకుపోయిరి. భర్తజీవితమును సుఖపరచవలెనని తల్లి నేర్పించిన యేకవీర చదువు సుందర చొక్కనాథ శివునకుపయోగపడినది.

౨౫

ఏకవీర మరునాడు ప్రొద్దు తిరిగి నిదుర లేచినది. ఆమెకు వెంటనే స్మృతికి వచ్చిన సంగతి వీరభూపతి కౌగిలింత. ఆపరిష్వంగపారవశ్యముపోయి దానిలోనున్న యొక మహానుభూతి యామెసర్వావయవములయందు రక్తనాళములయందు వ్యాపించినట్లే యున్న దామెకు. రెండవది విపరీతమైనయాకలి. ఆ వెనుకటిదిన మేమిజరిగెనో యామెకు స్మృతిలేదు. పరిచారికలు వేన్నీళ్లుపెట్టి తలంటి సుగంధద్రవ్యములలంది స్నానము చేయించిరి. దీర్ఘములైన యామె కేశపాశము దులిపి యగురుధూపములు వేసిరి. ఒడలినిండ సువాసనా ద్రవ్యములు పూసిరి. జరీయంచులు పూవులుగల తెలిపట్టు చీర కట్టిరి. సుకుమారములు తేలికలైనవి మధురములైన పదార్థము లారగింపించిరి. ఒడల నగలు కొద్దిగా నలంకరించిరి. ఇంతలో నొక సేవకుడు పరుగెత్తుకునివచ్చి కుట్టాన్ సేతుపతి మహారాజు వచ్చుచున్నాడని యీపాటికి నగర ద్వారము చేరియుండునని తనప్రేమచిహ్నము దీర్ఘరమణీయముక్తాపదదామము భార్యకు పంపెనని తానామెను చూచునపు డది యామె ధరించియుండవలయునని చెప్పి గోధుమవన్నె త్రాచువలె తళతళలాడు నానగ నిచ్చెను. ఒక పరిచారిక తానది యందుకొని యేకవీర మెడలో

వైచెను. ఏకవీర వలదనలేదు. అమె మొగమున నంగీకారము లేదు. ఆహార మామె కాంచీప్రదేశమువరకు వ్రేలాడెను. ఆసూత్రము వైకలేని చోట మెడమీదఁదగిలి యామెకువిపలిప్తమైన సన్ననికత్తివాదర యంటుకున్నట్లయినది. ఆమె తాళలేక దొడ్డిలోనికిఁబోయి, తక్కినయాకులు కోయబడి సన్నని తెల్లని విరిసిన మువ్వాకుగల యరటిబోదెమొదల నిలుచుండెను. ప్రొద్దు మూడుజాములు దాటినది. ఆమె యటనుండి కదలలేదు. పరిచారిక లొకరిద్దరామెను పలుకరించుటకు భయపడిపోయిరి.

నురుగులు క్రక్కుచున్న గుర్రములుగల రథమునుండి కుట్టాన్ దిగెను. స్నానముచేసెను. స్నానము చేసినంతసేపు ఏకవీరను గూర్చియే ప్రశ్నించెను. దాసీ లేకవీర నిన్నటికథ చెప్పిరి. అత డాశ్చర్యపోయెను. అల్పాహారము తీసికొనెను. తీసికొనినంతసేపు ఏకవీరను గూర్చియే ప్రశ్నించుచుండెను. ఏకవీర యంతఃపురమును వదలి యట్లేగుట యెట్లున్నదన్న దొకదాసీ. కుట్టాన్ సమాధానము చెప్పలేదు. అతని యెదలో నేకవీర దేవతామూర్తి యనిపించినది. పసపు పచ్చని సన్ననిపట్టు దోవతి బూదిరంగు జరీపూవుల పసపు పచ్చని పట్టుత్తరీయమును ధరించెను. తలకు ఘుమఘుమలాడు మందారనూనె రాచెను. కర్పూరపు తావులు చిమ్ము తాంబూలము సేవించెను. ఇంతసేపు ఏకవీరను గూర్చియే ప్రశ్నించుచుండెను. ఒకదాసీ ఏకవీర చదువుకు నంద ఆశ్చర్యపడి రనెను. కుట్టాన్ మనస్సులో ప్రేమప్రవాహము కట్టలు తెగిపోయెను. ప్రొద్దు మూడుజాములు దాటినది. కుట్టాన్ ఏకవీరను చూచుట కామె గదిలోనికి బోయెను. ఆమె యచ్చటలేదు. ఒకపరిచారిక దొడ్డిలో నున్నదని చెప్పెను. అచ్చటికి పరుగెత్తుకుని పోయెను.

ఒంటి మువ్వాకువిరిసిన యరటిచెట్టుక్రింద నిలుచున్నది యేకవీర. ఆమె మెడలోఁ దాను పంపించిన హారము తళతళ యెండపొరలో మెరయుచున్నది. సౌదామినీగర్భమైన సితమేఘములంకరించుకున్న శరల్లక్ష్మివలె నామె కుట్టాన్ కన్నులు మిరుమిట్లుగొలిపెను. కుట్టాన్ పరుగునపోయి కౌగిలించుకోవలె ననుకొనెను. ఏకవీర మొగము విషణ్ణమై యున్నది. కుట్టానామెను సముత్సాహపరుపనెంచి నవ్వెను. ఏకవీర మొగము వికృతమయ్యెను. కుట్టానామెను సమీపించెను. ఆమె వెనుక వెనుకకుఁ బోయెను.

కుట్టాన్ కన్నులలో ప్రేమ కురిసినది. ఆమెకన్నులలో భయము విరిసినది. కుట్టాన్ మాటాడుద మనుకున్నాడు. ఆమె పరాంగన కాదు. ఇదివరకే తన్ను ప్రేమించినది; తాను ప్రేమించలేకపోయినాడు. ఇప్పు డా ప్రేమ మునరుకుని వచ్చినది. 'బాగుగా నున్నావా? ఏమి చేయుచుంటివి?' మొదలగు ప్రశ్నలకు తావు లేదు. తన ప్రేమకు దగిన దొక్కటియే. అది యొకగాఢ పరిష్వంగము. తాను మాటాడలేకపోయినాడు. అతని కన్నులవెంట నీరు గిర్రున తిరిగెను. గొంతుకలో గాద్గద్య మేర్పడెను. ఏకవీర యతని నాగుమన్నది. అత డొకయడుగు

ముందునకు వేసెను. ఏకవీర యాసపెట్టినది. కుట్టాన్ నిలచిపోయెను. ఏకవీర యేడ్చినది. కుట్టాన్ మరల నొకయడుగు వేసెను. ఆమె తన్ను తాకవలదన్నది. తాకినచో చచ్చిపో యెద నన్నది. ఈమాటలు కుట్టానునకు విని పించ లేదు.

అతనిగొంతుక విడివడెను. ప్రశ్నమీదఁ ప్రశ్నగా నొక లక్షప్రశ్న లతనినోట వెలు వడెను. 'ఇంత చదువెప్పుడు నేర్చితివి? క్రైస్తవ సన్న్యాసి నీముందు నోరు మెదపలేక పోయెనట కదా? అంతఃపురము వదలిపోవుట కెట్లుసాహ సించితివి? నిన్ను సుందరేశ్వరు డేమైనఁ బూనె నా? నేను నిన్ననైన వచ్చితిని కాదు. వచ్చి నచో నీవిజయమున కెంత సంతోషించి యుం దును!' మరల నింకొకరీతి ప్రసంగము చేసెను. 'ఇన్నాళ్లుగా నిన్ను ప్రేమించజాలనందుకు క్షమించుము. దానికిఁ గారణము నీకు జెప్పి తిని. ఆకారణము నాల్గునెలల క్రిందనే కారణము కాకుండ బోయెను. దుర్విధి నన్నుమధురనుండి తరిమినది. హఠాత్తుగా నిన్ను కలుసుకుని పొందుమహానందమునందలి యాశ నీకు నా చేత నుత్తరము వ్రాయించ లేదు. నామిత్రుడు వీరభూపతి భార్య మీనాక్షి—'అని కుట్టాన్ మొదలుపెట్టగనే యేకవీర 'పారిపోజొచ్చెను. ఆమె వీధివాకిలిదాటి హజారముదాటిపోయెను. కుట్టా నామెవెంట బరుగెత్తెను. అరజాము ప్రొద్దుండెను. వీథిలోనికివచ్చి యేకవీర తల యెత్తి చూచెను. మీనాక్షీదేవి దేవాలయ శిఖరపుబంగారపు తొడుగు యెండలో ధగధగ మండిపోవుచుండెను. ఇంతలో గుట్టాన్ ఏక వీరను గలసికొనెను.

కుట్టాన్—ఎక్కడకు పోవుచుంటివి.

ఏకవీర—వైగై నదికి.

కుట్టాన్—ఎందుకు?

ఏక— నా యొడల మహాఘమున్నది. అది కడిగివేయుటకు.

గుర్రపువాళ్లపిల్ల యమ్మృతము దువ్విన తలతో పరికిణీ తొడుగుకొని చొక్కా తాలిచి - బడి వదలిపెట్టిరి - యింటికి వచ్చుచు 'ఆరంజేవిరుంబు', 'ఆరవదు శినం' అని పిచ్చిపిచ్చిగా పాడుకొనుచు వచ్చుచుం డెను. ఆమె యేకవీరనుచూచి భయపడి పారి పోయెను. ఏకవీర మరల బరుగెత్తెను. కుట్టాన్ వెంబడించెను. వైగై చూపుమేరలో నిలచెను. కుట్టానున కేకవీరకు మధ్యవందగజముల దూ రముండెను. ఏకవీర గాలి పొరవలె నెగిరిపోవు చున్నది. కుట్టాన్ పర్వతమువలె గదలలేకుం డెను. ఏకవీర కెదురుగా నొకసన్న్యాసి వచ్చు చుండెను. ఏకవీర యతనినిజూచి నిలువున గంపిం చిపోయి కన్నులు రెండుచేతులతో మూసి కొనెను. సన్న్యాసి యామె వంకనైన జూడ లేదు. ఆమె యున్నయెడ దాటి సన్న్యాసి నెమ్మదిగా గుట్టాన్‌దగ్గరకు వచ్చుచుండెను. కుట్టాన్ చూచెను. ఏకవీర నిలుచున్నది. సన్న్యాసివంకజూచెను. కుట్టాన్ ఒక మహా శ్చర్యము పొందినట్లు దేహమువెనుకకు గద ల్చెను. సన్న్యాసి తలయెత్తలేదు. కుట్టానత నిని పలుకరించెను.

కుట్టాన్—వీరా! ఇదియేమి?

(సన్న్యాసి తలయెత్తెను ఎదుట గుట్టానును చూచెను. వీరభూపతి కన్నులలో బాష్పము లేర్పడబోయి వెనుకకు మరల్చబడెను—కుట్టానున కనేకములగు నూహలు తోచెను. తన మీనాక్షి ప్రేమ యితని సన్న్యాసమునకు గారణమనుకుని

'స్థానాపతీ! క్షమించ లేకపోతివి!'

అన్నాడు. వీరభూపతి కన్నులలో జాలి పొడసూపెను.

దూరమున నేకవీర మరల నడచుచుండెను. కుట్టాన్ వీరభూపతిని వదలి యామెను మరల ననుసరించెను. ఈసారి యేకవీర నడువలేక పోయెను. కుట్టాన్ యేకవీర నందుకొనెను. ఇరువురును గజమెడముగా వైగై నీటి పొరవద్ద నామెయు నివతల నతడు నుండిరి. కుట్టానునకు గోపమువచ్చెను.

కుట్టాన్—'అడుగు వైచితివా! నిన్ను బలవంతముగ నింటికిఁ దీసికొని పోదును.' ఏకవీర కదలలేదు. వీరభూపతి, తన ప్రేమ, దాని విచిత్ర పరిణామము పూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పెను. తన దేహములోనున్న ప్రతి యణువు వీరభూపతి స్పర్శ మనుభవించుచున్న దని చెప్పెను. అది యింకొక విజాతీయస్పర్శ తాళుకోలేద నెను. కుట్టాన్ చివరిమాటలు వినలేదు. అత డాలోచనలోఁ బడెను.

పడమట లోకబంధు డస్తమించఁ బోవుచున్నాడు. విచిత్రముగఁ జీకట్లును ఎఱ్ఱని కాంతులు నొక్కసారి లోకముమీదికివచ్చెను. ఏకవీర మొగము తూర్పునకుఁ దిరిగి యున్నది. కుట్టాన్ పడమటికిఁ దిరిగియున్నాడు. ఏకవీర మొగమునఁ జీకట్లు, కుట్టాన్ మొగమున వెలుతురు వ్యాపించినవి.

కుట్టాన్ చివరకు మాట్లాడెను. 'ఇదియొక విచిత్రకథామంటపము. దీనికి మనమిద్దరము, మీనాక్షీ వీరభూపతులు నాలుగు స్తంభములము.' ఏకవీర యొకవిచిత్రమైన ప్రశ్న వేసెను. 'మీరు నన్నింకను ప్రేమింతురా?' ఆమె పెదవులనుండి యొకసన్నని నవ్వు వినంబడెను. తపస్వియైనకుట్టాన్ తా నామెను ప్రేమించుచున్నానన్న సంగతి చెప్పలేదు. అతడు ప్రేమచే కదలిపోయెను. ప్రేమప్రవాహ మతనిమీద విఱుచుకుని పడినది.

హఠాత్తుగా కుట్టాన్ రెండుచేతు లామె దేహముచుట్టు చుట్టుకొనెను. అంతవరకు వినవచ్చుచున్న వైగైతరగల తెపకలసవ్వడి గాలి రివ్వుమన్న సడి యామె చెవులకు వినంబడలేదు. ఆమె కన్నులు చీకట్లను చూచుచుండెను. ఆమె ఘ్రాణేంద్రియమునకు గాలిలో నొక వగరువాసన తోచెను. ఆమె త్వగింద్రియము చైతన్యరహిత మయ్యెను.

అత డామెనెద నొమ్మునకాన్చుకొనెను. ఆమె నేత్రములలో చూపు తప్పిపోయెను. ఆమెదేహములోని రక్తము ప్రాణవాయువును భరించలేకపోయినది. ఆరక్తమంతయు మృత్యుస్పర్శవలనఁగలుగు శైత్య మలవరించుకున్నది.

అతడామెను గాఢాతిగాఢముగా నొక్కుకొనెను. ఆమె నాసారంధ్రములలోని శ్వాస మాడలేదు. ఆమెనోరు కొంచెముగాఁ దెరచుకొనెను. ఆమెలో నాడి నిలిచిపోయెను.

అతడామెపెదవి తనపెదవితోఁ దాకెను. ఆమె హృదయములో ప్రాణవాయువు నిలచిపోయెను.

ఇదియంతయు కన్నుమూసి కన్ను తెరచునంతలో జరిగెను. కిట్టానునకు ప్రబోధము గలిగెను. తనకౌగిలిలోని నిర్జీవపదార్థ మతడు వెనుకకు ద్రోసెను. అది మోకాటిబంటి నీటిలోబడి చప్పుడయ్యెను.

చీకటులుక్రమ్మి నల్లనిగుడ్డ కప్పబడిన గతప్రాణివలె వైఁగై తరలిపోయెను.

అంకితము

ప్రభల రామబ్రహ్మానందమునకు

నీలోన నవవవల్ నించుకొన్న మనీష పూతావివలె దెసల్ ముంచకుండ
నీయందు వీరత నెగడినదాతృత యెల్లదిక్కుల ముసురెత్తకుండ
నీమై సహజమై జనించినట్టిరసాత్మ తరమైనలోతులు తడవకు
నీయెడందపసందు నిల్పుశిల్పజ్ఞత కృతి మేడ నిటుకలు నతుకకుండ
నైకగుణచిహ్నముల సమాహారమైన-నీయెడదవాని నిండు నిండించకుండ
నీయొడలితోడిపాటుగ మాయెడందఁ-గూడఁజిచ్చిడితివి సన్ని గూఢకోపి!

గురువయి మిత్రమై తలచుకొంటిని నీరచితంబు లౌకృతి
స్ఫురణల నాకు నంకితము సొంపులునింపులు నింపుడంచు నా
సరసము తారుమారయి విషాదపుటుద్ధృతి పుక్కిలింతమై
విరచిత మస్మదంకితము విన్చెద నీయెటనున్న కోసమై.

అలప్రతిపద్యముః చదువునంతకుఁజంపెదు, విందు, దానియం
దలి ప్రతియక్కరంబుకలనంబును దానఁబొసంగు నర్థమం
దలి వలసంబు వాని యవినాస్థితి యూరక మెచ్చిమెచ్చి మీ
రలు కవిసార్వభౌము లవురా! యనుచుందువు నేటి కెచ్చటో!

నిను మెచ్చఁబోవుచుంటిని-నను మెచ్చుచునుంటి నీవు నను మెచ్చుటతో
డన జీవితంబు పుచ్చితి-నినుమెచ్చగ వేరుత్రోవ నే నెఱుగమికిన్.

నాకయి నిల్వయుండిన దినంబులు నీగతి వెళ్లఁబుచ్చి యెం
దో కలియంగ వీలుకలదో నిను నంచని యూహ సేతు, నీ
లోకమునందు పూర్వజనిలో స్మృతియుండదు, నీవసించుపై
లోకపుజీవులందు స్మృతిలో జనిపూర్వత గూడియున్నదో?

విశాలాక్షి

రాయసము వెంకటశివుడుగారు

౧

నాగయ్యశాస్త్రి నవరసనగర ప్రఖ్యాత పౌరులలో నొకఁడుకాఁడు. పిత్రార్జితమగు స్వల్ప భూవసతి నాధారముచేసికొని, సంతృప్తి సకలైశ్వర్యములుగనెంచి, కాలము గడుపుచుండువాఁడు. ఆకుచాటు పిందెవలె నింటనణఁగియుండెడి వాని కింత ప్రశస్తి యిపుడెట్లు వచ్చెను? పురమునం దేవంకఁ జూచినను నాగయ్యశాస్త్రిని గుఱించి చెప్పుకొనువారే కానఁబడుచున్నారు. బజారులలోను, బహిరంగ ప్రదేశములందును, ప్రజల ప్రసంగములకు ప్రధానవిషయము శాస్త్రియె! నీరాటరేవులందలి నెలఁతలు మొదలుకొని, పాఠశాలలలోని బాలుర వఱకును పట్టణవాస్తవ్యులు శాస్త్రి ముచ్చటలే ప్రస్తావించుచుందురు. చిన్నలు పెద్దలు, స్త్రీలు పురుషులు,—ఎల్లరును నాగయ్యశాస్త్రి చరితమునే రామస్మరణముగఁ జేసికొన్నారు. దీనికిఁ గారణమేమి?

ఏదేని గొప్పవిశేషమున్నఁ గాని యెవరిని గుఱించియైన జను లింతగఁ జెప్పుకొనుచుండరు. ఏలాటరీలో బహుమానమో, ఏ పెద్దపరీక్షలోని గెలుపో, ఏ గొప్పవారితోడి వియ్యమో, అసామాన్యలాభ మెవరికైనఁ జేకురినప్పుడే యిట్టి మూన్నాళ్ల ముచ్చటలు ప్రబలుచుండును. అశుభము సంభవించెననుకొన్నను, దగ్గరవారి కెవరికో యాకస్మిక మరణము, ధనాపహరణము, ఉద్యోగనష్టము,- మొదలగు కష్టము లేవియో సంప్రాప్తింపవలెను గదా! నాగయ్యశాస్త్రికిగాని, ఆతనిబంధువులకుఁ గాని యిట్టి యాకస్మిక శుభాశుభము లెవ్వియు నిటీవల సంభవింపలేదే! అట్లయిన ప్రజల కాతని గురించి యింత యాశ్చర్యము, ఆందోళనము నేఁడు గలుగనేలయగును?

౨

పాఠకుల కుతూహలము తీర్చుటకుఁ జెప్పవలసినదేమనఁగా—నాగయ్యశాస్త్రిమీఁద నగర వారాంగనలలో మిన్నయొకతె భరణమున కభియోగము గొని వచ్చెను! ఆసత్యకాలపు బ్రాహ్మణుని మీఁద నెఱజాణ వనజాక్షి వ్యాజ్యెము వేయుట, ఎవరి కాశ్చర్యము గొలుపదు? మొదలు, నాగయ్యశాస్త్రి యునికియె జను లెఱుఁగనప్పుడు, ఆవంశ గౌరవము, ఆతని నిష్ఠానియమములు నెవరు వెదకెదరు? ఆపురుషుని చిరపరిచితులు సయితము మనుజుల గుణశీలముల రహస్యము వారి మొగమున విశదము గాకపోవచ్చునని యనుమానింపఁజొచ్చిరి! బాగుగ నెఱిఁగినవారు మాత్రము, అనుజనునికి విలాసినీ జనులతోడి సంసర్గము కేవల మసంభవమనియె విశ్వసించిరి. ఇట్లు వారివారి మనోభావాను గుణముగ నాగయ్యశాస్త్రిని గుఱించి పురవాసులు భిన్నాభిప్రాయులై యుండిరి.

ఒరుల జోలికిఁ బోకుండెడి నైష్ఠికుని మీఁది కిట్టి యపవాదములు దొరలఁ గారణమేమి? లోకమనఁగా, వివిధ చిత్తవృత్తులతో నొప్పెడి జనావళిగదా! సత్రములు, చాడులు నెలకొల్పు సజ్జనులును, దారులలో ముండ్లు కొట్టు తుంటరులును, జగతిని గలసి మెలసియే మనుచుందురు! నాగయ్యశాస్త్రి నిరాడంబర జీవితము సాధువులచక్షువులకుఁ జాటుపడియుండినను, కుజనుల కన్నులకు గంతలుగట్టనేరకుండెను. ఒక ప్రాతఃకాలమున నదిలో స్నానముచేసి, మంత్రోచ్చారణచేయుచు నింటికి వచ్చుచుండు శాస్త్రి కెదురుగ, సీమసారాయి సేవించి యొడలెఱుఁగక బాటప్రక్కఁ బడిపోయిన యొక యువకుఁడు గానఁబడెను. పరిచితునివలెనుండిన వాని మోము శాస్త్రి పరికింపఁగా, న్యాయవాది నారాయణశర్మ కనులు తెఱచి, బిడియమున మనసునందలి మైకము మాయమైపోఁగా, దిగ్గునలేచి కూర్చుండి యాయనకు నమస్కరించెను. ఈచిన్నసంగతి శాస్త్రి మనస్సునుండి తోడనె తొలఁగి పోయెనుకాని, తన తప్పు పరుల కంటఁబడెనని శర్మ మిగులఁ గనలెను. సంశయాత్ముల కన్నియు నాపదలవలెనే తోఁచును. ఒకనాఁడు నరసింహ

నారాయణుఁడు లోకరి నౌకరు చెట్టబట్టికొని, గుమ్మము ముందుండి సాగిపోవునపుడు, వీథియరుఁగుమీఁదఁ గూర్చుండు నాగయ్యశాస్త్రి వారిని తేఱిపాఱిచూచెను. చిన్ననాఁడు కళాశాలలో సహాధ్యాయులుగ నుండెడి వీరిప్పటికి నన్యోన్యానురాగమున నొప్పుచున్నారు. సామాన్యముగ సమశీలురకే స్నేహసఖ్యములు సమకూరుచుండును. న్యాయవాది నారాయణశర్మవలెనే, వైద్యుఁడగు నరసింహారావు నాయుఁడును, స్వవృత్తిని మంచిలాభ మందఁజాలక, యసంతృప్తిని గాలము గడుపుచున్నారు. తాము జీవనమున కెంతయొ గాసిపడుచుండునపుడు, ఇతరులనాయాససౌఖ్య మేల యనుభవింపవలెనని వీరు పేరలుకఁ బూని యుందురు. పదిమంది రోగులు తన యొద్ద కపుడు పరుగెత్తికొనివత్తురా యని నాయుఁడును, చిక్కులలోఁ జిక్కిన నలుగురు కక్షిదారులు తనకెట్లు కండ్లఁబడెదరాయని శర్మయును, సతతము నాత్రపడుచుందురు! తమ కుపకరింపనివారు నిరర్థకులనియు, మీఁదు మిక్కిలి విరోధివర్గపువారనియు వీరు తలపోయుచుందురు!—తమ కేకీడును దలంపని నాగయ్యశాస్త్రిని గుఱించి యాస్నేహితు లంత నిట్లు ముచ్చటించుకొనసాగిరి.

నారాయణ: "ఒకే ముంగివలె నుండు ఈ శాస్త్రి కెంత గర్వమనుకొన్నావు! ఆమధ్య నొక నాఁడు ప్రొద్దున విస్కీడోజు ఎక్కువై పెద్దవీథిని నేను క్రింద పడిపోయినపుడు, తన సొమ్మంతయు పడిపోయినట్లు వీఁడు నాదగ్గఱకువచ్చి ముఖము గుర్తుపట్టెనురా! మాటా మంచీ లేకుండ, కనులు పెద్దవిచేసి, తలయూపి, యంత్రట వెడలిపోయినాఁడు! వీఁడు వట్టి తంత్రగొట్టుసుమీ! నాఁటి నాసంగతి యందఱికిని వీఁడు ప్రచురించుచున్నట్లు నే ననుమానపడుచున్నాను!"

దీనికి నాయుఁ డిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను:— "దానికి సందేహమేమి? వీనికి మన సంఘముమీఁద ప్రబల విరోధము — మన జాడలు వెలికిఁదీసి ప్రకటింపవలెనని వీనియుద్దేశము! రంగయ్యపంతులు, నేనును ఆమధ్య రిఫ్రెషుమెంటు రూములో బీఫ్ పుచ్చుకొనుచుండఁగా, తనపుట్టె మునిగిపోయినట్లు వీఁడు తలుపుత్రోసిచూచి, మంచుగడ్డదొరుకునా యని యడిగి, లేదని బట్లరు చెప్పుచున్నను లోనికి దూరుచుకొనివచ్చి, ముఖములు పరిశీలించి మరలిపోయెను! ఎవడికైనా రోగమువచ్చునుగాని, వీడికి పడిసెమైనా పట్టదుగదా! తమ యింట్లో వాండ్రకిటీవలవచ్చిన జ్వరమునకు నాచే వైద్యముచేయింపుమని పున్నారావుచే నే కబురుపంపగా "చూస్తో మూస్తో శూద్రవాడి చేతినీళ్లు మందుపేరుచెప్పి మేమెట్లు త్రాగఁగలము!" అని శాస్త్రులు చెప్పివేసి, బ్రాహ్మణ వైద్యుని బెట్టినాడు. బీఫు సంగతి నాటికి నేఁడు జ్ఞాపకము వచ్చినది కాఁబోలు, శాస్త్రులు నన్నిపుడు తేఱిపాఱి చూచి, మనము దాటిరాగానే, వెనుకనే కాండ్రించి ఊసినాడు! మనను జూచి బొత్తిగా లెగిచాడే కాడు!"

నారాయణ: "ఇంక తెలిసినది వీడిసంగతి వీడి భరతము పట్టితేనే గాని, మనకు మిండడవు తాడు! ఈసాయంత్రము వనజాక్షిని చూడఁబోవుచున్నాను. అది జాణ. వీణ్ణి వంచించే యుపాయము చెప్పఁగలదు! శాస్త్రిమీఁద ఏ జట్టివచ్చినా, మనకన్ని విధాలా లాభమేకదా! ఈమధ్య కేసు లేమీరాక, చేతులు కట్టివేసినట్లున్నవిరా! చూదాము మన అదృష్టము!"

3

తనకంటె వయస్సున చిన్నయైనను వలపున నారాయణ పెద్దయని భావించి వనజాక్షి మొదటినుండియు నావన్నెకానియందు తీఱని మోహమునఁ దవిలియుండెను. చెన్నపురి నుండునపు డారసికుని వ్యయములకు వారవనిత చేతిడబ్బు పెట్టుచుండెనని చెప్పుకొనిరి. నారాయణ చెప్పిన నాగయ్యశాస్త్రి వృత్తాంతము ఆవెలయాలు శ్రద్ధతో వినెను. అనుదినమును శాస్త్రిస్నానముచేసి తమయింటిముందుగనె పోవుచుండువాఁడైనను, ఆతనికి వనజాక్షికిని పరిచయ మేమియు లేదు. నిష్ఠాగర్వమున నుప్పొంగు శాస్త్రి నొక "ఊఁపు ఊఁపి" పాదాక్రాంతుఁడైన పిదప వానిని వదలిపెట్టెదమని ప్రియుఁడు మందహాసమునఁ బలికినపుడు, తన కాఘాందసునిమీఁద వైరబుద్ధి లేకున్నను, వాని నాడించి కామునికి వినోదము

గలిపింపవచ్చునని వారకాంత వల్లెయనెను. ఆప్రేయసీ ప్రియులపు డేర్పఱచుకొనిన విధాన మేమనగా ఆబాల్యము తాను నాగయ్యశాస్త్రి యుంపుడుకత్తెననియు, ఇటీవల నేకారణముననో యాయనకు తనమీద మొగ్గలము తగ్గి తనను బోషింప విరమించెననియు, తనకును, తమ కిరువురకును గలిగిన కొమార్తెకును, మనుగడకు వలసిన భరణ మిప్పింపుడనియు, వనజాక్షి న్యాయస్థానమున నిపు డభియోగము కొనితెచ్చుటకుఁ బూనుకొనెను! నాగయ్యశాస్త్రిదెస నేకొశమునను వైరబుద్ధి వహింపని వనజాక్షి తనవలపుకాఁడును కేవలము వినోదార్థమే యీనాటకమునఁ బాల్గొనుచున్నాడని భ్రమపడెను. కాని, శాస్త్రి మీఁద పగఁబూనిన నారాయణ, "ఊరక యాకొమ్మనూఁపుటకే" కాక, అదలి పండ్లతో తానొడినింపుకొనుదరుద్దేశమున, వలసినచో నద్దాని విఱిచివేయుటకును సంకల్పించుకొనెను!

౮

న్యాయసభలో నిపుడు వనజాక్షి నాగయ్యశాస్త్రియు వాది ప్రతివాదులుగ నిలువఁబడిరి! పనిగలవారికి లేనివారికిని, ఈనాటకము చూచి వినోదించు పెద్దపని గలిగెను. వ్యాజ్యము విమర్శింపఁబడు దినములందు సభాభవనము న్యాయవాదులతోను ప్రేక్షకులతోను నిండిపోవుచుండెను. అంతటి మాడ్కికిని, ఈకపటనాటక సూత్రధారుఁడగు నారాయణ శర్మ ముఖ్యలక్ష్యమయ్యెను. ఇట్టి చమత్కారకథను వెలయించి, ఇందఱికి వినోదము గల్పించిన నారాయణుని మీఁద తోడి న్యాయవాదు లభినందనములు కురిపించిరి. అదివఱకు నోరెత్తి పలుక నేరని యాతఁ డొకసారిగ చమత్కార సంభాషణ సమర్థుఁడయ్యెను. సభాస్థలము, వనజాక్షి వదనసౌందర్యసరస వాగ్విలాసములు నలుగడల వ్యాప్తమగుట కేర్పడిన రంగస్థలమయ్యెను. నారాయణుని మాయావ్యూహమర్మ మెఱుంగని పెక్కండ్రు ప్రేక్షకులు, ఇంతకాలము తనను ప్రేమించిన నిరపరాధినియగు నాయనను వ్రతను, నిర్హేతుకముగ విడనాడిన పాతకము బ్రాహ్మణుని ముఖసీమను పంక్తులు తీఱిచి వ్రాసియున్నట్టుగ భావించిరి! నాగయ్యశాస్త్రి రూపసి కాఁడు. పాడుపడినయింట బూఁజుపట్టునట్లు, ఆయనగ వైకల్యమునకు తోడు ఛాందసమును, సురుచిర వస్త్రాద్యలంకారముల పట్ల విముఖతయును, వెఱ్ఱివికారమును దెచ్చిపెట్టెను! ఇంక వాక్కున మార్దవము మచ్చునకైన గానరాదు! సమయాసమయము లెఱుఁగని కోపోద్రేకములకు వశవర్తుఁడగు నతని వాక్పారుష్య ప్రభావమున, ఆతని పక్షమందలి సత్యము అసత్యముగఁ బరిణమించుచుండెను! అభియోగకారణముల యథార్థత అధికారి విమర్శనమునకె విడిచివైచి, శాంతమార్గమున నతఁడు తన పనులు చక్కఁబఱచుకొనుచుండిన యెడల పరిస్థితులు బాగుగనుండెడివి. అట్లు చేయక, ఆశుద్ధఛాందసుఁడు, వాది, న్యాయమూర్తి, న్యాయవాదిసమూహము, ఒకరేల లోకమంతయు, తన సత్యపక్షమును ప్రతిఘటించుటకవతరించిన పెద్దకలిమాయ యని తలపోసి, నిరతము దుమదుమలాడు మొగముతో జగతిమీఁదికి దాడివెడలెడి వెఱ్ఱి పాచాతికునివలె వర్తించెను! తన మితభాషిత్వము వఱకుఁ గొఱత తెచ్చెడి కటువులగు పదములు ప్రయోగించి యొక్కొక్కమాఱును, మానాభాసమగు నిశ్శబ్దతనూని యొక్కొక్కమాఱును, తనపక్షమునకు వాంపరాని నష్టము గలిగించుకొనెను. పెంకె పెడసరి కట్టెలతో మనసిచ్చి మాటాడు వారెవరు? ఐనను, తనవైపున వాదింపసమర్థుఁడగు న్యాయవాది నేర్పాటు చేసికొమ్మని యొకరిద్దఱు మిత్రులు బోధింపఁబోఁగా, శాస్త్రి వారిమీఁద మండిపడి, సకలమగు నన్యాయముల కాకరమగు న్యాయవాదుల సాయము మున్మాటికి తన కక్కఱలేదని చెప్పివేసి, వాది పక్షమున బలమగు సాక్ష్యము రుజువగుచుండఁగ, ఉపేక్షతోఁ దానూరక చూచుచుండెను!

౯

ఇప్పటికి వాదిపక్షమున సాక్ష్యము పూర్తి యయ్యెను. చిన్ననాఁటినుండియు వనజాక్షిని నాగయ్యశాస్త్రి చేరఁదీసి పోషించి, తన ప్రేమమున కాస్పద యగు నాకామినియం దొక కొమరితను బడసెననియును, ఇపుడు కారణముగ నా చపలుఁ డాయబలను విడనాడె

ననియును, మాతాపుత్రికల పరిపోషణమునకు ప్రతివాది యాదాయమునుండి సగమిచ్చినఁగాని చాలదనియును, రుజువయ్యెను. రుజువులకేమి భాగ్యము? ఈకాలమున న్యాయసభలలో పలుకుబడికలవా రెట్టిసాక్ష్యమునైన సమకూర్చి, ఎట్టి యన్యాయమునైన సమర్థించుకొను చున్నారుగదా! ఇంక, తన సాక్షులను బిలిపించి, తన వాదము జరిపించుటకు సిద్ధపడవలయునని న్యాయాధిపతి ప్రతివాదిని హెచ్చరించెను. దీనికై యాతనికిఁ గొన్ని దినములు గడువీయఁబడెను.

ఒకానొకరు అదృష్టదేవతను తనయాటపట్టైనట నని యడుగఁగా, జనుల సాధువాక్కులనని యా సరసు రాలు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను! నాగయ్యశాస్త్రి యాగ్రహ స్వభావుఁడని కనిపెట్టి, శత్రువులు వానినాదినములలో ననేకవిధములఁ గాకుచేసిరి. ఈవాదిప్రతివాదులకు వరూథినీ ప్రవరాఖ్యులని ప్రతినామములిడి, వారిని ప్రజలు పరిహసించుచుందురు! నగుమోముననుండు వరూథిని కే మాటయనినఁ గినుకలేదుకాని, ప్రవరాఖ్యని యందుమాత్ర మాతని పేరిటివానికిఁ గల శాంతరసము మృగ్యము! పట్టుకొనువానికి పరుగిడువాఁడు లోఁకువ. న్యాయసభ కూడుటకు ముందును వెనుకను, అచటి యేపంచనైనఁ గూర్చుండు నాగయ్యశాస్త్రి యొద్దకు వనజాక్షి మెల్లగఁజేరి, "ఏమి బ్రాహ్మఁడా! నీనీమాలు, జపాలఁ ఎందుకు? ఏళ్లకొలదీ నమ్మిన నన్ను గొంతుక కోసి, కడుపునబుట్టిన కూతురు నీదికాదని చెప్పివేసి, నీవేమి ముందుకువస్తావు? ఇంత అన్యాయము నీకేల? ...."అని నిందించుచుండును! శాస్త్రిదానిమీఁదఁ గోపించి, అనరానిమాటలని, యాచోటు విడిచి యట్టె పోవును. ఇదిచూచి పెచ్చుపెరిఁగి వేశ్య మఱింత గోల చేయుచుండును. వినోదమున జనులు కోలాహలము చేయుచుందురు. తన న్యాయవాది నారాయణయ్యఁత గైకొని, అంతకంత కావారకాంత, ప్రతివాదిని వాని యింటికడనె యుట్టుడింపసాగెను! మాటిమాటికిని స్త్రీ ఘోషించుచుండుట, పురుషుఁడుకోపించుచుండుటయుఁ గనిపెట్టి లోకులు, ఆఁడుదాని మాటలు నిజమనినమ్మి, శాస్త్రి సద్వర్తనమును గూర్చి సందేహింపఁ జొచ్చిరి. ఇంతేల, ఇట్టి పరిస్థితులవలన, శాస్త్రిదారాపుత్రాదులకె, అగ్నిహోత్రునివంటి వాఁడని పేరువడిన గృహయజమానునం దపోహములు పొడమసాగెను! లోకయాత్ర యింత దుర్భగమైనపుడు, తాను గృహస్థాశ్రమ మిఁక విసర్జింపవలయునని శాస్త్రి యంత లోలోనఁదలపోయుచు, దిన మొకయేఁడుగఁ గడుపుచుండెను.

౬

ప్రతివాది సాక్ష్యము పరీక్షించు దినము వచ్చెను. పండ్రెండు గంటలకు న్యాయాధికారి యున్నతాసనాసీనుఁడయ్యెను. న్యాయవాదులతోను, ప్రేక్షకులతోను సభాభవనము క్రిక్కిఱిసి యుండెను

"మీసాక్షు లేరయ్యా? మీవాదనయేమి?" అని యధికారి ప్రతివాదిని సంప్రశ్నించెను. అంతట కోప సంతోషములు తనముఖాధిపత్యమునకై కొట్లాడుచుండెనా యనునట్టుగ, మొగము చిట్లించి వెఱ్ఱినవ్వు నవ్వి, శాస్త్రి [illegible]చి యిట్లనెను. "నేను మనఃచేసికొనునదేమియు......" అద్వైత్యావేశమున జనించిన యకాండ వైరాగ్య మహిమమున శాస్త్రి, తన కేమియు వాదన లేదని చెప్పివేసి, తనసర్వస్వమును వారవనితకుఁ గట్టిపెట్టవచ్చునని న్యాయాధిపతికి విన్నవింప నుద్యుక్తుఁడయ్యెను. కాని యాతని వాక్యము పూర్తికాకమునుపె బఱ్ఱుబఱ్ఱుమను శబ్దముతో నొక మోటారుబండి సభ గుమ్మము నొద్దకు వచ్చి నిలిచెను. అందుండి యొకపెద్ద మనుష్యుఁడు దిగి, లోనికివచ్చి, తాను ప్రతివాది పక్షపు బారిష్టరునని పలికెను. ఇట్లు వచ్చినవారు చెన్నపురి న్యాయవాదులలో నగ్రగణ్యులగు సర్వేశ్వర శాస్త్రిగారు. ఈన్యాయ్యము మూలమున వీరి జూచు భాగ్యము తమకు లభించెనని సభాసదులు మురిసిపోయిరి. ఈతని సాయమున పాపము ప్రతివాది యీచిక్కునుండి బయలు పడునని పలువురు సంతసించిరి. నిశ్శబ్దముగ నుండుఁడని యధికారి ప్రేక్షకులను హెచ్చరించెను. ఏమి జరుగునో యను కుతూహలమున ప్రేక్షకులు తేటపారి చూచుచుండిరి.

చెన్నపురపు బారిష్టరు, ఈలోపుగ ప్రతివాదిని న్యాయవాది ప్రముఖులను సంప్రదించి, తనచిన్న పుస్తకమునఁ గొన్ని సంగతులు వ్రాసికొనెను. సర్వేశ్వర శాస్త్రి యంతటలేచి, "గౌరవనీయులగు న్యాయమూర్తులకు ప్రతివాది చేసికొను మనవి యేమనఁగా వాది పక్షమున ఋజువైన సాక్ష్యము ప్రతివాదికిని చాలును. అతనికి వేరే సాక్ష్య మక్కరలేదు. నాకక్షిదారుఁడు చేసికొను సంక్షిప్తమగు మనవిలో రెండే యంశము లున్నవి. మొదటిది: వారకాంతయగు వాదికి భరణమున కర్హత లేనేలేదు. ఉన్నదనుకొనిన యెడల, వాది యిఁక ముందు పవిత్రజీవితము గడపుదునని వాగ్దానము చేసెనేని, న్యాయమని తోఁచిన మొత్తమును భరణముగ విధింప వచ్చును. వాది అట్లుండ సమ్మతింప దేని, భరణమునకే యర్హురాలు కాదు. రెండవయంశము: లేఁబ్రాయమునున్న కూఁతును వాది కూటవృత్తిని దింపకుండ. ఆమె సంరక్షణమునుండి బాలను తక్షణము తొలఁగించి తగిన శరణాలయమునఁ జేర్పింపుఁడని ప్రతివాది ప్రార్థించుచున్నాఁడు. అట్టి పరిహారము, ఇక్కడ లభింపనిచో, వేఱు న్యాయసభలో పొందుటకు ప్రతివాది ప్రయత్నింప నున్నాఁడు.

"వాది సాక్ష్యమును, ప్రతివాది మనవిని న్యాయమూర్తు లాలోచించి, తీర్పుచెప్పవచ్చును" అని పలికెను.

అంతట సభాభవన మంతటను, ముఖ్యముగ న్యాయవాదుల పీఠములయొద్దను, కలకలము చెలరేగెను. "బంపవాదమునకు మొండివాదము జవాబు!", "వాది నోట పచ్చివెలగకాయ పడినదే!" అని మందహాసములు చేయుచు, వకీళ్లు మాటాడుకొనసాగిరి. వాది వకీలు, ఇపు డీయెదురుమాడని యుదంతమున కమితముగ నిరుత్సాహమందెను. ఇటీవల న్యాయవాదులమధ్య మధ్యందిన మార్తాండుఁడై వెలిగిన నారాయణశర్మ, ఇపుడు పగటి చందురునివలె వన్నెవాసియుండెను. అతఁ డిపుడు తక్కిన న్యాయవాదులతో గుసగుసలు సల్పఁజొచ్చెను. అపుడె ఫలాహారమునకు లేచిన న్యాయమూర్తి, తాను తిరిగి వచ్చులోపల సంగతి యేకో తేల్చుఁడని వాదిప్రతివాదుల వకీళ్లను హెచ్చరించి వెడలిపోయెను. అంతట వాదిప్రతివాదులును, వారి వకీళ్లును, తక్కిన న్యాయవాదులతో నాలోచనలు సల్పి, యొక కాకితమును తయారుచేసిరి. తిరిగి సభలోనికిరావేగమె, తనకు దాఖలుచేయఁబడిన యా కాకితమును జూచుకొని, న్యాయాధిపతి "ఈ కేసును మధ్యస్థిగనుండి పరిష్కరించుటకు, న్యాయవాది వాసుదేవరావుగారు ఉభయవాదుల వలనను, వారి వకీళ్లవలనను కోరఁబడినారు. కాఁబట్టి వాసుదేవరావు గారిని ఆకార్యమునకు నియమింపడ మైనది." అని చెప్పి, వేఱుపనిని చూచుకొనఁదొడంగిరి.

౭

ఈ వ్యాజ్యెమున నందఱు నమితముగ కుతూహలురై యుండుటవలనను, త్వరితముగ తమ్మీపీడ వీడవలెనని ఉభయవాదులు నభిలషించుట చేతను, ఆరాత్రియె ప్రతివాదివకీలు చెన్నపురికిఁ బోవలసివచ్చుటచేతను, ఆ సాయంకాలమె దీని విమర్శనమునకు వాసుదేవ రావు గారు పూనుకొనిరి. అందఱికిని సదుపాయముగ నుండుటకై వకీళ్లగదియె సభాస్థలమయ్యెను. ఉభయవాదుల వకీళ్లెగాక, వారి యనుమతిమీఁద నితర న్యాయవాదులుఁ బెక్కండ్రు నటికి వేంచేసిరి. వినోదమునకని కాంచిన యీయద్భుత కల్పనము తనకె యెదురు తిరిగి తనకక్షిదారురాలగు వనజాక్షి గొంతుక కురియగుటకు నారాయణశర్మ మిగుల వగచి, ఎటులైనఁ దా మీచిక్కునుండి తప్పించుకొనుటకు తహతహపడుచుండెను. నిరపరాధిమీఁద నిర్హేతుకముగ నభియోగము తెచ్చి, నాగయ్యశాస్త్రికిఁ దానుంపుడుకత్తెనని పట్టికల్ల ఋజువుపఱచి, తుదకు తన స్వతంత్రతను కూఁతు సంరక్షకత్వము నొక్కసారిగఁ గోలుపోవ సిద్ధమైన తనదుస్థితికి వనజాక్షి యెంతయు వగచుచుండెను. ఏపాప మెఱుఁగని తనమీఁద నీతప్పు వ్యాజ్యెము తెప్పించి, తనను గాసిపెట్టి యవమానపఱచిన కలికాలపురుషులగు నారాయణ నరసింహులతోడను, వారు చెప్పిన చొప్పున నాటలాడి, తనకీర్తి ధనాదు లపహరింపఁబూనిన మాయలాఁడి వనజాక్షితోడను, తాను సమాధానపడనొల్లనని నాగయ్యశాస్త్రి మూతిముడిఁచి కూర్చుండెను!

ఈతగవు పరిష్కరింపుఁడని న్యాయాధిపతి యుభయపక్షములవారి కోరికమీఁదను నియమించుటచేత, తానీకార్యమునకుఁ బూనుకొనుచున్నానని వాసుదేవరావు పలికి, కాలహరణమునకుఁ గారణములగు దీర్ఘసాక్ష్యవాదములతోను, నిరర్థకములగు కర్మకలాపముతోను తమకు నిమిత్తము లేదనియును, సత్యాన్వేషణమునకును, సంధియొడఁగూడుటకును సహకారములగు సూక్ష్మసూత్రములె తామిపు డవలంబింపవలెననియుఁ జెప్పెను. త్వరితముగనె తాను తీర్పుచెప్పవలెనుగాన, ఇదివఱ కేమి జరిగినను, ఇపుడు మాత్రము తనయెదుట సాక్షులు పూర్తిగనిజముచెప్పి, ఎటులైన వాది ప్రతివాదులకు సఖ్యసమాధానములు గుదిర్చి, తనను గృతకృత్యునిచేయుమని యాయనవేడెను. ఇదివఱ కెన్నిరోజులు పట్టెనో యిపుడన్ని గంటలలోనే యీవిచారణ జరిగినను, వెను కటివలెఁగాక సాక్షులందఱు కపటము విడిచి నిజము పలికిరి. అందుచేత, వినువారికెల్లరకును మిక్కిలి యాశ్చర్యము గొలుపునట్టి పరిస్థితులు బయలుపడెను! వ్యాజ్యెము యొక్క నిజమైన కారణము లిపుడు బహిరంగమయ్యెను!

అంతట మధ్యవర్తి వాసుదేవరావు, తమయెదుట నిపుడు రుజువైనసాక్ష్యమును,ఉభయపక్షములవాదమును, వినుర్శించి, ఈ వ్యాజ్యెమున వాదివకీల్లగు నారాయణశర్మయొక్క యసభ్య ప్రవర్తనము వలన న్యాయవాదిలోకమునకు ప్రతిష్ఠాభంగము కలిగెననియు, అతఁడిప్పుడీ వేశ్యె నడుసులో దిగ విడిచి తాను తప్పించుకొనఁ జూచినను, నాగయ్యశాస్త్రి మరి యాదకు నష్టము గలిగించినందుకైనఁ దానుత్తర వాదియై భావికాలమున చిక్కులలోనికి వచ్చుట స్పష్టమనియు, కావున తానీసమయయమునవె యొక్కసారిగ తనచిక్కులు విడఁగొట్టుకొనుట యుక్తమనియుఁ జెప్పి, ఈ మాయావ్యూహము గల్పించినందు కాతఁడు వాది ప్రతివాదులకేమేమి పరిహారములు చేయునో ముందుగఁ దెలియఁగోరెను! శాస్త్రి కేలోపములున్నను, గడుసుఁదనమున లోపములేదు—వలలోపడిన నక్క గింజుకొనిన కొలఁది యురిలో మఱింతబిగియునట్టుగ, తప్పించుకొనఁ దానెన్ని యుపాయములుచేసినను, అన్నియువ్యర్థమై తనస్థితి మఱింత విషమించుట నామాయావి యిపుడు గ్రహించి, తాను పశ్చాత్తప్తుఁడనైతిననియు, ప్రతివాదియొక్కయు,సభానాయకునియొక్కయు దయాదాక్షిణ్యములె తనకు శరణమనియుఁ జెప్పివేసెను! వనజాక్షి యన్నవో, తన స్వాతంత్ర్యమును, స్వపుత్రికాపోషణాధికారమును కోలుపోని యేపద్ధతికేని యొప్పుకొందు ననెను—నాగయ్యశాస్త్రి తన యాత్మగౌరవమునకు భంగమును, ధర్మవిరుద్ధమును గాని పక్షికమునకు సమ్మతింతుననెను. రాత్రి పదిగంట లగునప్పటికి, న్యాయ్యమును, సర్వజనాంగీకారమును నగుమార్గము వాసుదేవరావు సూచించెను. దాని కందఱును సమ్మతించిరి. తనమీఁద నీయభియోగము తెచ్చి, తననుగాసినొందించినందుకు, వాదియు, వాది సలహాదారులును పరితపించి చేసినక్షమార్పణము ప్రతివాది యంగీకరించెను. వాది తనకూఁతునకు వ్యభిచారవృత్తి నుప్పకుండ దానిని యోగ్యుఁడగు వరునికిచ్చి పెండ్లిచేయ సమ్మతించెను. తానిఁకముందు ఋజుమార్గవర్తనుఁడ నయ్యెదనని నారాయణశర్మ నాగ్దానముచేసెను. కాకితమెక్కనేని యీ కడపటి యొడఁబాటు యునకుఁ దగు నాన్యాయవాది పరువు ప్రతిష్ఠలకు భంగకరమగు ననియు, మఱియు నది వ్యాజ్యెమునకు సంబంధింపని యన్యవిషయ మగుటచేతను అది తీర్పునఁ జేర్పఁబడలేదు. అంతటితో వాది ప్రతివాదుల వివాదములు తీఱిపోయెను. రాత్రి యందఱు నిండ్లకు వచ్చునపుడు పురుషోత్తమరావు తోటివకీళ్లలోఁ బలువురానందించినను, ఈయభియోగముపట్ల తనకు మొదటినుండియు నసమ్మతమె యనియును, ఒంటరియైనందువలనఁ దా నేమియు చేయలేకుండియు న్యాయసభలో వ్యాజ్యెపువైఖరి గనిపెట్టుచు తుదకు చిక్కు దీర్చుకొనుట ప్రతివాది కల విగానప్పుడు, తనకుఁ బరిచితుఁడును, నాగయ్యశాస్త్రికి దూరపుబంధువునగు సర్వేశ్వర శాస్త్రిగారికీసంగతి తాను తెలియఁబరిచితిననియు, తనకోరిక ప్రకార మాసత్పురుషుఁడు సమయమునకు వచ్చి శాస్త్రిని విపత్తునుండి తప్పించెననియు మాటల ధోరణిని జెప్పెను.

౮

గొప్పగాలివాన గృహవృక్షాదులను గూల్చివైచినను పుడమియందలి విషరోగాంకురములను రూపుమాపును. ఈ యభియోగము మూలమున సజ్జనుఁడగు నాగయ్యశాస్త్రి మితిలేని యలజడిపాలైనను, నవరసనగరమందలి సాంఘిక జీవనము చాలవఱకు సుష్ఠుపడెను. నీతి నియమాదు లుల్లంఘించి స్వేచ్ఛగఁ దిరిగెడి యువకులంతటి నుండియు సాధువర్తనముపట్ల సుముఖులై ప్రవర్తించిరి. ఆపురమందలి యువజన పారిశుద్ధ్యసమాజమున కిపు నారాయణశర్మయే కార్యదర్శి. నరసింహారావు నాయు సంఘ సంస్కరణము నందలి యభిమానమువలన, విద వతియు, సన్మార్గావలంబినియైన వనజాక్షి ప్రతికర నైన విశాలాక్షిని బరిణయమయ్యెను. వెనుకటివలె ముక మూసికొని కూర్చుండక, నాగయ్యశాస్త్రి, స్నేహ ప్రేరితుఁడై సంఘోజ్జీవనమునకు సాయపడు సత్కార్య లం దుత్సాహము గలిగియున్నాఁడు.

అతిథులకుఁ బెట్టునది భాగ్య మవనిలోన

కవిభూషణ, కవిరాజ శ్రీరాజా వత్సవాయ వేంకటనీలాద్రిరాజుగా

పరిణతఫలపుష్పభార భాసురమైన వర్ణనీయోద్యాన వనములోన
బహువిధోపస్కార బంధు బంధురమైన మహనీయరమ్యహర్మ్యంబులోన
వితతవాతాయనాప్లుతమారుతంబైన శశికాంతమయ చతుశ్శాలలోన
నతి మనోజ్ఞవ్యంజనాభిరామంబైన లాలిత కదళీదళంబులోన
రజితపాత్రంబులో మహారాజభోగ-సురుచిరాన్నంబు చక్రకేళరటిపండ్లు
మిసిమిగల యావుపెరుగుతో మేళవించి-యతిథులకు బెట్టునది భాగ్య మవనిలోన.

విశ్వచిత్రము

చిట్టాప్రెగడ సీతారామాంజనేయులు గారు

౧. లోకవత్తులీలా కైవల్యం బ్రహ్మసూత్రాణి—౧-౨-33.

౨. నేహనాస్తికించన పురుషాన్నపరం కించిత్—కఠోపనిషత్.

3. సర్వం చిన్మాత్రమేవహి బ్రహ్మైవసర్వం చిన్మాత్రం బ్రహ్మమాత్రం జగత్త్రయం—తేజబిందు.

౪. ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ - సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ ఇదంసర్వం యదయమాత్మా ఆత్మైవేదంసర్వం.
—ఛాందోగ్యం.

త్రివిధంబౌ నటకర్మ! దానివశమై దృశ్యప్రపంచంబు మి
థ్య, వివర్తభ్రమగూడనౌనట! కటా! న్యాయంబె! త్వద్విశ్వరూ
ప విధానానుభవైకవేద్య రసచిత్ప్రామాణ్యసాభీష్టతాం
డవవిన్యాస సదాశివాత్మమయియుండన్! భక్తమూర్తీ! శివా!

భరమున్ దుర్భరమన్న భేదభయముల్ భావించి తత్తద్విధాం
తరతర్కంబున మున్గి లోఁబడుచునుండన్ సర్వలోకైకసుం
దరసూక్ష్మమ్మును, స్వస్వరూపము, ననన్యమ్మున్, నిజమ్మున్, నిరం
తరబ్రహ్మాత్మ విలేఖ్యముల్ గనఁగనౌనా! భక్తమూర్తీ! శివా!

ఒకచో నుంచి, మఱొక్కచోఁ జెఱుపు; దుర్యోగంబు లోకం బొక్కచో
నొకచో భాగ్యపుఁగల్మి దేశసమయౌత్సుక్య ప్రమాణాదిజీ
విక సంకోచబహుత్వదుర్భిణులచే వీక్షించునట్లౌనుగా
కకటా! సృష్టి త్వదన్యమన్న తలఁపేలా! భక్తమూర్తీ! శివా!

నిను, విశ్వంబును, వేఱుగాఁ దలఁచెనేనిన్; సత్యమిథ్యాదిభా
వన, లామీఁద నవిద్యమాయ, లటపై, వాదోపవాదార్థక
ల్పన శాస్త్రాటవిఁ ద్రిమ్మరింతలగు! సర్వజ్ఞా! సమస్తంబు, నీ
వను నద్వైతయథార్థతానుభవ మిమ్మా! భక్తమూర్తీ! శివా!

శ్రుతు లేకమ్మగు నద్వయమ్మునె పఠించున్ గాని, లోకంబునా
కనుభూతివ్యతిరిక్తమౌ ననెడి జ్ఞానాభాస సిద్ధాంతని
ద్రను మేల్కొల్పుచు—'శాస్త్రయోని' వగుచున్ తత్ త్వం, త్వమేవాహమౌ
నని, శాస్త్రమ్ముసమన్వయింపవలె, నయ్యా! భక్తమూర్తీ! శివా!

ముళ్ళ చెట్టూ, కమ్మని పువ్వూనూ

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

"అబ్బాయీ! పెద్దముండ నాట్టే వేలించక యీపాటికి కాస్త కూకలేసుకో. ఎంతటివాళ్లయినా లోకానికి కసింత వెరవాలి"

"ఏం వచ్చిందమ్మా యిప్పుడూ?"

"నన్నడుగుతున్నావా కోడై కూస్తూ వుండగాను?"

"నువ్వు చెప్పరాదూ?"

"ఏమ్మని చెప్పను నాయనా?"

"వుండడమే వస్తే వున్నవన్నీ చెప్పాలి"

"వుండడమేవస్తే అంటే? వున్నాయనా లేవనా?"

"నేను చూశానా విన్నానా?"

"చూడనూ చూడక, విననూ వినక యేం చేస్తున్నావూ?"

"నాకిదే పనా?"

"కుటుంబగౌరవం గంగలో కలసిపోతూ వుంటే దాన్ని కాపాడుకోవడం నీ పనికాదూ?"

"ఏం లోటు జరిగిందీ యిప్పుడూ?"

"నువ్విలా వెనకేసుకు వస్తూవుంటే నిన్నిక లక్ష్యపెడుతుందా అదీ?"

"ఏం జరిగిందో చెప్పమంటే సోది మొదలు పెడతా వేమిటమ్మా?"

"నామాటలు సోదికిందే కట్టేశావా?"

"సోది కాదూ. నిజమే. సందేహం లేదు. ఇంతకీ జరిగిపోయిన అకార్యకరణం యేమిటి?"

"వొక్కటనా రెండనా చెప్పడానికి?"

"పోనీ పది చెప్పు"

"నీకు మానాభిమానాలే వుంటే వొక్క తప్పు చాలదూ?"

"......................"

నిన్ననడం యెందుకూ? ఈరోజులలాంటివి. పూర్వకాల ప్పీనుగుని నేనెంత మొత్తుకుంటే యేం లాభమూ?"

"ఏం జరిగిందో చెప్పమంటే చెప్పవు. పోనీ అని వూరుకో నేనా వూరుకోవు"

"నిజమే. నా కెందుకూ యివాళ వుండి రేపు చచ్చిపోయేదానికి? కాని అలా అనుకుని కళ్లారా చూస్తూ వూరుకోలేను. ఏం చెయ్యమన్నావూ? మాటిమాటికీ నువ్వు చెప్పు దెబ్బలు కొడుతూనే వున్నావు. అయినా కన్నకడుపూ. నువ్వు నన్నెంత తీసిపారేస్తూవున్నా నీకు అపకీర్తి వస్తూవుంటే నేను చూడలేకుండా వున్నందుకు నువ్వు నన్నిలా అనవలిసిందే. ఎందుకులే. పడ్డవాళ్లెప్పుడూ చెడ్డవాళ్లు కారులే"

"అందరూ అంతేనా?"

"ఏకర్మమూ యెరగని వాళ్లంతే"

"ఎరిగిం దెవరో చెప్పరాదూ?"

"మేలుకున్నవాళ్లని లేపడం యెలాగ నాయనా?"

"................"

"పీసపాటివారి యింటో పుట్టాను. కల్లూరి వారియింటో పడ్డాను. రెండూ కూడా "హో హో" అనిపించుకున్న వంశాలే. అంచేతే యిలా గుంజుకుంటున్నాను; గాని కులం తక్కువదాన్నయితే నాకీ యేడుపే లేకపోయి వుండును"

"ఇప్పుడు కులం తక్కువవాళ్లెవరూ?"

"ఎవళ్లయితేమాత్రం నాకెందుకూ?"

"ఇంకేం మరి? అలా అని మనస్సుకి సమాధానం చెప్పుకో. ఎప్పుడేమని పోతాయో అని కుర్రాళ్లు భయపడేలాగ—"

"నేనదే చెబుతూ వున్నాను"

"నువ్విలా తొందరమాటలంటూ వుంటే ఆమర్యాదా నిలుస్తుందా?"

"నిలిచే చోట నిలుస్తుంది. నిలిపేవాళ్లు నిలుపుతారు. తమకి మర్యాద కావలసినవాళ్లు యెదటివాళ్ల మర్యాదా నిలిపి తీరుతారు. మర్యాదా లేనివాళ్లూ యెరగనివాళ్లూ యేం నిలుపుతారూ?"

"మర్యాదా వున్నవాళ్లు లేనివాళ్లతో సరిగ్గా వెళ్లవచ్చునా?"

"పైవాళ్లయితే నువ్వన్నట్లే; కాని సంమ్మంధం యేడిసింది కదూ! బతికివున్నంత కాలమూ వొకయింటోనే తగులడాలి కాదూ? లేకపోతే యెవర్తిగొడవ యెవర్తి క్కావాలీ?"

"................"

"నాకొంపకి ముప్పువచ్చి నే నేడుస్తున్నాను గాని; లేకపోతే—"

"నిండింటో కూచుని నువ్విలా అనవచ్చునా?"

"ఏం చెయ్యను? మాలకూడు, తినమంటావా...... భోగం కొంపా సంసారికొంపా?"

"ఇంతకీ మొగాడు అనాధ అయితే ఆడది నడివీధిలో భాగోతం కట్టడంలో ఆశ్చర్యం లేదు"

"అమ్మా! అరికాళ్లకింద మంట లెత్తిస్తున్నావు"

"నా మాట నీకంత కష్టంగా వుందా నాయనా? ఇదిగో లెంపలు వాయించుకుంటున్నాను. అపరాధం వచ్చింది. క్షమించు. గడ్డి తిన్నాను. ఇక కిక్కురు మంటే అడుగు. బుద్ధి వచ్చింది."

"................"

"ఇంకోమాటు ఈగొడవ తెస్తే చెప్పుచ్చుకు కొట్టు"

"................"

"మంచికి రోజులా యివి? పెళ్లాంగారు వచ్చాక యిక తల్లిముండ యెందుకూ?"

"................"

"మంచీ చెడ్డా తెలుసుకోడానికీ, కీర్తి అపకీర్తి గ్రహించడానికీ, ఎవళ్లని దిద్దుకోవలసినట్లు వాళ్లని దిద్దుకోడానికీ యెంతటివాళ్లు కావాలి

నాయనా! మొగాడై పుట్టగానే సరా? చదువు కోగానే తీరిందా?"

"................"

"ఎన్నేళ్లు వెడితే యేమిటి సిగ్గూ బిడియమూ లేకపోయాక?"

"................"

"ఇంతకీ దేవుడు నాగొంతు కోశాడు. ఆమహారాజుని బతకనిచ్చి నన్ను తీసుకుపోరాదూ? నాకీపాట్లు లేకపోవునే?"

"అమ్మా! ఇందాకణ్నుంచి సాధించేస్తున్నావు. పేగులు తోడేశావు; కాని వొక్క తప్పు చెప్పలేకపోయావు"

"అవునోయి నాయనా! అంతే. అయితే అసలు నిన్ను కదపడమే నాకు బుద్ధితక్కువ. నువ్వింతవాడవైనాక యింకా నోరు తెరిచి— అయ్యో! నాబతుకు కాలిపోనూ"

"................"

"నా గ్రహచారం. వెంకు సోదెమ్మతో కాశీ వెళ్లిపోయివుంటే నాకీముప్పు వచ్చునా?"

"................"

"నిర్భాగ్యపుజన్మ. నాకు కాశీవాసం కూడా లభిస్తుందా? ఈ కళ్లతో ఎంత పాపం చూడాలో? ఎన్ని కుళ్లుమాటలు వినాలో? ఎన్నితిట్లు తినాలో? ఎన్ని చెప్పుదెబ్బలు పడాలో? అప్పుడే అయిందా?"

"................"

"ఇంతకీ యెవళ్లు చేసుకున్న దెవళ్లనుభవిస్తారూ?"

"చివరికి చెప్పవలిసిందీ, చెప్పేదీయేమేనా వుందా యింతేనా అమ్మా?"

"వుంటేమాత్రం నాకెందుకు నాయనా? నీకిప్పటికేనా అభిమానం వచ్చిందేమో అనుకున్నాను"

"................"

"కందకి లేని దురద బచ్చలి కెందుకూ? "ఎన్నాళ్లై చచ్చావంటే ఆర్నెల్ల కిందటే" అన్నట్లు యేదియేమైనా నోరుమూసుకు పూరుకోవాలి గాని లేకపోతే మాట తక్కాదు"

"................"

"చివరికి రొష్టు నాకెందుకూ? నేను నలుగురినోళ్లలోనూ పడిపోవడం యెందుకూ? అడ్డమైనకుంకలూ నాకు చక్కట్లు దిద్దరావడం యెందుకూ? ఇంతకంటే యీకొంప బాగుపడి యేడిస్తేనా?"

"నేను కచేరీకి వెళ్లిపోవచ్చునా అమ్మా?"

"వెళ్లవచ్చు నాయనా! నిశ్చింతగా వెళ్లవచ్చు. కళ్లు మూసుకుంటే సరి. మొండివాడు రాజుకంటే బలవంతుడట"

"హు—"

"హోస్. దీనిపేరు పౌరుషం కామోసు. ఇలాంటి వాజమ్మలకే అలాంటిది?............ ....పూరికే పోవడమేం? గడ్డితిన్నట్టుతిని, కుడితి తాగినట్టు తాగే పోవచ్చు. వుందనా లేదనా? పూర్వపాళ్లు యింత మట్టి సంపాదించి పోయారుకదూ?"

౨

"ఏం వచ్చిం దేమిటి?"

"......................"

"ఎందు కలా యేడుస్తావూ?"

"......................"

"ఏం జరిగిందో చెప్పకపోతే యెలాగా?"

"నోటితో చెప్పాలా నగం చచ్చివుండి హడానూ?"

"చెప్పకుండానే తెలుసుకోవచ్చు విసి మాసీ వుంటే, కాని యింటో లేనుకదూ?"

"......................,"

"ఎన్ని దుఃఖకారణాలు వచ్చినా కొంచెం సమాళించుకోవాలి. ఆవురు మని యేడిస్తే యేం లాభమూ?"

"నామీద చెయ్యి వెయ్యకండి. నేను మాలపీనుగుని. బోగంముండని"

"ఇష్టాలు లేకపోతే యెన్నిమాటలేనా వస్తాయి. అయినా—"

"నే నేమేనా అన్నానా?"

"నువ్వే అన్నా వనలేదు"

ఇద్దర్నీ నరిచేస్తున్నారా?"

"........................"

"ముందు కజ్జా పెట్టిన పీనుగుని చెప్పదెబ్బలు కొడతారా?"

"............"

"పోనీ ముందు నేను తగువు పెట్టడం మెప్పుడేనా యెరుగుదురా మీరూ?"

"..................."

"నే నిక పడలేను. నాకు బతికే యోగం లేదు. నా కేవోదారి చూపించండి"

"వొక్కటే దారి—"

"నోదారి కదూ? అవును. మీ రలా అనకపోతే మ రేమంటారు?"

"ఇంతకీ జరిగిన ప నేమిటి?"

"మీరు వినకుండా వున్నారా? మీకు తెలవకుండానే వుందా నిజంగా?"

"సి కష్టాలు వినలేదు కాదూ?"

"నా కష్టాలు వినా లని వుందా?"

"................."

"ఈపాడు జన్మకి కష్టాలు కాకపోతే సుఖా లెలా వస్తాయీ?"

"..........."

"రామరామా! ఇంత దిక్కుమాలిన బతుకైపోయిందా నాదీ?"

"ఇప్పు డేం వచ్చిందో చెప్పవూ?"

"బందరు వుప్పెన. రావడానికి మరేం వుందీ? నా చెయ్యి వదలండి"

"ఎందుకు వచ్చిందీ?"

"నేను బతికి వుండడమే కారణం. ఎందుకు వచ్చిం దంటే యింకేం జెప్పనూ?"

"................?"

"నాకర్మం కాలిపోయింది. నాఅవస్థ యింతట్లో తీరేదీ కాదు, మాసేదీ కాదూ. తెల్లపోయి అలా నుంచుంటా రేం? కాఫీ చల్లారి

పోతుంది పుచ్చుకోండి. తొరగా వెళ్లకపోతే అవతల మాట పడాలి లేవండి"

"ఇంటో ఇలా తగులడుతూ వుంటే నోటికి పోతుందా యేమేనా ?"

"నన్నేనా అందర్నీ అడుగుతాగా అలా నిలవదీసి ?"

"అడగవలసిన మనిషి నడుగుతాను. తా బట్టిన కుందేటికి కా ళ్లనీవాళ్లని అడిగితే మాత్రం యేం లాభమూ?"

"అయితే నాగతి యింతే యింక ?"

"ఆపదలు కాపరాలు చేస్తాయా?"

"చాల్లెండి నేర్చుకుపోయారు వేదాంతాలు. ఇప్పుడేనా యింటోయిలా తగులడుతూవుంటే నోటికిపోతుందా అని అడిగారు మీరు? ఎవళ్లో తగులడుతూంటే పైవాళ్లకి మీకే అలావుంటే స్వయంగా తగులడేవాళ్లకి — నల్లేరుమీదకి బండిలాగ గెంటుకువస్తూంటే దిక్కులేనివాళ్ల కెలా వుంటుందీ?"

"................"

"మాట్లాడ రేం?"

"................"

"అయ్యో! నీకింత గండగత్తెర వచ్చిందా అని వోదార్చడాని కేనా తగనూ నేనూ? నా వాళ్లెవరూ దగ్గర లేరనా యీ లోకువ?"

"................"

"నేనేం తప్పు చేశానూ? నావాళ్లు మా త్రం యేంలోట్లు చేశారూ? అడిగినంత కట్న మూ, కోరినన్ని లాంఛనాలూ— మొగాని యెన్ని కాసులు కొడితే యేమీ? యెదాన యెన్ని చీరలు పెడితే యేమీ?"

"................"

"పెళ్లిలోనే మొదలు యేడిపించడానికి వూరంతా ముక్కుమీద వేలేసుకున్నారు అ మంకుతనం చూసీ, వొక్కపూటేనా నవ్వుతూ భోజనానికి వచ్చినపాపాన పోతేనా? 'ఆ'అంటే అపరాధం, 'నారాయణా'అంటే బూతూ.తిన్న వణ్ణాం వొంటపట్టనివ్వ లేదు యిల్లాలు"

"..............."

"కార్యం నాటికి మూలపడ్డా పులుసు చావలేదు. వొక్కటే ధోరణి ఆజన్మకి"

"..............."

"నన్ను చూస్తే కళ్లు చిమచిమ లాడి పోవాలా? నేను విషం తాగించానా? తనకి నావంటివాళ్లు లేరూ?"

"....................."

"అంతకంటే నే నేమేనా విధం చెడ్డానా? అడిగేవాళ్లు లేక గాని తన ఆశ వంటి ఆశ కాదూ అందరిదీనీ?"

"నా కేసి చూడూ"

"నే నేడుస్తూ వుంటే చూడాలనివుందా?"

"అంత రాసి రంపాన పెడితే అదేలా బతుకు తుం"దని కాస్త అడగ్గూడదూ?"

"ఇదివరకు అడగ లేదూ?"

"అడిగేం లాభమూ? నింపాదిగా అడిగితే మర్యాదా తక్కించుకునీ పుట్టుకే అదీ?"

"ఎంత బాధ పెడుతూ వున్నా కన్నతల్లిని కఠినంగా మందలించడం——"

"చేసుకున్న పెళ్లాన్నయితే కోసి కారత నెయ్యవచ్చు కదూ?"

" అవి నీ నాభిదగ్గిరనుంచి వచ్చిన మాటే?"

"నసాళం అంటుకుంటూంటే నాభి లెక్కేమిటి? అటు యేడూ, యిటు యేడూ పధ్నాలుగు తరాల నుంచి నా వాళ్లు దిక్కుమాలిన వాళ్లయిపోతున్నారు. తన వాళ్ల నెవ ళ్లేమన్నారూ?"

"ఏదో చూడూ. పూర్వకాలపు మనిషి. ఎరగవ్వూ? ఎలాగో వొరగేసుకు పోకపోతే అపకీర్తి కాదూ?"

"అయ్యో నాబతుకు బగ్గైపోతే యింకా వొరగేసుకు పోవడం యేమిటండీ?"

ఇదివరకిలాగే తప్పు నీమీద లేకుండా——"

ఇంకనేం? నావల్ల తప్పు లేనప్పుడు మీదమీదకి రావడం యెందుకూ?"

మళ్లీ మొదలూ——"

"మళ్లీ యేమిటి మళ్లీ యేమిటి? ఎప్పటి కప్పుడే మొదలూ. ఎప్పటి కేనా అంతం అంటూ వుంటేనా?"

"అలా అనకు"

వాళ్లు మందుకు పోతూ వుంటే అనక యేం చెయ్యనూ? "కొడుకు బాగుండాలి కోడలు ముండా మొయ్యా" లనే రకంగా వస్తూవుంటే యెందాకానూ వోపిక పట్టడం?"

"................"

"తనెంత తన తాహ తెంత? నా వాళ్ల మాట యెత్తడానికి తనకేం అవసరం వచ్చిందీ?"

"వూరుకోవ్వూ?"

నాతమ్ముడు రేపు కలకటే రయిపోతాడు. సీమ వెళ్లినవాళ్లంతా పుచ్చిపోయారా? తనవాళ్లే అంత వాళ్లయితే యిక కిందా మీదా వుండునా?"

"................"

నావాళ్లెవరూ రైలువాళ్లకి నౌకరీ చెయ్యడం లేదు"

"నన్నేనా చూడవ్వూ?"

"మిమ్మల్ని చూస్తున్నాను కనకనే నాగతి యిలా వుంది. తనతో సరిగ్గా నేను కూడా తూర్పారబట్టేదాన్నయితే నా కీ యేడుపేమీ?"

"ఇంకేం మరీ? వోపిక పట్టడం యెలాగా తప్పనప్పుడు యీ కాస్తా మాత్రం యెందుకూ?"

"................"

"లే, నా మాట విను, నాకు టైము దాటిపోనివ్వకు"

"వుండండి, నన్ను వొదలండి, నేను లేవ గలను, మీరు వెళ్లి చేతులూ కాళ్లూ కడుక్కురండి"

"అన్నీ అయినాయి. ముందు నువ్వు లే"

"అబ్బా వులిక్కిపడ్డానూ......నన్నిట్టే బుట్టలో పెట్టగలరు. అక్కడ కిమన్నాస్తి ఏడ్చే దాన్ని నవ్వించినా, నవ్వేదాన్ని ఏడ్పించినా నన్నే కదూ? వొక్కమాటేనా "నీకిది బుద్ధి కా"దని గట్టిగా చివాట్లు పెడితే నాకీకించ లేకపోవునే"

"చూడూ___"

"చూస్తూనే వున్నాను మీ అభిమానాలు"

"అదిగదీమాట, సెబాస్"

"వున్నమాట అంటే వులు కెక్కువ"

"వుండడమే వస్తే అంతే. కాని వుంటే యీమొహమొగాలూ పెడమొగాలూ యేం?"

"వేషాలు"

"నాకేసి చూస్తూ అనూ ఆమాట"

"ఏం? నాకేం భయమా?"

"లేదని నేనెరగనూ"

"ఏమిటీ?"

"ఏమయితే యేం లెద్దూ. చూడూ. గంతులేసేవాళ్లతో సరిగ్గా గంతు లెయ్యడం కాదు ప్రయోజకత్వం, వొకళ్లు గంతులేసేటప్పుడు యెదటివాళ్లు వూరుకుంటే తప్పెవరి దాతుంది? వేళ్లనోటితో చీవాట్లు పెట్టాలా?"

"మరే, ఇక యెన్నైనా చెబుతా కబుర్లు. అయితే లెండి. ఎప్పుడూ చీక వుంటుందా?...... ఇవాళ పొయ్యి అంటించ టప్పటికి కాలు దువ్వింది. మనస్సు మనస్సుల లేదు. పకోడీలు పాకానపడ్డాయో లేదో చు సుకు మరీ తినండి"

"నీ మొగమ్మీద చిరునవ్వు మెరి పోతూవుంటే నాకన్నీ బాగానే వుంటాయి."

"ఏం కమ్మగా వుందా?"

"బహులుతీర్చేవూ? మగ పన్నది యె గవు పాపం అయితే లే. వర్షాకాలపు మేఘ శరన్మేఘంగా మారిపోయింది నాకదే ప వేలు. మనస్సిప్పటికి కుదుట పడింది"

"కొందరికి యెదటివాళ్లేడుస్తూ వుం ఆనందం. ఆతల్లి బిడ్డలు కాదూ?"

"మళ్లీ యిలా తిప్పేవూ చక్రం?......ఇ కెందుకూ నాకూ? కబుర్లేనా నువ్వేమేనా___?

"నా మొగమ్మీద చిరునవ్వు మెరి పోతూ వుంటె మీ కన్నీ బాగానే వుంట యన్నారు. మీరు కులాసాగా వుంటే నాక కడుపు నిండిపోదూ?"

"రత్నాల మాట! వెల వుందా మాటికి? గాఢారణ్యంలోనుంచి నందనోదా నంలో పడ్డట్టుంది. ఏదీ?"

"కీ......................"

"......................"

"అ___బ్బా! చంపేశారు"

"తొరగా కాఫీ పుచ్చుకో."

"చుర్రు మనడానికా? పన్ను దిగిందో యేమిటో? వాకట్లోకి యెలాగా వెళ్ళడం?"

"మరో నాలుగు చిలక లెక్కువ తగిలిస్తే సరి రంగులో రంగు—"

"ఏం? బాగుందా?"

"దివ్యచకోరంగా వుంది. ఇప్పుడో?"

"అ—మ్మో! హూనం అయిపోయింది వొళ్లు. చూశారా? నాకేం?"

రాజరాజు

జి. జాషువకవి గారు

నిన్నుఁబోలు మహీనేత నిక్కువముగఁ-బుట్టెనో! పరాశర దివ్య మునిసుతుండు
మున్ను మాతాత, పరిహాసమునకుగాను-కల్పనముఁజేసి వ్రాసెనో కౌరవేశ!

మాతాత సత్యవంతుఁడు-పూతములగు నాల్గువేదములు వ్రాసినవి
ఖ్యాతకవీంద్రుం డాతని-చేతి కలమబద్ధములు వచింపదుసుమ్మా.

వ్యాసకల్పిత మహాభారతామ్నాయంబు గుట్టుగా నిముఁ దిట్టుకొనుచునుండ
ముగురుసత్కవుల పెంపుడుకావ్యరాజంబు పదిమందిలో బట్టబయలు సేయ
యింతలంతలు సేయు దృశ్యప్రబంధాళి మొత్తమై నిన్నాడిపోసికొనఁగ
చెప్పుడుమాటకుఁ జెవియొగ్గు భువనంబు "క్రూరాత్ముఁ" డని పండ్లునూరుచుండఁ
దొడలు తెగిన బాధతో నింత దుష్కీర్తి-తోఁ బరాజయంబు తోడ రాఁగ
నరకమునకుఁబోయినావో, స్వర్గమునకుఁ-జేరినావో! నీవు కౌరవేశ!

నీ సావాసముచేసి ముజ్జగము పిండింజేయగాఁజాలు, రా
ధా సూనుం డొకవ్యర్థజీవి యయి నిందాబద్ధుఁడై పోయె నీ
యానల్ భీముగదాభిఘాతమున నుగ్గై యూరు యుగ్మంబుతో
నీ సింహాసనసీమ దుఃఖపడుచుండేఁ నేడు కన్నీళ్లతో!

సవ్యసాచికరాన సానుపేరుచుకొన్న బలమైన క్రౌర్యాడి బాణములకు
వాయుసూనుని బాహుబలముతోఁ బోరాడు మొక్కవోవని పుట్టె దుక్కుగదకు
పాంచాలి నులివెచ్చ బాష్పాంబువులఁ దేలు వజ్రనిష్ఠురశాపవాక్యములకు
యమతనూభవుని దీనాలోకములఁదోఁగి దీపించు శీతలాలాపములకు
సకల భువనంబు లాలించి సమ్మతించు-వనజనాభుని శుభ 'రాయబారము'నకు
సమ్మతింపక రక్తనిర్ఝరములందు-తానమాడితివేల? గాంధారి తనయ!

అంటఁగరాని యగ్గి కెనయైనది ద్రోవది, యట్టిసాధ్వి, ప
య్యంట మొగానఁబూని, యకటా! యని యశ్రులు రాల నేడ్చినన్
దుంటరివై సహోదరులతో సభలోనఁ బరాభవించినా
వంట, మఱందివై వదినకా మొనగానితనంబుఁ జూపుటల్.

కురుభూపాలుఁడు బుద్ధిమంతుఁడని వాకోఁ బూనితిం గాని యా
దరణీయంబులు హేతువు ల్గలుగవద్దా? నీ చరిత్రంబునన్
గరళాన్నంబును, మాయజూదమును లాక్షాగేహముం ద్రౌపదీ
పరిభావంబు భయంకరంబులయి చూపట్టున్ గురుక్ష్మాపతీ.

నీయతనంబు లన్నియును నెత్తురుకూడు భుజించి మాయమై
పోయెఁగదా? వృథాపయశముం దలఁదాల్చిన నీకు నేఁడు నిం
డాయువుఁబోసినారు కవు లక్కట! పెందొడలూడి కుంటివై
యీ యవమానజీవితము నెట్లు సహింతువయా! సుయోధనా!

వకీలు వృత్తి బాగుండేది —



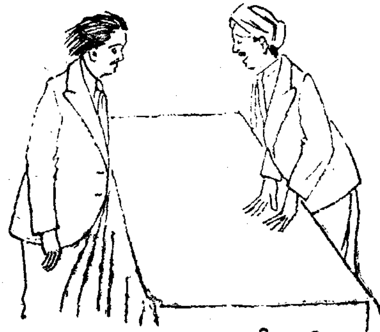
ఇన్ని పుస్తకాలు చదవ నక్కర లేక పోతే —



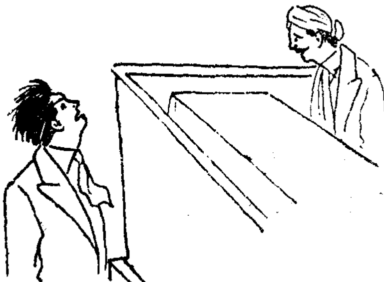
ఎక్కువ కేసులు వస్తే —



వచ్చినవారు బాగా పైకమిస్తే —



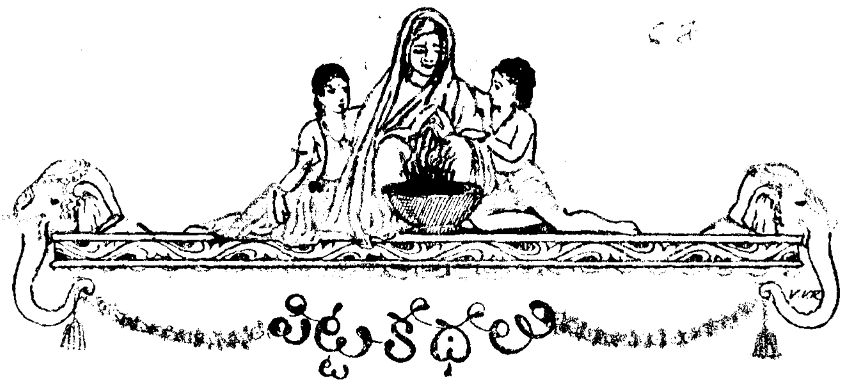
ఎదుట మరొక వకీలు లేక పోతే —



జడ్జి బుద్ధి చెప్పక పోతే —



కేసు పోయినవారు కోపము తెచ్చుకోక పోతే —



అన్నం రాజుపిట్ట

ఒకవడ్రంగి కుటుంబములో ఒక అన్న ఒక చెల్లెలు ఉండేవారు. వాళ్లిద్దరూ అన్యోన్యం ప్రేమతో పెరిగారు. ఇలా ఉండగా చెల్లెలికి వివాహమై కొన్నాళ్లకి అత్తవారింటికి వెళ్లి పోయింది. కొంతకాలానికి చెల్లెలినిచూడాలని అన్న బయల్దేరి వెళ్లాడు. అన్ననిచూచి ఎక్కడ లేని సంతోషంతో పొంగిపోయింది. పుట్టింట వున్నప్పుడు అతనికి పరమాన్నం చాలా యిష్టంగా ఉండడముచేత ఆనాడు పరమాన్నం వండిపెడదామని చెల్లెలు అభిలషించింది. అయితే ఆపిల్లకి పరమాన్నం వండడం రాదు. తన తోడికోడలుదగ్గరకివెళ్లి ఆవేళ తన అన్న రావడం, అతనికి పరమాన్నం అంటే ఇష్టంగా ఉండడం, మొదలైన విషయాలన్నీ చెప్పి పరమాన్నం యెలావండాలో చెప్పమని కోరింది. తోడికోడలు ఆపిల్లని లోపల అసహ్యించుకుంటూ ఉండేది. ఆపిల్లంటేఆమెకేమీా పడేది కాదు. అందుచేత ఎలాగైనా ఆ పిల్లని మోసగిద్దామన్న ఉద్దేశంతో "ఈ మాత్రం రాదటమ్మా! ఏముంది? బియ్యంతెచ్చి పాలల్లోకడిగి నేతిలో ఉడకబెట్టు. పరమాన్నంఅవుతుందిలే" అంది. పాపం బాగూ ఓగూ ఎరగని ఆ పిల్ల అన్నని సంతోషపెడదామనే ఉత్సాహంతో తోడికోడలు చెప్పిన ప్రకారం బియ్యం పాలల్లో కడిగి నేతిలో ఉడకపెట్టడ మారంభించింది. గంటలకొలది పొయ్యి మండుతూ ఉంది. ఎంతకీ బియ్యం ఉడికేమార్గం కనపడడం లేదు. భోజనాలవేళ దాటింది. మూడు ఝాముల ప్రొద్దు తిరిగింది. బియ్యం ఉడకడంలేదు. పరమాన్నం తయారుకావడం లేదు. 'ఏం చెప్మా' అని తనసవతి దగ్గరికివెళ్లి ఈసంగతి చెప్పింది. ఆవిడ ఈమాటలు విని "అయ్యో! వెర్రిబాగులదానా! నేతిలో బియ్యం ఎక్కడైనా ఉడుకుతవా? బియ్యం నీళ్లల్లో కడిగి పాలల్లో ఉడకబెట్టు. వెంటనే పరమాన్నం అవుతుంది" అన్నది. వెంటనే ఆపిల్ల ఆప్రకారం చేసింది.

బియ్యం ఉడికినవి. పరమాన్నం సిద్ధమైంది. అన్నకి పెడదామకదా అని అతన్ని పిలిచింది. ఈ ఆలస్యం చూచి కారణం తెలీక 'తనని భోజనానికైనా పిలిచిందికాదుకదా చెల్లెలు' అన్న చిన్నతనంతో 'బావగారింట తనకి అవమానం జరిగింది కదా' అన్న విచారంతో అతను ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయాడు.

ఎంతపిలిచినా అన్న రాకపోవడం చూచి ఇరుగుపొరుగులంతా వెదకి ఆలస్యానికి అలిగి అన్న వెళ్ళిపోయాడుకదా తిరిగి ఆకలితో, అన్న విచారంతో, ఆపరమాన్నం ఒకగిన్నెలో పెట్టి ఓరుమాల్లో మూటకట్టి అన్నకోసం బయల్దేరిందా అమాయకపుపిల్ల. "అన్నో! అన్నో!" అనిపిలుస్తూ మార్గం తెలీక అడివిమార్గంపట్టింది. ప్రొద్దు గ్రుంకింది. నెత్తిమీద పరమాన్నం మూట పెట్టుకొని ఏడుస్తూ అడవల్లా తిరిగితిరిగి ఆచీకట్లో దిక్కులేనిఆపిల్ల ఒకపిట్టయిపోయింది. "అన్నో, అన్నో" అని అరుస్తూ ఇప్పటిదాక అడవిలోనే ఉండిపోయింది. "అన్నో" అని అరవడంవల్ల "అన్నంరాజు పిట్ట"ని, వడ్రంగి కుటుంబములోనిది కావడంచేత "వడ్రంగిపిట్ట"నుదాన్నందరూ పిలుస్తారిప్పుడు. నెత్తిమీద పరమాన్నంమూట పెట్టుకోవడంవల్ల టోపీవంటి జుత్తు ఏర్పడ్డ దీపిట్టకు. వడ్రంగిపిట్ట స్పష్టంగా అన్నో అని అరుస్తూ ఉంటుంది.

—వైశాఖి (కవితాసమితి)

షట్పదా!

పురాణం కుమారరాఘవశాస్త్రి గారు

మందమలయానిలోర్ముల మంచుముసుగు
జారఁగా, పత్రభంగముల్ సడలఁగా, స
రోవర తరంగడోలికలో మనోజ్ఞ
లీల నొకప్రక్క కొరిగి యుయ్యాల లూగు
చున్నయది, అదె పద్మిని చూచినావ?
దానిసౌకుమార్యంబు మార్దవము నిరుప
మాన; మిక నిరర్థకపరిభ్రమణ ముడిగి
తత్సుమైకనిర్గతమరందలహరీ ని
రంతరాస్వాదమోదివై అంతరంగ
శాంతిఁగనవోయి, షట్పదా! సంశయింపఁ
బోకు, నీమీదగలరాగమున వసంత
మును, మునుజిలుకుచుండి లేతనగవారఁ
దెలుపుచున్నది వలపుతావులను నీకు.

రాటపు పాటలు

కుర్రా వెంకటసుబ్బారావు చౌదరిగా

(ఏడవ సంపుటము - రెండవ సంచిక తరువాయి)

౨౧

నారాయణనుకోండి నరులార మీరు
చేసినాపాపములు చెల్లె ననుకోండి.

౨౨

గోవిందాగోవిందా అన్నవారికి
గ్రక్కునా వైకుంఠ మెదురుగావచ్చు.

౨3

పోకంత పసుపూసి బొట్టమర బెట్టి
పోంకంపురాముని బొందితివా సీత.

౨౪

అన్నల్నిపాడేవు తమ్ముల్నిపాడేవు
నన్నేలపాడవే సింగారిదేవి
యేమనిపాడేది వెఱ్ఱిమాధవుడా.

౨౫

కాకిబాణము దొడిగి కంచురథ మెక్కి
కాముడు నావాడలకి వచ్చెననిపాడు
పూలబాణము దొడిగి పుష్పరథ మెక్కి
పుణ్యుడు నావాడలికి వచ్చెననిపాడు
నాగబాణము దొడిగి నవసజ్జెనెక్కి
నాశివుడు నావాడ వచ్చెననిపాడు.

౨౬

కాలిచేకాలిచేతూము తలకింద బెట్టి
అలిసిపడుకున్నాడు అన్నగోవిందు.

౨౭

సంద్రముపడ్డున సానిబోగముది
జలకమాడి గిలకల్ల చెంబు మరిసింది.

౨౮

సానివారిపాప చక్కన్నిదాని
నిద్రకి అన్నల్లు నిలుపుకున్నారు
సందకావొచ్చిన్న సానికూతురికి
సందెడువండలిచ్చు నా చక్కనన్న
వేకుజామొచ్చిన్న వేశ్యకూతురికి
వేలియుంగరమిచ్చు నాయ్యరటన్న.

౨౯

నేరేడుపండంటి అన్న మాయన్న
నేడువస్తానని నెలకన్నా రాడు
తాను వస్తానని తమ్ముణ్ణిపంపు
యేమోయిపెద్దన్న యెన్నటికిరావు
యేటేట పెళ్ళిళ్ళు కుప్పనూర్పుళ్ళు
యెడలేదు చెల్లెలా నినుజూడరాను.

30

నిన్నగాక మొన్న నీవొచ్చినావు
యేమిమాయమ్మంతో యెదురాడుతావె.

3౧

అన్నలారా మీరు విన్నారలేదా
సీతచెర వెళ్ళింది చూచారలేదా
చిత్రకూటాలన్ని చిన్నబోయినవి.

౩౨

ఆకాశబాణాలు చంద్రదీటీలు
అచ్చమా పువ్వొత్తులు అన్నపెళ్లిళ్లు.

౩౩

వారానవారాన వారల్లు డొస్తే
వారత్తవరికూడు వండుపాసెములు
వరికూడుచుట్టాలు వల్లమరివస్తే
జొన్నకూడువండి సోద్దెముతో బెట్టు
జొన్నకూటిరాజు సుఖమెరుగడమ్మ
జోరుత్రాగి బొజ్జ పెంచుకున్నాడు.

౩౪

జాలాదివాడలో తప్పక తిరిగి
తెచ్చుకుంటివి శివుడ జడలగంగాను
పార్వతిదేవమ్మ నివుబుట్ట మించి
పాలవంటికులము నీటిపాలాయె.

౩౫

శివశివాగంటల్లు మోగుమావాడ
శివుడు జంగముబిడ్డ వచ్చుమావాడ
హరహరాగంటల్లు మోగుమావాడ
అక్కజంగముబిడ్డ వచ్చుమావాడ
జంగమైనాడమ్మ లింగమైనాడు
ప్రత్యక్షమైనాడు బాలాజిలోను.

౩౬

సోద్దేన నేనొక్క సోమారముంటె
జోలెగట్టుకశివుడు జోగంటవచ్చు.

౩౭

తమలపాకులమీద సద్దెండబోసి
నేభోతుక్రిష్టమ్మ నీళ్లచెలమకి
ఊరగదెవుదకంబు తేరగదెవ్వాట
చేదగదె నాచేతి ముత్యాలబిందె
అటుజూచియిటుజూచి కట్టొంకజూచి
కట్టమీదాబోయె పొట్టికోమటి
మాఅత్తకొట్టింది బిందెత్తిపోవు
మీఅత్తకొట్టనేల బిందెత్తనేల
ఆవులగలవారి ఆడమనిషిని
కోడెలుగలవారి కోడల్ని నేను
మేకలుగలవారి మేనకోడలిని
బిందెత్తిపోవయ్య బిందెత్తిపొమ్ము.

౩౮

అత్తింటికోడలు వుత్తమురాలు
చేటలోజొన్నలుబోసి చేనిద్రబోను
రచ్చలోగూర్చున్న రాజేంద్రభోగి
మీఅమ్మయేరుండు లేచిరావయ్యా
అమ్మరోఓయమ్మ నను గన్నతల్లి
నీవుతెచ్చిన కోడల్ని యేమంటివమ్మ
సందకాడచాకిల్లు త్రొక్కవద్దంటి
మూడిళ్ల ముంజూరు దుయ్యావద్దంటి
వాల్చినరోకల్ని దాటవద్దంటి
పొద్దున్నే పొరుగిల్లు పోవద్దటంటి

౩౯

యెన్నిమాయలువాడు చిన్నిజంగమ్ము
యెక్కడెక్కడ దిరిగి వెంటబడివచ్చు

౪౦

మాయలుగలవమ్మ మంత్రాలుగలవు
మందుసంచులుగలవు మా జగతిలోను.

స. శేషము.

గురుశిష్య సంవాదము

(వందనాశీర్వాదముల పిమ్మట)

శి:—20 వ. శతాబ్ది యాదినున్న మన దేశస్థితిని గూర్చి ముందు మాటాడుకొందమని వెనుక సెలవిచ్చినారు. అందుకై యే యిప్పుడువచ్చినాను.

గు:—మంచిది నాయనా! వెన్నెల రాత్రుల పిమ్మటఁ జీకటి రాత్రులు వచ్చునట్లు సుఖదశ తరువాతఁ గష్టదశ వచ్చుచుండును. ఏకరీతిగా కాలమెప్పుడును గడవదు.

శి:—తత్త్వోపదేశములు చేయుచున్నారేమి?

గు:—దారిద్ర్యమునకును దత్త్వోపదేశములకును దగ్గఱ బాంధవ్యమున్నదిలే. దానిమాట యటుంచి కుమారప్పగారు మరలఁ బాశ్చాత్యులనే బోనులోఁ బెట్టి సాక్ష్యమిప్పించినారు వినుము.

శి:—అలాగుననా! ఎవరెవరేమని చెప్పినారో సవిస్తరముగా సెలవిండు.

గు:—సవిస్తరముగాఁ జెప్పినఁ బెద్ద భారతమగును. సంగ్రహముగా ప్రస్తుత విషయమునకుఁ గావలయు మాటలే చెప్పెదను.

శి:—చిత్తము.

గు:—"దినముల కొలఁదిఁ బ్రయాణము చేసిచూచినప్పటికిని పశువులవలెఁ బాటుపడుచుఁ, గాళ్లీడ్చుకొని నడచిపోవుచుండు, కటికిదరిద్రులే, ఎముకలగూండ్లవలె నుండు శుష్కశరీరులే, కంటికగపడుదురు గాని యితరులు గానిపింపరు. హిందూదేశము దారిద్ర్యదేవతాసదనమని చెప్పవచ్చును చక్కనిమానవలక్షణములుగల మూర్తులలో ఆదైన్యపిశాచము ప్రవేశించియుండుట నాకు మఱియు శోచనీయముగాఁ జూపట్టెను...... హిందూదేశము పరమదరిద్రదేశమన్న మాట యభిప్రాయమాత్రము గాదు, పరమసత్యము"

శి:—ఈ మాటలు చెప్పిన వారెవరు?

గు:—ఇంగ్లండుదేశపుఁ బ్రస్తుతమంత్రి యగు "రామ్సే మెక్డొనల్డు" గారే, అసత్యములాడు నన్యులుగారు.

"డాక్టరు జోసియా ఓల్డుఫీల్డు" గారు మనహిందూదేశము స్వయముగాఁ జూచి వచ్చి దానిఁ గూర్చి యొక వార్తాపత్రికకు వ్రాసినమాటలువినుము.

"గ్రామగ్రామమునకు నేఁబోయి యటనుండు పురుషుల యొక్కయు, స్త్రీల యొక్కయు, శిశువుల యొక్కయు దురవస్థఁ జూచికడుదుఃఖించినాను. పొట్టకూటికై ప్రతిదినము వారు పడరానిపాట్లు పడుచు అర్థభుక్తితోఁ గాలము కడపుకొనుచున్నారు.

రోఁతగానుండు లండను సందు గొందులు దాటి యచటి ప్రజలదుర్దశ చూచినాను. వారైన నొకప్పుడు నాకు మఱపువత్తురు గాని, ఋజుమార్గవర్తులై మితవ్యయులై ధీరులై సదా కాయకష్టపడి చెమట లూర్చి పని చేసికొనుచు ముతుకపిండితోఁ జేసిన చిన్నరొట్టెముక్కతోను నంజుకొనుటకేవో కొన్ని యూరఁగాయముక్కలతోను, రోజునకు రెండుసార్లు మాత్రమే త్రాగుటకుఁ జాలిన మజ్జిగతోను కాలక్షేపము చేసికొను వీరుమాత్రము నామనోనేత్రములకెప్పుడును గాన్పించుచునేయుందురు.

ఈ 1902 వ॥ సంవత్సరము కఱవు సంవత్సరము గాదఁట. అయినప్పటికి నేనుజూచిన యనేకగ్రామముల లోని పెక్కుకుటుంబములలో, నిలువధాన్యపు బుట్టలప్పుడే దాదాపుగా నట్టిపైనవి అనఁగాఁ గొలఁదిగాఁ బండిన తమపంట పన్నులు చెల్లించుటకై వారప్పుడే యమ్మివేసికొన్నారన్న మాట; ఇఁక రెండుమాసములలో వారికిఁ దినుటకేమియు నుండదన్న మాట."

శి:—పరులకంటె కింతఘోరముగాఁ గన్పట్టు లేమిబాధ మనదేశమెట్లు భరించుచున్నదో భగవంతునికే తెలియుక.

గు:—"నేను మతప్రచారకుఁడను నా క్రింద నున్న క్రైస్తవబృందము మూఁడువందలమంది వారి యాదాయములఁ బరీక్షించి సిసలుగాఁ గనుఁగొంటిని. రోజునకుం దొరకునటకుఁదగినచ్చు సగటురాబడి యొక ఫార్థింగు నకుఁ దక్కువ—అనఁగా నొకకానియైన గాదన్నమాట"

శి:—వీ రెవరయ్యా!

గు:—లండన్మిషన్ సంఘములోని "నోల్సు" దొరగారు. మొన్న మొన్న 1927 వ॥ సంవత్సరములో "డాక్టర్ రూథర్ఫర్డు"గారు గ్రామస్థుల ఘోరకష్టములు మిక్కిలి విచారముతో వ్రాయుచు నాడినపలుకులు వినుము.

"జీవనముకై ప్రజలు పడుశ్రమ భయంకరముగా నున్నది. వారి శరీరస్థితిఁజూడఁగా నొక్కమాటు అనాయాసముగాఁ జంపివేయకుండ నది వారినిబాధపెట్టి పెట్టి మందమందముగా మృత్యుముఖములోఁ జొరఁబెట్టఁ జూచుచున్నట్లున్నది. ప్రభుత్వమువారు పంటకై సరియైన నీటివసతు లేర్పఱిచికాని, భూమిసిస్తులు తగ్గించి కాని కఱవు లాఁపుటకుఁ బ్రయత్నించుట లేదు. నేనును బ్రిటిషుపౌరులలో నొకఁడనే కనుక నందు నాకును బాధ్యతగలదని యెంచుకొనుచున్నందువలన నాకెంతో మనోవేదన గలుగుచున్నది."

శి:—బ్రిటిషువారిలోఁ గొందరైన దీనవత్సలులును దయాంతఃకరణులును నున్నారు!

గు:—ఉండకేమి? యోగ్యత యొకజాతి సొత్తుగాదు. ఈ మాటలు కూడ వినుము:—

"మనము చూచుచుండఁగనే హిందూదేశ మంతకంతకు దుర్బలమై పోవుచున్నది. మన పరిపాలనలో, నసంఖ్యాకులుగానుండు హైందవుల ప్రాణరక్తము, పాటువాఱుచున్న వార్ధివలె రోజురోజునకు క్షీణించి పోవుచున్నది."

శి:—ఇది యెవరి యభిప్రాయము?

గు:—అర్థశాస్త్రవేత్తయగు "హిండ్మన్" దొరగారి యభిప్రాయము.

శి:—ఈసాక్ష్యములు. చాలును ఇతరనిదర్శనము చూపి దేశస్థితిని దెల్పుఁడు.

గు:—పూర్వము చేతిపనులయం దెంతో నేర్పరులుగానుండిన శిల్పులు, వృత్తినాశనమగుటచే, జీవికలు దొరకక, పొట్టకూటికై భూమిమీఁదఁ బడవలసిన దురవస్థ సంప్రాప్తమైనది. సంవత్సరములోఁ గొంతభాగమే వారికిఁ బనియుండును, వానలు వెనుకపట్టిన తరువాత, ఏటిపొడుగునను జేయుట కేపనియును లేక, వారు సోమరులై పడియుండవలసివచ్చుచున్నది.

శి:—పాపము! ప్రజాభివృద్ధియైన కొలఁదిని కూడు గుడ్డలకు మఱియు నిబ్బందిగా నుండకమానదు.

గు:—ఔ నామాట నిజమే, కాని ప్రజాభివృద్ధియైనను, జనాభాలెక్కలను బట్టి "గ్రేట్‌బ్రిటన్" తోఁ బోల్చిచూచుకొను నెడల, మన హిందూదేశములో గతించిన ౧౮౯౧—౧౯౨౧ నడిమిముప్పది యేండ్లలోను, తక్కువగానున్నట్లే కన్పట్టుచున్నది.

శి:—అలాగుననా?

గు:—ఇదిగో ప్రజావృద్ధిపట్టిక:—

	1891-1901	1901-1911	1911-1921
హిందూదేశములో			
నూటికి	2.5	7.1	1.2
గ్రేట్‌బ్రిటన్లో			
నూటికి	12 2	11.6	5.4

కనుక హిందూదేశమునకుఁ బ్రజాభివృద్ధి బాధ అంతగా లేదు.

శి:—పోనిండు, ఉన్నబాధ లేవో యవియే చెప్పుఁడు.

గు:—స్వదేశసమస్త ద్రవ్యములతోఁ జక్కని వస్తువులు చేసి విదేశములకుఁ బూర్వము పంపుచుండిన మనదేశ మిప్పుడు, పండిన ప్రత్తి మున్నగు పంటలు, పండినట్టుగానే పరదేశములకంపి చదికిలఁ బడి చేతులు ముడుచుకొని చూచుచున్నది.

వెనుక విపులముగానుండు నూలినడుకుడు బట్ట నేత మున్నగు కుటీరవ్యాపారము లంతరించి పోయినవి; పోయినవానికి మాఱుగాఁ జేయుటకుఁ గ్రొత్తపను లేనియు లేవు.

ఇఁక హిందువులు పసవలు గట్టఁగలరను మాట, యెప్పటిదో పూర్వకాలపు సందిగ్ధవార్తయై పోయినది.

కడచిన యర్ధశతాబ్దిలోను కఱవుబాధలు తత్పూర్వముకంటె తఱచుగాను, ఘోరముగాను నున్నవి.

శి:—ఆబాధలు ప్రజలు నివారించుకొనకేల యున్నారు?

గు:—అట్టిశక్తి మనకున్న, నందఱవలెనే మనము నుందుము.

భారతమాత బిడ్డలే వెనుక గొప్పగొప్ప యుద్యోగములందుండెడువారు. వారందరిప్పుడు కూటికి గుడ్డకుఁ జాలని కొలువులలో గుమస్తాలు మున్నగువారుగాఁ బ్రవేశించినారు. ఉన్నతోద్యోగములు విశేషముగా యూరపువారిచేతిలోనే యున్నవి. వారివారి బాగు వారుచూచుకొందురుగాని ప్రజలక్షేమము చూడరు. ఏలచూతురు? మనదేశముతో వారి కర్థసంబంధమే కాని యనురాగసంబంధము లేదయ్యెను. పరిపాలితుల బాధలు పరిపాలకుల నంటునప్పుడుకదా వారికి పూంచి భారము లుండుట. ఉద్యోగ ముండినన్నినాళ్లు సాధ్యమైనంత డబ్బుకూడఁ బెట్టుకొనుచు, బొందు లిక్కడను, డెందము లింగ్లండులోను నిల్పి, యెప్పుడింటికిఁ బోదుమాయని వారు చెప్పులలో కాళ్లుపెట్టుకొని యుందురు.

విద్యమాడఁబోయిన నదియు నట్లే యున్నది.

శి:—విద్యకేమి? బి. ఏలు—ఎం. ఏలు; ఇంకేమేమోలు—ఎందఱో తేగలపాఁతఱవలె బయలు దేరుచున్నారే!

గు:—ఉన్నారు. నాయనా. ఉన్నారు! కూటికి గుడ్డకుఁ గఱవై పడియున్నారు. స్థలభాండవిసర్జనముతోఁ జదువు సాగించుకొన్నారు. పాపము! బిరుదులు సంపాదించుకొన్నారు! ఉద్యోగములు మాత్రముత్తమాటలైనవి. చేసికొనుటకుఁ బనులు లేవు, శక్తులు లేవు. ఘనపాత్రియైనను గడ్డపాఱ పుచ్చుకొని పనిచేయఁగలఁడు గాని, షేక్స్పియరు మిల్టనులు జిహ్వాగ్రమందుండునట్లు పఠించిన మన పాశ్చాత్య విద్యాపారంగతులు చేతిపనులు చేయఁజాలరు. సమర్థత తక్కువ, స్వాభిమాన మెక్కువ! గ్రామస్థులతోఁ గలసిమెలసి మాటలాడుటయే కష్టముగా నుండును. వ్యామోహపెట్టి వృత్తులనుండిలాగి అవసరమునుబట్టి యుద్యోగములిచ్చుట సుకరముగాని, యిసుళ్ల తెరలవలె నేఁటేఁట బయలుదేఱు ఒక్కపాశ్చాత్య విద్యావేత్తలకు సరిపడిన క్రొత్త యుద్యోగస్థానములు కల్పించుట కష్టముగాదా?

శి:—ఉచితముగా గ్రామములలో పిల్లలకుచదువు చెప్పుటకు వృత్తిమాన్యములిచ్చి బడులుపెట్టెడు వారని మీరు వెనుకఁ జెప్పినారే!

గు:—ఇతరములైన దేశీయపు లేర్పాటు లన్నిటివలెనే యవియు గంగలోఁ గలిసినవి. ఆమాన్యములకుఁ బన్నుగట్టినారు.

శి:—వలలవలె దేశమంతటను రెయిలుబాటలు వైచినారే!

గు:—ఔను, వైచి మనదేశపు సిరిసంపత్తులనెడి చేఁపలను బట్టుకొని పైకిఁ బంపుచున్నారు వానిపై వెచ్చించుసొమ్ములో నల్పాంశము కాలువలు, చెఱువులు నూతులు, త్రవ్వించుటకు వినియోగించిన, నది సస్యాభివృద్ధికరముగ నుండును.

శి:—పరదేశపుసరకులు చక్కనివి చౌకగా మనకు దొరకుటకు, పెద్దదిగుమతిపన్నులు వేయక, విదేశవాణిజ్యము నిరవరోధముగా నడపుచున్నారే!

గు:—నిజమే! అనావశ్యకమైన భోగపదార్థములపై పన్నులు తగ్గించి ఆలోటు కూడఁదీసికొనటకై, జీవనమున కత్యావశ్యకము లగు పదార్థములపై బన్నులధికముగా వేయుచున్నారు. ఉప్పుపన్ను, భూమిపన్ను నట్టివే.

శి:—పందొమ్మిదవ శతాబ్దిప్రారంభమున, కలకలలాడుచు నంత చక్కఁగా నున్న దేశము, ఇరువదవశత

బ్ధిలో నిట్టి వితంతులక్షణములతో నుండుటకుఁ గతమేమో తెలియదు. ఇంత స్వల్పకాలములో సంతతిక్షీణదశ యేల ప్రాప్తించినదో యెఱుకపడకున్నది.

గు:—కారణము కుమారప్పగారు అరటిపండొలిచి చేతఁబెట్టినట్టు చెప్పినారు. వినుము.

దేశముయొక్క భాగ్యాభాగ్యములు రెండింటిని బట్టి యుండును:—౧. ప్రజలయొక్క ప్రకృతి ౨. పరిస్థితుల ప్రకృతి. పరిస్థితులను మరల (ఎ) స్వభావసిద్ధములనియు (బి) మనుష్యకృతములనియు, రెండుగా విభజించుకొనవచ్చును.

౧. హిందూదేశపు రైతునకు స్వతస్సిద్ధముగా నుండు బుద్ధి, అభినివేశము, కష్టాతికష్టమైన స్థితిలో నైనను అతఁ డగపఱుచు క్షమాబలము—ఇవి జగద్విదితములై యున్నవి. అవి లేవని చెప్పువాఁ డింతవఱ కొకఁడును గాన్పింపఁడు కనుక మంత్రి "మెక్డానెల్డు" గారి యీ క్రింది యభిప్రాయముతో ఏతద్విషయకమైన చర్చ కట్టిపెట్టుకొనవచ్చును.

"హైందవ ప్రజలు ప్రపంచమందలి యితర జనులందఱికంటెను ఎక్కువపాటుపడి పనిచేయువారు, వారి భూములలో నత్యధిక భాగము సారవంతమై పుష్కలముగా ఫలించును."

౨. (ఎ) ఇఁక దేశస్వభావము పరికించి చూచిన, మంచి ధనోత్పాదకములగునిన్ని ఆయమూలములుగల యితరదేశము ప్రపంచములో నెక్కడనో కాని కానరాదు. ఇనుము, రాగి, మేంగనీస్, బంగారము, రాతిసిబొగ్గు పెట్రోలియమ్, సీసము, ఉప్పు, పెట్లుప్పు ఇట్టి వెన్నియో భూమిలోనున్నవి. భూమిపై, వివిధములైన ధాన్యములే కాక, కాఫీ, తేయాకు, నీలిమందు, మున్నగు పెక్కుపంటలు పండును. గోఁగునార యిండియాలో నున్నంత యితరత్ర యెక్కడనులేదు. ప్రత్తిపంటలో భారతదేశము ప్రపంచమునఁ ద్వితీయస్థాన మాక్రమించి యున్నది. గోధుమలు, చమురుగింజలు కూడఁ బరదేశములకుఁ బంపఁబడు సరకులలో ముఖ్యమైనవి. కావలసినంత విద్యుచ్ఛక్తి నుత్పాదించి పనిచేయించుకొనుటకున్నతములైన యనేకపర్వత శ్రేణులున్నవి. నిక్షేపము వంటి యిన్ని సదుపాయములుగల దేశము యొక్కకటికి దరిద్రతకు దేశమే కారణమనిచెప్పుట కెవరికి నోరురాదు కనుక, విమర్శనముపై, మనుష్యప్రకృతియు దేశప్రకృతియుఁ గూడ నిరపరాధములని తేలినది.

2 (బి) తరువాత. మనుష్యకృతములైన "కృతక" పరిస్థితులఁగూర్చి విచారించుకొందము.

హిందూజాతిజనులు మితవ్యయులు, తృప్తాత్ములు. ఎంతచాలని జీవనాధార పదార్థములతోనైనను కాలము గడపుకొనఁ గలరు. అందుచేతనే వారికి పదార్థోత్పాదన శక్తి తక్కువగానున్నది—అని కొందఱొక విచిత్ర సిద్ధాంతము లేవఁదీసినారు. దానికి "డాక్టరు డేవెనోఫర్డు"గారిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచున్నారు.

"ఇఁక నక్కఱలేదని పర్యాప్తకాముఁడై మనుష్యుఁ డెప్పుడు నాహారాది సౌఖ్యము లనుభవించుట మానఁడు. అవి సంపాదన శ్రమార్హ్యములు గావని తెలిసికొనినప్పుడు మాత్రము మానివేయును"

శ్రమార్హ్యములు గావని యట్టివానికై ప్రయత్నింపక ప్రజ లూరకుండుటకుఁ గారణమేమో. విమర్శించి చూచుకొందము.

కృత్రిమపరిస్థితులు వివిధములుగా నుండును. అవి యన్నియుఁ బరిశీలించుట కిది తావుగాదు. దేశాయవ్యయములఁగూర్చి మాత్రము దెల్పెదను. వానితోపాటు పరిపాలకుల వశమునన్న రెయిల్వేలను గూర్చియును, స్వదేశ విదేశ నాణక వినిమయముఁగూర్చియును గొంత విమర్శనము చేయఁబడును.

శి:—వచ్చుబడినిబట్టి వ్యయముచేసికొనుచు సంసారులు తమ కుటుంబవ్యాపారములు సాగించుకొనునట్లే దేశప్రభువులు తమ దేశవ్యవహారముల నడపుకొందురు, దానికిఁ బూర్వపక్షసిద్ధాంతముల యావశ్యకత యేమున్నది?

గు:—ఉన్నది. గృహస్థులకును, దేశపాలకులకును గొంచెము భేదమున్నది. గృహస్థుల రాబడి యింతయని స్థిరపడియుండును; దానిఁబట్టి వారు చేసికొనవలయు

తీర్పులు నిర్ధారణముచేసి కొందురు. ప్రభువులు దేశవ్యయములు దొలుత స్థిరపఱచుకొని, తరువాత వానికిఁ గావలయు నాదాయము పన్నుల రూపమున సంగ్రహించుకొందురు.

శి:—దానికి మాత్రము మితి లేదా? ప్రభునిష్ఠమైయున్న యీ యధికారము దుర్వినియోగము చేసినఁ బ్రజలు బాధపడరా?

గు:—సత్యము పలికినావు. అదియే చెప్పఁబోవుచున్నమాట. చెల్లించుటకుఁ బ్రజలకుఁగల శక్తి ననుసరించి రాజుపన్నులు వేయుచుండవలెను. అన్నోదకములకుఁ జాలినయర్థము ప్రజలకుంచి, హెచ్చుగానున్న సొత్తునుండియే ప్రభువు పాలనవ్యయములకుఁ గావలయు సొమ్ము పన్నురూపమునఁ బుచ్చుకొనవలయును. విశిష్ట భోగపదార్థములపై వేయుపన్నులు ప్రజాపీడకములు గావు; సామాన్య భోగపదార్థములపై వేయునవి యైనను అంతబాధకములుగా నుండవు. కాని జీవనమున కత్యంతావశ్యకములగు నన్నవస్త్రాదులపై వేయుపన్నులవలనఁ బ్రజలు మిక్కిలి క్షోభించి తిరుగఁబడుదురు. సత్వహీనులకు వస్తూత్పాదనశక్తి తగ్గిపోవును. అది దేశానర్థకరము.

శి:—పోనీ! అంతవఱకే ప్రభువులు పన్నులు వేసి, పాలనవ్యయము తగ్గించుకొనరాదా?

గు:—అదియే సత్ప్రభువులు చేయుపని. ప్రజలనుండి పన్నురూపముగాఁ గొను ప్రతిపైసయును వారి క్షేమముకై యే వినియోగపడవలెను. ప్రజాపదార్థోత్పాదనశక్తి హెచ్చుచేయుటకుఁ బరిపాలకు లెంతవ్యయించినను, అదియతిమాత్రము గాదు; దుర్వ్యయము గాదు.

శి:—మనదేశములోఁ బన్నులనుండి వచ్చినధన మెట్లు వ్యయింపఁబడుచున్నదో యిఁకఁ జెప్పుఁడు.

గు:—ఇప్పటి కింతటితోఁ జాలించి, అదియింకొకసారి విమర్శించుకొందము.

శి:—అట్లైన సెలవునుఁడి! నమస్కారము!

గు:—శుభమస్తు!

సుపార్శ్వని హితబోధ

శ్రీ వేంకట వీరరాజకవులు (కవితాసమితి)

క్రోధమేయున్న బలవద్విరోధమున్నఁ-బగతుఁడగు రాముపైఁ జూపనగును కాని
అతులసుకుమారి సీతపై నలిగి చంపఁ-గడగుటది భావ్యమా దశకంఠ! నీకు.

కనుల వియోగబాష్పములు కాలువలై ప్రవహింప నిచ్చలున్
వనటల వెచ్చనూర్చుచు నపారవిషాద కృశాంగియైన యీ
వనజదళాక్షి సీత దురవస్థఁ గనుంగొన నెంతవానికిన్
మనసు కలంగదే తునుమ మానస మొప్పునె దానవాగ్రణీ!

జనకుఁడు నీకు విశ్రవసు సద్గుణుఁడైన పులస్త్తి తాత, నీ
వనుపమధర్మశాస్త్రములు సాంగముగాఁ దగ నభ్యసించి యే
పున శతకోటిలింగములు ప్రొద్దునుగొల్చు మనీషివయ్యు కాం
తను వధియింప నెంచుటలు ధర్మమె? ఇయ్యది యుక్తకర్మమే?

"గురిగొని కుంభకర్ణుని రఘుప్రవరుండు వధింపగా భయా
తురుఁడయి వానికిన్ బ్రతి యొనర్పగలేక దశాననుండు భీ
కరకరవాలధారలను ఖండనచేసెను వానినాతి" సం
చరయఁగ నెల్లకాలములయందు జనుల్ నినుఁ బ్రువ్వఁ దిట్టరే?

అనుపమ పతివ్రతామణి నవనిసుతను-బల్మిమై పట్టితెచ్చిన పాపఫల మ
నంగ నీసుతుఁ డీల్గె; ఈ నాతిఁజంప-నెట్టివిపరీత మొదవునో యెఱుఁగవలదె?

ధృతిని త్రింశత్కోటి దేవతాగణము నిర్జించి సేవకులఁగావించినావు
నిరతము పార్వతీపరమేశులు వసించు కైలాసగిరి నెత్తఁగలిగినావు
దండంబు దండధరుండు నీపయివైవఁ బట్టి దానిని వానిఁ గొట్టినావు
మృత్యుదేవత హుంకరించి శూలమ్మెత్తి నినుఁదాఁక గదఁగొని నిలిపినావు
బళిర! అసమాన భవదీయబాహువిక్రమమ్ము చవిఁజూపి శత్రుసైన్యమ్ముఁ దునుమ
నగునుగాని పిచ్చుకను వజ్రాయుధమునఁ జంపినట్టుల సీత వధింపనగునె?

మగటిమి కల్గెనేని యసమానపరాక్రమ బాహు విక్రమ
మ్మగుపడ రాఘవున్ గదిసి యంత మొనర్పఁగఁ జెల్లు కానిచోఁ
బగతునిఁజేరి భూసుతను భక్తి సమర్పణఁజేసి తప్పులం
దగ క్షమియింపుమంచు శరణమ్ము వహింపఁగఁ జెల్లు నీకిటన్.

ఆగమములు

వేలాల సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.

హిందూ, బౌద్ధ, జైన సంప్రదాయములలో వారివారి యిష్టదేవతలయొక్క ప్రతిష్ఠా, పూజన, పురశ్చరణాదులకు జెందిన నియమములు, విధానములు గల కొన్ని ధార్మిక గ్రంథము లీయాగమము లనుపేర బరగుచున్నవి కాని

"కామికం యోగజం చింత్యం
కారణం త్వజితం తథా,
దీప్తం సూక్ష్మం సహస్రం చ
అంశుమాన్ సుప్రభేదకమ్;
విజయం చైవ విశ్వాసం
స్వాయంభువ మథానిలమ్,
వీరంచ భైరవం (రౌరవం) చైవ
మకుటం విమలం తథా;
చంద్రజ్ఞానంచ బింబంచ
ప్రోద్గీతం లలితం తథా,
సిద్ధం సంతాన శర్వోక్తం
పారమేశ్వర మేవచ;
కిరణం వాతూలం చైవ
అష్టావింశతి రాగమాః."

అని కారణాగమమందలి ప్రమాణమునుబట్టి యీ ఇరువది యెనిమిది శైవాగమములే ఆగమము లనుపేర ప్రసిద్ధికెక్కి యున్నవి సామాన్య, మిశ్ర, శుద్ధ, వీరములని శైవములో నాలుగు ప్రధానభేదము లున్నవి. వీ రందరికి వేదములంబోలి ఆగమములు కూడ అపౌరుషేయములు. ఆగమము లనగా వచ్చినవని యర్థము. ఈశ్వరునుండి వచ్చిన వగుటవలన వీని కీపేరు సార్థక మగుచున్నది. మరియు ఆఙ్ పూర్వకగమ ధాతువువలన నేర్పడిన ఆగమశబ్దమునకు నిరుక్తములోని ప్రత్యక్షవృత్తి ననుసరించి సమగ్రమగు జ్ఞానమును బ్రాపింపజేయునవి కావునను ఈగ్రంథముల కీయాగమనామధేయము చరితార్థ మగుచున్నది.

జ్ఞానదాయకములగు గ్రంథము లగుటంజేసియే నాస్తికులైన బౌద్ధ, జైనులును దమ ధార్మిక శాస్త్రముల కీపేరును పెట్టుకొనిరి. మరియు వీర లీశబ్దమును దమ ధార్మికప్రమాణ గ్రంథములకు స్వీకరించుటం జేసి ఆకాలమున ఆగమపదమున కెంతటిప్రచారము ఎట్టి యాదరము ఉండినదియు విశదమగుచున్నది. ఈశ్వర విశ్వాసముగల హిందువులందరు దమ శాస్త్రములను భగవద్దత్తములు, జ్ఞానదాయకములు నని గ్రహించియుండ నాస్తికులైనబౌద్ధ,జైనులు కేవలము జ్ఞానదాయకములనియే భావించుకొనియుండవచ్చును. ఆగమనామధేయము గాంచిన యన్నింటిలో నత్యంత ప్రాచీనమైనవి వేదములు. మనుష్యుల కీలోకమందు మిగుల ఆవశ్యకమైన పదార్థములెన్నికలవో వానియన్నింటిలో మరింత యెక్కువగ అవసరమైనది జ్ఞానము; ఎందుచేత ననగా, ఒక్క జ్ఞానము లభించినచో దానిప్రభావము వలన మనుజుడు ప్రపంచమందలి తక్కిన సమస్తపదార్థములం

దెలిసికొని వాని సహాయమున లాభమంద గల్గును. కావున పరమదయాస్వరూపు డగు భగవంతు డాజ్ఞానమును అగ్ని, వాయు, రవి నామక ఋషులద్వారా లోకమున కంతటికి బ్రసాదించెను. ఈలాగున లభించిన వగుటచేత నే వీనికి ఆగమములను పేరుగలిగినది. మానవ జాతియొక్క విజ్ఞానమునకు మూలాధారము లీ వేదాగమములే. వైదిక యుగమందలి వారలు వేదప్రతిపాదితములైన అగ్ని, ఇంద్ర, వరుణ, ఆదిత్య, ద్యౌ, ఉషస్ మొదలగు దేవతల నారాధించుచు, తన్నిర్దిష్టములైన యజ్ఞాద్యను ష్ఠానముల సలుపుచు, తదనుకూలము లైన యాచారవ్యవహారముల బాలింపుచు వచ్చిరి. తరువాత క్రమముగ దేశకాలముల ననుసరించి మనుజుల నీతి రీతి వ్యవహారము లందు బరివర్తనము లవసరమగుచురా ఆయా కాలములకు ఆయాదేశములకు అనుగుణముగ నుండులాగున బ్రాహ్మణ, స్మృతి, సూత్ర, ధర్మశాస్త్రములు లిఖింపబడినవి. కొన్నికొన్ని సందర్భములందు వీనిలో వేర్వేరువిధములైన వ్రాతలు కనబడుచుండినప్పటికి మొత్తము మీద నివి యన్నియు వేదానుకూలములే. ఉపనిషత్తు లుదయించునాటికే కొన్ని శైవా గమము లుద్భవించు టారంభమయ్యెనని కొంద రువిద్వాంసుల అభిప్రాయమై యున్నది. వేదో క్తములైన దేవతలలో నప్పటికి రుద్రదేవతకే ప్రాధాన్యము లభించెను. తత్కాలమున బ్రచ లితములై యుండిన సిద్ధాంతములనే గైకొని శాస్త్రజ్ఞులు ఆగమనిర్మాణమును గావించిరి. ఈకారణమువలననే అనగా వేదోక్తసిద్ధాంత ములకు అనుకూలముగ నిర్మింపబడి యుండుట చేతనే ఇవియు అపౌరుషేయములుగ బరిగణిం పబడినవి. ఈవిషయమునే బలపఱుచుచు శైవ సిద్ధాంతనామక గ్రంథపీఠికయం దనేకనిదర్శన ములు సూచింపబడినవి. తదనుసారము "వేద మం దెట్టి ప్రాముఖ్యము అగ్నిపూజనమునకు గలదో అదేవిధమగు గౌరవము ఆగమములం దలి శివారాధనమున కొసంగబడినది. వేదము లోని యజ్ఞానుష్ఠాన క్రమము నవలంబించియే ఆగమములందు దేవాలయార్చనములు కల్పింప బడినవి." అని శైవాగమసిద్ధాంతమువలన వెల్ల డియగుచున్నది. కాని బౌద్ధజైనులకు పూర్వ ము భారతీయులలో విగ్రహారాధనము ఉండిన ట్లు గానరాదు. సూత్రకాలానంతరము వేర్వేరు ఇష్ట దేవతోపాసనములు వెలువడినప్పటికి అవి నిరాకార నిర్గుణరూపములుగనే ధ్యానింప బడుచువచ్చినవికాని సాకారరూపమున గాదు. అనేక శాఖోపశాఖలుగ వ్యాపించిన వైదిక మతము శతాబ్దములు గడచిన కొలది ననేక దురాచారములకు లోనై శైథిల్యమును బ్రా పింప తుదకు వేదబాహ్యమును, నిరీశ్వరమును నైన జైనసంప్రదాయ మావిర్భవించినది. నాస్తి కు లగు వీరలు తమతమ గురువు లగు తీర్థం కరుల మూర్తులను జేయించి వానిని బూజింప సాగిరి. బౌద్ధులును కొంతవరకు ఈవిధానము నే యవలంబించిరి. ఈ రెండుమతములు భారతవర్షమం దెల్లకడల ప్రబలియుండిన కాల మందు జనుల కొందరకు నొక విధమగు విగ్ర

హార్చనమును దభిరుచి జనించెను. ఈ హేతువు వలన బౌద్ధ జైనుల జయించి తిరుగ హిందూ మతమును నిలువబెట్టిన విద్వాంసులకు లోకుల మనస్సులకు దృప్తి గలిగించుటకుగాను వేరు ప్రకారము లగు విగ్రహముల సృష్టింపవలసి వచ్చెను. ఇట్టి విధానము లవలంబించిన వారి లో ప్రథములు శైవులు. అనంతరము వైష్ణవులు వీరినే యనుకరించిరి. కాని వీరు తమ మూర్తులను వేరొండువిధముగ నిర్మించుకొనిరి. ఇట్లు శైవుల ఇష్టదేవత యగు శివమూర్తి నిర్మాణమును గూర్చియు, వాని ప్రతిష్ఠా, దేవాలయరచన, అర్చనోత్సవముల క్రమము మొదలగువాని గూర్చియు, సందర్భానుసారముగ దత్తదనుయాయులు నడచుకొనవలసిన విధులం గూర్చియు నీ యాగమములందు వివరింపబడి యున్నది. ఇది ముందు ముందు బాగుగ స్పష్టమగును.

వేదములు ఈశ్వరదత్తము లైనటుల తదనుకూలములైన శైవాగమములును ఈశ్వర ప్రోక్తము లనుటలో అసమంజసము కాదని యిదివరకే సూచింపబడినది. శైవసంప్రదాయులు ఈ విషయమునే వేరొండువిధముగ బలపరచియున్నారు. సూత్రభాష్యములో శ్రీ నీలకంఠ శివాచార్యులవారు వేదాగమములకు శివుడే కర్త యని ప్రతిపాదనము గావించి యున్నారు. ఎట్లనగా :

"వయంతు వేదాగమయో ర్భేదం నపశ్యామః వేదోఽపి శివాగమః,
ఇతి వ్యవహార యుక్తేః తస్యతత్ కర్తృకత్వాత్,
అతః శివాగమో ద్వివిధః, త్రైవర్ణికవిషయః సర్వవర్ణి కశ్చేతి
వేదస్త్రైవర్ణికవిషయః, సర్వవిషయశ్చాన్యః, ఉభ యోరేకఏవ శివః కర్తా."

"ఈశానః సర్వవిద్యానాం"
"అస్యమహతోభూతస్య, నిశ్వసిత మిత్యాది శ్రుత్యా
"అష్టాదశానాం విద్యానామేతాసాం భిన్న వర్త్మ నామ్, ఆదికర్తా శివస్సాక్షాత్ శూలపాణి రితిశ్రుతిః."

మాకు వేదశివాగమములకు భేద మ పడదు. వేదముకూడ శివాగమమనియే లో ప్రసిద్ధి: ఎందుకనగా దానికిని శివుడేకర్త. కావున త్రైవర్ణికవిషయమనియు, సర్వవర్ణిక విషయ మనియు శివాగమము రెండు ప్రకారములు వేదము త్రైవర్ణికవిషయము, తక్కినది సర్వ వర్ణికవిషయము; ఈ రెండిటికి శివుడేకర్త. ఎట్ల నగా సర్వవిద్యలకు ఈశానుడే కర్తయనియు, విద్య యామహాత్మయొక్క నిశ్వాస మనియు వేరువేరు మార్గములబోవు నీయష్టాదశవిద్యలకు ఆదికర్త శూలపాణియగు సాక్షాత్ శివుడనియు శ్రుతిప్రమాణములున్నవని వ్రాసి యున్నారు. ప్రశ్నించునది దేవియు, ప్రత్యుత్తర మొసంగునది మహాదేవుడునైన ఆగమమనియు, ప్రశ్నించునది శివుడును బ్రత్యుత్తరమిచ్చునది దేవియునైన నిగమమనియు మరియొక నిర్వచనముగలదు.

"ఆగతం శంభువక్త్రేభ్యో గతంచ గిరిజాముఖే,
మతంచ వాసుదేవేన తస్మాదాగమ ఉచ్యతే."
"నిర్గతో గిరిజావక్త్రాత్ గతశ్చ గిరిశ శ్రుతిమ్,
మతశ్చవాసుదేవస్య నిగమః పరికీర్త్యతే."

శివునిచే బార్వతికి వినిపింపబడి వాసుదేవునిచే సమ్మతిగాంచినది ఆగమము: దేవివలన శివ

డాలకింప వామదేవునిచే సమ్మతింప బడినది నిగమము.

శివునియొక్క నాల్గుముఖములనుండి నాలుగు వేదములు జనించెననియు, నయిదవముఖమునుండి ఆగమములు పుట్టినవనియుమరికొందరి వాదము. కాని శివునియొక్క వేర్వేరు ముఖములనుండి కామికాదులు జనించినట్లు ముందు విశదమగును.

ఆగమముల జన్మస్థానము కాశ్మీరము వీనికి స్పంద ప్రత్యభిజ్ఞ దర్శనములని ప్రసిద్ధికలదు. ఈ స్పంద ప్రత్యభిజ్ఞ ప్రవాహము క్రమక్రమముగా వింధ్యోత్తరమువరకును, పూర్వమున బిహారు ప్రాంతములవరకును వ్యాపించెను. అనంతరము బూర్వభాగమున నింకను బంగాలము నందు బ్రవేశించి మత్స్యభుక్కులగు వంగదేశ వాసులలో నిది శాక్తేయమతముగ మారి నిగమతంత్రరచనకు గారణభూతమైనది. ఇటు వింధ్యపర్వతము నతిక్రమించి దక్షిణముగ బ్రవహించి వీరశైవరూపముం గొని దక్షిణాపథము నందంతట వ్యాపించెను. ఇంతకంటె ముందుగ దక్షిణముగ బ్రవేశించిన స్పందప్రత్యభిజ్ఞశాఖ మరియొకటి శుద్ధశైవాదర్శనమునకు మూలాధారమయ్యెను. ఈసంప్రదాయము లన్నింటికి శైవాగమములే యాధారములు; కాని ప్రస్తుత ముబొంబయికి ఉత్తరభాగమున వ్యాపించియున్న లకుటీపాశుపతవిధానములును శివసంబంధములే కాని అవి శైవాగమములమీద నాధారపడునవి కావు. ఈ నిగమాగమము లకు తంత్రశబ్దము సామాన్యముగ వర్తించును. పూర్వదేశములలోని శాక్తేయనిగమ తంత్రములకును దక్షిణమందలి శైవాగమ తంత్రములకును వానియందలినీతులకు, ఉపదేశములకును సంబంధమెంతమాత్రము లేదు. వీనికి ప్రకాశాంధకారముల తారతమ్యమున్నదనుట అతిశయోక్తి కాదు. నిగమతంత్రములందలి విషయములు గూఢములు. సర్వజనోపయోగములుకావు. అవినీతికరమైన విషయములతో నిండియుండుటవలన నివి నిరసింపబడియుండ తన్మతపక్షపాతులగు వారలు కొందరు జీవన్ముక్తులగు సంపూర్ణజ్ఞానులకే తక్కతక్కినవారికి అవి పనికివచ్చునవి కావని సమాధానము నిచ్చియున్నారు కాని యిది యెంతవరకు సంగతమో తెలియదు. ఆగమతంత్రములు సర్వజనోపయోగములు. వామాచారులు వీనిని విశ్వసింపరు. అటులే దక్షిణాచారు లగువారలు నిగమముల దిరస్కరించి ఆగమములను మాత్రమే ప్రమాణములుగ దీసికొందురు. వాములు శక్తిపూజాపరులు. వీరి నిగమతంత్రము లన్నియు శక్తిప్రోక్తములే. దక్షిణాచారుల అభీష్టదేవత శివుడు. వీరల ఆగమతంత్రము లన్నియు శివప్రోక్తములు. శాక్తేయు లగు వామాచారులలో పంచమకారములు ముక్తిదాయకములు— చూడుడు:

"మద్యం మాంసంచ మీనంచ ముద్రా మైథునమేవచ,
ఏతే పంచమకారాస్యు ర్మోక్షదాహి యుగేయుగే."

"నమాంసభక్షణే దోషో నమద్యేనన మైథునే,
ప్రవృత్తిరేషాభూతానాం, నివృత్తిస్తు మహాఫలా."
"నృణాంస్వభావజందేవి ప్రియం
భోజన మైథునం,
సంక్షేపాయ హితార్థాయ,
శైవధర్మే నిరూపితమ్."

మద్య, మాంస, మీన, ముద్రా, మైథున సేవనములు ముక్తిదాయకములు. మద్య, మాంస, మైథునముల సేవించుట దోషము కాదు. ఇవి ప్రాణులకు స్వభావములు. కాని వీనియెడల నివృత్తి కలిగియుండుట మంచిదే. భోజన మైథునములు జనులకు సహజముగా ప్రియములు. వారి కళ్యాణార్థమే వీని బరిమిత ముగ సేవింపవలయునని శాస్త్రములందువిధింప బడి యున్నది.

ఈప్రకారము శాక్తేయుల ధర్మములు వివరింపబడియుండ నివన్నియు శైవాగమము లందు మహానీచముగ నిందింపబడి యున్నవి. చూడుడు:-వీరాగమములో

"క్వమద్యః క్వశివే భక్తిః, క్వమాంసం,
క్వ శివార్చనమ్
మద్యమాంస ప్రసక్తీనాం దూరే
తిష్ఠతి శంకరః."

ఎక్కడిమద్యము? ఎక్కడిభక్తి? మాంస మెక్కడ? శివార్చన మెక్కడ? శంకరుడు మద్యమాంససేవులకు దూరముగ నేయుండును.

"గురుస్త్రీషు పరస్త్రీషు విప్ర
స్త్రీషుచ మైథునమ్,
కరోతి శివభక్తోపి శివ
ద్రోహీ భవిష్యతి."

నియత శైవాగమాచారపరుడయ్యు ఉపర్యుక్తదోషములాచరించినశివద్రోహియగును.

"ఉచ్ఛిష్టం సహభోజ్యంచ చోరత్వం
జీవహింసనమ్,
భక్తానాంచన కర్తవ్యం కృత్వాచేత్ పాతకీ భవేత్."

ఉచ్ఛిష్టసేవన, సహభోజన, చోరత్వ, జీవహింసనముల, నెప్పుడును జేయగూడదు. చేసినచో పాతకు లగుదురు. మరియు నిట్టి దురాచారము లొనరించువా రందరు బ్రహ్మ రాక్షసు లగుదురని శివుడు వక్కాణించి యుండెను.

"కలౌ ప్రాయేణ దేవేశి రాజసా స్తామసా స్తథా,
నిషిద్ధాచరణాఃసంతో మోహాయుం త్యపం క్ష
[బహూన్క్ష,
ఆవాభ్యాం పిశితం రక్తం సురాంచైవ సురేశ్వరి,
వర్ణాశ్రమోచితంధర్మం అవిచా ర్యార్పయంతి యే,
భూతప్రేతపిశాచాస్తే భవంతి బ్రహ్మరాక్షసాః."

వామాచారులకు వేదాది సత్యశాస్త్రములు నింద్యములు, వేశ్యాసమానములు. కాని తమశాస్త్రములు మాత్రము పూజార్హములైన కులవధువులు. చూడుడు:

"వేదశాస్త్రపురాణాని సామాన్యగణికా ఇవ,
యా పునః శాంభవీ విద్యా గుప్తా కులవధూ రివ."

రజస్వలా, గణికా, రజకీత్యాదులతోడ సంభోగము కాశీ, గయా, ప్రయాగాది తీర్థ సంసేవనములతో సమానమని వాముల నిగమ తంత్రములందు వక్కాణింపబడియుండ శైవాగమములందు

"రజస్వలా తు చండాలీ కుష్ఠరోగవతీ హితా,
విధవాచేటికాహ్యేషాం రతి శ్చాండాలలక్షణమ్"

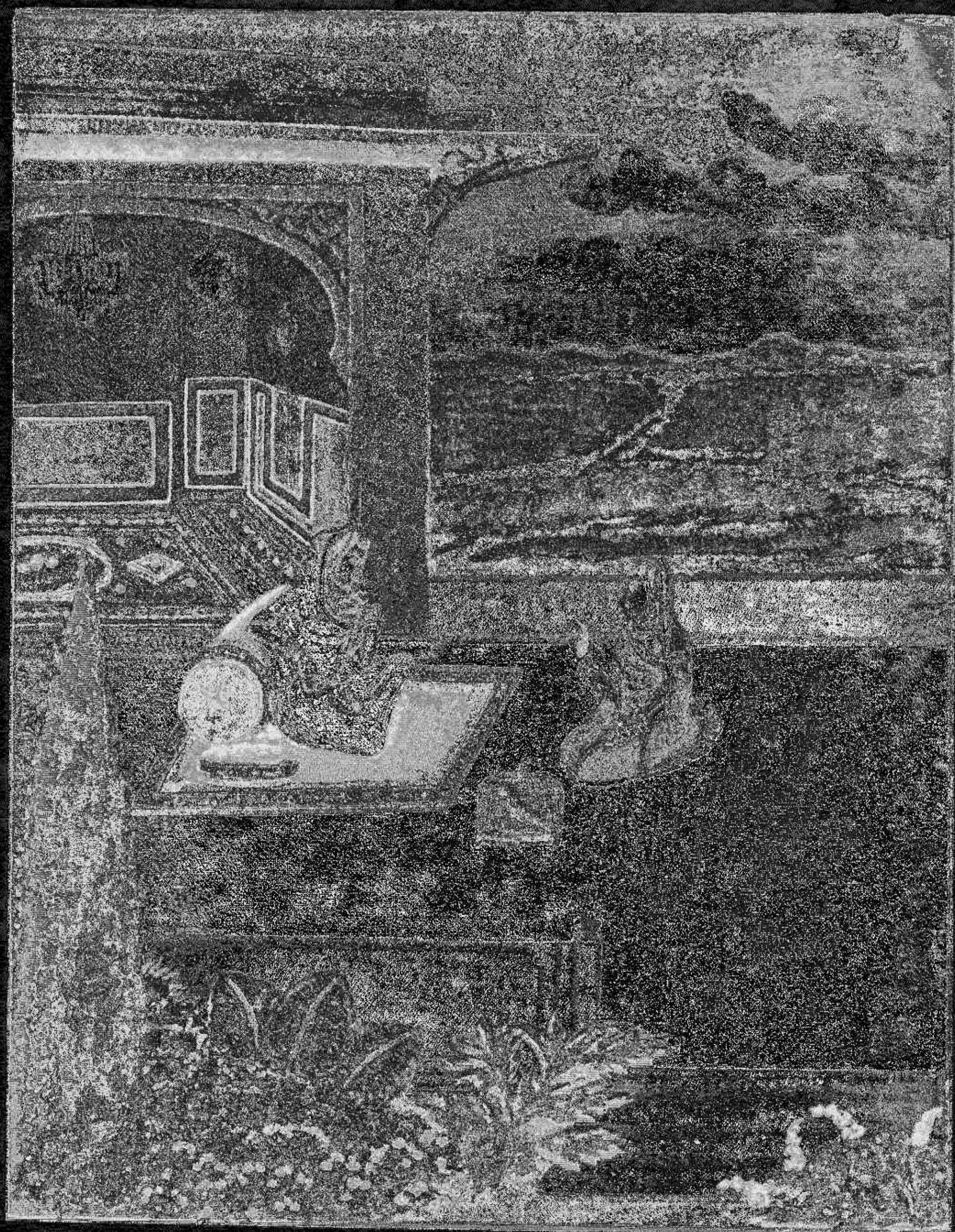
అని వ్రాయబడియుండుటవలన మీదవచించిన వారితో సంపర్కము చేయుటవలన నరులు చండాలులగుదురని నిశ్చయింప బడియున్నది. మరియు:

"ఊర్ధ్వస్రోతోద్భవా ఏతే, వాభ్యాసః స్రోతసాపరే."

అని లలితాగమమందు శివుడు ఊర్ధ్వరేతస్కుడైయుండ. శైవాగమము లుద్భవించెనని యు, అధోరేతస్కుడై యుండిన కాలమున శాక్తతంత్రము లావిర్భవించెననియు వ్రాయబడి యుండుటవలన నీరెండుప్రకారములగు శాస్త్రములు పరస్పర విరుద్ధమార్గములుగనే పోవుచుండును. నిగమాగమములందలి యిట్టి వే యనేకప్రమాణముల మూలమున నీరెండు ప్రకారములగు శాస్త్రములు పరస్పరవిరుద్ధము లని సిద్ధమగుచుండ ఆవలార్క మొదలగు నిగమ తంత్రపక్షపాతులగు కొందరు వీనినన్నింటి నొకే కోటిక్రింద జేర్పప్రయత్నించియుండుట అంత ఉచితముగ గనుబడుటలేదు. ఏదియెట్లైనను కాశ్మీరదేశమున జనించి వింధ్యపర్వతముల బరిశుద్ధముగ వ్యాపకమందుచువచ్చిన శైవమతము బంగాళమునందు ప్రవేశించి అక్కడ ఆకాలమున ప్రచారములో నుండిన ఆచారాహారముల కనుకూలముగ శాక్తేయమతముగ మారియుండవచ్చుననియు, దక్షిణమునందు బ్రసరించి నిరామిషులగు అచటి ద్విజాతుల ప్రభావమున వీరశైవముగ మారియుండవచ్చుననియు నిశ్చయమగుచున్నది. మీాద వచించిన ఇరువదియెనిమిది ఆగమములలో కామిక, యోగజ, చింత్య, కారణ, అజితాగమములు ఈశ్వరునియొక్క సద్యోజాతముఖమునుండియు, దీప్త, సూక్ష్మ, సహస్ర, అంశుమార్క, సుప్రభేదకాగమములు వామదేవనామక ముఖమునుండియు, విజయ, విశ్వాస, స్వాయంభువ, అనిల, వీరాగమములు అఘోరనామకముఖమునుండియు, భైరవ లేక రౌరవ మకుట, విమల, చంద్రజ్ఞాన, బింబాగమములు తత్పురుషనామకవదనమునుండియు, ప్రోద్గీత, లలిత, సిద్ధ, సంతాన, శర్వోక్త, పారమేశ్వర, కిరణ, వాతూలాగమములు ఈశానాహ్వాయ ముఖమునుండియు జనించినవని కారణాగమమందలి తంత్రావతార పటలమునుండి విదితమగుచున్నది. ఈయాగమము లన్నియు ముఖ్యముగ కలియుగముకొరకుమాత్రమే సృజియింపబడియుండినట్లు ఈక్రిందిశ్లోకమువలన తెలియుచున్నది.

"కృతేతు శ్రుత్యుక్తాచారః
త్రేతాయాం స్మృతిసంభవః,
ద్వాపరేతు పురాణోక్తః కలౌ కేవలాగమః."

కృతయుగమునందు వేదోక్తాచారము, త్రేతాయుగమునస్మృతిప్రోక్తము, ద్వాపరమందు పురాణోక్తము, కలియుగమున కేవలము ఆగమోక్తాచారము వర్తిల్లును. ఇంతవరకు వ్రాసినదానిని ఈయాగమము లందలి విషయమే మైనదియు గొంతవరకు జదువరులకు బోధపడి యుండవచ్చును కాని యిపుడు మరికొంచెము వివరముగ వ్రాసెదము. వారాహీతంత్రములో



ధనాసరి

[illegible]

[illegible]

"సృష్టిః ప్రళయశ్చైవ, దేవతానాం యథార్చనమ్;
సాధనంచైవ సర్వేషాం పురశ్చరణ మేవచ.
షట్కర్మ సాధనంచైవ ధ్యానయోగ శ్చతుర్విధః,
సప్తభి ర్లక్షణై ర్యుక్తం ఆగమం తద్విదు ర్బుధాః."

అని యాగమలక్షణము చేర్కొనుట వలన సృష్టి, ప్రళయ, దేవతార్చన, సాధన, పురశ్చరణ, షట్కర్మ, ధ్యానయోగములకు సంబంధించిన విషయము లిందు వర్ణింపబడి యుండుట స్పష్టమగుచున్నది.

మెండియు,

"దేవదేవస్య కర్మాణి సుమహాంత్యద్భుతానిచ,
అవతారాశ్చ సోమస్య తథాశ్య ధర్మసాధనాః,
మహాంతిచైవ దానాని వ్రతాన్యపిచ కృత్స్నశః,
శివదీక్షాస్వరూపంచ శివధర్మానుకీర్తనమ్,
అష్టావింశత్యాగమేషు కీర్త్యంతే భూరిశః ప్రియే."

అను ప్రమాణమువలన పరమేశ్వరుని మహాద్భుతకార్యములు, అవతారములు, తక్కిన ధర్మసాధనములు, మహాదానవ్రతాదివిధానములు, శివదీక్షాస్వరూపములు, తత్సంబంధము లైన సంకీర్తనములు మొదలగునవి ఈ ౨౮ ఆగమములలో సవిస్తరముగ లిఖింపబడి యున్నవి.

అదిగాక వేరువేరుమతముల ఇష్టదేవతలు సమస్త జగత్తునకు కర్తలు, హర్తలుగ గైకొనబడి వారినుండియే సకలచరాచర సృష్టి యుత్పన్నమైనట్లు వ్రాయబడి యుండుట ఆయా సంప్రదాయములవారి ధార్మిక గ్రంథముల నవలోకించుటవలన విశదము కాగలదు. అదేవిధమున ఆగమము లన్నింటిలో ప్రధానదేవత శివుడు. అతని నుండియే సంపూర్ణ బ్రహ్మాండ మావిర్భవించినది. శివుడే సృష్టి, స్థితి, లయకర్త. కావున ఈశ్వరునుండి జగదుత్పత్తియైన విధానము, తద్వికాసవిహారాదులు, ఈశ్వరపూజాక్రమనియమములు, తదీయ ప్రతిష్ఠాసేవనములు, తదీయారాధనోత్సవాది కార్యకలాపములు, విస్తృతరూపముతో నాగమములందు చిత్రింపబడియున్నవి. మరియు నీ యాగమప్రమాణము ననుసరించి శివుని నాభి నుండియే సమస్తదేవతలు జనించిరి. కుమారుడు హృదయసంజాతుడు. మరిపంచాశత్ కోటి దేవతలు, ఋషులు శివుని స్వేదమునుండి పుట్టిరి. బిందురూపదశాంశమునుండి శక్తు లావిర్భవించినవి. స్మృతి, సూత్ర, ధర్మశాస్త్రముల లోని విషయములన్నియు మరికొన్ని నూతనవిషయములతో నీయాగమములందు లిఖింపబడినవి. ఇందుకు కారణాగమమందలి ఆహ్నికవిధిపటలమును దిలకింపుడు. శైవోపాసకుడు మహేశ్వరుని ధ్యానించుకొనుచు బ్రాహ్మముహూర్తకాలమున శయనమునుండి లేచి గ్రామము వెలుపలికిబోయి నద్యాదినిషిద్ధప్రదేశములకు దూరముగ కాలకృత్యములం దీర్చుకొని పిదప దంతధావనము జేసికొని స్నానముచేయవలయునను విషయములు యాజ్ఞవల్క్యాది ధర్మశాస్త్రములలోని ఆహ్నికవిధులనుబోలియేయున్నవి. ఇదేవిధమున మరియనేకనియమములు స్మృతి ఆగమములకు సామాన్యముగ గలవు. మెండియు నిందు అకారాది క్షకారాంతము గల వర్ణముల లింగభేదములు, బీజములు, దేవతలు వానివానిరంగులు వానివాని ఫలములు, ఏ

7.   6-   13   ౯33

యక్కర మెక్కడ నేవిధమున లిఖింపవలసి నదియు లోనగు వృత్తాంతములు విశదీకరింప బడి యున్నవి. చక్రనిర్మాణప్రకారము, దాని వేరువేరుదళములందు బీజాక్షరముల వ్రాయు విధానములు, బునాదులలో వర్ణవిన్యాసముగల రేకులనువేయించి వానిమీద గోడల నెత్తించి దేవాలయముల గట్టింపవలసిన రీతులు, అక్షర సంఖ్యాక్రమమున పంచ, షట్, అష్ట, నవ, దశ వర్ణోపేతము లగు మంత్రముల స్వరూప ములు, వానిశక్తులు, వానివలన గలుగు ఫల ములు, వాని బ్రయోగించువిధులు, వాని ప్రభా వమువలన శివసాన్నిధ్యప్రాప్తి, సాకల, శాంభవ సౌఖ్య, సావశ్య, సయుజములను అయిదుప్రకా రములగు ప్రణవభేదములు, వానిజపించుటచేత గలుగుసిద్ధులు మున్నగువిషయము లనేకము లీ యాగమములందు వివరింపబడి యున్నవి.

నీ వెవండవో?

తుమ్మపూడి వెంకటరత్నం గారు

నేనొకనాడు సాదుజననీ కరడోలికయందుఁ దూఁగుచు
న్నా; నటువంటి నాడు నయనాల కొక్కొక్కముహూర్తమందు న
మ్మానిని నేత్రగోళములమధ్య వెలింగెడు జ్యోతులందు నీ
లేనగు మోము కన్పడె బలే! వివరింపుము నీవెవండవో?

మెఱుఁగుల తోటలోన పసమించెడు మేఘరథంబు పైన నం
బరమున వాయువేగమునఁ బైనమొనర్చుచు నీ చరాచర
స్ఫురితజగత్ప్రబోధక విశుద్ధగళధ్వనితోడ నన్ను హె
చ్చరిక యొనర్చుచుఁ మొగము చాటొనరించిన నీవెవండవో?

'తళతళ'లాడిపోయితివి తళ్కుమెఱుంగు మఱుంగు లోపలన్
'మిలమిల' లాడిపోయితివి మింట 'మిసుక్కు'నుచుక్క లోపలన్
'పలపల'లాడిపోయితివి పర్వపువెన్నెల సోగలోపలన్
'కిలకిల' లాడిపోయితి శుకధ్వనిలోపల నీవెవండవో.

తుమ్మెదపాటలో నెమలి తొయ్యలియాడెడు 'బోగమాట'లో
కమ్మనిపాలపాపల మొగంబులఁ బర్వెడు తేనెతేటలో
సొమ్ములమూటలో నెదుటఁ జూడఁగనయ్యెడు బొమ్మలాటలో
'గమ్మని'పించునట్టి లయకాఁడవురా బళి నీవెవండవో?

ఎక్కడ నీదుశక్తిమె మఱెక్కడఁ జూచిన నీదు వ్యక్తియే
ఎక్కడ నీదురాగమె యిఁకెక్కడఁ జూచిన నీదుభావమే
పెక్కు లిఁకేల సృష్టికిఁ బిపీలిక యాదిగ బ్రహ్మదాఁక నీ
వొక్కడవే కనంబడుచు నుంటివి చెప్పుము నీవెవండవో?

భ్రాతృసమరము: సముగరుయుద్ధము

ధర్మాతుయుద్ధమునందు జయించిన యౌరంగజేబు బలమధికతరమాయెను. అతని నక్కడనే వారింపకుండుట యపాయకరము. తత్కార్యభారము దానే వహింపవలయునని దారా గుర్తించెను. అట్లుగాక, వృద్ధుఁడగు షాజహాను తానే సైన్యాధిపత్యము వహించి, నయభయ దండనోపాయములచేత మురాదౌరంగజేబులను వారి రాష్ట్రముల కంపివేయవలయునని యోచించెను. అతఁడటు లాచరించెనేని, దారాకును, దనకును క్షేమకరముగ నుండెడిది. ఔరంగజే బెంతటి బలాఢ్యుఁడైనను, ఎంతటి ధీరుఁడైనను, ఎంతటి యుపాయశాలియైనను, మహాసామ్రాజ్యభారధురంధరుఁ డగు తండ్రియే సేనాముఖంబునఁ దోఁచునపుడు, నిలిచి పోరాడ నేరఁడు. అతని సేన లాతనిఁ దప్పక విడనాడియుండును. కాని, షాజహాను మంత్రులుం జేఱువిధ మాలోచించిరి. పాదుషా యాస్థాన సభ్యులు భోగలాలసులై, యౌరంగజేబు పక్షపాతులై రణవిముఖులై యుండిరి. ఏకగర్భసంజాతులు యుద్ధమాచరించుటయే యసంబద్ధమనియు, నందు, జనకుఁడు తన కుమారులపైఁ దాడివెడలఁ బూనుట మఱియు ననుచితమనియు వారనుడివిరి. మురాదౌరంగజేబు లాగ్రానగరమున కరుదెంచిన యనంతరమే మహాసామ్రాజ్యశాసకులగు పాదుషావారు తమ ధూర్తపుత్రులను మందలించి వారి వారి రాష్ట్రములకు మఱల్పవచ్చునని యాసభ్యులు హితమొసఁగిరి. తన యభిమతము గూడ నట్లే యుండుటచేత, షాజహాను వెంగలియై వారి మాట విశ్వసించెను. దారా కుపితుఁడై వారినిఁ దీవ్రముగ నిరసింప నాయాసభ్యులు సేనానులు నాతనియెడ మఱియు విముఖులైరి. వారి వైరుధ్యమువలనను, సులేమాను జయసింహాదులు షుజాపై దాడివెడలి దవ్వున నుండుటవలనను, దారాకుఁ జాల యనర్థము వాటిల్లెను.

దారా తీవ్రముగ సమరోచిత సన్నాహము లొనరించెను. తన కధీనులగు సామంతులను, సైనికోద్యోగులను వారివారి సేనలతోడఁ దనరాష్ట్రములనుండి రావించెను. తత్సేనలకు వలయు తుపాకులు ఫిరంగులు మొదలగు యుద్ధోపకరణములే గాక ధనముగూడ నవిరళముగ షాజహానొసంగెను. దారాసైన్యమును, రాజధానియందలివియు గలసి యఱువదివేలాయెను. సమరసన్నాహములు పూర్తియైన యనంతరము తన జనకునకు నమస్కరించి యాశీర్వాదము వడయుటకు దారా షాజహాను చెంతకుఁ బోయెను. ఆతండ్రికుమారుల వియోగము వర్ణనాతీతము. తన యాత్మసంజాతుఁడు తనలో లీనమగునట్టు లాతని దృఢాభిమాన పూర్వకముగా గాఢాలింగన మొనరించి, పవిత్రధామమగు మక్కావంక మోముద్రిప్పి, యశ్రుధారార్ద్రనయనుఁడై పాదుషా దీవించెను. తన ప్రియపుత్రుఁడు తన కిఁకఁ గానరాఁడని యాతని కెట్టులో స్ఫురించెను గాఁబోలు. ఆముసలిఱేఁడు విషణ్ణహృదయుఁడై చూచుచుండ, నౌరంగజేబును బట్టి తెచ్చువాని వలె వైభవముతో సగర్వముగఁ దన యనంతసేనాముఖంబున దారా యుద్ధమునకు బయలుదేఱెను.

దారాసైన్యవిభాగ మొకటి మేనెల ౯వ తారీఖున వెడలెను. ౨౨ తారీఖున దారాకూడ ఛాంబలునదీ తీరస్థమగు ధోల్పురము జేరి, యౌరంగజేబు సేనావాహిను లావాహిని దాటిరాకుండ ఘనతరమగు ప్రయత్నము లొనరించెను. లోతునీరులేని పాటిరేవు లన్నింటినరికట్టి, మార్గము లన్నింటిని బంధించుటయే గాక, నదీతీరమున సమున్నతవేదికలు గట్టించి, వైరులను భస్మీభూత మొనరింపఁజాలు శతఘ్నుల నాపై నెలకొల్పి, యుపరాజప్రమత్తుఁడైయుండెను. ఆలోపునఁ దనకుమారుఁడు జయసింహాది యోధజన మండితుఁడై యరుదెంచునంతనే సోదరుని భంజింపవలయునని యాతఁడు తలంచెను. పాపమా మందభాగ్యుఁ డింకను నౌరంగజేబుధీశక్తియుఁ గార్యదక్షతయును గుర్తింపఁజాలకపోయెను. ఆతఁ డప్రమత్తుఁడై నిశ్చలముగ నిబ్బరముగఁ గాచికొని యుండగనే, నలుబదిమైళ్ల దూరమున నౌరంగజే బొకపాటిరేవు గనిపట్టి, ససైన్య

ముగ, సురక్షితముగ నదిదాటెను (23 తారీఖు). రేవులన్నియు దారా కాచెనుగాని, మాఉనూలనున్న యొక్కటి మాత్ర ముపేక్షించెను. ఔరంగజేబున కదియే యక్కరకువచ్చెను. ఆవార్త తెలిసినంతనే, దారా భయభ్రాంతుఁడాయెను. నదీతీరమున నాతఁడొనరించిన మహాసన్నాహములన్నియు వ్యర్థమగుటయే గాక, యాతని సేనాపృష్ఠమరక్షితమాయెను. దారా యట నిలువనేరక, రయమ్మునఁ బాఱి, యాగ్రానగరమున కనిమిదిమైళ్ల దూరమున సముగరుక్షేత్రమున విడిసెను.

సముగరుక్షేత్రము యమునానదీసలయవలయితమై, విశాలమై, ప్రచండభ్రాతృసమరమున కనుకూలముగ నుండెను. దారా యాప్రదేశము జేరిననాఁటి రణమునకు సిద్ధముగనే యుండెను. ఔరంగజేబుసైన్యము 28 తారీఖునఁ బ్రత్యక్షమాయెను. యుద్ధసన్నద్ధుఁడైయుండిన దారా తత్క్షణ మాసేనను గదిసినచో బాగుండెడిది. ఔరంగజేబుసైన్యమలసియుండెను. అయ్యది దారాసేనకంటెఁదక్కువకాదను. ఈ రెండు కారణములే గాక, యుద్ధాతురంబగు సైన్యమును నిర్హేతుకముగ నాపియుంచుట యవివేకము. దాన, వారి యుత్సాహము చల్లారుటయే గాక, తమ నాయకునిపైఁ గల విశ్వాసము తొలంగును. ఐనను, దారా ప్రమత్తుఁడు గాక, తన సేనలను జక్కగ వ్యూహము దీర్చికొని యుండెను. ఇసుకమయమగు నా మరుభూమియందు భాస్కరుఁ డుగ్రుఁడై యనలము గ్రక్కుచున్నను, అతని సైనికులాయునవాణులై తమ నిర్దిష్ట ప్రదేశములందు యథావిధంబున నిలిచియుండిరి. అగ్నికుండమువంటి యా రణభూమియందుఁ గవచము ధరించిన యోధులబాధ వారికే తెలియవలయును ఆయుపరాహ్ణమే గాక, రేయియెల్లను గూడ దారాసైన్యమట్టులే యుద్ధమున కాయితమై యుండెను.

అనభిజ్ఞుఁడగు నౌరంగజేబు సముగరుక్షేత్రము జేరినంతనే తన సేనలకు విశ్రాంతి యొసఁగెను. తన యుద్యోగులు రాత్రియెల్ల సేనారక్షణ మొనరింపుచుండ, నౌరంగజేబు వారిని హెచ్చరించి వారి రణోత్సాహము బెంపుజేసెను.

అరుణోదయము కాకపూర్వమే యౌరంగజేబు సేనావిభాగములు విశిష్టస్థానములు క్రమముగవీడి, తమ నాయకుఁ డేర్పఱిచిన తావులందు నిలిచిరి. ఆసేన యేఁబదివేలుండెను. దశసహస్ర సంఖ్యాయుతమగు పురోభాగ మౌరంగజేబుకుమారుఁడగు సుల్తాను మహమ్మదు నధీనమున నుండెను. ఆ రాజకుమారునకు సమర్థుఁడగు నజబతుఖాను బాసటయై యుండెను. జుల్ఫికారు, సాఫ్సిఖానులు శతఘ్నులతోడ నా సేనకు రక్షగా ముంగల నుండిరి. ఇస్లాముఖాను దక్షిణభాగమును శాసింపుచుండెను. ఇందు మహమ్మదీయులే గాక, ఇంద్రద్యుమ్నుఁడు చంపతరావు, బుందేలుఁడు, హాదా భగవంతసింహుఁడు మొదలగు రసపుత్రసేనానులుగూడ నుండిరి. మురాదు తన పదివేల సేనతోడ నెడమనుండెను. ఆయా విభాగములను సమయానుకూలముగఁ బోషించుటకు షేకుమీరు అనువాఁడైదువేల యుత్తమసైన్యముతోడ సిద్ధముగ నుండెను తన్మహాసేనామధ్యమునఁ గొండవంటి మదగజంబారోహించి యౌరంగజేబు విశాలరణక్షేత్రమును బరిశీలింపుచుండెను. బహదూరుఖాను, ఖానీదురానీ యను ప్రసిద్ధసేనాను లాతని పక్షముల కధినాథులై యుండిరి. దృఢమగు నినుప కవచమును ఇనుపముండ్లను తొండమునఁ బ్రచండాయుధములను దాల్చిన సమున్నత మత్తేభము లుచితప్రదేశములందు భయంకరముగ నిలిచి యుండెను.

ఔరంగజేబు సైన్యముతోఁబాటు దారాసైన్యము గూడఁ గ్రమముగ బారులుగట్టి యుద్ధమున కాయితమయ్యెను. సేనాముఖంబున దీర్ఘముగ శతఘ్నిదళమును, ఆవెనుక తుపాకిదళము నుండెను. చిన్నమరపిరంగులైదునందల యుష్ట్రములమీఁద నాపియుండ నుండెను ఆవెనుక గజయూథమును, అశ్వికదళమును, కాల్బలమును గ్రమముగా నమరియుండెను. దారా రసపుత్రులనే విశ్వసించెను. హాదా, శిశోదియా, రహతూరు, గౌరుశాఖల రసపుత్రులు, సేనాముఖమున నుండిరి. నిరుపమాన ధైర్యస్థైర్యసమన్వితుఁడై, మహమ్మదీయులకుఁ గూడ నాదర్శప్రాయుఁడైన ఛత్రసాలుఁడు—

బూందీరాజు—ఆ విభాగమును బాలింపుచుండెను. విశ్వసనీయుఁడగు దిలేరుఖాను ౪౦౦౦ ఆఫ్ఘనులతోడను, ౩౦౦౦ ఉత్తమాశ్వికదళముతోడ నాస్కరుఖానును గూడ ముందేయుండిరి. ఈ విభాగములు సునిశితఖడ్గధారవలె రిపుచమూనివహమును ఛేదించుననియు, తక్కుంగల సైన్యముతోడ తానావిచ్ఛిన్నసేనానివహమును జెండి విజయముగాంతుననియు దారా విశ్వసించెను. ఆ సైనికులును ఆమాయకులును భయకాపట్యము లెఱుంగని సేవకులగుటచేత, దారా యంతనిర్భయముగ నుండెను. ఆతని ద్వితీయకుమారుఁడును, యశస్సాంద్రుఁడైన మహావీరుఁడు రుస్తుముఖానును వామభాగమును శాసింపుచుండిరి. దక్షిణభాగము కాలీలుల్లాఖాను పాలనమునందుండెను. ఈఖానుఁడు పాదుషాయన్నము దినితిని కడుమాననీయుఁడై వృద్ధుఁడాయెను. అట్టి సేవకుఁడు యుద్ధమున స్వామిహితము మఱచి యన్యథా చరించుట శోచనీయము. సేనాముఖముననున్న విభాగము వెనుకఁ బదివేల సైన్యముండెను. అయ్యది యావిభాగమునకే గాక, పార్శ్వములకుఁ గూడ సమయానుకూలముగఁ దోడ్పడుట కేర్పడియుండెను. తద్విశాలసేనామధ్యమున దారా యొక సమున్నత గజరాజ మారోహించి క్షేత్రముఁ బరిశీలింపుచుండెను. ఆతని క్రిందఁ బ్రత్యేకముగ ౧౨౦౦౦ సేనయుండెను.

దారా మహాసంరంభముతోడ ఫిరంగులు ప్రయోగింప, నాయనంతరము క్షేత్రము సాంద్రధూమాక్రాంతమై కంపించెను. ఔరంగజే బట్టి పృథగ్వ్యూహ మొనరింపనొల్లక, మర్యాదకు మాత్రము దానును బ్రత్యుత్తరపూర్వకముగఁ గొన్ని శతఘ్నులు పేల్చెను. తదనంతరము, దారా తనచతురంగబలంబులతోడ నడివడిఁబోయి రిపుసైన్యమును దాఁకెను.

యుద్ధ మొకట్టు పెట్టునఁ దీవ్రమై తీక్ష్ణమై దుర్నిరీక్ష్యమాయెను. భానుఁ డుజ్జ్వలముగ వెలుంగుచున్నను, కాలుమేఘములఁ బోలు ధూమపటలములు గ్రమ్మివేయు రణావని యంధకారబంధురమాయెను. దారా వామపార్శ్వాధినాథుఁడగు మహాయోధుఁడు రుస్తుముఖాను తనసేనతోడఁ బాఱి రిపుశతఘ్నుల నాక్రమింపఁ గడఁగెను. కాని, యౌరంగజేబుఫిరంగిదళము ప్రశంసనీయముగఁ దననేర్పు చూపుటచేత నటుపోఁజాలక, రుస్తుమ ప్రక్కకుమఱలి, పురోభాగమును మెఱుపువలెఁ దాఁకెను. ఔరంగజేబు మధ్యసేనం బాలించు బహదూరుఖాను తదుపాయము గుర్తించి, రయమున్న నటుపోయెను. ఐనను, ఆతని సేన యల్పమగుటచేత, నావీరుఁడు క్షతగాత్రుఁడై నేల బడెను. ఆతనిసేనానులిద్దఱు తెగటారిరి. ఇఁక నాహవశేషులు పాఱవలసినదే. అట్టి సంకటసమయమున నిస్లావఖాను షేకుమీరులు దయ్యావ నరుదెంచి శత్రుసంహారమునకుఁ దలపడిరి. అధికతరమగు శత్రుసైన్యమునుఁ గాంచియు రుస్తుము చలింపకపోయెను. తుదకొక తుపాకిగుండాతని హస్తమును ఛేదించెను. మరణ మిఁక ధ్రువమనియెంచి యమహావీరుఁ డశ్వముపై నుఱికి, తనుఁబోలు పంద్రెండుగురు ధీరులతోడ రిపుసేనాకదంబమును జెండిచెండి వీరస్వర్గమును గాంచెను. హతశేషమగు నల్పసేనతోడ దారాకుమారుఁడు వెనుకకుఁబాఱెను.

రుస్తుముఖానువలె ఛత్రసాలుఁడుఁగూడఁ బిడుగువలె శత్రుసైన్యమును దాఁకెను. ఛత్రసాలుఁ డుద్దండసాహసంబున శాత్రవశతఘ్నుల నడుమఁ దనసైన్యముతోడఁ జొరఁబడి, యౌరంగజేబు నుండి మురాదును వేఱుపఱచి యాతనిఁ గదిసెను. రసపుత్రుల శౌర్యమనితీయము. యుద్ధమొకక్రీడవలె విహరించు నాశూరులు వివాహార్థమరుదెంచు పెండ్లికుమారులపగిది హరితాంబరధారులై, వివిధాలంకారవిరాజమానులై యశ్వారూఢులై, యాత్మరక్షణచింతావిదూరులై, క్రూం డ్గాల విసరణప్రాయముగ రిపువధ మాచరించిరి. రా సింహ నామధేయుఁడగు రహతూరురాజు తనశిరోవేష్టనమునందలి యాణిముత్యములు తెల్లనికాంతుఁ వెల్లుగఁబఱప నొక్కత్రుటిలోన మురాదుగజంబును డా "దారాసింహాసన మాక్రమించువాఁడవు నీవా" యని నిందింపుచుఁ దనశూల మాతనిపై విసరెను. కాని వీరుఁడగు మురాదు వాడినారాచము గుఱిచూచి యాప్రతాపవంతునిఁ బరిమార్చెను. ఐనను ఆతని యనుచరులు ని

త్సాహపడక ఆ యేనుంగును జుట్టి మురాదు నడంప ప్రయత్నించిరి. మురాదు ధైర్యస్థైర్యము లమోఘములగుటచేతనే యాతఁడు మనఁజాలెను. రసపుత్రబాణము లవిరళముగ నాటుటచేత నాతని యంబారి యేదుపందివలెఁ గాన్పించెనని వర్ణింతురు. రసపుత్రులకు దావూదుఖానుగూడఁ దోడాయెను. మురాదు సేనానులనేకులు మరణించిరి మావటి మరణించెను. ఆమహాయోధుఁడును క్షతవదనుఁ డాయెను.

ముందు నట్టి యవస్థకుఁ బాల్పడిన రసపుత్రులు తన భ్రాతృసాహాయ్యమునకై యరుదెంచుచుండిన యౌరంగజేబునుగూడ గదిసిరి. యుద్ధ మతిదారుణ మాయెను. రసపుత్రుల శౌర్యము సర్వత్రప్రసిద్ధము. ఔరంగజేబు సైనికుల ధైర్యస్థైర్యములు గూడఁ బ్రశంసనీయములు. కాని, యుద్ధపరిశ్రాంతులగు రసపుత్రులోటు పడుట స్పష్టము. ఐనను తామలసియున్నను, వైరులు చిచ్చువలె గ్రమ్మి దహించివైచుచున్నను, రసపుత్రులు తమప్రాణములు తృణీకరించి యౌరంగజేబును జెండవలయునని యే ప్రయత్నించిరి. ఛత్రసాలాది నాయకులు తెగటారిరి. రహతూరు రాజకురూపసింహుఁడు మహాసాహసియై తనయశ్వము డిగ్గి, యౌరంగజేబు మదేభము సమీపించి, యాతని భూపతనము నొనరింపవలయునని సంకల్పించి అంబారి త్రాటిని నఱకఁబోయెను. ఆ వ్రేటున నేనుగు కాలు తెగెను. ఔరంగజేబు సహిత మాశూరుని యతిసాహసమున కలరి, యాతని రక్షింపవలయు ననుచుండగనే, యంగరక్షకు లారసపుత్రసింహమును ఖండించిరి.

రుస్తుము ఛత్రసాలులవలె దారాయును దనతావు వీడి యుద్ధమున కుఱికెను. ఔరంగజేబును దాఁకి, విజయము చూఱఁగొనవలయునని యాతఁ డాసించెను. కాని, యుద్ధరంగమంతటినిఁ గలయఁ జూచుచు సమయానుకూలముగఁ దనసేనావిభాగములను నడిపించి పోషింపవలసిన సర్వసేనాధినాథుఁడు తదుచితస్థానము వీడి యొక సామాన్యునివలె యుద్ధమునఁ జొరఁబడుట యవివేకము. మఱియు, తన ఫిరంగులముందు తానేయుండుటచేత, శత్రుశతఘ్ను లాతని సేనను దహించుచున్నను, దారా ఫిరంగులు యూరకుండవలసినవాయెను. ఆయరిష్టము తెల్లమయినంతనే, తన ఫిరంగులను ముందునకుఁ దేవలయునని యాతఁ డాజ్ఞాపించెను. కాని, తమ్ము శాసించు బలమచట లేమిం జేసి, ఫిరంగిభటులు యుద్ధము దలంపక తమ శిబిరములనే దోపిడిచేయుటకుఁ బోయిరి. కొందఱున్నను, ఎండవేడిమికోర్వజాలక వృషభములు మరణించుటచేత నాకార్యమసాధ్యమయ్యెను. శాత్రవశతఘ్నులీలోపున నొక్కసారి యనలవృష్టిఁ గురియించి దారాసేనను మిక్కిలి చీకాకు పఱిచెను. యువరాజట నిలువఁజాలక కుడివైపు దిరిగి షేకుమీరు సేనం దాఁకెను. దయ్యములవలెఁ బడి సురమాను రుస్తుముఖానాది మహాశూరులను వారించుటకుఁ దనచెంతనుండు సేనావిభాగముల నంపియుండుటచేత, నాసమయమున నౌరంగజేబు స్వల్పసేనాపరివృతుఁడై యపాయకరమగు స్థితియందుండెను. అట్టి యవసరమున దారా విద్యుద్గతిఁ బాఱి యాతని గదిసెనేని, యా దౌర్భాగ్యుఁడు విజయాదిత్యుఁడై వెలింగెడు వాఁడు. ఏకారణముననో గాని యట్టి మహావకాశ మాతఁడు పోనిచ్చెను. అలసియుండుటచేతను, శీఘ్రగమనమున కాప్రదేశ మననుకూలముగ నుండుటచేతను దారా వెడలఁజాలక పోయెనని మనోకీ వ్రాయుచున్నాడు. ఏమైనను, పోయిన మహాతరుణము మగుడ వచ్చుట దుర్లభము. ఔరంగజే బాలోనఁ దనలోటు బూటుచేసుకొనెను. దారా యాతావునుండి ఛత్రసాలునకు సాయపడుటకుఁ బోయెను. తనవామపక్షమునుండి యాతఁడు దక్షిణపక్షమునకుఁ జరిగెను. అట్టి వ్యర్థప్రయత్నమువలన నాతనిసేన శత్రుశతఘ్నుల కాహుతియై కొంతయు, కొంత దుస్సహ సూర్యాతపంబునను నాశనమాయెను. తమ పురోభాగమును జేరునప్పటికి మిగిలిన సైనికులు మృతప్రాయులైరి.

మురాదు వైరిశరవిరాజమానుఁడై, యుద్దండపరాక్రమము నూని, యాత్మరక్షణ మొనరించుకొనెను. మహాసేనాని యగు నౌరంగజేబు కష్టావసరమునఁ గలవరపడక, స్థిరచిత్తుఁడై, సేనారక్షణ మొనరించుకొనెను. దారా పక్షములు, పురోవిభాగమును విచ్ఛిన్నములాయెను. మిగిలిన సేనలు వ్యూహము చెడియుండెను. ఔరంగజేబు కుమారుఁడగు మహమ్మదుసుల్తాను

అదియే సమయమని కొదమసింహమువలె దారా పైఁబాఱెను. ఔరంగజేబు దక్షిణవిభాగ మటువైరినిఁ జుట్టెను. శతఘ్నులశమును నిర్భయముగా నటుఁదిరిగెను దారా యెటులుండెను! తన ప్రసిద్ధసేనానులు పెక్కండ్రు మరణింప, సేన తఱుఁగ, ఫిరంగులు నిరర్థకములుకాఁగ నాతఁడు కడుబెలి బలహీనుఁడైయుండెను. అట్టి సమయమునన్నైనను కాలీలుల్లాఖానుఁడు స్వామిభక్తి జూపఁడాయెను. మురాదు మీఁది కాతఁడే ముందుదూఁకెను. అయ్యది కేవల మారంభశూరత్వము, కృత్రిమము: అనంతర మానాయకుఁడు యుద్ధమునఁ బాల్గొనలేదు. ఆహా, అట్టి స్వామిద్రోహులు రణమునకు రాకుండుటయే స్వామికి క్షేమకరముగదా. విజయలక్ష్మీసమాక్రాంతుఁడై రాజధానికిఁ దిరిగిపోదునని విశ్వసించి యుద్ధమున కుఱికిన యువరాజున కిపుడు పరాజయము దయ్యమువలె గోచరించెను. ఐన నాతఁడు పందయైపోఁక, ధీరుఁడై తనసైన్యమును హెచ్చరించి యంత్యప్రయత్నమున కాయితుఁడాయెను. కాని, ఆ యల్పసేనానౌక యవిరళ రిపుసేనాతరంగ ఘూర్ణిత సముద్ర మధ్యస్థమై యెంతకాలము నిలువఁగలదు? రిపుసేనాతరంగము లనుక్షణముఁ బెఱుగుచుండెను. గుఱితప్పక వర్షించు ఫిరంగిగుండ్లచేత నాసేన శీఘ్రముగ క్షీణించుచుండెను. దారాతో మాటాడు సేనానులు సహితము మాటాడుచుండగనే నేలఁగూలుచుండిరి. ఐదారు వీశలభారముగల శతఘ్నీ గోళములు దారాచుట్టును దాండవమాడుచు నానాబీభత్సమొనరింపఁ దొడంగెను. గజారూఢుఁడైన యువరాజే పగతురతుపాకిగుండ్లకు గుఱియాయెను. భక్త్యభిమానపూరితులై భయవిహ్వలులై యాతని మిత్రు లాక్రోశింప, యువరాజు చేయునది లేక యున్నతగజరాజము డిగ్గి యశ్వారూఢుఁ డాయెను. తమ నాయకుఁ డగోచరుఁడైనంతనే, శత్రుమారణ సూర్యాతపదాహబాధలింకను సహించి పోరాడు హతశేషమగు సేనయును ఆత్మరక్షణోపాయాతురంబునఁ బిక్కు బలిమికోలఁది రణావని నుండి పలాయన మొనరించెను.

తాను నిలిచియుండగనే తనసేన విచ్చి పాఱుట గాంచి దారా మ్రాన్పడెను. ఆతనికుమారుఁడగు సిఫీర్ షుకో తదాకస్మికభయంకర పరిణామము వలన మతిచెడి యేడ్చెను. దారా దట్టికిఁ దూణీరము బంధింపఁబోయిన సేవకుఁడు గుండు దెబ్బతిని యొక్క క్షణముక్రిందటనే మరణించెను. దారా యింకను నటఁ దడయునేని, శాత్రవాధీనుఁడగుట తథ్యమని యెంచి, స్వామిభక్తిపరాయణు లాతనియశ్వఖలీనముఁబట్టి యా మృత్యురంగమునుండి సపుత్రకముగ నాతనిఁ దొలంగించిరి.

యువరాజు నాలుగైదుమైళ్లు వడివడి బాఱి, ఘర్మశ్రాంతుఁడై, యూపిరాడక యొక తరుచ్ఛాయ నాశ్రయించెను. పాదుషాప్రియపుత్రునకా యిట్టి దురవస్థ! అట్టి హాయింపు విశ్రాంతియైనను లేకపోయెను. శాత్రవమృత్యుఘంటానినాదములు వెంటనే వీనులఁ దాఁక, దారా యనుచరులు దిగ్గున లేచిరి. కాని, దేహమధిక శ్రమమ్మున దుర్బలమాయెను; విపరీతవిషాదభరమ్మునఁ జిత్తము వికలమాయెను. అట్టి యవస్థఁ బాల్పడిన యువరాజు జీవితాశవీడి యట నిలుచుటయే పాడియని తలంచెను. శాశ్వతదుర్యశోమగ్నుఁడై తాను మనఁ జూచుటకన్న శాత్రవాధీనుఁడై మరణించుటయే వాంఛనీయమని యాతఁడు భావించెను. కాని, యింకను ఒక సంవత్సరము భయంకరబాధ లనుభవించి భయంకరమరణమునకుఁ బాల్పడవలసిన దారా నిజమిత్రహితోపదేశమున సత్వరము హయారూఢుండై రాజధానికిఁ బాఱెను.

దారా రణక్షేత్రమున గజావరోహణ మొనరించినంతనే యాతనికి మహాపజయమును, ఔరంగజేబునకు మహావిజయమును ప్రాపించెను. ఆతనిసేనయందు తత్క్షణము జయజయధ్వానములు చెలంగెను. రణభూమి శీఘ్రముగ నిశ్శాత్రవమాయెను. విజయ మలవడినంతనే యౌరంగజేబు భూమికి డిగ్గి, మోకరించి, కడువినమ్రుఁడై పరమాత్మునకుఁ బ్రణామము లొనరించెను. అనంతర మాతఁడు తన సేనానుల యభినందనములకు గుఱియాయెను. ఆతఁడును వారివారి పౌరుషమును సముచితముగ సగ్గడించెను. తన సోదరుఁడగు మురాదును భ్రాతృప్రేమ విరియునట్లు సంభావించి, ఆతని యమేయధైర్య పరాక్రమంబులను గొనియాడి, తన్మహావిజయసంప్రాప్తి కాతఁడే కారకుఁడని స్తుతియించి, నాఁటి నుండియు

నాతని రాజత్వము ప్రారంభమాయెననియుఁ బ్రీతికరముగఁబలికి, ప్రస్తుతము యుద్ధమునఁ దగిలిన గాయములను మాన్పుటకొఱకు నిపుణులగు ఘనవైద్యుల నౌరంగజేబు నియమించెను.

సముగరు యుద్ధవిజయి భావిచక్రవర్తి యని విస్పష్టమాయెను. ఔరంగజేబు రాజధాని కరుదేఱకుండ వారింపఁగల సైన్యము లేదు. భ్రాతృసమరమునందలి ద్వితీయాంకము సమాప్తమాయెను. ఇఁక, ఆగ్రానగరాక్రమణము, పితృనిర్బంధనము, మురాదు రాజత్వపరిణామము, ఔరంగజేబు కిరీటధారణము గురించియును అరయవలయును.

వేదన

తురగా వేంకటరామయ్యగారు

ఊరుపేరులులేనివాడా!
ఉండియును గతిలేనివాడా!
ఏడ డాగితివోయి లోకా
లేలజాలని ధీరుఁడా!

దారితెన్నులులేని నీకథ
దాసరయ్యలుపాడుచుంటే
మోహవాహిని నాపజాలక
మోసపోతిని క్రూరుఁడా!

ఏమిలంచముఁ బోసితివిరా
ఈ యసత్యపుగాథలన్నీ
పాడుకొంటూ లోకమంతా
పాడుచేసేవారికీ?

మాయ నెఱుఁగను మర్మ మెఱుఁగను
మనసు మెత్తనిదాననై నీ
పాదయుగమే శరణమని నే
పాడుచున్నది నిజమురా!

పొంగి లోకము నిండజాలిత
రంగలించే యూహలన్నీ

మాపు జేపు లనే తుపానుల
మాసి రూపే పీడెరా!

పెద్దపులియై పాడుకాలము
గద్దరించుచు మ్రింగనుంటే
గుండె పగిలేవేళనైనా
కోమలిని దయ జూడరా!

ప్రకృతి సుందరి నిత్యమైతే
పాటలన్నీ సత్యమైతే
పాటలాధరివలపుబూాలే
పరిమళింపక వాడునా!

వద్దురా ఈపాడులోకము
వద్దురా కన్నీటిపాటలు
పాడి విఫలమైన జీవము
వీడితేనే మేలురా!

ఉండజాలఁ దమోగ్నికీలల
మండిపోయే లోకమందున
సుందరోద్యానముల నీతో
నుందురా! కరుణింపరా!

సూర్యుడు

నిడుమోలు కనకసుందరం గారు, యం. ఏ.

ఏ మండలమునకు మనము నివసించియున్న భూమి ఆకర్షణశక్తివలన గట్టుపడి సంవత్సరమున కొకతూరి ప్రదక్షిణముచేయుచు వలయు ఉష్ణమును వెలుగును గ్రహించుచున్నదో సకల చరాచరజీవకోటికి ప్రాణాధారభూతమగు నట్టి సూర్యమండలము భగవదంశ సంభూతమని హైందవులును — తదితరాస్తికులును — గ్రహించి యున్నారు. "ఆదిత్యుడు" అను నామాంతరము ననుసరించియుండిన మత సాంప్రదాయములను వేరొకచో వ్రాసియుంటిని. ఇందులకు సంబంధించిన ఆధ్యాత్మిక చర్చలు నాకు అపరిచితములు కావున నేనావిషయమున వ్రాయ నసర్హుడను. సూర్యమండలముయొక్క భౌతిక లక్షణముల గొన్నిటి నిట నుదహరింపదలచితిని.

ప్రథమమున మనము నివసించియున్న భూమియు నింక యెనిమిది గోళములును సూర్యుని చుట్టును నియమితమార్గముల ప్రదక్షిణమొనర్చుచుండెడి గ్రహములని తెలిసికొనవలెను. ఈతొమ్మిది గ్రహములును సూర్యుని చుట్టును వలయాకారమున వేనిత్రోవ నవి తిరుగుచున్నవి. సూర్యుడీవలయములకు కేంద్రమున నున్నాడు. గ్రహములు నియమితమార్గముల తప్పకుండ నాకర్షింపుచున్నాడు. అనగా, అతీతమగు నీజగన్నాటకమునకు సూర్యుడు సూత్రధారుడు!

సూర్యమండలము చదునైన పళ్లెరమువలె మన కంటికగుపడుచున్నను అదియొక గోళమని యెల్లరు నెఱిగిన విషయమే. దూరదర్శకయంత్రమువలన చూచిన నిది విదితమగు. గెలిలియోయను సుప్రసిద్ధగ్రీకుశాస్త్రజ్ఞుడు కనిపెట్టిన యీయంత్రమువలననే పరిశోధకులును శాస్త్రజ్ఞులును నక్షత్రగోళముల భౌతికలక్షణములను సాధించి యున్నారు. ఆగోళములయొక్క పరిమాణము మొదలగు నంశములను ప్రత్యక్షముగ గజముబద్దతో కొలిచిచూపుట మానవునకు దుస్సాధ్యమైనను పరిశోధనలవలన వానిని నిర్దుష్టముగ నిరూపించుట కీయంత్రము సాధకమగుచున్నది. ఈరీతిని నిర్ణయించిన అంశములను తెలిసికొన్నపుడు అనంతకోటి గోళములతో కూడిన యీబ్రహ్మాండమునందు మనకు నివాసస్థానమగు భూగోళ మొకపరమాణువని విస్పష్టముకాగలదు. ఈజ్ఞానము ప్రకృతిసామ్రాజ్యమును వశీకరమొనర్చుకొన యత్నించెడి మానవునికి తలవంపు.

మనకు వాడుకలోనున్న మానములందే జ్యోతిర్గోళముల భౌతికలక్షణములను తెలిసికొందము. సూర్యగోళముయొక్క వ్యాసము (Diameter) ౮,౬౬,౦౦౦ మైళ్లు. నాడీమండలరేఖ. (Equator), రేక, చుట్టు కొలత ౧,౩౬౧,౦౦౦ మైళ్లు. అనగా గంటకు ౬౦ మైళ్లు ప్రయాణముచేయగల రైలుబండినెక్కి ఎచ్చటను నిలువకుండపోయినచో సూర్యమండలము నొక్కసారి చుట్టివచ్చుటకు సుమారు ౫ సంవత్సరములు పట్టును. ఇకను సూర్యగోళమును పదిలక్షల సమభాగములుగ విభజించినచో నందొక్కొక్కభాగము భూగోళముకంటె పెద్దదిగనే యుండును. సూర్యుని త్రాసునందొకవైపునుంచి రెండవప్రక్కను మూడు లక్షల భూగోళములనుంచినను త్రాసు తిరుగదు. భూమియందలి వస్తువులకు సూర్యునకున్నంత వేడిమిని కలుగజేయుట అసాధ్యము. భూమియందలి ఉష్ణముకూడ సూర్యుడు ప్రసాదించినదే. అటులైనచో కొండ శిఖరములు మొదలగు ఉన్నతప్రదేశములు దిగువభాగములకంటె సూర్యునకు చేరువలోనున్నను శీతలముగ నేల యుండవలయునను శంకకలుగవచ్చును. అగ్నిగుండము వలెనున్న సూర్యుని దాపునకు పోయిన కొలదియు వేడిమి హెచ్చవలయునే కాని తగ్గిపోవుట విపరీతముగ తోపవచ్చును. కాని సాంఘిక విషయములందువలెనే ప్రకృతి విషయములందును కంటికి దోచు ప్రత్యక్షప్రమాణములను పూర్వాపరసందర్భములను

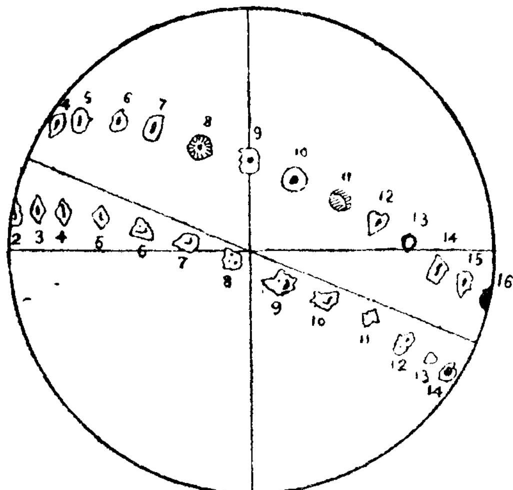
గమనించి సమన్వయముచేయుట ఆవశ్యకము. కొండలపై చల్లగనుండుటకు కారణభూతము గాలియే. వాతావరణము—అనగా గాలి భూమిచుట్టును మూడునాలుగుమైళ్లవరకును వ్యాపించియున్నది. ఈగాలి సముద్ర సమప్రదేశములందు దట్టముగ నుండును. అట్టి సముద్ర సమప్రదేశము నుండి భూమిలోనికి అనగా, గనులు, గుహలు మొదలగు వానిలోనికి పోయినకొలదిని గాలి మిగుల దట్టమగుచుండును. పర్వతాగ్రములకు పోయినకొలదిని గాలి పలుచనై తగ్గిపోవును. కావున అట్టి శిఖరములకుపైన గాలియొక్క ఒత్తిడియు సాంద్రతయు తగ్గియుండును. సూర్యునివలన భూమి పగటియందు గ్రహించిన వేడిమి సూర్యుడు లేనపుడు—అనగా రాత్రులందు—క్షీణించుటకు సముద్ర సమప్రదేశములయందు దట్టముగనున్న గాలి అభ్యంతరము కలుగజేయుచున్నది. భూమియందు జొచ్చిన వేడిమి మూర్యుని పరోక్షమందు అనంతాకాశములోనికి తప్పించుకొని పారిపోకుండ గాలి నిర్బంధించుచున్నది. అట్టి అభ్యంతరము—లేక నిర్బంధము—గాలి దట్టముగ నున్న పట్టుల ప్రబలముగను, పలుచనగ నున్నచోటుల హీనముగను యుండుట సహజము. గాలి దట్టముగనున్న సముద్ర సమప్రదేశములయందు వేడిమి హెచ్చుగనుండుట కిదియే కారణము. గాలి పలుచనగనున్న పర్వతాగ్రములయందు శీతలముగ నుండుటకు నిదియే కారణము. ఈ రీతిగ ఉష్ణప్రచారమునకు (Radiation of heat) గాలి సాధకము (medium) ను, బాధకమునుకూడ నగుచున్నది. ఈ గాలి యసలులేకున్నచో ప్రపంచమంతయు కొండకోనలవలె మంచుతో కప్పబడియుండెడిది. ప్రజల్లెల్లరు శ్వేతముఖులై యుండెడివారు. తెలుపు నలుపు జాతులకు సమత్వ మేర్పడెడిది!

సూర్యబింబము పూర్వ పశ్చిమ దిక్కులయందున్నపుడు—ఉదయాస్తమయ సమయములందు—పెద్దదిగను ఊర్ధ్వబిందు (Zenith) ప్రాంతముల నున్నపుడు—అనగా మధ్యాహ్నములందు—చిన్నదిగను అగుపడుటకు కూడ నీగాలియొక్క ఉనికియే కారణము. ఉదయించిన బింబము ఆకసముపైకి పోయిన కొలదిని కృశించి మరల నస్తమించుసమయమున యథారూపమును దాల్చుటకు బింబమే యిట్టి మార్పులను చెందుచుండెనని యూహించుట వెఱ్ఱియగు. ఉదయ సాయంత్రనముల యందలి పెద్దబింబముకంటె మధ్యాహ్నమందలి చిన్నబింబమే తీక్ష్ణతరముగ నుండుటయు నొకవింతయే. ఉదయ సాయంతనముల యందు వాలుగవచ్చి, భూమి నావరించిన గాలి యందు చొచ్చెడి సూర్యకిరణములు సరళములు (straight)గ రాజాలకవి వక్రత నొంది సూర్యబింబము యొక్క నిజరూపమును మార్చివేయుచున్నవి. మధ్యాహ్నములయందు కిరణములు సూటిగ భూమిపై ప్రసరించును కావున వక్రీకరణము(Refraction)నకు తావులేదు.

సూర్యమండలము భూమికి ౬,౪౯,౩౭౭ యోజనముల దూరమున నున్నదని సూర్యసిద్ధాంతమున నున్నది. "యోజనము"యొక్క ప్రమాణము మనకు వాడుకలో నున్న మానమునందెంతయో నిర్ణయింపలేముగాని ౧౩½ మైళ్ళకు సమమగునెడల సూర్యసిద్ధాంతము నిర్ణయించిన సంఖ్య ఆధునికపరిశోధన ఫలితములకు సమమగును. సూర్యుడు భూమికి సుమారు ౯,౨౯,౦౦,౦౦౦ మైళ్ళ దూరములో నున్నాడని నేడు విశ్వసింపబడుచున్నది. రాత్రింబవళ్లు విధివిరామములేక చకచక ఒకకోటిసంఖ్యను లెక్కబెట్టుటకు నెలరోజులుపట్టును. అట్టికోట్లు తొమ్మిదియు,పైన సుమారు తొమ్మిది దినములలో లెక్కపెట్ట తగినన్నిమైళ్లదూరమున సూర్యుడున్నాడు.

అశ్విని మొదలగు స్థిరనక్షత్రముల వలెనే సూర్యుడును స్వయంప్రకాశమగు నొక స్థిరనక్షత్రమే. కాని భూమి కత్యంత సమీపస్థుడై యుండుటవలన మనకు చాల ముఖ్యుడై భూమియందలి జీవకోటికి ప్రాణాధార భూతుడైయున్నాడు. మనకంటికగుపడునట్టియు, అగుపడనట్టియు లెక్కలేని యితర నక్షత్రములన్నియు మన నివాసస్థానమగు భూమి నాకర్షించుచు, భూమిచేత నాకర్షింపబడుచున్నను అవి దూరస్థములై యుండుటవలన వాని ప్రభావము మన కంతగ గోచరించుటలేదు. సమీపస్థుడగు సూర్యునిశక్తియే భూమియొక్క స్థితిగతులను, భూమియందలి శీతోష్ణప్రచారములను నిర్ణయించుటకు

తగిన ప్రాబల్యము కలదై యున్నది. భూమి సంచరించు మార్గమునకు సూర్యుడే కేంద్రమున నున్నాడు. భూమి యందలి శీతోష్ణస్థితిగతులు సూర్యుని వెలుగుపైననే ఆధారపడియున్నవి. కావున నీసూర్యగోళము యొక్క స్వభావమును కొంత తెలిసికొందము. సూర్యగోళోపరిభాగము రసాయనిక పదార్థములతో కూడిన మబ్బులతో కప్పబడి అచ్చటచట ముడులుపడినటు లగపడుచుండును. ఆ మబ్బులు భూమి నాశ్రయించియుండు మబ్బులవలె నీటితో కూడియున్నవి గాక ప్రజ్వలితములగు నగ్నిశిఖలవలె ప్రకాశవంతములై యున్నవి. ఇంతియేగాక చంద్రగోళమునందలి స్థిరముగనుండు కళంకమువలెనే సూర్యగోళమునందు అస్థిరములగు మచ్చలు కొన్ని కనబడుచుండును. ఈ మచ్చలు గోళోపరిభాగమున వివిధ ప్రదేశములయందు వివిధ రూపములదాల్చును. అందుకొన్ని చిన్నవి. కొన్ని పెద్దవి. ఒక్కొకపుడవి పెక్కులు కాన్పించును. ఒక్కొకపుడు కొలదిగనే కన్పడును. ఈ మచ్చలు ౧౭వ శతాబ్దమున దూరదర్శక యంత్రమును కనిపెట్టిన కొలది దినములలోనే మొదటిసారి గమనింపబడినవి. ఈ మబ్బులన్నియు స్థిరములై యుండక క్రమముగ కదలుచుండును. ౧౬౨౭ వ సంవత్సరమున స్కీనరు అను శాస్త్రజ్ఞుడు తీసిన ఛాయాపటముల వలన నీ మచ్చల కదలిక తెలిసికొన నగును.



(సూర్యునిపై నలుపుమచ్చలు-స్కీనరు చూచిన దృశ్యము)

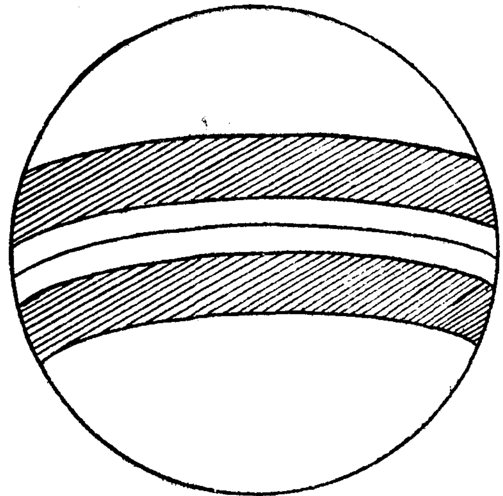
ఆ మచ్చలు ౨వ తేదీ మొదలు ౧౬ వ తేదీ వరకు ఆక్రమించియుండినస్థానము నీప్రక్కపటము చూపుచున్నది. ౧౧, ౧౩, తేదీల యందు సూర్యమండలము మేఘములతో కప్పబడి యుండుటవలన ఛాయాపటములను తీయుటకు వీలుకలుగలేదు. కావున నాదినములందు సుమారుగ మచ్చలుండు ప్రదేశమును మాత్ర మీపటము సూచింపుచున్నది. ఈ మచ్చలెల్లపుడు నొకే దిక్కునకు, అనగా, సూర్యబింబము యొక్క తూర్పు పార్శ్వమునుండి పశ్చిమ పార్శ్వమునకు క్రమముగ కదలుచున్నవి. సుమారు ౧౨, ౧౩, దినములలో నవి పశ్చిమోత్తరస్థానమును చేరి యటుపిమ్మట నదృశ్యములై సుమారు ౧౨, ౧౩, దినములలో తిరిగి తూర్పు పార్శ్వమున దృగ్గోచరములగును. దీనివలన సూర్యబింబము స్వాక్షముపై సుమారు ౨౬ దినములలో నొకసారి ప్రదక్షిణము చేయుచుండునని గ్రహింపనగును. ఈ మచ్చలు దినదినమును-క్షణక్షణమును మారుచుండును. అటులనే యీ మచ్చలకు సమీపమున నగుపడు ప్రకాశవంతములగు విస్ఫులింగములు (ఫాక్యులీ=(faculoe) కూడ మారుచుండును. సూర్యబింబముపై మన మొకప్పుడు చూచుగురుతొక్కటియైనను స్థిరమైయుండదు. ప్రకాశహీనములై కనబడు మచ్చలును ప్రకాశవంతములై కనబడు బిందువులును క్షణక్షణమును వృద్ధిక్షయముల నందుచు, కొన్ని వారములు లేక నెలలుమాత్రము కంటికగపడుచు తుదకు నదృశ్యములగు చుండును. మరల వేరొకచో తిరిగి ప్రత్యక్షము లగు చుండును. ఈ పరిస్థితులవలన గ్రహింపదగు విషయమేమన దృగ్గోచరమగు సూర్యగోళోపరిభాగము ఘనపదార్థ భూయిష్టము గాక వాయుపదార్థ సంఘన్నమై యున్నదనియే. ఈ వాయుపదార్థములే, మన భూవి యందలి నీటిమేఘములవలె, క్షణక్షణమును రూపమున మార్చుకొనగలుగును గాని ఘనపదార్థము లట్లు మార్చుకొనుట దుర్లభముకదా!

ఒక్కొకపు డీనల్లనిమచ్చలు విడివడి శకలములై వేరువేరు మార్గముల నిమిషమునకు సుమారు ౧౦౦(మైళ్ల వేగముతో కదలిపోవుచుండును. ఒక్కొకపు(చీకటి మచ్చలలోనుండి విద్యుచ్ఛకలములు బయలుదే

కనునకు ౧౦౦ మైళ్లకు మించిన వేగముతో బోవుచుం
ను. ఇందుల కొకనిదర్శనముగ కారింగ్టను, హాగ్సను
ను నిర్వురు పరిశోధకులు గమనించియుండిరి. ౧౮౫౯
సంవత్సరమున సెప్టెంబరు ౧ వ తేదీ నాటి అప
హ్ణమందు సూర్యబింబము నొక తెరపై ప్రతి ఫలింప
సి అందలి నల్లమచ్చలయొక్క స్థానము, స్వరూపము,
రిమాణములను గూర్చి కారింగ్టను పరిశీలింపుచుండెను.
సమయమునందే పెక్కు మైళ్లదూరమున హాగ్సను
కదూరదర్శక యంత్రమువలన ఆ నల్లమచ్చలయొక్క
ర్మాణమును పరిశోధింపుచుండెను. అపుడు ౮,౦౦౦
మైళ్లపొడవు, ౨,౧౧౦ మైళ్ల వెడల్పుగలిగి సుమారు ౧౨
ల మైళ్ల దూరమున ప్రకాశవంతములైన రెండు వస్తువు
ొక పెద్దమచ్చ యొక్క అంచునుండి బయలుదేరి
రిర్వురి దృష్టిపథము నొకేక్షణమునం దాకర్షించెను.
వి సూర్యబింబము కంటె సుమారు సుమారు ౫, ౬,
ట్లధికప్రకాశవంతములై యుండెను. అంతట నవి
మదూరమున తూర్పుదిక్కునకై పోయిపోయి క్రమ
ుగ చిన్నవై, ప్రకాశహీనములై సుమా రైదునిముస
లలో ౩౬ వేల మైళ్లదూర ముపక్రమించి తుద
దృశ్యములయ్యెను.

ఈనల్లచుక్కలు సూర్య బింబమునం దన్ని భాగ
ుల నగుపడవు. నాడీమండలరేఖ కుత్తరమునను దక్షి
మునను ౧౦, ౩౦, డిగ్రీల నడుమ ప్రదేశమునందు
ాత్రమే యవి యగుపడును. నాడీమండల రేఖపై
వి చాల యరుదుగ కన్పించును.

ఇంకొక చిత్రమేమన యితర ప్రదేశములం దీ
ుక్కలు స్వల్పముగ నున్నపుడే నాడీమండలరేఖపై
వి యగుపడును. సూర్యమండలము యొక్క ఉత్తర
క్షిణోత్తమ ప్రాంతములం దివి యుండనే యుండవు.
ీ చుక్కల గమనమువలన సూర్యమండలము యొక్క
త్మప్రదక్షిణ కాలపరిమితి వివిధములుగ దోచుచున్నది.
ాడీ మండల రేఖకడనున్న యొకచుక్క సూర్యునిచుట్టి
చ్చుటకు ౨౫ దినముల ౨ గంటలు పట్టుచున్నది. ౨౦
గ్రీల రేఖాంశము (Longitude)న నున్న చుక్క ౨౫



ఈపటమున గీతలతో చూపబడిన ప్రదేశమునందే
సాధారణముగ నీ నల్లమచ్చ లగుపడుచుండును.

దినముల ౧౮ గంటలలో నొకసారి తిరుగుచున్నది. ౩౦
డిగ్రీల రేఖాంశముననున్నది ౨౬ దినముల ౧౨ గంట
లలో తిరుగుచున్నది. ౪౫ డిగ్రీల రేఖాంశముననున్నది
౨౭ దినముల ౧౨ గంటలలో తిరుగుచున్నది. దీనిని
బట్టి చూడగా సూర్యమండలము యొక్క వేర్వేరు భాగ
ములు వివిధములగు గమనవేగములతో తిరుగుచున్నట్లు విది
తమగుచున్నది. నాడీమండల ప్రాంతములు ధ్రువప్రాం
తములకంటె త్వరితగతిని కదలుచుండుటయు విదితము.
ఘనపదార్థభూయిష్ఠమగు భూమియందలి అన్ని ప్రదే
శములును అక్షముచుట్టు యేకకాలమునందే ఆత్మప్రద
క్షిణ మొనర్చుచున్నవి. కాని సూర్యగోళోపరిభాగములు
వాయుపదార్థ భూయిష్ఠములగుటచే యీ నల్లచుక్కలు
సముద్రమునందలి యోడలవలె స్వీయగమనము కలిగియు
న్నవని యూహింపనగును. సూర్యమండలము యొక్క
నాడీ రేఖనుండి ధ్రువప్రాంతములకు పోయిన కొలదిని
ఆయా భాగముల యొక్క కదలిక మందమగుచున్నది.
కావున సూర్యమండల మొక ప్రత్యేకగోళమే యయి
యున్నను స్థిరమగు ఘనపదార్థ భూయిష్ఠము కాదనియు
గోళము ఆత్మప్రదక్షిణ మొనర్చుటలో అంతర్భాగముల
కంటె బహిర్భాగములు నెమ్మదిగ కదలుచుండుననియు

నెంచవలసి వచ్చుచున్నది. నేటివరకును సూర్యునియందలి చుక్కలను గూర్చియు సూర్యమండలము యొక్క భ్రమణమును గూర్చియు నిదమిత్థమని పరిశోధకులు నిర్ణయింపలేకున్నారు.

౧౮౨౬ వ సంవత్సరములో సూర్యగోళమునందున్న చుక్కలను ష్వాబియను శాస్త్రజ్ఞుడు లెక్కించెను. వానిసంఖ్య సుమారు పది సంవత్సరములవరకు ప్రతి సంవత్సరమును మారుచు మరల నొకేవరుసను వచ్చుచుండునని ౧౭ సంవత్సరము లైనపిదప నతడు ప్రచురించెను. ఒక సంవత్సరమునం దేయేభాగముల నెన్నిచుక్కలగుపించునో సుమారు పదిసంవత్సరముల యనంతరము ఆయాభాగములయం దన్నిచుక్కలే మరల కనుపించుచుండునని యతడు గమనించెను. అట్టి యీ పదిసంవత్సరములలోను మొదటి ౨, ౩, సంవత్సరములలో నివి యమితముగ నగుపడి తరువాత నారేడు సంవత్సరములలో క్రమముగ తగ్గి మరల వృద్ధియగును. తరువాత పరిశోధనలవలన నీమార్పులు తిరిగివచ్చు చక్రముయొక్క పరిమాణము ౧౧ సంవత్సరముల ౪ వారములని నిర్ణయింపబడినది.

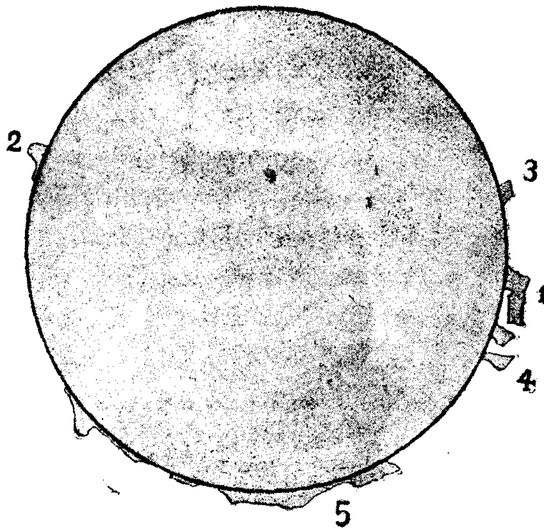
సూర్యుని యందలి నల్లచుక్కలకును భూమియందు ఆకర్షణశక్తిపాతమునకును (magnetic influence) సన్నిహిత సంబంధమున్నది. దిగ్దర్శకయంత్రము (compass) నందలి అయస్కాంతము సరిగా నుత్తర దక్షిణములను సూచింపక యామ్యోత్తరరేఖ (medium-circle) కు పడమరగ నొదిగియుండు ననియు, నీ యొరగుడు యొక్క పరిమాణము వేర్వేరు ప్రదేశముల వివిధములుగ నుండుననియు నెఱుగుదుము. ఇగ్లండులోని గ్రీనిచ్ పట్టణమునందలి పరిశోధనాలయమునందున్న దిక్సూచి ఉత్తరమునకు ౧౭ డిగ్రీలు పడమరగ నొదిగియుండి క్రమముగ నటునిటు మారుచు ననుదినము సూక్ష్మముగ వెనుకముందులకు తిరుగుటయు సంభవించుచుండును. ఈ వృద్ధిక్షయములు సరిగా ౧౧-౧/౧౦ సంవత్సరములలో నొకసారి ఒకేరీతిని కలుగుచుండును. ఈకాలపరిమితి సూర్యమండలము నందలి నల్లచుక్కలయొక్క వృద్ధిక్షయముల నిర్ణయించు కాలచక్రముతో సరియగుచున్నదని గమనింపనగును.

సూర్యునియందు నల్లచుక్కలు మిక్కుటముగనున్నపుడు భూమియందలి ఆకర్షణశక్తి యొక్క ప్రభావము విశేషముగ నగుపడుచుండును. సూర్యమండలము పైనతాత్తుగ నల్లచుక్క లగపడినపుడే భూమియం దాకర్షణశక్తి యొక్క ప్రభావము ప్రత్యక్షముగ తోచిన సమయము లనేకములు కలవు. ౧౮౭౨ వ సంవత్సరమున ఆగష్టు 3 వ తేదీనాడు సుప్రసిద్ధుడగు యంగు (young) శాస్త్రజ్ఞుడు అమెరికాయందలి షెర్మను పట్టణమున తన జ్యోతిషాలయమున యంత్రసాహాయ్యమున సూర్యమండలమును పరీక్షింపుచుండగ నందు విపరీతమగు సంచలనము కలిగినటుల దోచెను. ఆసమయమునందే దిక్సూచి (compass) కడ పనిచేయుచున్న సహాయ శాస్త్రజ్ఞు డొకడా యంత్రము తీవ్రమగు సంచలనమునకు లోనైనటులు గమనించెను. ఆకర్షణశక్తి (mgnetism) యొక్క యీవిజృంభణము గ్రీనిచ్ పరిశోధనశాలయందు కూడ గమనింప బడియెను. ఇట్టి నిదర్శనము లనేకముల వలన సూర్యగోళమునందు తీవ్రమగు నాందోళనము సంభవించినపుడెల్ల భూమియం దాకర్షణశక్తిపాతము ద్యోతకమగుచుండునని నిర్ణయింప బడినది. కాని, సూర్యునియందట్టి కల్లోలమును జరుగకుండగనే భూమిపై నాకర్షణశక్తి విజృంభించిన సమయములు విశేషము లున్నవి. కావున భూమియం దపుడపుడు ద్యోతకమగు నాకర్షణశక్తి పాతమునకు సూర్యుడొకడే కారకుడు కాడనియు, నితర గ్రహములును- నక్షత్రములును- కొంతవరకు కారణభూతము లనియు నూహింపవలసి యున్నది.

దూరదర్శకయంత్రమువలన తెలిసికొన్న విశేషములను గొన్నిటిని పైన యుదాహరించి యుంటిమి. స్పెక్ట్రొస్కోపు (spectroscope) అనునింకొక యంత్రసాహాయ్యమున భూమిపైనున్న లోహములలో కొన్ని సూర్యుని యందున్నవని నిరూపింప బడినవి. వెండి, యినుము, రాగి, సత్తు, తగరము, సీసము, బొగ్గు, స్వర్ణకము, మహాగ్నిపము, మణిశిల, సున్నము, జలవాయువు,

ప్రాణవాయువు మొదలగు వస్తువులు సూర్యునియందు కలవనియు, గంధకము, భాస్వరము, పాదరసము, బంగారము, సౌరజనకము యనునవి లేవనియు తెలిసికొనగలుగుచున్నాము. ఈ యంత్రము వలననే సూర్యునియందలి నల్ల చుక్కలను కూడ పరిశీలింపగా నందు సున్నము, స్వర్జకములయొక్క ఆవిరి విశేషముగనుండునని యు, ఇనుము మొదలగు లోహపదార్థములు లోపించియుండుననియు తెలియుచున్నది.

సంపూర్ణసూర్యగ్రహణము కలిగినపుడు ప్రకాశవంతమగు సూర్యమండలము చంద్రునిచే నాచ్ఛాదింపబడును గదా. అట్టి సంపూర్ణగ్రహణము అరుదుగ సంభవించుటయేగాక కొన్నినిముషములకంటె యెక్కువకాలము నిలచియుండదు. కాని ఆ కొన్ని నిమిషములలోనైనను భూమియంతయు నంధకారముచే నిబిడీకృతము గును. , ఆసమయమునందే విచిత్రములగు విశేషములు కొన్ని గమనింపవీలగును.



సంపూర్ణసూర్యగ్రహణ సమయమున చంద్రబింబము వెనుకనుండి యగుపడు విచిత్రవస్తువుల నీపటము చూపుచున్నది. ఈవస్తువులు (౧, ౨, 3, ౪, ౫,) సూర్యబింబము నందలి "ఉన్నతము"లని పిలుతము అని చంద్రబింబమునకు సంబంధించినవికాక సూర్యునను పరించి యున్నవేయని చులకనగ నిరూపింపనగును. గ్రహణము సంపూర్ణముకాగానే యవి బింబముయొక్క తూర్పుభాగమున నగుపడును. మొట్టమొదట మనము చూచినవిక్రమముగ కదలివచ్చు చంద్రునిచే నాచ్ఛాదితములగుచుండ పడమరభాగమున క్రొత్తవి కొన్ని యగుపడును గ్రహణముయొక్క సంపూర్ణత్వము తొలిగిపోవగనే సూర్యరశ్మి ప్రబలమై వీని నదృశ్యములుగా చేయును.

౧౮౬౮ వ సంవత్సరమున ఆగష్టు ౧౮ వ తేదీని సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణము హిందూదేశమున కలిగెను. గ్రహణ సమయమున చంద్రబింబముచే కప్పబడిన సూర్యబింబమును, దానియందలి ఉన్నతములను పరిశీలింపవలెనని ప్రముఖులగు శాస్త్రవేత్తలు సిద్ధప్రయత్నులై యీ భాగములు ప్రకాశవంతమగు వాయురూపపదార్థములతో నిండియున్నవని నిర్ధారణ చేయగలిగిరి. అపుడా ఉన్నతము లేస్థానమున నున్నవో తెలిసికొని మరునాడు సంపూర్ణ సూర్యరశ్మియందే జాన్సెన్ యను శాస్త్రజ్ఞుడు వానిని గురుతింప గలిగెను. ఈపరిశోధన ఫలితములు హిందూదేశము నుండి యింగ్లండునకు చేరకపూర్వమే సర్ నార్మన్ లాకియర్ అను శాస్త్రజ్ఞుడు తానునూతనముగనిర్మించిన స్పెక్ట్రాస్కోపు(spectros-cope) యంత్రసహాయమున సూర్యమండలము నంటియుండు నీఉన్నతములను పరిశీలింప గలిగెను. అంతేగాక మనకు ప్రత్యక్షముగ నగుపడు సూర్య బింబము చుట్టును సుమారైదారువేలమైళ్లవరకు యీఉన్నతములందుండు వాయుపదార్థములే ఆవరించియున్నవనియు నీయావరణమునందు జలవాయువు (Hydrogen) విశేషభాగమును సున్నము (calcium)ను, వేరొక నూతన పదార్థమును, తరచుగ ఇనుము మాంగనీసు (manganese) మహాగ్నీవము (magnesium) యును కలవనియు నిర్ధారణ యయ్యెను. ఈనూతనపదార్థము ౧౮౬౮ వ సంవత్సరమువరకుభూమి యందెచటను లేకుండుటవలన (helium) హీలియుం, అనగా, సౌరపదార్థము అని పేరిడిరి. కాని యీనూతన పదార్థము నార్వేదేశమున దొరకిన క్లీవైట్ (cleveite) అను లోహపదార్థమును కాల్చుట వలన వెలువడిన వాయువువంటిదేనని ౧౮౯౫ వ సంవత్సరములో ప్రొఫెసరు రాంశేయును గారు కనుగొనిరి. ఈప

దార్థము పెక్కు నక్షత్రములయందు కూడ నిమిడియుండ వలెనని యిటీవల నిర్ణయింప బడినది.

సూర్యుని విద్యుద్గోళమునుండి పైకి ప్రజ్వలించెడి యీ ఉన్నతములు చాల గొప్పవైనవి. కాని చాల న సిరములు. దీపము లెట్లు రెపరెపలాడునో అట్లనే యీ ఉన్నతములును యిటునటు కదలుచున్నట్లుల సావ ...చినచో విదితమగును. కొన్ని గంటలలోనే మెంతో మార్పుచెందు చుండును. అందలి సకనునకు సుమారు నూఱుమైళ్ల కంటె ...క్కుడు త్వరగా కదలుచు కొలదికాలములోనే వేలకు వేలమైళ్లు దూరము పోవుచున్నవి. వీనిలో కొన్ని సూర్య గోళము యొక్క అంచునుండి సుమారు ౮౦,౧౦౦ మైళ్లువరకు వ్యాపించియున్నవి. అట్టివాని చిత్రపటములు పెక్కులుకలవు. విచిత్రమగు నొక ఉన్నతముయొక్క చరితమిందువ్రాసెద. ౧౮౮౦ వ సంవత్సరమున అక్టోబరు ౭ వ తేదినాడు ౧౧-౩౦ గంటలకు సూర్యబింబముయొక్క ఆగ్నేయభాగమం దొక యున్నతము కనబడెను. అపుడది ౪౦,౦౦౦ మైళ్లపొడవున నుండుటచే నంత విపరీతముగ నుండలేదు. అటుపిమ్మట నరగంటలో అది విచిత్రమగు పరిణామము గాంచెను. ఆయవకాశములో అది చాల ప్రకాశవంతమయ్యెను. దాని పొడవు ద్విగుణమయ్యెను. అటుపిమ్మట నొకగంటవరకు ఆఘన జ్వాల పైకెగయుచు పోయి అప్రతిమానముగ సుమారు ౩౫౦,౦౦౦ మైళ్ల పొడవునకు వ్యాపించెను. అంత నా ప్రచండజ్వాల యొక్క జవ ముడిగి నట్లయ్యెను. ౧౨-౩౦ గంటలకు సరికి—అనగా నది జన్మించిన రెండు గంటలలో-ఆజ్వాల లన్నియు కృశించి యదృశ్యములై పోయెను.

ఈఉన్నతములు సాధారణముగ రెండుజాతులుగ విభజింప వచ్చును. మొదటిజాతివి నెమ్మది కలవై మన భూమియొక్క వాతావరణమున తేలుచుండు మబ్బులను పోలియున్నవి. రెండవజాతిలో హఠాత్తుగ నుద్భవించి మాయమైపోవు ఉన్నతములు చేరుచున్నవి. బ్రహ్మాండములైన జ్యోతిర్మయపదార్థములవలె నవి సూర్యగోళోపరిభాగమ నుండి విసరివేయబడినటుల పుట్టుచున్నవి. ఈ రెండువిధములైన వస్తువులును స్వరూపమునందే కాక వానియం దిమిడియుండు వాయుపదార్థముల యందు కూడ భేదించుచున్నవి. మబ్బులవంటి ఉన్నతములందు ముఖ్యముగ హీలియం (సౌరపదార్థము) సున్నము, జల వాయువును కలవు. హఠాత్తుగ పుట్టువానియం దనేకములగు లోహములున్నవి. ఈరెండవజాతి ఉన్నతములు సాధారణముగ సూర్యమండలము యొక్క ధ్రువముల చెంతనుండవు. కాని నలుపుమచ్చలకు చేరువలోనుండును. ఇందువలన సూర్యగోళము నందలి నలుపుమచ్చలే అందు కలిగెడి విపరీతములగు మార్పులకు కారణ భూతములను నమ్మకము బలపడుచున్నది. ఒకనలుపుమచ్చ గోళము యొక్క అంచునకు చేరినప్పుడు కొన్ని యున్నతములచే నది యావరింపబడి యుండినటుల విదితమగును. కొన్ని సమయముల నొక నలుపుమచ్చకు సమీపమున వాయుపదార్థములు హఠాత్తుగ పైకుబుకుచుండుటయు కలదు.

సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణమును పరిశోధించువారలు కనుగొనిన విచిత్రము నింకొకటి తెలుపవలసి యున్నది. దీనిని గ్రహణేతర సమయముల చూచుట కింతవరకును వీలుకలుగలేదు. ఇదియేదన సూర్యుని జ్యోతిర్మండలమే (corona). చంద్రబింబము సంపూర్ణముగ సూర్యునాచ్ఛాదింపగనే యిది సూర్యునిచుట్టును ప్రకాశవంతముగ నగుపడును. గోళమునకు చేరువనున్న భాగము చాల ప్రకాశవంతముగ నుండునుకాని యది ఉన్నతములంత ప్రకాశవంతముగనుండదు. ఈ ఉన్నతము లాజ్యోతిర్మండలమున రాచపుండ్లవలె రాజిలు చుండునని యొక పండితుడు వర్ణించెను. దీనిలోపలిభాగము సూర్యుని చుట్టును గోళవ్యాసము (Diameter) న పదియవవంతు వెడల్పున నావరించియుండును. కాని దీని వెలుపలిభాగము నిమ్నోన్నతములను కలిగి మిగులవిశాలమై యుండును. సాధారణముగ నందు నల్లనిపట్టీలు అడ్డమువచ్చి సూర్యుని పార్శ్వమునుండి వెలుపలివరకును వ్యాపించును. అంతే గాక కొన్నిసమయముల సన్నని వెలుగు రేఖలు తరచుగ వలయాకారములదాల్చి యందు కనబడుచుండును. ౧౮౬౭, ౧౮౭౮, ౧౮౮౯ సంవత్సరములలో సూర్యునియందు నల్లచుక్కలు అరుదుగనున్న సమయముల కలిగిన

గ్రహణములపుడు ఈజ్యోతిర్మండలమున సన్నని జ్యోతిర్వాహినులు సూర్యునినాడీ మండలరేఖ ప్రాంతముల నగుపడెను. ౧౮౭౦, ౧౮౮౨, ౧౮౯౩ సంవత్సరములలో సూర్యునియందు నల్లచుక్కలు విశేషముగనున్న సమయముల కలిగిన గ్రహణములపుడు ఈజ్యోతిర్మండలము క్రమముగ వలయాకారముననుండి చుక్కలుండు ప్రదేశములందే విరివిగ పెరిగి యుండెను. సూర్యునందలి నల్ల మచ్చలయొక్క రకపోకలకును సూర్యగోళమునం దితర పరిస్థితులయందు కలిగెడి మార్పులకు సన్నిహిత సంబంధము కలదని యీవిషయమునన కూడ స్పష్టపడుచున్నది.

ఈజ్యోతిర్మండలమున ప్రకాశవంతమగు వాయుపదార్థమేకాక, దుమ్ము మొదలగు సూక్ష్మవస్తువు లుండి సూర్యకాంతిని ప్రతిఫలింప జేయుచున్నవి. కాని యిందీ పదార్థములు చాల పలుచగ నున్నవనుట స్పష్టము. తోకచుక్కలు మొదలగునవి సూర్యు నావరించియున్న జ్యోతిర్మండలముగుండ పోవునపుడెట్టి యవరోధమును పొందక యధాగతిని కదలుచుండును.

పరిశోధనముల వలన సూర్యునిగూర్చి పెక్కులు విశేషములు మనకు లభించినవి. కానివానినుండి యిదమిత్థమని పర్యవసానమును నిర్ణయించుటకు చాల నవరోధకములు కలవు. సూర్యగోళ స్వభావమునుగూర్చి శాస్త్రవేత్తలు వివిధాభిప్రాయములను కలిగియున్నారు. వివాదాంశములు కాని కొన్నిటిని మాత్ర మిందు వివరించెదను.

సూర్యునియందలి పదార్థముయొక్క సాంద్రత (density) భూమిలో నాల్గవపాలుండును. సూర్యునియొక్క బరువుకు అంతే పరిమాణము గల నీటిగోళముతో పోల్చిచూచిన యెడల నీజ్యోతిర్మయుడు నీటికంటె ఒకటిన్నర రెట్లు మాత్రము బరువుండును. సూర్యునియందలి పదార్థమనంతము: భూమికంటె ౩౩౦,౦౦౦ రెట్లున్నది. కాని సూర్యుని యందలి పదార్థము చాల తేలిక. భూమియందున్నట్టి పదార్థ మాగోళమునందుండి యిపుడున్నయంత బరువుననే యుండవలసిన యెడల నది యిప్పటికంటె నాల్గవవంతు పరిమాణము కలిగియుండవలెను. సూర్యగోళమింత తేలికగా నుండుట వలనను, అధికమగు వేడిమికి నిలయమై యుండుటవలనను, అది వాయుపదార్థములతోనే కూడియున్నదని యెంచవలసి వచ్చుచున్నది. కాని ఆవాయుపదార్థ మేస్థితి యందున్నదో మన మూహింప జాలము. భూమియందలి ఆకర్షణశక్తి (gravity) కి ౨౮ రెట్లు అధికముగ నట మనము పరిభాగమున ఆకర్షణశక్తి కలదు. భూమినాచ్ఛాదితము మణుగు బరువును యెత్తగల మనుష్యుని స్థితి యగుపడునను తీసికొనిపోయినయెడల అచట నతడొక మణుగునే బరువును మాత్రమే యెత్తగలుగును. కాబట్టి సూర్యగోళమందలి వాయువులు చాల ఒత్తిడి కలిగియుండవలెను. కాని అందలి వేడిమివలన నవి ద్రవరూపమును చెందుటకైనను వీలులేకున్నది. సూర్యగోళముల అంతర్భాగముల విషయము మనకేమియు తెలియదు. మనకగుపడునది గోళముయొక్క బహిర్భాగములే, దానినే దీప్తిగోళము (photosphere) అందురు. శీతలవాయువులు గోళోపరిభాగము నావరించుటవలన నల్లచుక్కలు (sun-spots) కలుగుచున్నవని సెచి, లాకియర్ అను శాస్త్రజ్ఞులు ఊహించి యుండిరి. ఈయూహయే సమంజసమైనదిగ కనబడుచున్నది. హఠాత్తుగ జనించు "ఉన్నతముల" చెంతనే యీమచ్చ లగుపడుచుండునని పైన వివరించి యుంటిమి. కాని యీయున్నతములే శీతలవాయు ప్రచారమువలన కలిగి తుదకు మచ్చల రూపమును దాల్చుచున్నవో లేక నీయున్నతములవలన కలిగిన "లోయల" లోనికి శీతలవాయువులు ప్రవహించి మచ్చలను కలుగజేయుచున్నవో యిదమిత్థమని యింతటివరకును నిర్ణయము కాలేదు.

సూర్యుని పరివేషముకంటె చాల పెక్కుడు దూరమునకు వ్యాపించెడు రాశిజ్యోత్స్న (Zodiacal light) ను సూర్యాస్తమయానంతరమును సూర్యోదయమునకు పూర్వమును పెక్కురు గమనించియేయుందురు. ఈ జ్యోత్స్న సూర్యునిచుట్టును ఒకకోడిగ్రుడ్డు యొక్క ఆకారమున నుండును. సూర్యుడస్తమించిన చోటునను,

సూర్యబింబము నందలి "ఉన్నతము"లని పిలుతము వెలుపడిన వాయువువంటిదేనని ౧౮౫౮ వ సంవత్సర
అని సంప్రబింబమునకు సంబంధించినవికాక సూర్యునను ములో ప్రొఫెసరు రాంశేయనువారు కనుగొనిరి. ఈప

ఉదయింప బోవుచోటునను ఆకాశము ప్రభావంతమై కనుపట్టుచుండుట కీజ్యోత్స్నయే కారణము. ఇది యొక విధమగు దుమ్ముతోకూడి సూర్యకాంతిని ప్రతిఫలింప జేయుచుండునని విశ్వసింప బడుచున్నది.

సూర్యుడు తనప్రభను వేడిమిని తనచుట్టును సర్వతోముఖముగ వెదజల్లుచున్నాడు. అందు భూమికి చేరునది ౨,౦౦౦,౧౦౦,౦౦౦వ భాగమే. మనతోటి గ్రహములును చంద్రుడును కొంతభాగమును గ్రహించుచున్నవి. కాని యివి యన్నియు నేకమై ఆ అనంత వాహినియం దెంతస్వల్పభాగమును గ్రహింపగలుగుచున్నవి! ఆకాశమున నెగిరిపోయెడి కొంగ గ్రుక్కెడు నీరు త్రాగుటవలన క్రిందనున్న నదీజల మెంత క్షీణించునో యంతేభాగము సూర్యునియొక్క ప్రచండప్రభ గ్రహములు గ్రహించుటవలన క్షీణించుచున్నది.

సూర్యునియొక్క అకుంఠితకిరణప్రసారమే పైరులను పెంచి ఫలవంతముగజేయు నింద్రజాలము. సముద్రమునందలి నీటిని ఆవిరిరూపమున నాకాశమునకు గొంపోయి వర్షధారారూపమున భూమి నుజ్జీవింపజేసి నదీనదముల నింపునదీ సూర్యుని వేడిమియే. ఉత్తేజజనకములగు వేడిమిని వెలుగును యిచ్చెడి సూర్యభగవానుని చలికాలమున మరువగలవారెవరు? మనము ఇంధనములచే రాజిలజేయు నగ్నియు సూర్యదేవుని ప్రసాదమే. సూర్యతేజము యింధనములయందును, బొగ్గులయందును చిరకాలము జీవించియుండుటవలననే అవి ప్రచండాగ్నిని మనకు వలయునపుడు ప్రసాదించి, మనయోడలను నడపుచు, యంత్రములను త్రిప్పుచు, నగరములను గృహములను వెలిగించుచు మనజీవితములను అనుభవనీయములుగా చేయుచున్నవి.

ప్రకృతిసామ్రాజ్యము నాకరించిన కమనీయాలంకారమునకును, మనకు పుష్కలముగ లభించు పైరుపంటలకును, మనము జీవించుటకును ఇటునటు తిరుగాడుటకును వలయుశక్తికిని, బ్రహ్మాండము నావరించియున్న యనంతమండలములలో నొక్కదానికే మన మధికముగ ఋణగ్రస్తులమై యున్నాము. అదియేసూర్యమండలము.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుల సంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

మేనేజరు, 'భారతి'

---

7. 6- 15 ౯౮౯

దేవరహాస్యము

విద్వాన్ కే. బి. కోటిలింగం దేవరగారు

ఘటములందొ పత్రములందొ ప్రతిమలందొ
భవ్యతరచిత్రలేఖనాపటిమ నెఱయ
లిఖితమాత్రైకరూపకుల్ లేఖలగుట
చిత్రపటములె సుమ్ము జేజేలనంగ.

సుళువుగా వర్ణమంటంగ సురమొదలగు
ద్రావకంబుల మెదిపి బర్హంపు తూలి
కాగ్రమునఁ జిత్రము రచింతు, రక్కతమున
బొమ్మలే సురల్ బర్హిర్ముఖమ్ము లయ్యె!

భాసురానంద రూప విన్యాస కలనఁ
బ్రతులఁ జాయల నశియింపఁబడక దివ్య
దేహముల సర్వకాలముఁ దేజరిల్లు
నమరులెవ్వారు చిత్రరూపములెగాక!

పలక బాఱని శారీర పటిమ కల్మి
నెల్లకాలము ముప్పదియేండ్ల కొమరుఁ
బ్రాయమున వెల్గుచుండు నిర్జరుఁ డనంగ
నరయఁగా నట్టివేల్పు చిత్తరువ కాదె?

నేల కాలూనరాక, నేవేళ నెత్తు
పీటలను, గోడలను, పెద్దవేదికలను
తీవిఁగొలువుండి, పర్వసంభావనముల
స్వష్ఠులగు సుపర్వాణులు ప్రతిమలెకద?

తమ్ముఁగూర్చి మానవులెట్లు తలఁచుచున్నఁ
గాదనక సమ్మదమ్మునఁ గాంచుచుండు
సాధితాచల నిర్గుణస్వాంతు లగుట
సుమనసులు వేఱెగలరె చిత్రములుగాక?

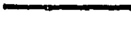
స్వేదరోమాంచ సత్త్వరసోదయంబు
రెప్పపాటును, నిద్రయు లేనివగుట
చిత్తరువులకె జెల్లు నస్వేదులనఁగ
ననిమిషులనంగ, నస్వప్నులనఁగ జగతి.

వరలుసారస్వతము వినా, స్వముఖమునను
వాక్పటిమ లేని బొమ్మ గీర్వాణ మయ్యె
నదితి యనుకాంత చిత్రింప నాది యందుఁ
జిత్తరువు లాదితేయాఖ్యఁ జెలఁగుచుండు.

యజ్ఞయాగాది కామ్య కర్మాళియందు
బలిసమర్పణఁ గ్రతుభుగాఖ్యలఁ జెలంగు
చహరహము గంధమాల్యాంబరాభరణము
లమరు దివ్యులు చిత్రప్రతిమలు గావె?

కన్నులుండి కానఁగలేక, కాళులుండి
మెదలఁగాలేక, నోరుండి మెక్కలేక
జిహ్వగల్గియు మాట్లాడఁ జేతఁగాక
మిడుకు జడదేవతలు చిత్రములె నిజంబు!

భూత శక్తులఁ దొలుత దివ్యులుగ నెంచి
వాని కటుపయి చిత్రరూపము లమర్చి!
చిత్రకథలెన్నొ వానిపై సృష్టిఁ జేసి
రరసి చూడఁగ; దేవరహాస్యమిదియె?



మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు

(1833—1897)

ని. వెంకటరావు గారు, బి. ఏ.



మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు.

అభినవాంధ్రకవితా పితామహుఁడనియు ననర్గళకవనధారాపారీణుఁడనియు నాంధ్రలోకమున వాసిఁగన్న యీ విద్వత్కవి విశాఖపట్టణమండలమున బొబ్బిలి దరినున్న పాలతేరను గ్రామమున క్రీ. శ. 1833 సంవత్సరము జూను 30 తేదిని జన్మించెను. ఈతఁడు వెలనాఁటి వైదిక బ్రాహ్మణుడు. ఆపస్తంబ సూత్రుఁడు పారాశరగోత్రుఁడు. కామకవికి జోగమాంబకుఁ బుత్రుఁడు. వీరివంశమంతయుఁ బండితవంశము. ఈ సత్కవిపితామహుఁడు పేరయసూరి. ఇందుమతీపరిణయము, లక్ష్మీనృసింహమూర్తిస్తుతి, నిర్దుష్టనిరోష్ఠ్య దాశరథీశతకాదులను రచియించెను. తండ్రి కామకవి బ్రహ్మోత్తరఖండము, కార్తికమాసవ్రత మాహాత్మ్యము, బలరామ క్షేత్ర మహాత్త్వము, జానకీరామశతకము, సూర్యనారాయణ శతకము, రామప్రభుశతకము, శ్రీరామ స్తవరాజాది సంస్కృతగ్రంథబృందము, శ్రీరామ దండకము, శ్రీకృష్ణదండకము, శ్రీమత్ త్రైపదేంద్ర దండకము మొదలగు బహుగ్రంథముల రచియించెను. ఈతని యన్నయైన రామస్వామిశాస్త్రి వేదాంతకృతికదంబము (ఇందు అవధూతానుభూతిగీతలు గలవు) గంగాలహరి, గంగాష్టకము, గంగాస్తవము మొదలగు భాషాంతరీకరణములు, ద్వాదశమంజరికాస్తవము, రామార్యస్తవము మున్నగు చిన్నకావ్యములును రచియించెను.

ఈ సత్కవి తొలుత తనతండ్రియగు కామసూరి యొద్దను, నటుపైని తాతాసూర్యనారాయణ యొద్దను విద్యాభ్యాసము గావించి, సంస్కృతాంధ్రములయందసమానపాండిత్యము సంపాదించెను. మఱియు సాంగశతో పనిషన్మంత్రములను శ్రీమత్ త్రైపదేంద్రస్వామి వారివలనఁబడసి యద్వైతవేదాంతశాస్త్రమునఁ బ్రవీణుఁడయ్యెను.

సహజకవితాసంపన్నుఁడగు నీసత్కవి తన పండ్రెండవయేట ననఁగ క్రీ. శ. ౧౮౪౫ నుండి కవిత్వము సెప్ప మొదలిడి తనజీవితమంతయుఁ గవితావృత్తియందే గడపెను. ఈతఁడు బొబ్బిలి సంస్థానమునందాస్థానవిద్వత్కవియైనను, వేంకటగిరి మొదలగు రాజాస్థానముల సమ్మానితుఁడై, బొబ్బిలి పురాధీశ్వరుల దయచే సకలతీర్థయాత్రలు గావించి, వినయసౌశీల్యాది గుణములచేత నొప్పి, యధునాతనాంధ్రకవిమండలికి భూషణప్రాయుఁడై యలరారెను.

---

౧. ఈతని కుమారుఁడు కామకవి, సోమేశ్వర క్షేత్ర మాహాత్మ్యము, సర్వేశ్వరశతకము, తిరుణీశతకము, విష్ణుమాయావిలాసము, విక్రమార్కచరిత్రము మొదలగు కావ్యముల రచియించిన ట్లీతని శివమాహాత్మ్యఖండ పీఠిక నుండి తెలియుచున్నది.

ఈ కవి తన పం[డెండవయేట "కవితాలతాంత రము" నొక గంటకాలములోఁ బంతెగించి రచియించెను. మఱియు నాకాలమునందే "శ్రీగణపతిసరస్వతీపరకందకదంబము"ను రచించిరి. వీరి యాంత్యకవిత్వము ౧౮౫౭ సంవత్సరము జూను ౨౫, ౨౬, ౨౭, ౨౮ తేదులలో రచించిన "మృత్యుంజయ స్తవ"మను పేర నొప్పుచున్నది. ఇంక నీయేబదిరెండేండ్లలోను వీరు చెప్పిన కృతులకు లెక్కలేదు. వానిలో నెనుబదినాలుగు మాత్రము మిగిలి యున్నవి. వాని నీక్రింద బొందుపఱచుచున్నాఁడను.

ఏకప్రాస శతకములు

౧. బ్రహ్మేశశతకము (లకారప్రాసము) "బలుగొట్టపురినివాస బ్రహ్మేశశివా" అనుమకుటము.

౨. చిత్రిశతి (నకారప్రాసము) "మానసమా నిరంతరము మంగళదేవత నాశ్రయింపుమా" అను మకుటము.

౩. వేంకటశైలనాయకద్విశతి (లకారప్రాసము) "ఉజ్జ్వలహృదయా దయారస విశంకట వేంకటశైలనాయకా" అను మకుటము.

౪. వేంకటశైలనాయకశతకము. (దకారప్రాసము) "ఇందిరా, స్వదహృదయాదయారసవిశంకట వేంకటశైలనాయకా" యను మకుటము.

౫. విశ్వనాయకశతకము. (రకారప్రాసము) "తారకమంత్రదాయక గదాధరసాయక విశ్వనాయకా" అనుమకుటము.

౬. విశ్వనాథస్వామి శతకము (నకారప్రాసము) "నానాంతర్యామి విశ్వనాథస్వామీ" అను మకుటము.

౭. కాశీవిశ్వనాథ శతకము (కకారప్రాసము) "శ్రీ కాశీవిశ్వనాథ సిద్ధసనాథా"అను మకుటము.

౮. పార్థివలింగ శతకము" పాపౌఘతమఃపతంగ పార్థివలింగా" యను మకుటము.

౯. పరమశివ శతకము (సకారప్రాసము) "శివా [illegible] పరమశివా!" అను మకుటము.

౧౦. సూర్యనారాయణశతకము. యకారప్రాసము. "సూర్యనా, రాయణ భక్తరక్షణ పరాయణ జన్మరుజారసాయనా" అను మకుటము.

౧౧. బాలశశాంకమౌళి శతకము, ౧౨ చంద్రఖండకలాపశతకము. ౧౩. కలి పురుషశతకము, ౧౪. ఈశ్వరశతకము, ౧౫. ఈశ్వరధ్యానశతకము.

శతకములు (౨౩) ౧. సీతారామద్వ్యర్థిశతకము, ౨. శ్రీ జనార్దనశతకము, ౩. కాశీకావిశ్వనాథ సీసపద్యశతకము (చిత్రబంధ కవిత్వసమేతము) "కాశీకావిశ్వనాథ దుర్గాసనాథ"అను మకుటము, ౪. పరమాత్మశతకము- "పరమాత్మానిత్యబోధాత్మకా"అను మకుటము-౫. పార్వతీశ్వరశతకము, ౬. కాశీవిశ్వనాథప్రభూశతకము, ౭. సర్వేశ్వరశతకము "ఇఁక నిన్నేనందు సర్వేశ్వరా"అను మకుటము, ౮. సూర్యనారాయణ శతకము-"లోకహితచర్యా సూర్యనారాయణా" అను మకుటము, ౯. వేంకటరమణశతకము, ౧౦. వరాహనరసింహశతకము శరత్తారావళి "వరాహనరసింహా సింహాశైలాధిపా"అను మకుటము, ౧౧.జగద్రక్షకశతకము "పన్నగనగాధ్యక్షా జగద్రక్షకా" అనుమకుటము, ౧౨. రమానాయకశతకము.-"రామారమానాయకా"అను మకుటము, ౧౩. ఆంజనేయశతకము, ౧౪. రామరక్షాశతకము, ౧౫. గోపాలకృష్ణశతకము, ౧౬. బాలకృష్ణశతకము, ౧౭. రఘుపతి శతకము, ౧౮. జగన్నాయక శతకము, ౧౯. రామలింగేశ్వర శతకము, ౨౦. సర్వకామదాశతకము, ౨౧. గణపతి శతకము, ౨౨. హరి శతకము, ౨౩. హరిహరేశ్వర శతకము.

కావ్యములు

౧. శ్రీరాధాకృష్ణసంవాదము, ౨. శ్రీబొబ్బిలి మహారాజవంశావళి, ౩. ఉమాసంహిత (యాంధ్రము),౪. కాంచీమహాత్త్వము, ౫. అమరుకము, ౬. అక్షరమాలికాఖ్యనిఘంటువు.

మాలికా పద్యములు

౧. ఉపన్యాస విలాసభూషణము, ౨. ఈశ్వరప్రార్థనాచంపకమాలిక, ౩. కొల్లాపుర ప్రభుచరిత్రము,

౪. శ్రీగురుచరిత్ర, ౫. శ్రీవేణుగోపాల నక్షత్రమాలిక, ౬. జగత్పతి నక్షత్రమాలిక, ౭. జగదీశనక్షత్రమాలిక, ౮ మారీరోగభీతిహరేశ్వరనక్షత్రమాలిక, ౯. శ్రీవేంకటకృష్ణ యాచేంద్రప్రభు సమాగమనోత్సవవర్ణన సీసనక్షత్రమాలిక, ౧౦. జగదీశతారావళి, ౧౧. పంచరత్న నవరత్న యతిసృష్టికష్ట హరణాష్టకాదిస్తుతికదంబము, ౧౨. మత్తకోకిలాష్టకాదివర్ణపద్యావళి, ౧౩. తత్తదుత్సవాది వర్ణనార్థమాలికాది పద్యావళి, ౧౪. సమస్యాపూరణాది చిత్రకవనము, ౧౫. గేయమంజరి.

దండకములు

౧. శ్రీరామ, ౨. శ్రీ సూర్యనారాయణ, ౩. శ్రీజగదంబాదండకము, ౪. జూబిలీదండకము.

గద్యకవనము

౧. యాత్రాచరిత్ర, ౨. గురుచిత్రకథ, ౩. లఘుచిత్రకథ, ౪. శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజ వంశావళి.

ఉపన్యాసములు-ప్రకీర్ణకములు

౧. సకలమతసామరస్య సంగ్రహోపన్యాసము, ౨. దైవమానుషోపన్యాసము, ౩. కర్మవిపాకోపన్యాసము, ౪. స్త్రీపునర్వివాహ ధిక్క్రియోపన్యాసము, ౫. భావనామతోపన్యాసము, ౬. ప్రబంధసంబంధబంధ నిబంధనగ్రంథము.

సంస్కృతగ్రంథములు

౧, గుణకశ్లోకాదిచిత్రరచన, ౨ కవితావినోదకోశము, ౩. శ్రీ గురుషోడశోపచారస్తుతి, ౪. సీతానేత్రస్తుతి, ౫. శ్రీకృష్ణనవరత్నావళీస్తుతి, ౬ శ్రీ దేవీనవరత్నావళీస్తుతి, తత్పూజాపద్ధతి, ౭. బీజాక్షరస్తుతి ౮. కాశీశ్వరాష్టకము, ౯. మంగళాష్టక చతుష్టయము, ౧౦. శ్రీవేంకటగిరి ప్రభుద్వ్యర్థిశ్లోక కదంబము.

పైగ్రంథపట్టికఁ దిలకించినచో నీమహాకవికవితావైదుష్యము తేటపడగలదు. పై గ్రంథములలో రాధాకృష్ణసంవాదము, అమరుకము, కృష్ణాభ్యుదయము మొదలగు కావ్యములు దేశమందు వ్యాప్తమైనవి. అందొకటి పండితమండలిచేఁ గొనియాడఁబడి యాధునికాంధ్రవాఙ్మయమున ముఖ్యప్రబంధములలో నొకటిగఁ బరిగణింపఁ బడినది.

చతుర్విధ కవితావిశారదుఁడగు నీకవికి బంగారమునకుఁ బరిమళ మబ్బిన భాతిని నుభయభాషాపాండిత్యముగూడ గలుగుటచే నిర్దుష్టకవనధోరణియం దాకాలమునీయనను మించిన వారు పెక్కురు లేకుండిరి. చిత్రబంధకవితయం దీకవికి కలసామర్థ్యము పూర్వోదాహృత కవితావినోదకోశమునను, ప్రబంధసంబంధబంధనిబంధన గ్రంథమునను, రెండుమూడు శతకముల వలనను దెలియనగును. ఒక శివరాత్రియంతయు నుపవసించి, లింగోద్భవకాలమునం దుపక్రమించి తెల్లవారుసరికి పార్వతీశ్వరశతకము రచియించుటయు "పాపౌఘతమఃపతంగ పార్థివలింగా" యనియు "శ్రీకాశీవిశ్వనాథ సిద్ధసనాథా" యనియు మకుటములుగా నుండి రెండేకప్రాసశతకములు పంతముపైని మూడుదినములకు రచియించుటయు, రెండుమూడువందల చరణములుగల మాలికావృత్తముల నెట్టి దుష్కరప్రాసతోనైన ననర్గళధారతో రచియించుటయు నీకవి యాశుకవితాశక్తికి నిదర్శనములు. ఇట్టి యీతని ప్రతిభ బిందుపూర్వకదకారప్రాసముతో నైదువందల చరణములకుఁ బైగా రచియించిన శ్రీమత్ తైత్రిపదేంద్ర గురుచరితమునఁ గనఁదగును. వీరి యాంధ్రీకరణశక్తికి, అమరుకకావ్యము నదాహరణముగఁ గొనవచ్చును. ఇఁక యమకములు, ద్విప్రాసలు, త్రిప్రాసలు, చతుష్ప్రాసలు, పంచప్రాసలు మొదలగు వానితో కవనము చెప్పుట యీ సత్కవికి మంచినీళ్లప్రాయము. అయిన వీరిశతకములు కొన్ని బహుమనోహరశైలితో గ్రాలుచున్నవి.

ఈవిద్వత్కవికీర్తి లోకమున వెల్లివిరియుటకు తొల్లి నెల్లూరుపురమున బ్రకటింపఁబడిన యముద్రిత గ్రంథచింతామణిపత్రికయే కారణము. ఈపత్రికవలననే యీకవీంద్రుని నామ మాంధ్రదేశమున సుప్రసిద్ధమైనదని చెప్పుట సత్యోక్తియేగాని యతిశయోక్తిగానేరదు. ఈ పత్రికయందే శాస్త్రిగారి గ్రంథములు, మాలికలు, లేఖలు, పెక్కులు ప్రకటింపఁబడినవి. పైగ్రంథములలో ప్రబంధసంబంధబంధ నిబంధనగ్రంథము శరత్తారావళి యను పరా

హనరసింహశతకము, శ్రీమత్ త్రైపదేంద్ర గురుచరిత్రము, శ్రీకృష్ణాభ్యుదయము, ప్రాస్తావిక పద్యావళి, అ. గ్ర. చింతామణి ప్రకటితము. మఱియు నుపన్యాసవిలాసభూషణము ఈశ్వర ప్రార్థనమాలిక, జిజ్ఞాసా విజ్ఞాసనము, శార్దూలనక్షత్రమాలిక, బిల్వేశ్వరీయప్రశంస, స్వీయ దినచర్య మొదలగు మాలికలు అముద్రితగ్రంథ చింతామణి ప్రకటితములు అముద్రితగ్రంథ చింతామణ్యాధిపతులు శ్రీ పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు శాస్త్రిగారి కవితయం దధికాదరము గలవారు. కావుననే సందర్భము గలిగినపుడెల్లఁ దమ పత్రికలో శాస్త్రిగారి కవనమును మించిన రసపుష్టిగల కవనము లేదనియు, చప్పిడి కవన మనునేమియో శాస్త్రిగారెఱుఁగరనియుఁ బలుమారులు ప్రశంసించిరి.

మఱియు రామకృష్ణయ్యగారు పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారి చిత్రమును వ్రాయించి, తమ పత్రికయందు బ్రకటించి యాంధ్రులకృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరి. ఇయ్యది 'నాత్మపర్యాయచర్యాసపర్య' అను నామాంతరము గలిగి హరిహరేశ్వర శతకమను పేర వెలయుచున్నది. ఇంతియేగాక శాస్త్రిగారి ప్రతిబింబము నాంధ్రలోకమున కొసంగినది వీరే. అయినను రామకృష్ణయ్యగారు భాషావిషయమై మిక్కిలి పట్టుదలగలవారు. ఒకప్పుడు బిందుపూర్వకటతవర్గయతు గూర్చి వీరికి వాదప్రతివాదములు జరిగినవి. అప్పుడు శాస్త్రిగారి వయస్సెనుబది మూడేండ్లు దాటినది. ఆయన నీసందర్భమున నూటయేబది మిది చరణములు గల మత్తేభమాలిక రచించిరి. అందు వాదప్రతివాదయుక్తులెట్లున్నను మాలికయందలి ధారాశుద్ధి వర్ణనీయము, శాస్త్రిగారంతిమావస్థయందును యౌవనంబునందుపోలె మేధాశక్తియు, కవితాస్ఫురణయు గల్గియున్నారని యీమాలిక చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. శాస్త్రిగారు ప్రాణోత్క్రమణ సమయమున మృత్యుంజయునకు నమస్కరింతుఁ దరింతుఁ అను మకుటముతో మృత్యుంజయస్తవ పద్యములఁ జెప్పుచు, నసువులు విడిచిరట. ఇందు ముప్పదియైదుపద్యములు మాత్రమే గలవు. ఈ విధముగ నేబదిరెండేండ్లు కవితావృత్తియందే జీవనముగడపి శాస్త్రిగారు హేవిళంబిసంవత్సర జ్యేష్ఠ బ॥౩౦కి సరియైన క్రీ. శ. ౧౮౯౭ సంవత్సరము జూను తే ౩౦ దిని శివసాయుజ్యమునుం బొందిరి.

ఉభయభాషాకోవిదుఁడగు నీవిద్వత్కవి, యాంధ్రశతకవాఙ్మయమున నత్యున్నతస్థాన మలంకరింపఁ దగినవాఁడు. సత్యావోలు భగవత్కవి శత శతకములు రచియించి యున్నట్లు చెప్పియున్నాఁడు కాని యవి నేడు కానరావు. పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు రచియించిన శతకములు దేశమునందు వ్యాప్తిలోనుండి, బహుమనోహరమైన శైలితో నలరారుచున్నవి. ఈ శతకములన్నియుఁ బ్రత్యేకించి ప్రకటించిన శాస్త్రిగారి ప్రతిభ యింకను నాంధ్రలోకమునకు విశదము కాగలదు.

శాస్త్రిగారి కవన ధోరణిఁదెలియుట కీక్రింద పద్యము లుదాహరించి యింతటితో నీ "జీవితము"ను ముగించుచున్నాను.

సీ. చిత్తజాతునిఁగన్న నుత్తకాశిని బత్తి
జొత్తిలి యొకయడు గొత్తుచుండ
విత్తవతీయశో విత్తయౌ బిత్తరి
పొత్తుమై నొకపదం బొత్తుచుండ
నుత్తుంగరుచు లిగురొత్త హస్తములు
కట్యుత్తమాంగస్థలుల్ హత్తివెలయ
దత్తత్పుమర్థసంపత్తికై ప్రజలు
ప్రపత్తిమైకేల్గవ లెత్తిమ్రొక్క
మెత్తనగు పాపరామెత్త నొత్తగిలఁగ
నత్తమిలి బత్తులకు నెల్ల బుత్తిముత్తి
లిత్తువట క్రొత్తయే యిట్టి వృత్తినీకు
భక్తజనపాలకృష్ణ! గోపాలకృష్ణ.

శా. విశ్వంబంతయు నీవుగాగనుచు
శ్రీవిన్నిన్ను సేవించువా
రైశ్వర్యం బిహమందు నొంది
పరమందైక్యంబు బ్రాపింతుర
న్విశ్వాసంబునఁ దత్ఫలార్థినగుచు
న్నిన్గొల్చుచుంటిం జామీ
శశ్వన్మంగళసన్మహసంఘటన
కృష్ణా బాలకృష్ణా హరీ!

శా. అక్షుల్నిగ్గనునట్లు హస్తములు
నిన్నర్చించున ట్లాత్మని
న్నక్షీణంబుగనమ్మునట్లు చెవి
నిన్నాలించున ట్లాస్యముక్
దీక్షన్నిన్గొనియాడునట్లుకరుణ
న్వీక్షించి రక్షింపుమీ
సాక్షాన్మంగళసంఘసంఘటన
కృష్ణా బాలకృష్ణా హరీ.

క॥ యమునాతరంగిణీతో
యమునాదమ మమరె నచట నగుహంసనికా
యమునా దగె నుడు సముదా
యమునాటి దినాంతదీపికావళిశోభన్

క॥ ఎంతటి మతిమంతులకును
మంతులు గనవచ్చుఁ గృతుల మహి గవనశ్రీ
మంతులు సామంతులు ధీ
మంతులు మంతులు దొరంగి మంతురు గుణముల్

ఉ. స్మేరముఖుండవై యభయచిహ్నము
జూపుచు తత్తరంబుతోఁ
జేరువకేగుదెంచి కుడిచేయి శిరం
బునఁజేర్చి, మంత్రవా
క్సారత దెల్పి నిన్గలయు
చక్కటి వెన్నటి కబ్బ జేతువో
తారకమంత్రదాయక గదా
ధరసాయక విశ్వనాయకా!

ఉ. యాచకకల్పవృక్షము క్రియా
చతురుండు రిపుక్షితిపార్హమా
యాచణశేముషీనిధి నయా
చరణాదరణుండు, సద్విధే
యాచలమానసుం డురుదయాచ
తురాస్యగురుండు రూపధే
యాచమితస్మరోజ్జ్వలుఁడు యాచ
మహేంద్రుడు మర్త్యమాత్రుడే!

బాలభాష

౩౨

మంచిమాటలు

బియ్యమ్ముతెల్లన్న పిండితెల్లన్న
వరుసతప్పినవాని వలికి తెల్లన్న
వరుసగానీదాన్ని వరుసలాడేవు
పాపాత్మ! నీశిరసు పక్కున్నపగులు.

*　　　*　　　*

కాలినిండా గుడ్డ వెయ్యందిరోత
కానివాళ్ల కన్నెత్తి చూచిందిరోత
మంచిగంధపుచెక్క సాననే చీకు
మంచాలిదేహమ్ము మనసులో చీకు.

౩౩

ఈశ్వరుడు

లోకమ్ము వారికీ రొండుకన్నుల్లు
లోకరక్షక, నీకు వేయికన్నుల్లు

ఇద్దరుపెండ్లాలు ఈశ్వరుడ నీకు
పలువరుస చక్కనిది పార్వతీదేవి
కన్నుల్లు చక్కన్న కనకదుర్గకును
ఇద్దరుపెండ్లాము లేలయ్యా నీకు
ఎద్దెక్కితిరిగేవు ఈశ్వరుడ నీవు
బిచ్చమెత్తిందాక బిడ్డలకు లేదు
అడిగితెచ్చిందాక ఆలికే లేదు

* * *

౩౯

తాత, పెండ్లి

ఊచకట్ట్రోచేత ఉగ్గమోచేత
ఊగుతూవచ్చిన్న తాతెవ్వరమ్మ
మానికానిండాను మాడలోసుకుని
మనుమరాలా నిన్ను మనుమడగవస్తి
వాడిన్న పూవుల్లు వాసనలుగలవా
ఓ తాత! ఈమనము వొద్దయ్యానాకు.

౪౦.

శ్రీరాములవారు

అయోధ్యరామయ్య అన్నయ్య మాకు
వాలుగన్నులసీత వదినమ్మ మాకు
రాములంతటివాడు రట్టుపడ్డాడు
మానవులకెట్లమ్మ మాటపడకుండ!
సీతమ్మ రామయ్య దారి గదలితె
పారిజాతపువ్వులు పలకరించినవి
సీతపుట్టగ నేల లంక చెడ నేల
లంకకు విభీషణుడు రాజుగానేల
ఏడుఏడూయేండ్లు పదునాలుగేండ్లు
ఎట్టు లుంటివి సీత నట్టడవిలోను
లక్ష్మయ్య నామరిది రక్షిస్తూ ఉండ
నాకేమిభయ మమ్మ, నట్టడవిలోన.

* * *

సీతపుట్టగనేల లంక చెడ నేల
లంకకు రావణుడు రాజుగానేల

* * *

దేవుడంతటివాడు జననింద పడెను
మానవుం డెంతయ్యా మాటపడకుండ
అన్నదమ్ములులేక ఆదరువులేక
తోడులేకాసీత దూరమైపోయె.

వైటమీన్సు (Vitamines)

జల్లేపల్లి జగన్నాథరావుగారు, బి. ఏ.

మనము వైటమీన్సునుగురించి సయన్సు పత్రికలలోను, కొన్ని మందుల కాగితములలోను తరచుగా చూచుచున్నాము. మనము భోజనముచేయు పదార్థములందు వైటమీన్సు లేనిచో మనశరీరవృద్ధియు, కొన్ని వ్యాధులనుండి బాధపడకపోవుటయు జరుగనేరదని నూతనముగా (1911 లో) కనిపెట్టబడినది. ఇప్పటికిని వైటమీన్సుయొక్క రసాయనశాస్త్రము స్పష్టముగా తెలియలేదు. వానితో కలసియున్న యితరపదార్థములను తీసి వైటమీన్సు ఒక్కటినే ఎవరు బడసియుండలేదు. మరియును రికెట్సు(Rickets) అను వ్యాధి వైటమిన్ డి ఆహారములో లేనప్పుడు వచ్చునని ఒకయభిప్రాయము కాని ఆహారములో కేల్షియమ్ (Calcium) (ఎముకలలో నుండును) తగ్గి ఫోస్ఫరస్ (Phosphorus) హెచ్చినను, కేల్షియమ్ హెచ్చి ఫోస్ఫరస్ తగ్గినను రికెట్సు అను వ్యాధి వచ్చునని పరిశోధనవలన తెలియుచున్నది. అందువలన వైటమిన్సు డి. కిని రికెట్సుకు సంబంధములేదని కొందరి యభిప్రాయము. ఇట్లే వైటమీన్సుగూర్చి మీమాంసలున్నవి.

ఏది యెట్లున్నను, కొన్ని పరిశోధనల బట్టి మనము తినెడి యాహారములో కొన్ని పదార్థములున్ననేగాని (వైటమీన్సు అన్నను సరే మరేమన్నను సరే) మనము జీవింపనేరమని స్పష్టముగా నేర్పడినది. ఆపదార్థము లెక్కువగా నాహారములో నుండనవసరము లేదు. దీనికి సంబంధించిన పూర్వచరిత్ర కొంచెము చూచిన అంతయు స్పష్టమగును.

చాలదూరము ఓడ ప్రయాణము చేయువారు స్కర్వీ (Scurvy) అనువ్యాధినుండి బాధపడుచుండెడివారు. ఎక్కువకాలము ఓడలో నుండుటచే వారికి క్రొత్తగాకోసిన కూరకాయలును, మంచిపండ్లును దొరకెడివికావు. వాడినపండ్లును, ఎండిపోయిన కాయలను తినుటవలన వారు స్కర్వీబాధనుండి పీడింపబడిరి. కాని వారు నిమ్మపండ్లయు, కమలాపండ్లయు రసమును, ఎండిపోవని కూరకాయలను తినినప్పుడు ఆరోగము లేకయుండెడివారు. ఈసంగతి 1600_1700 సం. లందు కెప్టను కుక్కు, డాక్టరు లిండు (Captain Cook, Dr. Lind) అనువారు తెలిసికొనిరి. కాని తగినకారణము వారికి తెలియలేదు. మనము వైటమిను శాస్త్రజ్ఞులతో పాటు కారణ మెరుగగలము. వైటమిన్ సి. అనునది స్కర్వీకి మందు. అది మన ఆహారములో లేనప్పుడా వ్యాధి వచ్చును.

వైటమిన్ సి పండ్లరసములోను (నిమ్మ, కమలా మొదలగు) కూరకాయలలోను ఉన్నది. కాని అవి ఎండి నిలవయున్నచో వైటమిన్ సి. నశించును. కాబట్టి పై చెప్పిన ఓడప్రయాణికులు ఎండినవి తినుటవలన ఆరోగముచే పీడితులైరి.

మరియును బెరిబెరి (Beriberi) అనువ్యాధి జపాను (Japan) నందు, కొంచెము తక్కువగా మలయ పెనిన్సులా, డచ్ ఇండీస్, ఫిలిప్పైను ద్వీపములలోను ఉండెను. దీనికి కారణము డాక్టరు ఈక్మను (Dr. Eijkman) అను హాలండుదేశస్థుడు 1897 సం॥న కనుగొనెను. జపాను మొదలైన దేశస్థులు ఎక్కువగా యంత్రములలో బాగుచేసి తెల్లగానుండు బియ్యమును వండి తినుచుండిరి. అట్లెక్కువగా యంత్రములో బాగుచేయుటచే బియ్యములోనుండు ఒకవస్తువు నశించుటవలన బెరిబెరి వచ్చునని ఈక్మను చెప్పెను. ఆవస్తువునే ఇప్పుడు వైటమిను బి. తో పోల్చిరి. దీనినిబట్టి మన మెక్కువగా బాగుచేసినబియ్యము తినరాదని తెలియుచున్నది. వైటమిను బి బియ్యపుగింజపై తెల్లగా యొక పొరవలె కప్పియున్న పొట్టునందుండును. మన మెక్కువగా కడిగినచో ఆకడుగులోనికి అది పోవును.

మన ఆహారములో ముఖ్యముగా కార్బొహైడ్రేట్సు, ప్రొటీన్సు, ఫ్యాట్సు, మినరల్ సాల్ట్సు (Carbo-hy-

drates, Proteins, fats, mineral salts, water) ఉండును. ఇవికాక మరికొన్ని వస్తువులుకూడ ఆహారములో నుండవలెనని చాలాకాలము క్రిందటనే తెలిసికొనబడెను. కాని వైటమిన్సు అనుపేరు ఫంకు (Funk) అనునాత డొసగెను. 1911 గౌలెండు హాప్కిన్సు (Gowland Hopkins) అను ఇంగ్లాండు దేశస్థుడు ఫంకునకుపూర్వమే పెక్కు ఆహారపరిశోధనలు ఎలుకలపై చేసెను. (1907-1909) హాప్కిన్సుకు అప్పుడు వైటమిన్సు సంగతి తెలియకపోయినను వానిపరిశోధనలబట్టి మనము ఇప్పుడు వైటమిన్సుయొక్క విలువ తెలిసికొనగలము. ఎనిమిదియెలుకల కాహారపదార్థములను వేరువేరుగా తెచ్చి కలిపి ఇచ్చెను.

క్యాసినోజెన్, స్టార్చి, కేన్‌షుగర్, మినరల్ సాల్టు, ఉదకము (Caseinogen, Starch, Cane Sugar, mineral salt and water) వైటమిను అవసరములేనిచో, ఈవస్తువులు శరీరమును కాపాడుటకు చాలును. మరియెనిమిది ఎలుకలకు పైచెప్పిన ఆహారమును దానితోపాటు ఒక టీస్పూను పాలును ఇచ్చెను. ఈ రెండెలుకలగుంపులను ప్రతి మూడవరోజున తూచుచుండెను.

ఎలుకలు	౦ రోజు	18 వ రోజు
1 వ ఎలుకలు	45 గ్రాములు	50 గ్రాములు
2 వ ఎలుకలు	45 గ్రాములు	75 గ్రాములు

౧౮ వ రోజునుండి ౧ వ ఎలుకలకు పాలిచ్చి, ౨ వ వానికిచ్చుట మానివేసెను. వెంటనే మొదటి ఎలుకలు పెరిగి, పాలు త్రాగుట మానిన ౨ వ ఎలుకలు క్రమముగా క్షీణించి బరువు తగ్గెను. దీనంతటికిని పాలలోనున్న వైటమినులే కారణము. కాబట్టి పాలలో పెరుగుట కనుకూలించెడి వైటమిను ఉన్నది. దానికి వైటమిను ఏ అని పేరు పెట్టిరి.

మొట్టమొదట 3 వైటమినులు కనిపెట్టబడి రానురాను వానిసంఖ్య హెచ్చి ఇప్పుడు ముఖ్యముగా ౬ ఉన్నవి. వైటమినులను ఆహారముతో పాటు ఉడికించినచో నవి నశించి మనము తినెడి యాహారము ప్రయోజనములేక యుండును. అందువలన ఉడికించని కూరకాయలను, బేడలను తినుట మంచిది. కాబట్టియే అడవులలో పెరుగు మనుష్యుడు పచ్చిమాంసమును, పచ్చి దుంపలను తినుచుండి ఎక్కువ బలవంతుడుగా యుండెను. వైటమినులు ఆరింటిని కొంచెము తెలిసికొనుట మంచిది.

వైటమిను ఏ. ఇది మనుష్యుడు పెరుగుట కాధారము. ఇది లేనిచో మనిషి క్రమేణ క్షీణించి బరువుతగ్గును. ఇంక నొకవిధమైన కంటిజబ్బు 'జరోఫ్తాల్మినా' (Xerophthalmina) వచ్చి ప్రాణహానికూడ కలుగును. ఈ వైటమిన్ ఎక్కువగా పాలలోను కోడిగ్రుడ్డు (పచ్చనిభాగము)లోను, కాడ్లివరుఆయిలులోనుయున్నది.

వైటమిను $బి_1$ ఇది పైదానివలె నారోగ్యమును కాపాడి బెరిబెరి అనువ్యాధిని తొలగించును. ఈ వ్యాధి అనేకవిధములుగా వచ్చును. దీనివలన అవయవములలో సత్తువ పోయి మనిషి నీరసించును. ఎక్కువగా యంత్రములో బాగుచేసిన బియ్యము తినుటవలన జపాను మొదలైన దేశములవారు ఈవ్యాధినుండి బాధపడుచుండిరి. వైటమిను బి. కోడిగ్రుడ్డు (పచ్చనిభాగము)లోను, కూరకాయలలోను, గోధుమ మొదలైన ధాన్యములలోను ఉన్నది.

వైటమిను $బి_2$ ఇది వైటమిను. బి. ఉన్నచోట్ల దానితో కలసియుండును. ఇది పెల్లగ్రా (Pellafra) అను వ్యాధి రాకుండజేయును. దీనివలన అజీర్ణము, నోటినొప్పి, నాలుకనొప్పి, చేతులు, ముఖము, మెడ మొదలైనవి వాచుట సంభవించును. ఈవ్యాధినుండి మొక్కజొన్న లాహారముగా వేసికొన్న ఇటలీ, ఉత్తరఅమెరికా, రుమేనియావాస్తవ్యులు పీడింపబడుచుండిరి.

వైటమిను సి. ఇది స్కర్వీ అను రోగమునకు మందు. ఈ వైటమిను ఎక్కువగా పండ్లరసములోను కాయలలోను ఉండును. స్కర్వీవలన కీళ్లయందు సత్తువ తగ్గి, నోటిమాంసముచెడి పండ్లూడుటకూడ సంభవించును. బలముతగ్గి శరీరముపై నీలవర్ణముగల మచ్చలు లేచును.

వైటమిను డి. ఇది ఆహారములో లేనిచో రికెట్సు అనువ్యాధి వచ్చును. దీనివలన ఎముకలలో సత్తువపోయి ఎముకలు వంగిపోవును. ఈ వ్యాధి అనేకరకములుగా రావచ్చును.

వైటమిను ఇ. ఇది తక్కినవానివలె వ్యాధులను తొలగింపక సంతానము పొందించుటకు కారణముగ యున్నది. ఎలుకలపైజేసిన పరిశోధనలబట్టి ఈవైటమిను మగవారికిని, ఆడవారికికూడ ముఖ్యము. ఇది ఆహారము లోలేనిచో గొడ్డువారగుదురు. గోధుములు నానవైచి కొంచము మొక్కలు వచ్చినతరువాత వానినుండి నూనె తీసినచో దానిలో నెక్కువగా వైటమిను ఇ. ఉండును.

పైనుదహరించినదానిబట్టి వైటమినులు మన కెంత ముఖ్యమో తెలియుచున్నది. గోధుమలు, సెనగలు, పెసలు మొదలైనవి నానవైచిన (కొంచము మొలకలు లేచిన తరువాత) వానిలో వైటమినులు ఎక్కువగా నుండును. గాంధీమహాత్ముడిట్టియాహారమును కొన్ని మాసముల క్రిందట తినుచుండెను.

ఇట్టిసమయమున సూర్యరశ్మినిగూర్చి కొంత తెలిసికొనవలెను. సూర్యునికిరణములలో అల్ట్రావయలెట్ రేస్ (Ultra Violet rays) ఉన్నవని ఇదివరకు తెలిసిన విషయమే. ఇవి వైటమిను డి. వలె రికెట్సును బాగుచేయుటయేగాక ఆరోగ్యమునిచ్చుటలో సూర్యకాంతినిమించిన దేదియు లేదు. చంటిబిడ్డలు చాలా జబ్బులనుండి బాధపడుచుందురు. దానికి వైటమినులు వారియాహారములో చాలకపోవుటయే కారణము. వారికి వైటమినులు ఉండు ఆహారము నిచ్చి (పాలు, కాడ్లివరు ఆయిల్ etc.,) వారిని ఎండలో ప్రతిరోజును $\frac{1}{2}$ గంట ఉంచిన వా రెక్కువ ఆరోగ్యవంతులుగా నుందురు. పిల్లలు ఎక్కువవేగముగా పెరుగుదురు గాన వారికి వైటమినులు ఎక్కువగా నిచ్చుచుండవలెను. మంచిపాలు (అధికముగా కాచకుండ) పోయుచు, తల్లికికూడ వైటమినులుఉండు ఆహార మిచ్చుచుండవలెను. పాలు, కాడ్లివరుఆయిల్, పండ్లు, పాడని కూరకాయలు మొదలైన వానిలో వైటమినులు ఎక్కువగా ఉండును గాన అవి ఇచ్చుట మంచిది. అదియునుగాక సూర్యకిరణములలో తరుచుగా స్నానమాడుచుండవలెను.

మనశరీరము మనముతినెడిఆహారమునుండి వైటమినులను జేయలేదు. వృక్షజాతియొక్కటికే వైటమినులను చేయుశక్తి యున్నది. అందువలన మనము మన ఆహారమునకు వృక్షజాతిపై నాధారపడవలెను. కాడ్ (Cod) అనుచేపయందెక్కువగా వైటమినులు ఉండుటకు కారణమేమన అది సముద్రములోనుండు నాచు, మొక్కలు మొదలైనవానిని తినుటవల్లనే యనిచెప్పవచ్చును. డయటములు (Diatoms) అను ఒకవిధమైన మొక్కయందు (సముద్రములోనుండును) ఎక్కువగా వైటమినులు ఉన్నవి. వానిని చిన్నచిన్న చేపలు తినును; ఆ చిన్న చేపలను డయటములను కాడ్ అనుచేప తినుటవలన దాని కాలఖండము (లివర్ నందు) వైటమినులు చేరియున్నవి. కాడ్లివరుఆయిల్ మనుష్యునకు చాలా నుపయోగముగా నున్నది.

ఈదిగువ వైటమినులుకలుగు కొన్నివస్తువు లుదాహరింపబడినవి. అంకెలబట్టి వైటమినులు ఎంతెంత యున్నవి యూహింపవచ్చును.

ఈ వ్యాసమును నేను "భారతి" కార్యాలయమునకు పంపినతరువాత శ్రీ గోటేటి జోగిరాజుగారి "మన యాహారము" అను వ్యాసములు వెలువడినవి. మన యాహారమందు వైటమిన్సుకు గల విలువ అతి సూక్ష్మముగా నావ్యాసమందు చూపబడినది. శ్రీ జోగిరాజుగారి వ్యాసములు దీనితోబాటు చదివిన మన యాహారసమస్య పూర్తి యగును.

వస్తువు	వైటమిను ఏ	వైటమిను బి 1	వైటమిను బి 2	వైటమిను సి	వైటమిను డి	వైటమిను ఇ
కూరగాయలు (Vegetables)						
క్యాబేజి	2	2	0	3	—	?
ఉల్లి	1	2	0	2	0	—
ఉరలగడ్డ(తీయనిది)	2	2	0	2	—	0
గుమ్మడి	1	0	0	0	0	0
టొమాటో	2	3	0	3	—	0
కాయధాన్యము (Cereals)						
బియ్యము (యంత్రమునుండి)	—	—	0	—	—	—
బియ్యము (గింజలు)	1	2	0	—	0	0
గోధుమ (గింజలు)	2	3	0	1	?	2
గోధుమ (తెల్లనిపిండి)	—	1	0	—	—	0
గోధుమ-నూనె (Wheat germ oil)	0	0	0	0	0	3
పండ్లు (Fruits)						
ఆపిల్	1	2	0	2		
ద్రాక్ష		2	0	2	—	0
నిమ్మ	—	2	0	3		0
కమలా		2	0	3	0	—
అనాస	2	2	0	3	0	0
చమురు, క్రొవ్వ (Oilsand fats)						
పెరుగు	3	—	1	—	1	
కాడ్లివరు ఆయిల్	3	—	?	—	3	?
పత్తిగింజలనూనె (ది	?	—	0	—	?	1
కోడిగ్రుడ్డు (తెల్లని	—	0	0	—	0	0
,, (పచ్చనిది)	3	2	0	—	1	0
కొబ్బరినూనె	—	—	0	—		1
(Dairy pro-ducts etc.,)						
పాలు	3	2		2	2	
జున్ను	2	2	0	—		
తేనె			0	—	0	0

—అనగా 1 కంటె తక్కువ.

హిందూదేశ 'బట్టల' పరిశ్రమకు రక్షణ

(సర్ జార్జి స్క్యూస్టరుగారి వాదనలోని లోపములు) చావలి వేంకటహనుమంతరావు గారు, యం. ఏ.

భారత ఆర్థికసభ్యుడగు సర్ జార్జి స్క్యూస్టరుగారు భారత శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టిన ఆర్థిక పత్రమునందు వివాదాస్పదమైనవిషయము లనేకములు కలవు కాని వాటి యన్నిటియందును ఎక్కువ వివాదమునకు తావిచ్చు విషయము ఒక్కటికలదు. అది ఏదన మన దేశపు బట్టల పరిశ్రమవారికి ఇచ్చుటకేర్పాటు చేయబడిన రక్షణపద్ధతికి సంబంధించినది. సర్ జార్జి గారు హిందూదేశపు బట్టలపరిశ్రమ (ముఖ్యముగా బొంబాయి నాగ్ పూర్, అహమ్మదాబాదు మిల్లులు) ప్రస్తుతములో నగుచున్న నష్టములను గమనించి, దానిని పూర్తిగ పడిపోకుండునట్లు రక్షించుటకును, తగినబలము చేకూర్చుటకును వీలుగా నుండునట్లు పైదేశములనుండి దిగుమతి యగుచున్న బట్టలపై పన్నును 11%నుండి 15%కు హెచ్చించుట కుపపాదించిరి. అక్కడతో సర్ జార్జిగారు ఆగలేదు; ఇంగ్లండునుండి కాక ఇతర దేశముల నుండి దిగుమతియగుచున్న బట్టలసరకుపై అదనముగ 5% చొప్పున రక్షణపన్నును విధించుటకు కూడ తీర్మానించిరి. ఈపన్నును విధించుటకు కారణములుగ ఆర్థికసభ్యుడు కొన్ని విపరీత సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించెను. దానివలన మనబట్టల పరిశ్రమ అభివృద్ధిపొందుటకు అవకాశము లుండుననియు, దానివలన ఇంగ్లండు దేశమునకు లాభము చేకూరినను దానికంటె ఎక్కువలాభము మనదేశమునకే కలుగుననియు, హిందూదేశము అభివృద్ధి మనస్సునందుంచుకొనియే తామీ రక్షణపన్నును విధింప బూనుకొంటిమనియు ఆర్థికసభ్యుడు తన ఉపన్యాసమునందు చాల విపులముగ చెప్పెను.

సర్ జార్జిగారు ఈపన్ను విధించుట కుపయోగించిన వాదనలలో ఒక చాలవింతయైన విషయమును వెలిబుచ్చిరి. ఇంగ్లీషు మంత్రివర్గమువారు ఇండియా ప్రభుత్వమువారికి ఒక అసాధారణ విజ్ఞాపన నొకదానిని పంపిరనియు, దానిలో ఇంగ్లండునందు ప్రస్తుతము తీవ్రముగనున్న నిరుద్యోగ సమస్యను పరిష్కరించుటకును, వారిలో ఒకభాగము వారికైనను పని కల్పించుటకును ఇండియా ప్రభుత్వమువారు తోడ్పడవలెననియు ఈరక్షణ పన్నును లంకాషైరుతో పోటీచేయుచున్న ఇతర దేశముల దిగుమతులపై విధించిన అట్టి తోడ్పాటు చేయుట వీలగుననియు ఇంగ్లీషు మంత్రివర్గమువారు వ్రాసియుండిరి. ఆవిజ్ఞాపనవిషయమై అసెంబ్లీలో తెల్పుచు ఆర్థికసభ్యుడు "అసెంబ్లీవారు దానియందలి విషయములను గమనించి బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారి కోరికను చెల్లించినచో వారిమనస్సులందు మనదేశపు భావిరాజకీయాదర్శములపై అనుకూలాభిప్రాయము కల్గి లాభము కల్గునని" వక్కాణించెను. ఇట్టివిషయములలో ప్రధానముగ నాలోచింపవలసినది ఇట్టిపన్నులను విధించుట హిందూదేశపు ప్రజలకును హిందూదేశ పరిశ్రమలకును లాభమా నష్టమా యనుసంగతి కాని బ్రిటిష్ గవర్నమెంటు మనకెప్పుడో లాభము చేయుదురనునది కాదు. మనదేశపుబట్టల పరిశ్రమ పరదేశముల ఒత్తిడికి రూపుమాసిపోకుండ కాపాడుకొనుటకు వీలగునా యనునది కాని లాంకషైరు పరిశ్రమకు దానివలన లాభము వచ్చునా నష్టమువచ్చునా యనునదికాదు. కాని స్క్యూస్టరుగారు మాత్రము మనదేశపు భాగ్యోదయముకంటె లాంకషైరు వారిభాగ్యోదయములను పెంపొందించుటయందే మనస్సుంచుకొని ఈపన్నును విధింప బూని యున్నారని చెప్పుటలో ఆశ్చర్యమేమేని కలదా?

సర్ జార్జిగారు ఆదాయవ్యయపట్టికలో వచ్చిన ౫.౫౭ కోట్ల రూపాయల నష్టమును పూర్తిచేయుటయే ముఖ్యోద్దేశముగా పెట్టుకొనిన దానికై ఇంకొకవిధమైన

విధానము నాలోచింపవలసినది (దీనివలన మేము అతని క్రొత్తపన్నులను విధించు విధానమును ఆమోదించుచున్నామని కాదు. ఆ క్రొత్త పన్నులన్నియు అనవసరములు; వాటిని ప్రజలు భరించుస్థితియందు లేరు అను విషయములు ఎల్లరకును తెలిసినవే మరియు ఆదాయవ్యయపట్టికయందలి లోటు తాత్కాలికమైనది కాని ప్రతిసంవత్సరమును వచ్చునది కాదు. దానిని పూర్తిచేయుటకు ఆర్థికసభ్యుడు వేరుమార్గముల నవలంబించి యుండవలసినదని మా అభిప్రాయము) కాని అట్లుచేయక ఈరక్షణపన్నును విధించుటయును అందునను లాంకషైరున ప్రత్యేకసౌకర్యములు కల్పించుటకు ప్రయత్నించుటయు అన్యాయము. కాని ఒక విషయమునుగురించి మాత్రము మనము సంతోషించవలసియున్నది. చాల కాలమునుండి మన దేశపు బట్టలయంత్రశాలల యజమానులు తమ పరిశ్రమ చాల కష్టదశలోనున్నదనియు, తీవ్రనష్టములకు లోనగుచున్నదనియు, విదేశీయ దిగుమతులవలన పోటీవలన తమకు చాలనష్టము కల్గుచున్నదనియు, తమ పరిశ్రమను నిలువబెట్టుటకు రక్షణపద్ధతిని ప్రభుత్వమువారు ప్రవేశపెట్టినగాని లాభములేదనియు అనేకసార్లు విన్నపములు చేసికొని యున్నారు. ఈ విన్నపముల ఫలితముగ ౧౯౨౭ సంవత్సరములో ప్రభుత్వమువారు ప్రత్యేకసుంకముల విచారణసంఘము నొకదానిని బట్టలపరిశ్రమ విషయమై ఆలోచించుటకు ఏర్పాటు చేసియుండిరి. వారు మిల్లుయజమానులు తగినశక్తి సామర్థ్యములతో పరిశ్రమను నడుపుటలేదనియు, ఎక్కువ మూలధనమును దానియందు పెట్టి లాభములకొరకైయే ప్రయత్నింపుచున్నారనియు, రాబడిఖర్చులకు సమన్వయించుటకు వారు ప్రయత్నించుట లేదనియు, వారు తమ బాధ్యతలను సరిగనిర్వహించి ఈ లోపములను తీసివేయుటకు ప్రయత్నించిన ప్రభుత్వమువారు రక్షణనిచ్చి తోడ్పడవలెననియు సూచించియుండిరి. అప్పటికి మనబట్టల పరిశ్రమకు తీవ్రమైన పోటీ జపాన్ దేశమునుండి అందునను ముఖ్యముగ ముతక తెల్లబట్టలను తయారుచేయుటలో నుండెడిది. దానిపై ప్రభుత్వమువారు జపాన్‌నుండి దిగుమతియగు బట్టలపై కొంతసుంకమును విధించుట కేర్పాటుచేసి మూడు సంవత్సరములవరకు ఆసుంకము ఆచరణయందుండబడుటకు నిశ్చయించిరి. ఇప్పుడుతిరిగి చైనాదేశపు పోటీ ఎక్కువగనున్నది. దీనినిగూర్చి మిల్లుయజమానులు చేసిన విజ్ఞాపనలననుసరించి ఇప్పుడీరక్షణపన్నును ప్రభుత్వమువారు విధించుటకు నిర్ణయించిరి. ఇప్పటికైనను వారికి ఈతలంపు తోచినందులకై మిల్లుయజమానులును దేశస్థులును సంతోషించవలసినదే. బట్టల పరిశ్రమ మన దేశీయ పరిశ్రమలలో పురాతనమైనది సుమారు ౭౦ సంవత్సరముల క్రిందటినుండి అది నెమ్మదిగ కొనసాగుచున్నది; దానిలోని మూలధనము సుమారు నూరుకోట్ల రూపాయలు మనదేశస్థులదే. కాని ఎప్పటికప్పుడే ఇండియా ప్రభుత్వమువారు దానిపై శీతకన్నువైచి దానికి తగినసహాయము చేయుటకు వెనుదీయుచునే యున్నారు. టారిఫ్‌బోర్డువారు వ్రాసినట్లు మిల్లు యజమానులవద్ద అనేకలోపము లుండవచ్చును; కాని వాటిని పురస్కరించుకొని దేశీయ పరిశ్రమలలో అగ్రస్థానములో నున్న బట్టల పరిశ్రమను అణవజూచుట ప్రభుత్వమువారికి తగదు. ౧౯౨౪ర సంవత్సరము వరకును హిందూదేశపు మిల్లులలో తయారైన బట్టలపై ప్రభుత్వమువారు పన్నును విధించుచుండిరి. దానివలన పరిశ్రమ పడిపోవు పరిస్థితులేర్పడినప్పుడు రీడింగుప్రభువు దానిని ఆర్డినెన్సు మూలముగ తీసివేయుట తటస్థించినది. తరువాత జపాన్ వారిపోటీ; తరువాత చైనా దేశస్థులపోటీ; ఇట్లువరుసగా ఏదోమూలనుండి ఆ పరిశ్రమకు నష్టమే వచ్చుచుండెను. అదికాక ప్రపంచస్థితులవల్లను, మిల్లులలో పని చేయు కూలీలసమ్మెకట్ల వలననుకూడ మిల్లు పరిశ్రమ కష్టకాలములో నున్నదని స్పష్టమగును. వీటినన్నింటిని బట్టి చూచిన మిల్లు పరిశ్రమ దేశీయుల ఆదరణకును ప్రభుత్వమువారి సంరక్షణకును పాత్రమైనదని చెప్పవచ్చును.

కాని ఆర్థిక సభ్యుడును తరువాత వర్తకసభ్యుడు (సర్ జార్జి రైనీగారు)ను చేసిన ప్రసంగములలో లంకాషైరు వారికి లాభము వచ్చునట్లు చేయుట కామోదించు భాగమును మాత్రము మనమామోదింప జాలము. అసెంబ్లీ సభ్యులలో కూడ ఈవిషయమై తీవ్రాభిప్రాయము ప్రబలియున్నదని వినుటకు సంతోషముగా నున్నది. మనము

లంకాషైరు పరిశ్రమకు ఏంగులకు సహాయము చేయవలెను అను విషయము నాలోచించిన ఏ వివిధమైన బలమగు కారణముకాని స్ఫురించుటలేదు. రాజకీయముగ చూచిన ఇంగ్లండునందలి వర్తకులు మొదలగువారు మన దేశ స్వాతంత్ర్యమునకుఎల్లప్పుడునువిముఖులుగ నేయున్నారు. ఇకముందుకూడ వారావిషయములో క్రొత్తమార్గ మువలంబింతురని యనుకొనుటకు తగిన నిదర్శనము లేమియు లేవు. ఆర్థిక దృక్పథమునుండి చూచినకూడ ఈ 'ఇంపీరియల్ ప్రిఫరెన్సు' (Imperial Preference) పద్ధతివలన లాభము లేదనియే తేలును. మన దేశము ప్రపంచమందలి ఎగుమతిచేయు దేశములలో ప్రధానస్థాన మాక్రమించుచున్నది; మన దేశపు ఎగుమతులలో సుమారు ౧౦౦కి ౭౧ వంతు జపాను ఇంకను ఇతర దేశములకే (అనగా బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యమునకు చెందని దేశములు) పోవుచున్నవి. అట్టి సందర్భములలో ఆదేశములనుండి దిగుమతియగు సరకులపై బ్రిటిష్ దేశమునుండి దిగుమతులపై కంటె ఎక్కువపన్నును విధించుటవలన వారికిని మన దేశమునకును మధ్యనున్న స్నేహమును సయోధ్యను చెడగొట్టుటయే యగును కాని వేరుకాదు. ఈ ఇంపీరియల్ ప్రిఫరెన్సు విధానమును ఇదివరలో ౧౯౦౩ సంవత్సరమందు బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారొకసారి ప్రతిపాదించుటయు దానివలన నష్టమేకాని మన దేశమునకేమియు లాభము లేదని ప్రభుత్వమువారు త్రోసి పుచ్చుటయు జరిగినది. అప్పటికిని ఇప్పటికిని పరిస్థితులలో ఏమియు మార్పు కలుగలేదు. అదేకాక మన దేశపువర్తక వ్యాపారము పూర్వముకన్న ఎక్కువగ సామ్రాజ్యాంతర్గత భాగములు కాని దేశములతో జరుగుచున్నది. అందును జపాను దేశముతోను, అమెరికాతోను మనకెక్కువ వ్యాపారము సాగుచున్నది. మరియు జపాను మన ఆసియాఖండమునకుచెందిన దేశము. ఎప్పటికైనను మనకు వారితో ఎక్కువ సంబంధముండుట కవకాశములున్నవి. లంకాషైరు లాభముకొరకై జపానుతో మనము కలహించుట ముందుముందు చాలనష్టము. తరువాత జపాను బట్టల మిల్లు యజమానులు ఈరక్షణపన్ను తమకుచాల నష్టదాయకమనియు దానిని తీసివేయుట అవసరమనియు విన్నపము పంపియున్నారు. ఈవిషయమై అసెంబ్లీలో సుంకపు బిల్లు సందర్భములో మాట్లాడుచు బి. దాస్‌గారు స్పష్టీకరించియుండుట సముంజసముగా నున్నది.

రక్షణవిధానమును గూర్చి ఆలోచించవలసిన ప్రతి సందర్భములోను గమనింపవలసిన ముఖ్యాంశ మొకటి కలదు. అదేదన ఆవిధానమువలన రక్షణ ఈయబడుచున్న వస్తువునుగాని వస్తువులనుగాని ఉపయోగించు ప్రజలకు దానివలన నష్టమున్నదా లేదా యనునది. దేశీయ పరిశ్రమలను పరదేశపుపరిశ్రమల పోటీనుండి కాపాడుటకు కొంత నిర్ణీతకాలమువరకు రక్షణ నిచ్చుటయు దానివలన కలుగు ఖరీదుహెచ్చుదలను ప్రజలుభరించుటకు ఒప్పుకొనుటయు సాధారణమైన విషయము. కాని ప్రస్తుతము చర్చనీయాంశము 5%అదనపు రక్షణపన్నును ఇంగ్లండునుండి కాక ఇతర దేశములనుండి దిగుమతియగు బట్టలపై విధించుట పైనచెప్పబడిన సందర్భములం దన్వయించునాయను విషయము చర్చనీయము. దానివలన మన దేశపు బీదప్రజలకు జపాన్‌చైనా దేశములనుండి దిగుమతియగు ముతకగుడ్డల నుపయోగించు ప్రజలకు గొప్పబరువు నెత్తినట్లగును. ఎందువల్లనన నూటికి ౫ రూపాయిలవంతున విధింపబడు ఈపన్నును ఆదేశవర్తకులు మన దేశప్రజలపై త్రోసివేయుటకు ప్రయత్నింతురు. అట్లుగాక వారారకపు బట్టలను దిగుమతిచేయుటయే మానుకొనిన, ఎక్కువఖరీదే కల్గినట్టియు, అనవసరమైనట్టియు లంకాషైరు గుడ్డలనే మన దేశస్థులు ఉపయోగించుట తప్పనిసరియగును. మన దేశములోని మిల్లులు మదేశమునకంతకును సరిపోవుగుడ్డను తయారుచేయుట కష్టము. సర్ జార్జి రైనీగారు సుంకముల బిల్లును అసెంబ్లీలో ప్రవేశపెట్టుచు హిందూదేశ ప్రజలకు నష్టమురాకుండ చూచుటయు, బట్టల మిల్లుపరిశ్రమకు వీలగునంత సంరక్షణ నిచ్చుటయే తమయొక్కయు ప్రభుత్వము వారియొక్కయు ప్రధానోద్దేశమని చెప్పియుండిరి, ఆ సంగతి ఎంతవరకు నిజమో ముందుగాని తెలియుట కష్టము. కాని యీ పద్ధతివలన గొప్పలాభము చేకూరుట కవకాశ మున్నది. ఈపన్ను తీవకాశమును పుచ్చుకొని మననాయకులు దేశములో

తీవ్రప్రచారము చేసిన, దానివలన ఖద్దరు ఎక్కువ అభివృద్ధియై దాని అమ్మకము హెచ్చుటకు చాల సావకాశ మున్నది.

ప్రభుత్వమువారు ప్రవేశపెట్టదలంచిన (ఇంపీరియల్ ప్రిఫరెన్సు) విధానమువలన ఏవిధముగ చూచినను నష్టమే కాని లాభము లేదని తేలుచున్నది. ప్రజలకా హెచ్చుపన్నువలన బట్టలఖరీదెక్కువయై నష్టము కల్గును; జపాన్ దేశముతోనా మనకు పోటీ హెచ్చయి ముందు ముందు స్నేహమునకు కీడువాటిల్లును. లంకాషైరుకా చాలలాభముకల్గి వారిసరకులు మనదేశములోనికి దిగుమతి హెచ్చగను. మాళవ్యాపండితుడు అసెంబ్లీలో చెప్పినట్లు ఈ పన్నువలన లంకషైరు బట్టలవర్తకమునకు ఏవిధమైన లాభము మనకు లేకుండగనే మనము నూటికి ౫ రూపాయిల వంతున లాభమును కూర్చిపెట్టినవారమగుదుము. మన దేశపుబట్టల పరిశ్రమకు డబ్బుసహాయము ఏమియు ప్రభుత్వమువారు చేయునవసరములేదు. దానికి కావలసినది నిర్మోగమాటమైన పోటీనుండి సరిపోవునట్లుగా కాపాడు సంరక్షణ విధానముమాత్రమే. ఆపరిశ్రమ యొక్క తాత్కాలిక అసహాయతను అనుగా పుచ్చుకొని ప్రభుత్వమువారు లంకాషైరు పరిశ్రమకు సహాయము చేయజూచుట హిందూదేశపు ఔన్నత్యముపై వారి కెంత పక్కువ కలదో తెల్పుచున్నది. ఇదివరలో ఉక్కుపరిశ్రమ సంరక్షణ సందర్భములో కూడ ప్రభుత్వమువారిట్లే ఇంగ్లీషు ఉక్కుపరిశ్రమకు లాభము చేకూర్చిపెట్టిరి. కాని అప్పుడు ఇంత తేటతెల్లముగ వారిఅభిప్రాయములను వారు వెలిబుచ్చియుండలేదు: ఈపద్ధతిని అసెంబ్లీవారినామోదించవలెనని కోరుటలో ఇండియా ప్రభుత్వమువారు క్రొత్తగా ఏర్పడిన (యునైటెడ్ ఎంపైరు పార్టీ రోధరుమియరు, బీవరు బ్రూక్ ప్రభువులచే స్థాపించబడినది) వారి ఆదర్శములను నిర్మోగమాటముగ ఆమోదించిరనుటకు సందేహములేదు. అసెంబ్లీలో ప్రస్తుతము కాంగ్రెసుపార్టీవారు లేకపోవుటచే ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుడును, వ్యాపారసభ్యుడును తమప్రతిపాదనలకు తేలికగ ఆమోదనను బడయవచ్చునుగాని, దేశములో మాత్రము వాటికి తీవ్రప్రతికూలమున్నదని ప్రభుత్వమువారు తెలిసికొనుట ముఖ్యము. బొంబాయిమిల్లుయజమానులు ఆవిధానమును ఆమోదించుటకు సిద్ధపడియుండవచ్చును కాని వారికి వేరువిధముగ చేయుటకు అవకాశము లేకుండ ప్రభుత్వమువారు పరిస్థితులను కల్పించిరి. ప్రభుత్వము వారి సూచనలను వారంగీకరించక పోయినచో తమపరిశ్రమకువచ్చు రక్షణ పోవునని వారు ప్రభుత్వమువారితో ఏకీభవించిన ఏకీభవించవచ్చును. కాని ఇతరులుమాత్రము ఇంపీరియల్ ప్రిఫరెన్సుకు తమవ్యతిరేకాభిప్రాయమును వెలిబుచ్చుట ముఖ్యము.

కాపయనాయకుడు

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు

ఈ కాపయనాయకునిగురించి కొంతకాలమునకు పూర్వము 'రెడ్డిరాణి' పత్రిక కొకవ్యాసము వ్రాసియుంటిని. ఈ విషయమును గురించియే యింకను పరిశోధనచేయగా తేలిన విషయములనుజేర్చి నాయొకటివ్యాసమును సవరించి యీ వ్యాసమును వ్రాయుచున్నాను.

౧

ఓరుగంటి కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్య విధ్వంసానంతర దేశస్థితి అనితల్లికలువచేరు శాసనమున[1] ఇట్లు అభివర్ణితమైనది:

తస్మిన్ ప్రతాపరుద్రే స్వస్థానం
స్వేచ్ఛయైవ యాతవతి
అథ సా భూ ర్యవనమయీ
జాతైవాహో మహో మహో మహిమా.

వరాహవ ద్వారిధివారిమగ్నాం
ధరా మశేషాం యవనోదరస్థాం
సముద్ధరన్ ప్రోలయనాయకేంద్ర
స్తతః ప్రతిష్ఠాపయతిస్మ తద్వత్.

స్వర్గాతిథౌ ప్రోలయభూమిపాలే
విశ్వేశ్వరాజ్ఞా మధిగమ్య గత్వా
అపాలయ త్కాపయనాయకేంద్ర
స్తదియ్యరాజ్యం తరణిప్రతాపః.

అథ పంచోత్తరసప్తతి నాయక
సంసేవ్యమాన పదపద్మః
కాపావనీశ్వరః శ్రీవిశ్వేశ్వర
కరుణయా క్షితి మరక్షత్.

తురుష్కై ర్యే సమాక్రాంతా
స్తే చాఽన్యే కాపభూభుజా
అగ్రహారాః పున ర్దత్తా
భూయో భువ మభూషయన్.

విశ్వేశ్వరాయ వివిధాం ప్రవిధాయ సేవాం
యాతే విభౌ దివిచ తత్పదసేవనాయ
తై ర్నాయకై స్స్వనగరా ణ్యధిగమ్య సర్వై
స్సంరక్షితా గతవిరోధకథై స్స్వదేశాః.

పై శ్లోకములభావమిది: ప్రతాపరుద్రుడు గతించినపిదప యవనోదరస్థమైన అశేష దేశమును ప్రోలయనాయకు డుద్ధరించెను. ఆతడు దివంగతుడైన యనంతరము కాపయనాయకుడు రాజ్యముచేసెను. అతనిక్రింద డెబ్బదియైదుగురు నాయకులుండిరి. కాపయనాయకుడు తురుష్కులాక్రమించుకొనిన యగ్రహారములను భూసురులకు మరల నిచ్చుటయేకాక వారి కనేక నూతనాగ్రహారములనుగూడ దానమొసంగెను. ఆతడు విధివశుడైన యనంతరము అతనికి సామంతులుగ నుండిన డెబ్బదియైదుగురు నాయకులును స్వనగరముల కరిగి స్వదేశమును పాలించి పరిరక్షించుకొనజొచ్చిరి. వారిలో వేమనరేశ్వరు డొక్కడు.

కాకతీయసామ్రాజ్య పతనానంతర దేశస్థితియును, ప్రోలయ, కాపయనాయకాదుల విషయమును ఈకలువచేరు శాసనమువలన మాత్రమే తెలియుచున్నది; కాని యీయుగ

1. ఆం. సా. ప. ప. సం. ౧. సం. ౨.

వురు నాయకులకుగల పరస్పరసంబంధమెట్టిదో విశదమగుటలేదు. మహమ్మదీయాధికారదాస్యమునుండి విడిపించి దేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించిన యీనాయకు లెవ్వరో, వారిరువురకుగల పరస్పరసంబంధమెట్టిదో తెలిసికొన బ్రయత్నింతము.

౨

ఏతత్ప్రియత్నసాఫల్యమునకు ఆకాలము నాటి నాయకరాజుల శాసనములు తక్క వేఱొం డాధార మేదియు లేదు. ఒకటి రెండు తక్క ఇవి యన్నియు ప్రాక్సముద్రతీరస్థ ఆంధ్రదేశమునమాత్రమే కానవచ్చుచున్నవి.

పరిశోధించిచూడ ఇట్టివి యీక్రిందిశాసనములు కలవు:

(౧) కొప్పుల నామయ నాయకుని దోనపూండి శాసనము[2]—శ. ౧౨౫౯.

(౨) కాపయ నాయకుని గణపేశ్వరము శాసనము[3]—శ. ౧౨౭౮.

(౩) కాపయ నాయకుని పిల్లలమఱ్ఱి శాసనము[4]—శ. ౧౨౭౯.

(౪) కొప్పుల కాపయనాయుని సింహాచలము శాసనము[5]—శ. ౧౨౮౨.

(౫) కొప్పుల నామయనాయకుని సింహాచల శాసనము[6]—శ. ౧౨౬౧.

(౬) ముప్పమదేవి సింహాచల శాసనము[7]—శ. ౧౩౧౧.

పై పట్టికలోని మొదటిశాసనము నందలి నామయనాయకుడు పిఠాపురము రాజధానిగ గౌతమనదీతటము మొదలుకొని కళింగము వఱకుగల "ఆంధ్రఖండమండలము"ను పరిపాలించెను. అతడు ప్రోలయనాయక, చోడమాంబల కొమారుడు: కొప్పుల కాపయనాయకుని మనుమడు. "పగమెచ్చుగండ" బిరుదాంచితుడు: ప్రత్యర్థిగర్వనిర్వాపహుడు.

కాపయనామమునం బరగు నాయకుని మొదటిశాసనము కృష్ణామండలము దీవితాలూకా గణపేశ్వరమున గానవచ్చుచున్నది. అది కాపయనాయకుని భృత్యుడైన "తుంబిడి ఉప్పలపుంబ్రోలులెంక" తనస్వామికి ధర్మువుగా దీవి గణపతీశ్వర దేవరకు చేసినదానమును దెలుపుచున్నది. ఈశాసనమున కాపయనాయకునికి "అఱుమనంగంటి పురవరాధీశ్వర" బిరుదము కలదు.

"ఆంధ్రదేశాధీశ్వర", "అనుమనగంటి పురవరాధీశ్వర" బిరుదముల నొప్పు కాపయ నాయకుని బేర్కొను శాసన మింకొకటి కలదు. పై పట్టికలోని మూడవశాసన మిదియె.[8] ఇం దాతనినిగుఱించిన విశేషము లేవియులేవు.

2. Ep. Ind. IV, p. 356.
3. S. I. I. Vol IV, No. 950.
4. 'సుజాత' సం. ౧. సం. ౨.
5. S. I. I. Vol VI, No. 821.
6. S. I. I. Vol VI, No. 924.
7. S. I. I. Vol VI, No. 822.

8. హైద్రాబాదు ఆంధ్రపరిశోధకసంఘమువారు "పిల్లలమఱ్ఱిశాసనము"లను శీర్షిక క్రింద "సుజాత"పత్రిక రెండవసంచికలో దీనిని ప్రకటించియున్నారు. కాని యీశాసనమున వారిచ్చిన పాఠముప్రకారము నాయకుని పేరు "కాచయ"యని కలదుకాని "కాపయ"యనిలేదు.

శకవర్షము ౧౨౮౩నాటి సింహాచలము శాసనము కొప్పుల కాపయ నాయకునిది. అది యాతడు చేసిన దానమును మాత్రము తెలుపును. ఇతర విశేషములు మృగ్యములు.

శకవర్షము ౧౨౯౧నాటి సింహాచలము లోని మఱియొక శాసనము నామభూపాలుడను కొప్పులనామయనాయకునిది. ఇతడు చతుర్థ వంశజుడని శాసనమువలన దెలియును.

పై పట్టికలోని కట్టకడపటి శాసనము కొప్పులయంగారి దేవులు ముప్పమ దేవులు 'కొప్పులయం గారికి........యార్ణాభివృద్ధిగా నున్ను, తమకు ఆయురారోగ్యైశ్వర్యార్ణాభి వృద్ధిగాను, శ్రీ సింహాద్రి నరసింహనాథునికి [అం]దులాపల్లి అను గ్రామమును దానము చేసినట్లు కలదు. ఈ శాసనముయొక్క దాన కాలము శకవర్షము ౧౩౧౦ నాటికార్తిక కృష్ణసప్తమి గురువారము.

సింహాచలముననే పైపట్టికలోనికి రాని నాయకశాసన మింకొకటి కలదు.[9] అందలి విషయమిది:

కృష్ణాగౌతమ వాహినులచే పరివృతమైన 'గుద్రవాటీ'విషయమునకు కాపయాఖ్యనృపతి అధిపతి. కొప్పుల వంశవార్ధిసగరుడైన ఆకాప భూపతికి ప్రోలక్షమావల్లభు డుదయించెను. ఆతనికి కొప్పులనాయకుడు కలిగెను. ఇతనికే కొప్పభూపతి యనియుపేరు. కొప్పులనాయని కొడుకు ప్రోలయ నాయకుడు.

వంశావతారక్రమము నింతవఱకు తెలిపిన పిదప శాసనము 'అందలాపల్లి' గ్రామము దాన మొసంగబడినట్లు తెలుపును. ఈ పట్టున శాసన శిల చెడినది. కావున దాన మిచ్చిన వారి పేరు తెలియరాదు. దాన కాలమును దెలుపు శకవర్ష సంఖ్యలోని కడపటి అంకెలు '౧౦' మాత్రము మిగిలినవి. మొదటి రెండంకెలు పోయినవి.

ఈ రెండు శాసనములను దగ్గర పెట్టుకొని చదివినచో రెండు నొకటిగనే కనిపించును. ముప్పమదేవి శాసన మన్నది అసలు శాసనములోని కడపటిభాగము: ఇది తెలుగున నున్నది: కొప్పుల వంశజులను గుఱించి కొంత సమాచారమును దెలుపు రెండవ శాసనము అసలు శాసనములోని మొదటి భాగము: ఇది సంస్కృతమున నున్నది. దానమీయబడిన గ్రామము రెంట నొక్కటే—

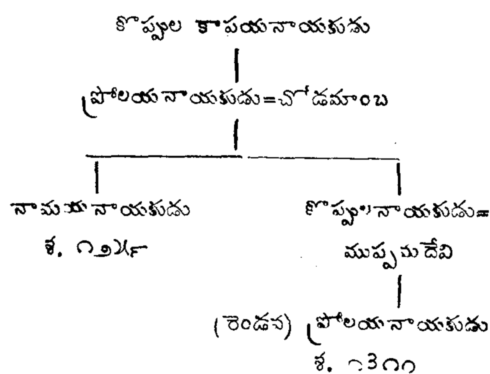
"కాచయ"యనుపాఠము ప్రమాదమని నాయభిప్రాయము. గణపేశ్వరము శాసనమునందలి నాయకునియొక్కయు, ఈపిల్లలమఱ్ఱి శాసనమునందలి నాయకుని యొక్కయు కాల మించుమించుగ నొక్కటే. "అఱుమనంగంటిపురవ రాధీశ్వర"బిరుదము నొక్కటే. గణపేశ్వరము శాసనములోని "అఱుమనంగల్లు"ను, పిల్లలమఱ్ఱి శాసనములలోని "అనుమనగల్లు"ను ఒక్కటే. ఈగ్రామము నిజాంరాజ్యమున నల్లగొండజిల్లా సూర్యాపేటతాలూకాలోని పిల్లలమఱ్ఱికి పదిమైళ్ళదూరమున ఇప్పుడు ఆమనగల్లు అనుపేర నున్నది. గణపేశ్వరము, పిల్లలమఱ్ఱి శాసనములలో బిరుదమున పేర్కొనబడిన గ్రామ మొక్కటే యగుటంజేసియు పిల్లలమఱ్ఱి శాసనపు "కాచయ" ప్రాయికముగ "కాపయ" నాయకుడే కానోపునని ఆశాసనమునుగూడ పై పట్టికలో చేర్చితిని.

9. S. I. I. Vo, No. 823.

అందలాపల్లి[10]. ముప్పమదేవి కొప్పభూపతి యన బరగు కొప్పులనాయని భార్య: (రెండవ) ప్రోలయనాయకుని తల్లి. ఈ రెండు శాసనములు నొక్కటియే యని తెలుచున్నది. గనుక నాయకవంశావతారక్రమమును దెలుపు శాసనము కాలముకూడ శకవర్షము ౧౩౧౦ యే కాదగును. అందలి ఉత్తరార్థసంఖ్య ౧౦ యని యిదివఱకు దెలిసియే యున్నది. కావున పూర్వార్ధసంఖ్య ౧౩ కావచ్చును.

ఈశాసనమును, ముప్పమదేవి శాసనము నొక్కటేయైనను, ఈశాసనమును సౌకర్యము నిమిత్తము రెండవ ప్రోలయనాయకుని శాసనమని వ్యవహరింతము.

నామయనాయకుని దోనెపూండి శాసనమును, రెండవ ప్రోలయనాయకుని సింహాచలము శాసనమును సమన్వయించి చూచినచో కొప్పుల నాయకులవంశావతారక్రమము ఈ దిగువరీతిని గుదురును:



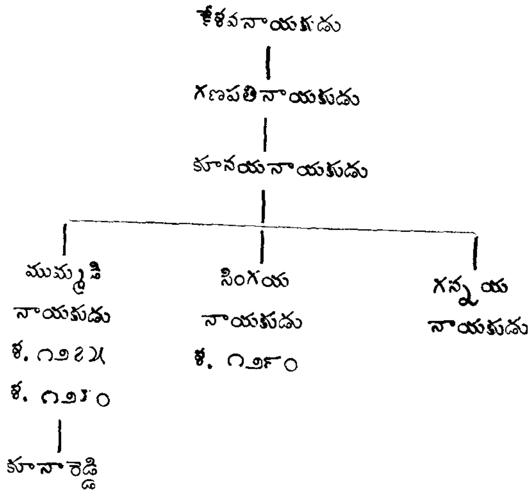
శకవర్షము ౧౨౮౨నాటి కాపయనాయకుడును, శకవర్షము ౧౨౯౧నాటి నామయనాయకుడునుగూడ కొప్పులవంశసంభవులే. వారి శాసనములందు వారిని గుఱించిన విశేషము లేవియు లేకపోవుటచేత పై వంశవృక్షమున వారిస్థాన మెచ్చటో నిర్ణయింప వీలు కాదు. కాని యాంధ్రదేశమున తాతలపేరు మనుమలకు పెట్టు ఆచారము కలదు గాన ఒకవేళ శ. ౧౨౯౧నాటి నామయనాయకుడు శకము ౧౨౪౯ నాటి నామయనాయకుని మనుమడు కావచ్చును లేదా శకవర్షము ౧౨౮౨ నాటి కాపయనాయకుడును, శ. ౧౨౯౧నాటి నామయనాయకుడును కూడ కొప్పులనాయకుని కొమారులేయైనను గావచ్చు. ఎట్లయినను ఇవియెల్ల వట్టియూహాలే. వీరి పరస్పర బాంధవ్య నిర్ణయమునకు తగినయాధారము లేవియు లేవు.

౩

కోరుకొండ రాజధానిగ ఆంధ్రదేశమును పాలించిన నాయకరాజులు కొందఱు కలరు. ప్రాచీనకాలమున నొకప్పుడు ముక్కంటి సార్వభౌముడు గంగాతీరమునుండి మంచికొండ నామములంబరగు ఇరువురు నాయకవంశ ముఖ్యులను త్రిలింగదేశమునకు దీసికొని వచ్చెనట. వారిరువురును దమ యిరువురిపేళ్లతో ఒక పట్టణమును గట్టిరి. దానికే 'మంచికొండ' యని

10 శాసనసంపుటమున ఇది [అ] గులాపల్లియని కలదు. ఈపాఠము పొరపాటనియు, [అం]దలాపల్లియే సరియైనపాఠముగ నుండుననియు నాయభిప్రాయము.

పేరు. వారివంశములోనివారికి 'మంచికొండ' యే గోత్రమయ్యెను.[11] ఈ మంచికొండ గోత్రజుల వంశావతారక్రమ మిది.



ముమ్మడినాయకుని శాసనములు రెండు మాత్రమే కానవచ్చుచున్నవి. మొదటిది శకవర్షము ౧౨౭౫ నాటి కోరుకొండ స్తంభశాసనము.[12] రెండవది శకము ౧౨౮౦ నాటి శ్రీరంగము తామ్రశాసనము.[13] ముమ్మడి నాయకుడు కాపయనాయకేంద్రుని తోబుట్టువు కూతురిని వివాహమైనట్లు అతని శ్రీరంగము శాసనమున నిట్లుకలదు.

కన్యాం స్వసుః కాపయనాయకేంద్రః
స్త్రీరత్నభూతా ముపదాయ తస్మై
ప్రతీయరూపాన్వయ పౌరుషాయ
పరార్థ మాత్మానమమన్యత స్వం.

నాటి అక్కలపూండి శాసనమున[14] గూడ ఇట్లు తెలుపబడినది.

ప్రఖ్యాతాంధ్రసురత్రాణః
స్వయం కాపయనాయకః
తస్మై స్వసు స్సుతాం ప్రాదా
న్మమ్మడీంద్రాయ భూభుజే.

పై శాసనముల మూలమున (శకవర్షము) పదుమూడవ శతాబ్ది (అనగా క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్ది) కడపటిభాగమున "ఆంధ్రసురత్రాణ" బిరుదాంచితుడును, ముమ్మడి నాయక, సింగయనాయకులకు సమకాలికుడును అగు మఱియొక కాపయనాయకుడు కలడని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈత డెవరు?

ఇతడు "ఆంధ్రదేశాధీశ్వర", "ఆంధ్ర సురత్రాణ" బిరుదములు రెండు నొకేయర్థమును సూచించున వగుటచేత "అఱుమనంగంటి పురవరాధీశ్వర", "ఆంధ్రదేశాధీశ్వర" బిరుదములతో నొప్పు శకము ౧౨౬౮, ౧౨౭౯ సంవత్సరములనాటి గణపవరము, పిల్లలమఱ్ఱి శాసనముల కాపయనాయకుడు కావచ్చును. ఇందుకు శాసనములనుబట్టి కాలము సరిపోవుచున్నది.

౪

ఇప్పుడు ముప్వురు కాపయనాయకులు గలరు. కొప్పుల వంశసంభవులు ఇరువురు—

డు—; గణపవరము, పిల్లలమఱ్ఱి శాసనోదాహృతుడు,ఆంధ్రదేశాధీశ్వర,ఆంధ్రసురత్రాణ, అఱుమనంగంటి పురవరాధీశ్వర బిరుదాంచితుడు,ముమ్మడినాయకుని సమకాలికుడును బంధువు అయిన కాపయనాయకు డొకడు. ఈ ముగ్వురిలో కాకతీయ సామ్రాజ్యము పడిపోయిన పిదప యవనవారిధిమగ్నమయిన దేశము నుద్ధరించినవా రెవ్వరో గుర్తింపవలసి యున్నది. ఇంతియగాక దేశమన ఇచట ఆంధ్రదేశమున కంతకు వర్తించునో లేదో కనుగొనవలయును.

మహమ్మదీయాధికారదాస్యమునుండి దేశమును విడిపించి స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించినది "ఆంధ్రసురత్రాణ" బిరుదాంచితుడును, ముమ్మడినాయకుని బంధువు అయిన కాపయ నాయకుడే యని కీర్తిశేషులైన రావుసాహేబు శ్రీ హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు తెలిపియున్నారు;[15] కాని యిది పొరపాటు.

కలువచేరు శాసనము ప్రకారము కాపయనాయకుని డెబ్బదియైదుగురు సామంతులలో వేమనరేశ్వరు డొక్కడు. ఈతనినే ప్రోలయ వేమభూపతి యందురు. ఇతడే (కొండవీటి) రెడ్డిరాజ్యసంస్థాత. అద్దంకి యీతని రాజధాని. కాపయనాయకుని మరణానంతర మీతడు స్వతంత్రుడై తనపాలబడిన దేశము నేలినవాడగుటచేత కాపయనాయకు డీతని రాజ్యారంభకాలమునకు పూర్వమే గతించి యుండవలెను. కాని వేమభూపాలుని రాజ్యారంభకాలము విషయమున పరిశోధకపండితులలో భేదాభిప్రాయములు కలవు. ఈతని రాజ్యారంభము— స్వతంత్రముగ—శకవర్షము ౧౨౮౨ లోనని శ్రీయుత జయంతి రామయ్యపంతులు గారును[16], శకవర్షము ౧౨౮౬ లో నని ఆంధ్రచరిత్ర చతురానన బిరుదాంచితులు శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారును[17] వ్రాసియున్నారుకాని యీ తేదులు సరియైనవి కావని నా యభిప్రాయము. ఏలయన వేమభూపతి రాజధానియైన యద్దంకి కింకను దిగువనున్న కందుకూరిలో శకవర్షము ౧౨౪౪ నాటి కింకను కాకతీయప్రతాపరుద్ర దేవమహారాజుల శాసనములు[18] కలవు. కాకతీయసామ్రాజ్య మప్పటి కింకను అస్తమింపనేలేదు. ఓరుగంటిపై మహమ్మదీయుల కడపటి దండయాత్ర క్రీ. శ. ౧౩౨౩ (శకము ౧౨౪౫)లో జరిగెను[19]. ప్రతాపరుద్రుడు మహమ్మదీయులచే పరాజితుడై చెఱబెట్టబడి డిల్లీకి గొనిపోబడినను ఆత డనతికాలముననే కారాగారవిముక్తుడైనట్లు తె

15. Ep. Report for 1912-13, p. 129. శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగారు వ్రాసినదానిని సింగయనాయకుని అక్కలపూండి శాసనమును పరిష్కరించి ప్రకటించిన శ్రీయుత కే. రామశాస్త్రిగారుకూడ అంగీకరించినట్లు కనబడును. వారీవిషయమున నేదియు చర్చించియుండలేదు. చూడుడు. Ep. Ind. Vol XIII, p. 261.

16. Ep. Ind. Vol. VIII. p. 13.

17. ఆంధ్రుల చరిత్ర. సం 3. పుట ౧౩౭.

18. N. I. Vol II, Kr. 40 p. 561. బాపట్ల, నర్సారావుపేట తాలూకాలలోకూడ శకము ౧౨౪౪ నాటి శాసనములు కాకతీయప్రతాపరుద్రునివి చాల కలవు.

19. Sarikhi-Mubarak—shahi; Tr. Jour. B.O.R. S. Vol XV, p. 180.

లుపు గాథలు కలవు[20]. ప్రతాపరుద్రుని సేనానాయకులలో నొకడైన రేచర్ల సింగమ నాయనికి 'రాయబందీ విమోచక' బిరుద ముండుటచేత[21] ఒకవేళ నిది ప్రతాపరుద్రుని చెఱవిడిపించుటచేత వచ్చిన దేమో యని యనుమానింప నవకాశము కలదు. అదియునుగాక ప్రతాపరుద్రుని శాసనములు శకము ౧౨౪౮ (క్రీ. శ. ౧౩౨౬) వఱకు గానవచ్చును. శకవర్షము ౧౨౪౮ కి సరియైన క్షయలో ప్రతాపరుద్రుని ప్రధానియైన కొలని రుద్రదేవుడు దానముచేసినట్లు తెలుపు శాసనము కలదు.[22] ప్రతాపరుద్రుడు కారాగారమున గాక విముక్తుడయియే కాలముచేసినట్లు కలువచేరు శాసనములోని "ప్రతాపరుద్రే స్వస్థానం స్వేచ్ఛయైవయాతవతి" అను శ్లోకార్థము వలనను దెలియనగును.[23] మహమ్మదీయ చరిత్రకారులుకూడ ప్రతాపరుద్రుడు నిర్బంధమున నుండ గతించినట్లు చెప్పరు[24]. ఈ కారణముల వలన ప్రతాపరుద్రుడు కారాగారవిముక్తుడై శకము ౧౨౪౮ వఱకు పరిపాలనము సాగించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కావున ప్రోలయనాయక కాపయనాయకులు దేశమును యవనవారిధి నుండి యుద్ధరించినది శకము ౧౨౪౮ కి తరువాతనే యగును. ఈ కాపయనాయకుడు కూడ గతించిన యనంతరము కాని వేమభూపాలుడు స్వతంత్రముగ రాజ్యమును సంస్థాపించి యేలియుండలేదు. కావున, ఆతని రాజ్యారంభకాలముగ పైని తెలుపబడిన తేదీలు సరియైనవి కావు.

శకవర్షము ౧౨౬౨ కు పూర్వము వేమ నరేశ్వరుని శాసనములు కానరావు. స్థానిక చరిత్రములనుబట్టి శకవర్షము ౧౨౬౨ నాటి తామ్రశాసన మొకటి ప్రోలయ వేమారెడ్డిది కలదని తెలియుచున్నది. ప్రోలయ వేమారెడ్డి 'మూపాకుల బ్రహ్మభట్ల సోమయాజులుగారికి వరివేరు(?) గ్రామము నష్టభోగ తేజస్స్వామ్య సహితముగా' దానముచేసినట్లు ఆ శాసనమున గలదట[25]. ఆదానకాల మిట్లు తెలుపబడినది.

శాకాబ్దే యుగ బాణ భాస్కర యుతే
 అంగీరస శ్రీసమే
వైశాఖే ఉడుపేద్వపే కుజదినే
 శ్రీవేమభూపాలకః
బ్రహ్మభట్ల మహీసురాయ నగరీం
 వర్వేటిగ్రామాభిధాం
ప్రాదా దుజ్జ్వల దష్టభోగసహితా
 మాచంద్రతారార్కకగమ్.

దానమీయబడిన గ్రామము వరివేరు అని తెలుపబడినది. ఇది యిప్పటి వలివేరు (గుంటూరుజిల్లా) అగునేమో.

ఈ శాసన మింకను గౌనర్మెంటు శాసనశాఖవారి నివేదికలోనికి రాలేదు. ఈ శాసన

20. ఏకామ్రనాథవిరచిత ప్రతాపరుద్రచరిత్రము, (శైవప్రచారిణీగ్రంథమాలప్రతి: 3 వ అనుబంధము: వరంగల్లు) పుట ౭౬.

21. ఆంధ్రులచరిత్ర. సం ౨. పుట ౩౭౫.

22. Govt. Ep. Coll. No. 308 of 1915.

23. ఎగువ, పుట ౯౬౫.

24. Elliot and Dowson, History of India, Vol III. p.367.

25. Loc. Records, Vol. 57, P, 131.

మును వదలివేసినయెడల గౌనర్మెంటు శాసన శాఖవారి ౧౯౧౯-౧౯౨౦వ సంవత్సరపు అయిదవసంఖ్యగల తామ్రశాసనమే ప్రోలయ వేముని మొదటిశాసనము. ఇది శకవర్షము ౧౨౫౮ నాటిది. ప్రోలయవేమారెడ్డి చిట్టమూరి తిమ్మనభట్టుకు చీమకుర్తి, భీమేశ్వరము, పురికొండ, మైలవరము, కుమారుపురి గ్రామములలోని భూమిని దానముచేసినట్లు ఈశాసనము తెలుపుచున్నది.

స్థానికచరిత్రలను విశ్వసించినచో ఆతని శాసనములు శ. ౧౨౫౭ నుండియే కాన్పించుచుండుటవలన ఆతడు శ. ౧౨౫౭ కి ఇంచుక పూర్వముకాని లేక తుదకు ఆ సంవత్సరముననే కాని స్వతంత్రుడుగ రాజ్యమేలుచుండినట్లు తలంపనగును. ఒకవేళ శకవర్షము ౧౨౫౭ నాటి శాసనమును విశ్వసింపక పోయినను శ. ౧౨౫౮ నుండి యైన ఆతడు స్వతంత్రముగ పాలించుచుండిన ట్లంగీకరింపక తీరదు. ఈ రెంటిలో దేనిని విశ్వసించిననేమి? కడకు శకవర్షము ౧౨౫౮ నాటికైనను ప్రోలయ నాయక కాపయనాయకులు గతించిరని చెప్పవలసియుండును. ఈ కారణములవలన దేశస్వాతంత్ర్య సంస్థాతయైన కాపయనాయకుడు గణపేశ్వరము (శకము ౧౨౬౮), పిల్లలమఱ్ఱి (శకము ౧౨౮౫) శాసనములనాటి కాపయనాయకుడుకాని, శకవర్షము ౧౨౭౨ నాటి కాపయనాయకుడు కాని కాడని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇక పేరిరువురను దీసివేసినచో మిగిలిన కొప్పుల కాపయనాయకుడే—శకవర్షము ౧౨౫౯ నాటి కొప్పులనామయనాయకుని తాత: ప్రోలయనాయకుని తండ్రి—యవనులను వెడలగొట్టి దేశమున మఱల హిందూరాజ్యమునకు పునాదులు వైచెనని నిస్సంశయముగ దేలుచున్నది.

౫

ఇక ప్రోలయ, కాపయనాయకు లుద్ధరించిన దేశమేదో, కాపయనాయకుడు పాలించిన దేశమేదో తేల్చవలెను. కొప్పుల వంశజుల శాసనములు ప్రాక్సముద్రతీరస్థ ఆంధ్రదేశమున మాత్రమే కానవచ్చుచుండుటచేత ఈ కాపయనాయకుడు ఇప్పుడు ఆంధ్రదేశమన బరగుదాని నంతను పాలించెనా లేదా యని సంశయము కలుగుచున్నది. అయినను మన కీతని శాసనము లేవియు దొరకక పోవుటవలన ఈవిషయము నించుక తరచుటయుక్తము.

ముందు రాయలసీమను దీసికొందము. ఇది క్రీ. శ. ౧౩౨౦ వఱకు కాకతీయాధికారముననే యుండెను. అనంతరము దీని నెవరు పాలించినది తెలిసికొన నాకాలమునాటి శాసనము లేవియు లేవు. కాని కన్నడబాస నున్న కొమారరాముని చరితము ఈప్రాంతమంతయు కంపిలిరాజుల వశమున నుండిన ట్లొక యనుమానమును గలిగించును.

ముమ్మడి సింగభూపతి కొమారుడైన కంపిలిదేవనృపతి హొసదుర్గము రాజధానిగ

కుంతలమును పాలించుచుండెను. ఓరుగంటి రాజయిన వీరరుద్రదేవు (రెండవప్రతాపరుద్రదేవుడు)నికి ఈ కింపిలిదేవునికి తరచు యుద్ధములు జరగుచుండెను. ఒకతడవ ఈ కుంతలాంధ్ర దేశాధిపతులకు ఘోరసంగ్రామము జరిగెను. పద్మనాయక వంశజుడైన సింగమనాయడు (రేచర్లసింగమనాయడు) రాజపుత్రి దళములతోను, రెడ్డిపద్మనాయక బలములతోను కంపిలి రాయనిపై దాడివెడలెను. ఈసమరమున ప్రతాపరుద్రదేవుని సైన్యము లోడిపోయెననియు, రణరంగమున శత్రుసైన్యమును కొల్లగొట్టినపిదప కంపిలిరాయలు సింగమనాయనికి ఏబది తురంగముల నొసంగి సంధియొనర్చెననియు ఆగ్రంథము తెలుపుచున్నది[26].

పరాజితుడైన శత్రువుతో కంపిలిరాయలు సంధికావించుకొనుట యేలొకో తెలియకయున్నది. ఎట్లయిన నేమి? గ్రంథస్థవిషయము లవి. ఏతద్విజయము కారణముగ నిప్పటి రాయలసీమ కంపిలిరాయని రాజ్యముననే చేరినచో అది క్రీ. శ. ౧౩౧౦ తరువాతనే జరిగియుండవలెను: ఏలయన అంతవఱకు ప్రతాపరుద్రదేవునిశాసనము లీప్రాంతముల గాన్పించుచునే యున్నవి. ఈదేశమంతయు తద్యుద్ధకారణముగ కంపిలిరాయని రాజ్యమున జేరినట్లు ఆగ్రంథమున జెప్పబడి యుండలేదు. కాని అట్లూహింప నవకాశమిచ్చు విషయ మిది. కంపిలిదేవునికొమారుడైన కొమార రామనాథుడు (ఈతనినే కొమారరాముడందురు) డిల్లీపాదుషాచేత పంపబడిన మహమ్మదీయ సైన్యాధిపతి నేమి యను వానిని జయించినపిదప రాజధానీ నగరమున విజయోత్సవములు జరిగెనని తెలుపుచు, ఏతన్మహోత్సవములకు రాయదుర్గము అధ్యక్షుడు, పెనుగుండి (?పెనుగొండ) పంపరాజు, గండికోట గంగరాజు, గుత్తిప్రభువు కాచయ్య మొదలగువార లేతెంచినట్లు పై గ్రంథము నుడువుచున్నది[27]. కంపిలిరాయనికి సామంతులు కానియెడల రాయలసీమలోని యీదుర్గముల యధిపతు లందరు ఆతని విజయోత్సవములకేల వెళ్లియుందురు?

ఇదియే పై నుడివిన యనుమానమునకు గారణము. రాయలసీమ కంపిలిరాజ్యముననే చేరినచో అది క్రీ. శ. ౧౩౨౦, ౧౩౨౭ సంవత్సరముల నడుమ చేరియుండవలెను. ఏలయన క్రీ. శ. ౧౩౨౭ వ సంవత్సరముననే కంపిలి

26. J. M. S. Vol XX, Second Series No. 2, October 1929. — See "Studies in Vijayanagar History by Mr. M. H. Rama Sharma, p p. 95—96.

ఈవిషయమునుగుఱించియే మన్మిత్రులు శ్రీయుత యన్. వేంకటరమణయ్యగారుకూడ తమ 'కంపిలి—విజయనగరము'ను గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు. కాని వారు సంధినిగూర్చి యట్లు చెప్పరు. వారిప్రకారము సింగమనాయకుడు యుద్ధమున ఓడిపోవుటయేకాక కుమారరామునికి ఖైదీగకూడ చిక్కెను. పిదప అతడు కంపిలిరాయని కడకు గొనిపోబడెను. ఆతడు సింగమనాయకుని చాల గౌరవముతో ఆదరించి వదలిపెట్టెను. చూడుడు: "Kampili and Vijayanagar", p. 9

27. J. M.S. Vol. XX, Second Series, No. 2,Oct. 1929. "Studies in Vijayanagar History" p. 103.

రాజ్యము విధ్వంసమయ్యెను [28]. ఇందలి సత్యాసత్యనిర్ణయమునకు పైన పేర్కొనబడిన దుర్గముల కాకాలమున నధిపతులెవ్వరో తెల్పవలసి యున్నది.

మొదట పెనుగొండ నెత్తికొందము. క్రీ. శ. ౧౩౨౦, ౧౩౨౭ సంవత్సరముల మధ్య ఆదుర్గమును పాలించుచుండినదెవ్వరో తెలిసికొనుటకు శాసనాధారము లేదు. అందువలన నద్దుర్గాధిపతి పంపరాజగునో కాదో తెలియదు. ఇక ఉదయగిరి నాలోచింతము. ఈదుర్గమును సంగముడు పాలించుచుండినట్లు తెలుపబడినది. కాని యది సరియైనట్లు తోపదు. ఏలయన ఈకాలమున కందుకూరు, కావలి ప్రాంతముల ఇతరరాజుల శాసనములు కానవచ్చుచున్నవి. దశవర్మదేవ మహారాజనునతడు నెల్లూరు మండలములోని కావలిప్రాంతమును క్రీ. శ. ౧౩౨౨లో పాలించుచుండెను [29]. ఉదయగిరి ప్రాయికముగ నతని యధికారముననే యుండదగును. ఇక గండికోటప్రాంతమున కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవుని శాసనములు క్రీ. శ. ౧౩౨౦ వఱకు గలవు. గండికోటకైఫీయతునే నమ్మినచో కాకతీయప్రతాపరుద్రుని శాసనము క్రీ. శ. ౧౩౨౩ నాటిది[30] కూడ గానవచ్చుటవలన కాకతీయాధికార మాప్రాంతమున నప్పటికిని సాగుచుండినట్లే తలంపవలెను. అయినను ఈకాలముననే యొకగంగరాజిక్కడనుండినట్లు కైఫీయతువలననే తెలియుచున్నది. ఈతడు చోడవంశజుడు. ఇతనికొమారుడు దేవచోడ మహారాజు. బసవశంకరరాజనునతడు గుత్తికి ప్రతినామమైన జగతాపిదుర్గముననుండి ఆదుర్గమునకు ముట్టడివైచి యుద్ధముచేసి దేవచోడుడు దానిని సాధించినట్లు కైఫీయతువలన దెలియును [31].. ఈవిషయము ననుసరించియే అప్పటి గుత్తిప్రభువు కాచయ్య కాడని స్పష్టమగుచున్నది గండికోట గంగరాజు విషయము కేవలము కాకతాళీయముగ సరిపోయినట్లు భావింపదగును. ఈకారణములవలన ఇప్పటి రాయలసీమ కంపిలిదేవనికి స్వాధీనమయ్యెనా లేదా యన్నవిషయము సందేహాస్పదము.

కంపిలిదేవని కీప్రాంతము స్వాధీనపడలేదన్నను ఈప్రాంతముల బరిపాలించుచుండిన రాజులు కాపయనాయకునికి సామంతులుగ నుండిరో లేదో నిర్ణయించుట కష్టము. అందులకుదగిన యాధారము లేవియు లేవు. కావున ఈప్రాంతము కాపయనాయకునిక్రింద లేదనియే యిప్పటి కూహింతము.

ఇక తెలుంగాణము విషయము నెత్తికొందము. ఓరుగల్లు పడిపోయినపిదప తెలుంగాణము మొదటిమాఱు మహమ్మదీయ పరిపాలనముక్రిందికి వచ్చెను. రెండవ ప్రతాప

28. "Kampili and Vijayanagar" by Mr. N. Venkataramanayya, p. 22.
29. N. 1, Vol II, Kv. II, p. 707.
30. Loc. Rec. Vol 15, p. 55.
ఇది గొంకఘురెడ్డి శాసనము. ఇతడు శకము ౧౨౪౫లో గండికోట పాలించుచుండినట్లు కలదు. ఇతడు ప్రతాపరుద్రుని సామంతుడని యితని యితర శాసనముల వలన తెలియనగును.

31. Loc. Rec. Vol 15. pp. 51-52.

రుద్రుని శాసనములు క్రీ. శ. ౧౩౨౬ వఱకు గనబడుచుండుటచేత[32] క్రీ. శ. ౧౩౨౩ నుండి ౧౩౨౬ వఱకు కాకతీయాధికారము నామమాత్రముగనైన నచట చెల్లుచుండినట్లు భావింపవలసి యున్నది. అంతటినుండి అది మహమ్మదు బిన్ తుఘ్లుకుచే పరిపాలితమైన రాష్ట్రములలో చేరిపోయెను. ఢిల్లీపాదుషాయైన మహమ్మదు బిన్ తుఘ్లుకు తన రాజ్యమునందలి యితర రాష్ట్రములవలెనే తెలుంగాణెమునకును భూమిపిస్తుకు సంబంధించిన కడితము (Register)ను తయారుచేయించెను[33]. ఆతడు క్రీ. శ. ౧౩౩౫-౩౬లో రాజకీయ సౌకర్యము ననుసరించి ఉత్తర తెలుంగాణెము, దక్షిణ తెలుంగాణెము అని తెలుంగాణెమును రెండు (రాజకీయ)విభాగములు గావించెను. సుల్తాన్‌పూరని పునర్నామకరణము కావింపబడిన ఓరుగల్లు ఉత్తర తెలుంగాణెమునకును, బెదదకోట యను బరగుబీదరు దక్షిణ తెలుంగాణెమునకును రాజధానులయ్యెను. మల్లిక్ కబూల్ ఉత్తర తెలుంగాణెమునకును, నస్రత్ ఖాన్ దక్షిణ తెలుంగాణెమునకును అధిపతులుగనియమితులైరి[34]. ఇట్టి సందర్భములలో కాపయనాయకుడు తెలుంగాణెమునుండి యవనులనుబోద్రోలెనని కాని, దానినాతడు పరిపాలించెనని కాని చెప్ప వీలుకాదు.

ఇక ప్రాక్సముద్ర తీరస్థ ఆంధ్రదేశము కలదు. ఈ దేశమున కాపయనాయకుని శాసనములు లేకపోయినను అతని సంతతివారి శాసనములు కనబడుచున్నవి. వేమన రేశ్వగడుకూడ కాపయనాయకుని సామంతులలో నొక్కడు గనుకను, సామంతులు కాపయనాయక మరణానంతర మెవరెవరు పాలించుచుండిన దేశమునకు వారు వారధిపతులైరని కలువచేరు శాసనమున కలదుగనుకను, వేమభూపాలునికి అద్దంకి రాజధాని కావునను మొదట కాపయనాయకుని రాజ్యము అద్దంకి దాటి కాకపోయినను అంతవఱకైన వ్యాపించియుండెనని విదితమగుచున్నది.

ఈ కారణములవలన ప్రోలయ, కాపయనాయకులు ఉద్ధరించినట్లు, పాలించినట్లు చెప్పబడిన దేశము ప్రాక్సముద్రతీరస్థ ఆంధ్రదేశమే కాని వేఱొకటి కాదని విస్పష్టమగుచున్నది.

ఇక ప్రోలయ కాపయ నాయకులకు గల సంబంధమునుగుఱించి విచారింపవలసియున్నది. వారిరువురికి ఒకరికొకరికి ఏవిధమయిన సంబంధము ఉండకయే పోవచ్చును. కాని అన్యథా యూహించుటకు కూడ అవకాశము లేకపోలేదు. కాపయనాయకుని కొడుకు (మొదటి) ప్రోలయనాయకుడు. ఆంధ్రదేశమున తాత పేరు మనుమనికిబెట్టు ఆచారముండుటవలన ఒకవేళ ప్రోలయనాయకుడు కాపయనాయకుని తండ్రియగునేమోయని యనుమానము. అట్లు

32. Govt. Ep. Coll. No. 308 of 1915.

33. J. R. A. S. 1922, p. 339. ఈపని క్రీ.శ. ౧౩౨౬లోపున పూర్తియైయుండ దని హేగు దొరగారు తెలుపుచున్నారు.

34. J. R. A. S. for 1922.

యిన కాపయనాయకుని తండ్రి ప్రోలయనాయకుడు రెండవ ప్రతాపరుద్రుని పరిపాలనారంభ దశయందుండియుండును. అతడు కడుపెద్ద కాలము నివసించి, కాకతీయసామ్రాజ్య పతనానంతరము తురుష్కులతో యుద్ధముచేసి వారిని తఱిమివైచియుండును.[35] అనతికాలముననే ఆతడు గతింప కాపయనాయకుడు రాజ్యమునకు వచ్చెను.

కాని కాపయనాయకుడు విశ్వేశ్వరాజ్ఞచే రాజ్యభారమును వహించుట కంగీకరించి, భూమిని పాలించినట్లు కలువచేరు శాసనము చెప్పుటవలన ఒకవేళ ఈ ప్రోలయ, కాపయనాయకు లిరువురు పరస్పరసంబంధము కలవారగుదురా కాదా యనియే సంశయము కలుగుచున్నది. తండ్రికొడుకులేయైన తండ్రి పాలించిన రాజ్యమును తాను పాలించుటకు కాపయనాయకునికి ఒకరియాజ్ఞ యేల? అభ్యంతర మేల? కాని యీవిషయమున నింతకన్న నిర్ధారణగ జెప్పుటకు తగిన యాధారము లేవియు లేవు.

౬

మహమ్మదీయులను జయించి, వారిని తరిమివైచి హిందువులుస్వాతంత్ర్యమును సంపాదించినసందర్భ మింకొకటికలదు. ఇదిఢిల్లీపాదుషాయైన మహమ్మదు బిన్ తుఘ్లకు పరిపాలనము అంత్యకాలమున జరిగిన సంగతి. దీనిని గుఱించి 'తారీఖి ఫిరోజ్ షాహి' అను గ్రంథమున తత్కర్తయైన 'జియా ఉద్దీన్ బార్ని' యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు[36]:

"ఈ విషయ మిట్లు జరుగుచుండ అరంగల్ (వోరుగల్లు-వోరంగల్లు) లోని హిందువులలో పితూరీ రేగెను. కన్యనాయక్ అను నతడు దేశమున బలములను సమకూర్చెను నాయబువజీరుగా నుండిన మల్లిక్ మక్బూల్ ఢిల్లీకి పారిపోయెను; (అంతట) హిందువులు అరంగల్ (వోరంగల్లు)ను స్వాధీనపఱుచుకొనిరి. ఈ ప్రకారము (మహమ్మదు బిన్ తుఘ్లకు) దానిని సంపూర్ణముగ గోలుపోయెను ఈ సమయముననే సుల్తాన్ (మహమ్మదు బిన్ తుఘ్లకు) కంబలము (కంపిలిదేశము)నకు పంపిన కన్యనాయకుని బంధువులలో నొకడు మహమ్మదీయమతమును వదలిపెట్టి, పితూరీ రేపెను. ఈప్రకారము కంబలభూమి (కంపిలభూమి) కూడ నష్టమయి హిందువుల చేతులలో పడెను."

ఈవిషయమునే 'ఫెరిష్టా'యను మరియొక మహమ్మదీయచరిత్రకారుడు ఇట్లు తెలుపుచున్నాడు[37]:

"ఈ సంవత్సరమున (హిజరీ ౭౪౪=క్రీ. శ. ౧౩౪౪) వరంగోలు (వరంగల్లు)నొద్ద నివసించుచుండిన "లద్దర్ దేవు" (కాకతిప్రతాపరుద్రదేవుని) కొడుకైన 'క్రిషన్ (కృష్ణ) నాయుడు' కర్ణాటకరాజైనబిలాల్ దేవు

35. అరంగలు (వోరంగల్లు) మహమ్మదీయులకు స్వాధీనమైన పిదప మొగలాయిసైన్యము లనేకములు సరిహద్దులనున్నవారి నెదుర్కొని పోరాడినట్లును, కాని యాసైన్యములు పరాభూతములై తరుమగొట్టబడినట్లును బార్ని తెలుపుచున్నాడు—Elliott and Dowson, Vol III, p. 234. ప్రోలయనాయక, కాపయనాయకాదులు ఓడించి తరుమగొట్టిన తురుష్కసైన్యము లివితో కావచ్చును.

36. Elliot and Dowson; History of India, Vol III, pp. 245-6.

37. Brigg's Ferishta—Rise of the Mohamedan Power in India, Vol I, p. 427

నొద్దకు రహస్యముగబోయి, దక్కనులో నసంఖ్యాకులుగ నున్న మహమ్మదీయులు హిందువుల నందఱిని కడతేర్చుటకై పన్నుగడలు పన్నిరని వింటిననియు, కావున వారి నెదుర్కొనుటకై సంక్షోభింపచేయుట యుచితమనియు నాతనితో చెప్పెను. బిలాల్ దేవు (బల్లాళదేవుడు) తనబంధువులనందఱిని సమావేశపఱిచి యాలోచించి, మొట్టమొదట తనదేశములోని కోటలను భద్రపఱుచుకొని, పిదప తనరాజధానిని పర్వతప్రాంతమునకు మార్పవలెనని నిశ్చయించెను. తనుయెత్తులన్నియు సాగి కార్యకారులైనప్పుడు తానుకూడ వరంగోలు (వరంగల్లు), తెలింగానాల[38]లోని హిందువుల నందఱిని లేవదీసి తాను నాయకత్వమును వహించి నడిపించుక వచ్చెదనని వాగ్దానమొనరించెను.

"బిలాల్ దేవు (బల్లాళదేవుడు) కొంత సైన్యమును సమకూర్చి, దానిలో కొంతభాగమును కృష్ణనాయకుని యాధిపత్యమున నుంచెను. కృష్ణనాయకుడు వరంగోలు (వరంగల్లు) సాధించి, దాని కధిపతిగనుండిన ఇమాదుల్ ముల్కును దౌలతాబాదునకు తరుమగొట్టెను. బిలాల్ దేవు (బల్లాళదేవు), కృషణ్ (కృష్ణ) నాయకులు కర్ణాటక ప్రభువులకు సామంతులుగ నుండిన మాబార్, ద్వారసముద్రరాజుల సైన్యములను గూడ దమసైన్యముల కేర్చుకొనిరి. వీరందఱును గలసి దక్కనులో మహమ్మదీయు లాక్రమించిన దేశమును స్వాధీనపఱుచుకొని, వారి నచటినుండి తరిమివైచిరి. ఈ ప్రకారము కొద్దినెలలలో మహమ్మదు తుఘ్లకునకు ఆప్రాంతమున దౌలతాబాదు తప్ప రాజ్యమే లేకపోయెను."

మహమ్మదీయ చరిత్రముల ననుసరించి తెలియవచ్చు విషయము లివి. ఇతర రాజులతో గలసి రాజ్యమును సంపాదించిన ఓరుగంటినివాసిని కృష్ణనాయకుడనియు, అతడు ప్రతాపరుద్రుని కొడుకనియు ఫెరిష్టా చెప్పుచుండ, కొడుకని బంధువని తెలుపకయే ఆతనిని కన్యనాయక నామమున బార్ని పేర్కొనుచున్నాడు. ఇరువురునుగూడ స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించిన నాయకునిపేరును వ్యత్యాసముగ దెలుపుచున్నను ఈవిషయము మహమ్మదుబిన్ తుఘ్లకు పరిపాలనాంత్యకాలమున జరిగినట్లే తెలుపుచున్నారు. ఫెరిష్టాప్రకార మిది క్రీ.శ. ౧౩౪౪ లో జరిగెను. బార్నిమాత్ర మిది యెప్పుడు జరిగెనో నిర్ధారణగ తెలుపుటలేదు. మహమ్మదీయ చరిత్రాదికములను జూచి మహమ్మదు బిన్ తుఘ్లకు రాజ్యమున జరిగిన సంగతులకు కాలనిర్ణయముచేసిన హేగుదొరగారు ఓరుగల్లు తెలింగానాలు స్వాతంత్ర్యమును హిజరి ౭౪౪లో అనగా క్రీ.శ. ౧౩౪౩-౧౩౪౪లో సంపాదించినట్లు తెల్పియున్నారు[39]. ఈకారణములవలన తెలింగానా మహమ్మదీయాధికారమును ద్రోసిపుచ్చినది క్రీ. శ. ౧౩౪౨-౧౩౪౪ల నడుమ నని నిర్ణయింపవచ్చును.

ఇక ఈ స్వాతంత్ర్య సంస్థాపనమునకు కారణభూతుడైన నాయకుడు ప్రతాపరుద్రుని కొడుకగునేమో విచారింతము. ఏకామ్రనాథ విరచితమైన ప్రతాపరుద్ర చరిత్ర

38. మహమ్మదీయచరిత్రకారులు తెలుగుదేశమునే 'తెలింగానా' నామమున వ్యవహరించియున్నారు. ఓరుగల్లు రాజధానిగనుండిన తెలుగుదేశమున కిది ముఖ్యముగ వర్తించును. ఇప్పటికిని నిజాంరాజ్యములోని ఆంధ్రదేశభాగమునకు 'తెలింగానా' అనియేపేరు.

39. ఈశ్వరప్రసాదుగారు ఇది క్రీ. శ. ౧౩౪౪ లో జరిగినట్లే విశ్వసించియున్నారు చూడుడు:— Medieval India, p. 256.

ముమాత్రము ప్రతాపరుద్రునికి వీరభద్ర దేవుడను కొడుకు కలడనియు, ఆతడు ఏకశిలా నగరము మహమ్మదీయ సమాక్రాంతమైన వెనుక కొండవీటి కేగి యచ్చట పరిపాలనము నెఱపెననియు తెలుపుచున్నది[40]. ఈతడైన అక్కడ ఎంతకాలము పాలించెనో తెలియదు. ఆతని శాసనములు కూడ గానరావు. కలువ చేరు శాసనమును బట్టి చూచినను వీరభద్ర దేవుడను ప్రతాపరుద్ర కుమారుడొకడుండె నన్న విషయ మసత్యముగ గాన్పించును. ఒక వేళ ఈ వీరభద్రదేవుడు రాజ్యముచేసినను అది ఓరుగంటి సామ్రాజ్యము పతనమైన వెంట నే కాని ఎప్పుడో పదునెనిమిది వత్సరములకు తరువాత జరుగనేరదు. కావున ప్రతాపరుద్ర చరిత్రము విషయము విశ్వసనీయమైనదిగ గన బడదు.

ఫెరిష్టావ్రాతయు అంతే. కాకతీయప్రభు వులలో మహాదేవుడని, రుద్రదేవుడని, గణపతి దేవుడని ఇట్టిపేరులే కలవు కాని, ఎవరికిని నాయకనామము లేదు. మాచయనాయక, జాయపనాయక, ముప్పిడినాయకాది నాయక నామాంచితులు పెక్కుగు కాకతీయ సామం తులు కలరు. ఒక్క ఫెరిష్టా మాత్రమే కాని బార్నికూడ స్వాతంత్ర్య సంస్థాత (కన్యనాయకుడు) ప్రతాపరుద్రుని కొడుకని చెప్పుటలేదు. ఈ పై కారణముల వలనను, ఆతని శాసనములుకూడ గానరానందువలనను కృష్ణనాయకుడు[41] ప్రతాపరుద్ర కుమారునిగ నంగీకరింపరాదు. ఒకవేళ ఆతడు ప్రతాప రుద్రుని సామంతుడుగనో లేక సేనానిగనో యుండిన నుండవచ్చును. సామంతులు తాము తమ ప్రభువుల కొడుకులమని చెప్పుకొనినట్లు తెలుపు శాసనములు కొన్ని కలవు. ఆవిధమున నే ఒకవేళ ఈఫెరిష్టా చెప్పు కృష్ణనాయకుడు కూడ ఉండిన నొకవేళ ప్రతాపరుద్రుని సేనా నియో, సామంతుడోయై ఆతనికి పుత్త్రప్రా యుడుగ నుండవచ్చును. అంతియగాని యీ తడు ప్రతాపరుద్రుని కొడుకే యనుటకు తగిన యాధారము లేదు.

హిందువుల యీవిజయము చిరకాలము నిలవలేదు. అనతికాలముననే వారు తాము నూతనముగ సంపాదించుకొన్న స్వాతంత్ర్య

---

40 ఏకామ్రనాథవిరచిత ప్రతాపరుద్రచరిత్రము, పూర్వోక్తప్రతి, పుటలు ౭౯-౮౦.

41. కృష్ణప్పనాయకుడు—ఫెరిష్టా చెప్పు కృష్ణ నాయకుడు—ప్రతాపరుద్రదేవుని కొడుకులలో నొకడని యే కాక, పెద్దకొడుకనికూడ శ్రీమాన్ యస్. కృష్ణ స్వామి అయ్యంగారు వ్రాయుచున్నారు (చూడుడు: South India and her Mnhammadan invaders, page 180, foot note 1). వీ రిట్లు వ్రాయు టకు గల యాధార మేదో? ప్రతాపరుద్రదేవునికి— వీరి యభిప్రాయమున—ఎంతమంది కొడుకులు కలరో? ఈ కృష్ణప్పనాయకుడే ప్రతాపరుద్రుని యనంతరము రాజ్యమునకు వచ్చినట్లు వీరు వ్రాసిరన్న ఫెరిష్టా నాధా రము చేసికొని యట్లు వ్రాసియుందురని సమాధానపడ వచ్చును కాని పెద్దకొడుకని వ్రాయుట కాధారము?

మును గోలుపోయిరి. మహమ్మదు బిన్ తుఘ్లకు పరిపాలనాంత్యకాలమున దక్కనులో రేగిన తిరుగుబాటులలో జాఫర్ ఖాన్ తిరుగుబాటొకటి. ఈతడు పాదుషా యధికారమును ధిక్కరించి ఇరువది వేల గుఱ్ఱపుదళమును కూర్చికొని ఇమాదుల్ ముల్క్ తుబ్రీజీ ఆక్రమించి యుండిన బీదరు (బెడదకోట)పై నెత్తివెళ్లెను. కాని యచ్చట పాదుషాసైన్యములు అపరిమితముగ నుండుటచేత వానితో కలియబడుటకు సాహసింపడయ్యెను. ఇట్టిస్థితిలో తెలింగానా రాజు పదునైదువేల కాల్బలమును, దౌలతాబాదునుండి నాజరుద్దీన్ ఇస్మాయిల్ అయిదు వేల గుఱ్ఱపుదళమును జాఫరుఖాన్ కు సహాయార్థ మంపిరి. తుద కీదళముల తోడ్పాటుతో ఘోరసంగ్రామ మొనరించి ఆతడు విజయుడయ్యెను.[42] ఈతడు సంస్థాపించిన రాజ్యమునకే బహమనీ రాజ్యమనియు, జాఫర్ ఖాన్ కు—సింహాసనారూఢుడైన పిదప—అలాయుద్దీన్ హాసన్ బహామన్ షా యనియు పేరు.

తెలింగానా అధిపతిస్వాతంత్ర్యమును వహించుట బహామన్ షాకు ఇష్టము లేకపోయెను. ఆతడు తన కాపత్కాలమున గావించిన మహోపకారమును తుడిచివైచి బహామన్ షా స్వాతంత్ర్యాపహారణమునకై అతనిపై దాడివెడలి కౌలాస్ మొదలగు కొన్ని గ్రామములను స్వాధీనపఱుచుకొని తుద కతనితో సంధి కావించుకొనెను. తెలింగానా అధిపతి ప్రతి వత్సరము ఢిల్లీపాదుషాకు కట్టుకప్పమును బహామన్ షాకు చెల్లించుట కంగీకరించెను.[43] బహామన్ షా ఆతడు తనకు గావించిన యుపకారమును దలంచి ఉదారమైన కుశలాహ్వానాదయముతో అతని నాదరించెనట!

ఈపైవిషయములు ఫెరిష్టా వ్రాసిన చరిత్రమువలన దెలియవచ్చుచున్నవి. ఈసందర్భముల నెచ్చటను ఫెరిష్టా "తెలింగానా" అధిపతిపేరు తెలుపుటలేదు. కాని యతడు 'కృష్ణ' నాయకుడే యని మన మూహింపవచ్చును. ఏలయన మహమ్మదీయాధికారమునుండి తెలింగానాను విడిపించినది 'కృష్ణ' నాయకుడని యిదివఱలో చెప్పబడియే యున్నది. కావున అప్పటికి స్వతంత్రుడుగ పాలించుచుండిన వాడితడే. హిందువులు స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకు గోలుపోవుటకుకూడ ఎంతకాలమో పట్టలేదు. తెలింగానా అధిపతి బహామన్ షాకు సామంతుడై కప్పముకట్టుట కేర్పాటగుటచే తెలింగానా మహమ్మదీయరాజ్యాంతర్గతమైనను పరిపాలనమునుమాత్రము హిందువైన తెలుగునాయకుడే సాగించుచుండెను.

తెలింగానా స్వాతంత్ర్యమును వహించిన పిదప తదధిపతి మరల బహామని సుల్తానుకు సామంతుడైనదియు లేనిదియు మనకు బార్నిచరిత్రమువలన దెలియరాదు. ఏలయన ఆచరి

42. Brigg's Ferishta, Rise of the Mohamedan Power in India, Vol II, p.289; Khafi-khan—Elliot & Dowson — Vol. III, p. 14. కాపయనాయకునిచే సిద్ధికు డైన పిదప అంతవఱకు ఓరుగంటి కధిపతిగ నుండిన ఇమాదుల్ ముల్క్ దౌలతాబాదు, బీదరులకు పోయియుండును. అందువలననే జాఫర్ ఖాన్ దండయాత్రనాటికి అతడు బీదరులో నుండుట సంభవించెను.

43. Brigg's Ferishta, Rise of the Mohamedan power in India, Vol II, p. 294.

త్రకారుడు డిల్లీపాదుషాల చరిత్రమును మాత్రమే వ్రాసెనుకాని దక్కను దేశచరిత్రమును వ్రాయలేదు. అందువలననే డిల్లీపాదుషాల చరిత్రమున దక్కను దేశచరిత్రమున కెంత వఱకు ప్రసక్తికలదో అంతవఱకే అందు తెలుపబడినది. మహమ్మదు బిన్ తుగ్లకుపాదుషా పరిపాలనముతో చాలకాలమునుండి వచ్చుచుండిన దక్కను — హిందూస్థానముల సంబంధము మఱల కొంతకాలమువఱకు తెగిపోవుట సంభవించెను.

దక్కనుదేశమును పరిపాలించిన మహమ్మదీయు[illegible]త్రమును వ్రాసిన మహమ్మదీయ చరిత్రకారు[illegible]కొకడు కలడు. అతనిపేరు అలీ బిన్ అజీజుల్లా తబాతబా. ఈతడు వ్రాసినగ్రంథమునకు "బుర్హాని మాసీర్" అని పేరు. దక్కను దేశమున మహమ్మదీయుల పరిపాలనమును గుఱించి తెలుపుగ్రంథము లన్నిటిలో ఇదియే కడువిశ్వాసపాత్రమైనదని పరిశోధక పండితుల యభిప్రాయము. ఒకేవిషయమునుగుఱించి ఫెరిష్టాయును, ఇతడును పరస్పరవిరుద్ధముగను, వ్యత్యాసముగను చెప్పినచో నట్టియెడల చాల వఱకు "బుర్హాని మాసీర్" గ్రంథమునే ప్రమాణముగ గైకొందురు.

బహామన్ షా కాలమున ఆతనికి తెలింగానాకు గల సంబంధము "బుర్హాని మాసీర్" గ్రంథమున ఇట్లు వర్ణిత మైనది[44].

"సికందరుఖాను (బహామన్ షా సేనాధిపతులలో ఒకడు) తన సైన్యోపయోగము నిమిత్తము బహుమానముగ గొన్ని యేనుగులను పంపవలసినదని యడుగుచు తెలింగానాకు 'వాలీ' (అధికారి) యైన 'కనాబాయందొ'కు ఉత్తరము పంపెను. సికందర్ ఖాన్ ఉత్తరమును జూచి, అందలి విషయములనుగ్రహించిన పిదప ఆతడు బహామన్ షాకు సామంతుడనై విధేయుడుగ నుందునని తెలుపుచు ప్రత్యుత్తరమును, తదనుగుణముగ ఒక యొడంబడికనుకూడ వ్రాసిపంపె, ఆతనిని (సికందరుఖాను) ఒకమారు కలిసికొనగోరిక యున్నట్లు కూడ దెలిపెను. ఆప్రకారమే సికందరుఖాన్ బహుళ సైన్యసమేతుడై తెలింగానా కరిగెను: వారిరువురును గలసికొనిరి. కనాబాయంద్ ఆతనికి అమూల్యములైన చాలవస్తువులను బహుమానమొసంగెను. బహామన్ షా గొప్ప యనుగ్రహము చూపునని సికందరుఖాన్ కనాబాయందుకు ఆశగొలిపెను. కనాబాయందు సికందరుఖాన్ ద్వారా బహామన్ షా సుల్తానుకుకూడ తగిన బహుమానములను రెండేనుగులను పంపెను. సికందరుఖాను — యొద్దకు వచ్చినతరువాత ఆయేనుగులను సుల్తానుకు పంపి కనాబాయందు యొక్క సత్సంకల్పమునుగూర్చి తెలియజేసెను. ఆతనిని మెచ్చుకొనుచు సుల్తాను సికందరుఖానుకొక యుత్తరమునువ్రాసి ఆతనికి ఛత్రగౌరవము నొసంగెను. కనాబాయందుకు సుల్తాను రాజసన్మానములను గూడ జేసెను."

ఈ పైవిషయమును జదివినచో ఫెరిష్టా బేర్కొనిన కృష్ణనాయకుడే "బుర్హాని మాసీర్"లో "కనాబాయంద్" అని పేర్కొనబడినట్లు తెలియగలదు. మహమ్మదు బిన్ తుఘ్లకు పరిపాలనాంత్యకాలమున పితూరీ లేపి స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించి, అనతికాలముననే బహామన్ షాకు మఱల సామంతుడైన తెలిం

44. Major J. S. King—The History of the Bahmani Dynasty, pp 9-10.

గానా అధిపతిని బార్గి, ఫెరిష్టా, అజీజుల్లాలు ముగ్వురు—ఒకడు కన్యనాయకుడని, మఱియొకడు కృష్ణనాయకుడని, వేఱొకడు కనాబాయందని—మూడువిధములపేర్కొనుచున్నారు. ఈ ముగ్వురు మహమ్మదీయ చరిత్రకారుల గ్రంథములలో అజీజుల్లా గ్రంథము ఎక్కువ విశ్వసనీయమైన దగుటవలన ఆ తెలింగానానాయకుని పేరు కనాబాయందు కాదగునని నిశ్చయింపవచ్చును.

కాని యిచ్చటకూడ నొక చిన్నచిక్కు కలదు. ఈ గ్రంథమును ఇంగ్లీషుభాషలోనికి తర్జుమాచేసిన కింగు దొరగారు ఈ గ్రంథముయొక్క బ్రిటీషుమ్యూజియము వ్రాతప్రతులలో ఈనాయకునిపేరు ఒకచోట "కబానంద్" అనియు, మఱియొకచోట "కననీదా" యనియు, వేఱొకచోట "కనానాయందు" లేక "కబానాయందు" అనియు వ్రాయబడియున్నట్లు తెలుపుచున్నారు.[45] కావున వ్రాతప్రతులలో ఈపేరుయొక్కరూపాంతరము లివి కానవచ్చుచున్నవి: (౧)కననీదా (౨)కబానందు (౩)కనానాయంద్ లేక (౪) కబానాయందు. వీటిలో కడపటి మూటికి ఒండొంటికి కొంచెము పోలికఎక్కువ యుండుటవలనను, మొగటిదానికట్టిపోలికఏమాత్రము లేకపోవుటవలనను అది సరియైనదిగ గానరాదు. ఈకడపటి మూటిలో నేదో యొకరూపమును గ్రహింపక కింగుదొరగారు "కనాబాయందు" రూపము నేల ఎట్లు గ్రహించిరో తెలియరాదు.

తెలింగానా అధిపతి నాయకపదాంతనాముడని తెలిసియేయుండుటచేత "బుర్హాని మాసీర్" లోని "నంద్", "నాయంద్" పదములు "నాయక" పదముయొక్క దుష్టరూపములు కావచ్చును. అట్లయిన కబానాయక గాని కనానాయకగాని అతనిపేరు కావచ్చును.

ఈనాయకుడు స్వాతంత్ర్యమును క్రీస్తుశకము ౧౩౪౪-౧౩౪౬ల నడుమ సంపాదించినట్లు ఈవరలో నిశ్చయము చేసియున్నాము: అనగా అది శకవర్షము ౧౨౬౬-౨౨౬౮ సంవత్సరముల నడుమ జరిగెను. అప్పుడు మనకు దొరకిన శాసనములప్రకారము తెలియవచ్చువాడు కాపయనాయకుడు ఒకడు కలదు: ఇతడు గణపేశ్వరము, పి[illegible]శాసనముల నాటివాడు. ఇతనికి ఆంధ్ర[illegible]ధీశ్వర, ఆంధ్రసురత్రాణ బిరుదములుకలవు. కావున ఈకాపయనాయకుడే అజీజుల్లాపేర్కొను "కబానాయక" (కబానాయందు) కావచ్చునని నానమ్మకము. మహమ్మదీయులను జయించి ఆంధ్రరాజ్యరమావల్లభు డైనకతననే అతడు "ఆంధ్రదేశాధీశ్వర", "ఆంధ్రసురత్రాణ" బిరుదములను వహించియుండును. ఒకవేళ ఈతడటుపిదప బహామనీ షా సామంతు డైనను ఈబిరుదముల నాతడు గోల్పోవలసినయావశ్యకత కాన్పింపదు. డిల్లీపాదుషాచే నిర్జింపబడి

45. Ibid, p. 9—See foot notes, nos. 16 and 17.

యు కాకతీయ రెండవ ప్రతాపరుద్రుడు పరంపరాగత బిరుదములను ధరించుచునే వచ్చెను. ఆరీతినే కాపయనాయకుడుకూడ బహమ్మనీషాకు సామంతుడేయైనను నిజముగ నాంధ్రదేశమునకు ఆతడే యేలికయగుటచేత "ఆంధ్రదేశాధీశ్వర", "ఆంధ్రసురత్రాణ" బిరుదము లాతనిపట్ల సార్థకములే యని చెప్పనగును. ఈ కారణములవలన అజీజుల్లా గ్రంథమునందలి "కబానాయందు" (కబానాయక - కాపయనాయక) నామమే సరియైనదనియు, ఈ కబానాయకుడు ఆంధ్రసురత్రాణ, ఆంధ్రదేశాధీశ్వర బిరుదాంచితుడగు గణపవరము పిల్లలమఱ్ఱి శాసనములనాటి కాపయనాయకుడే యనియు, ఈతడే ముమ్మడినాయకుని బంధువును సమకాలికుడుననియు నిర్ధారణ సేయవచ్చును.

ఇంతటి అధికారదక్షుడైన కాపయనాయకుని బాంధవ్యమును సహాయమును గలిగియుండుటచేతనే కావచ్చును ముమ్మడినాయకాదులు గోదావరీతీరమున పిఠాపురము రాజధానిగ అంతవఱకు పరిపాలించుచుండిన కొప్పుల వంశజులను ఉత్తరమున కళింగమునకు దఱిమివైచి కోరుకొండ రాజధానిగ గోదావరీతీరమున నూతనరాజ్యమును స్థాపింపగలిగిరి. పిఠాపురము రాజధానిగ పరిపాలనము నెఱపిన కొప్పులనాయకవంశజులలో కడపటివారి శాసనములు సింహాచలమున గానవచ్చుటకిదియే కారణమని తలంపవలసి యున్నది.



పునర్విమర్శనము

దుర్విమర్శన విషద్రుమ విచ్ఛేదక జ్ఞానవీర కుఠారము

అను నిష్కంటక నిరాఘాట ఘంటాపథ వినాశన విమర్శనము

దువ్వూరి జగన్నాథ శర్మగారు

చతుర్వర్గ ఫలప్రాప్తిః సుఖా దల్పధియామపి-కావ్యాదేవ —విశ్వనాథ కవిరాజు.

అల్పబుద్ధులకుఁగూడ కావ్యసుఖమువలననే చతుర్వర్గ ఫలప్రాప్తి యగు నని పూర్వులు ప్రబోధించియుండిరి కావ్యసుఖము లభించుటో-గుణాగుణ విమర్శనముగల పఠనపద్ధతివలన. దోషాంశములను విభజించి గుణవిశేషములను పైటికిఁ దెచ్చి చూపుటను అనుసంధింపఁదగిన ఉత్తమ విమర్శనములు కావ్యసుఖప్రాప్తికేకాక సారస్వతమునందు యథార్థమయిన యభిరుచిని గల్గించి జ్ఞానము నుత్తేజపఱచునని సత్యరతిగల వారెల్లరు నంగీకరింతురే కదా! భవభూతి మహాకవి యొక్క ఉత్తరరామచరితనాటకరసవిచారమనెడి ఉత్తమవిమర్శనము పేరు చెప్పి యీనడుమ భారతీ పాఠకులకు బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల సుబ్బారాయ శాస్త్రులవారి పరిశోధనలం దొకింత పరిచయము లభించినది. అందుపై కొన్ని విమర్శనములు కూడ బైలుదేఱి ఒక విధముగాఁ బెద్ద కోలాహలము కల్గించినవి. ఉత్తరరామ చరితనాటక రసవిచారమునఁ దీర్పు—కరుణవిప్రలంభమగుట నిష్కంటక నిరాఘాట ఘంటాపథమగుచుండఁగా దానిమీఁదఁ బఱుపఁబడిన దుర్విమర్శన విషద్రుమములను విచ్ఛేదించుటకుఁ గుఠారప్రయోగమే శరణ్యము గదా !—

"కశ్శోరః కుఠారః, కిన్త్వకోపి తిగ్మో
వినిర్భేత్తు మీష్టే, విషద్రూ నశేకాన్"

కరుణవాదులు "తాఁబట్టిన కుందేటికి మూఁడే కాళ్లు" అనునట్లు వారిపట్టుదల విడువక యేది యెట్లయిన సరియే కాని యియ్యది శోకస్థాయికమే యని "సనేమిరా" అన్నట్లందురేని వారిచిత్తము. వీరాది రసములకన్నిటికిని వారికిఁ దోఁచినట్లు మారుపేరులు పెట్టి తారుమారుగా శృంగారాదిరసము లవి విశృంఖలముగా నుపన్యసించుచు నానందింతురుగాక!

ఇది చూచి శ్రీ వేంకట లక్ష్మీనారాయణులు ఇప్పట్టునఁ జరిగె కరుణవాదమునకుఁ దిగుట—అందులో (౧) "పృష్ఠతాడనము—దంతపతనము" (2) "సమాధానమునందు నీళ్లు నమలిరి" (3) "శ్రీ శాస్త్రి గారి యవిమర్శకత" (4) "చల్లగా జారవిడిచిరి"—ఇట్టి మాటలను బ్రయోగించుట నాయభిప్రాయముచేత నభినందింప దగలేదు. కావున కుఠారప్రహారణము లిక్కడ ననవసరము కాదు.

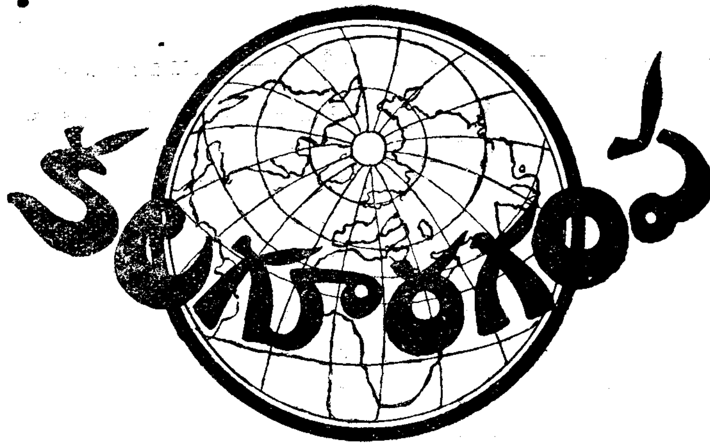
—:"చల్లగా జారవిడిచిరి":—

—:ప్రధాన సిద్ధాంతమునే:—

శ్రీ వేంకట లక్ష్మీనారాయణులు తమ వాదములో ముఖ్యముగా జబాబు చెప్పఁదగియుండిన ప్రధాన సిద్ధాంతమునే "చల్లగా జారవిడిచిరి"—ఆప్రధానసిద్ధాంతమేది?-శ్రీశాస్త్రులవారిట్లు వ్రాసిరి:—చూడుఁడు!—

"ఈ నాటకము కరుణరసప్రధానమని చెప్పుట కింకొక గొప్ప ప్రతిబంధకము కూడఁ గలదు. సర్వత్ర భరతాదు లందఱును నాటక లక్షణముం జెప్పునప్పుడు శృంగార వీరరసములు రెండిటిలో నెద్దియేని యొక్కదానికే ప్రాధాన్యము నిరవకాశముగా నియమించి యుండిరి. అయ్యది ప్రాయికాభిప్రాయ మనుటయుం బ్రమాణ సిద్ధము కాదు. లాక్షణికోక్తము కాకున్నను ఆనుమానికముగా గ్రహించుటకైనను శృంగార వీరరసములకంటె నన్యమగు మఱియొకరసమునకుం బ్రాధాన్యము నిశ్చయముగాఁ గల ప్రాచీన నాటకము లెవ్వియును గనఁబడకుండుటవలన సపక్ష మెద్దియును లేదు. ప్రకృత నాటకము పక్షత నతిక్రమించుటలేదు కావున దీనిచే నిర్ణయింప శక్యము కాదు"

ఇక్కడ నడుగఁదగిన ప్రశ్న — వేంకట లక్ష్మీనారాయణులను— నాటకంబునకు వీరశృంగారములలో నేదైన నొక్కటి ప్రధానరసముగా నుండవలయు నన్న భరతనాట్యశాస్త్రమునకు మీరు విరుద్ధము భావింతురా? యని. ఐతే జానకీరాఘవ సమాగమము చూపట్టుచున్న ఉత్తరరామచరిత్రములో వియోగకథన మున్నను సీతారాముల పరస్పరానురక్తి నశింపనపుడు శృంగారము అంగియనియుఁ గరుణవాదులు చెప్పునెల్ల కడలఁ గన్పట్టు కరుణ మంగమనియు నేల చెప్పరాదు? మృతత్వనిశ్చయము లేనప్పుడు—సీతయందు తన మనస్సుచేత దోషాపత్తి లేకుండఁగా ధర్మభీరుఁడయి కదా శ్రీరాముఁడు ప్రవాసపడెను—తనంతటఁ దాను. ఇట్టియెడ తాత్కాలికనిర్వేదమునకుంబిమ్మటఁబండ్రెండేండ్లలోఁగా నిష్టసమాగమాభిలాషజనితమగు మనోవికారముచే నాయికానాయకు లుండ యసంభవమా?—సంప్రయోగము కారాదుగాని శ్రీరాముఁడు సీతను జూడనైన నభిలషింపఁడా? అట్టియెడ నెడనెడఁ గల్గు వైక్లబ్యముచేఁ గరుణము అంగరసమనియుఁ గరుణవిప్రలంభ(శృంగార)ము అంగియనియు నేలచెప్పరాదో! ఉత్తరరామచరిత్రమునఁ గరుణము లేదని యెవ్వరనిరి? వేంకటలక్ష్మీనారాయణు లింత విమర్శనము వ్రాయుటకు—కలదు—పలుతావుల—అదియున్నంతలకు విషాదరూపమయిన సంచారితప్ప స్థాయి కాదు. లిట్లు ఒప్పుకొన్నచో శృంగారవీరప్రాధాన్యత యనెడి భరతసూత్రమునకు విరుద్ధము రాదు—సరికదా!— వియోగజనితవిషాదము — వైక్లబ్యము గల్గి మఱి ఏకోనపంచాశద్వ్యాపరిపోషితం బగు గతిస్థాయి గల శృంగారము అంగిగా నిలిచి అందులకు శోకస్థాయిగల కరుణము అంగముగా నిలిచిల్లినదని యేల చెప్పరాదో. 'శృంగార ఏకఏవ రసః' యను శృంగార ప్రకాశికాదులయుత మట్టిపట్టున నాదరణీయమై యుండునుగదా! పనేమిరా యను శేల? విమర్శకభేషజమునకు లోపము వాటిల్లుననియా? కావున వేంకటలక్ష్మీనారాయణులు ప్రధానసిద్ధాంతమునే చల్లఁగా జారవిడిచిరి. ప్రధానసిద్ధాంతమును జారవిడిచి చల్లఁగా నితర విషయముల నధికతరముగా విమర్శింపఁ బూనుట వేంకట లక్ష్మీనారాయణులు తగియుండెనని తలంతురా? వీరు "విమర్శకత", "శీల్లు నములుట", "పృష్ఠతాడనము—దంతపతనము" మాటలను ప్రయోగించుట మేలా?—వీరివిమర్శనములో శ్రీశాస్త్రులవారి ౧-౨-౩-౫-౬-౭-౮-౯-౧౦-౧౪ యుక్తులు తమకు సమ్మతములని యొప్పుకొనిరి. తక్కినచోట్ల శ్రీరాముఁడు విధురుఁడు కాఁడని యంగీకరించిరి. "మృతత్వనిశ్చయము రామునకు లేదన్నమాట మే మంగీకరించినదే" యని చెప్పి—మఱి అంగముగాఁ జెప్పఁదగిన కరుణమును అంగియనుచు వచ్చుటే సర్వత్రప్రధానాంశము-అది యెందుచేత? నాటకలక్షణమునంబ్రధాన భరతసూత్రము విడుచుటచేత! అందువలన వీరికి శ్రీ శాస్త్రిగారి వాదము ధార్ష్ట్యము నవలంబించి వ్రాసినదిగాఁ గూడ కన్పట్టినది. ఉత్తరరామచరితములోఁ గరుణమే లేదని చెప్పువారికి జబాబిచ్చినట్టుల విపులీకరించి వేంకటలక్ష్మీనారాయణులు ఇదుగో కరుణమనుచు వచ్చిరే కాని అది అంగమని భావింపక—అంగియని నిరూపింపక వ్యాసమును పొడుగించిరి. మఱియు "కవి మంగళాంతరూపకముల రచించుట శాస్త్రోక్తమగుటచే నిట్లు మంగళాంతముగ సీతారాములం గూర్చినాఁడు కాని కరుణవిప్రలంభమందలి రసమని సూచించుటకుఁ గాదు" అని నిరర్థకముగా వాదింపఁ జొచ్చిరి. ఎందుచేత? అవునన్నదానిని కాదనుటకే ఘంటాపథ విశాలనము పేరున విమర్శనము వ్రాసిరే కాని అంగముగా రాఁదగిన కరుణ మంగియనుటకు సాహిత్యదర్పణాద్యనేకగ్రంథము లడ్డు వచ్చునని భయపడక—ఇంత చాలునని తలంచి ఆ ప్రస్తుత విమర్శనము విరమించితిని.



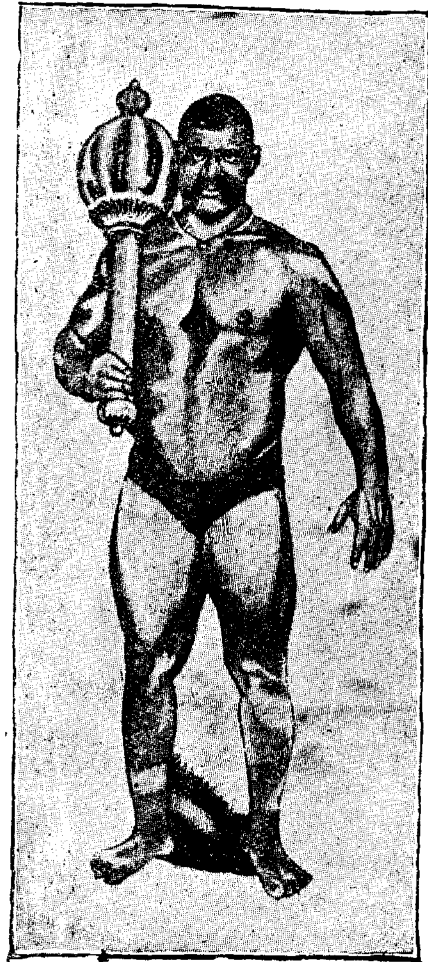
హైందవవ్యాయామము

అమెరికాయొక్క-ముఖ్యముగ సంయుక్తరాష్ట్రముల (United States) యొక్క- నివాసులకు హిందూవ్యాయామముల శ్రేష్ఠత్వమును విశదపరచునిమిత్తము అచటి "ఫిజికల్ కల్చర్" అను జర్నలులో చార్లెస్. బి. రాత్ అనునతడు ప్రచురించిన వ్యాసమును శ్రీ డాక్టరు ఆచంటలక్ష్మీపతిగారు పదునాల్గు పేజీలనొక చిన్నపుస్తకముగ ముద్రింపించి వెలువరిచిరి. అనేక వేల సంవత్సరముల క్రింద మనపూర్వీకులచే నేర్పరుపబడిన విద్యలకు విధానములకు మనము వీడుకోలుపు లిచ్చుచుండ ఇతర దేశములవారలు వాని నెట్లు మక్కువతో నాదరించుచున్నదియు నీ వ్యాసమును చదువుటవలన విదితము కాగలదు. మనదేశమందంతట దండెములు, బస్కీలు అనుపేరున ప్రసిద్ధికెక్కియున్నవే కాని, ఇవి మనకు క్రొత్తవ్యాయామములు కావు. వీనిని ప్రతిదినము చేయుచుండుటవలన దేహమందలి కండరములన్నియు సుచిత్రరీతిని వికాసావస్థను బొంది శరీరసౌందర్యము నభివృద్ధిపరచుటయేగాక కాయమందలి యే భాగమున కేప్రకారము బలముకలుగవలయునో ఆప్రకార మాభాగమునకు బలము గలుగుటంజేసి ఈ వ్యాయామములు విజ్ఞానానుకూలములని వీరి యభిప్రాయము. అందు సందేహము లేశమాత్రము లేదు. హిందువులు తెల్లవారి లేచినది మొదలుకొని రాత్రి శయనింపబోవువరకు గావించు శాస్త్రానుకూలములైన కార్యములన్నియు విజ్ఞానానుకూలములే. పాశ్చాత్య వ్యాయామములకు సాధనములనిమిత్తము ధనముకావలయును కాని వీనికి దమ్మిడీయైన ఖర్చులేదు. అట్టి వీనిని విదేశీయులు శ్రద్ధతో జేయుచు లాభమందుచుండ మనము వానియెడల నుపేక్షాభావమూనుట మిగులశోచ

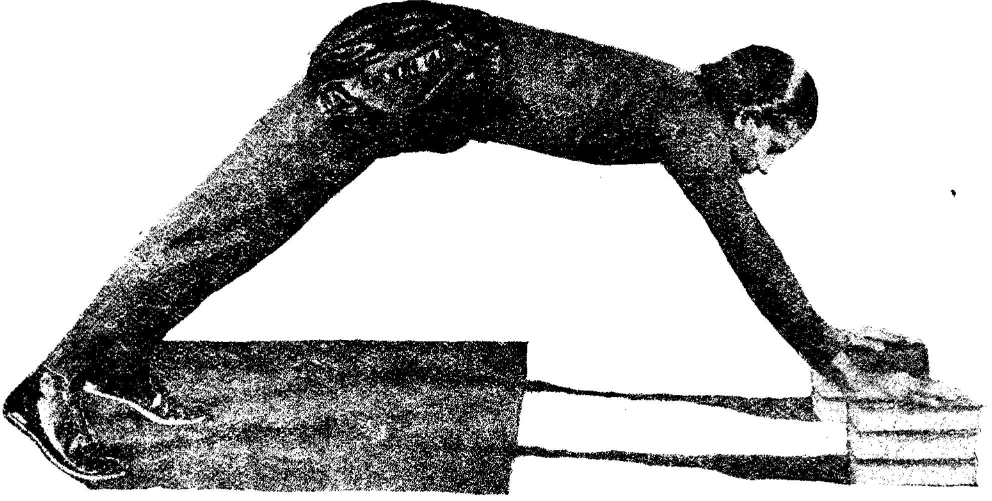


శ్రీ డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతిగారు

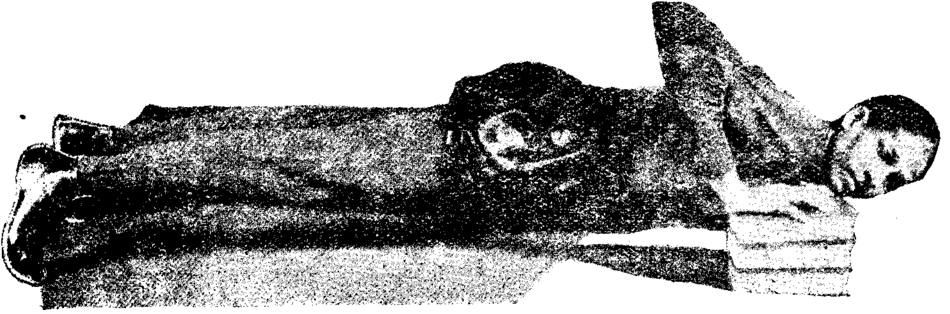
నీయము. పాశ్చాత్యవ్యాయామమునకంటె వీనివలనగలుగు శరీరఘటనము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనదని లేఖకుని యభిప్రాయము. భారతవర్ష మంతటిలోవివిధప్రాంతములలో నివి కొంచెము వేర్వేరుప్రకారముల నభ్యసింపబడుచున్నను ప్రధానాంశ మంతటను నొక్కటే. ఇందు దండెములదీయు విధానములు నాలుగైదు, బస్కీలను దీయురీతులు రెండు మూడుప్రకారములు వివరింపబడి యున్నవి. అందులో సాధారణదండె మొకటి. దీనిని ప్రధానముగ గొనియే తక్కిన మూడునాలుగు విధానము లేర్పరచబడినవి. రెండుచేతులు రెండుకాళ్లమీద వ్రాలి మోకాళ్లవరకు కొంచెము క్రిందుగను పైభాగము నేలకు సమానాంతరముగనుంచి అదేవిధముగ క్రిందికి శరీరమును దేవలయును. సుమారు 36 అంగుళముల ఎడము రెండుచేతులకును రెండు కాళ్లకు నుండవలయును. శరీరము సమానాంతరముగ నుండునటులే నేలకు తగినంత సామీప్యములోనికి దెచ్చి మెడను మీదికెత్తి వీలగునంతవరకు నిటునటు లాడించవలయును. తరువాత పిరుదులభాగము తగినంత ఎత్తుగ నుండులాగున లేచి గడ్డముతో రొమ్మును దాకవలయును. ఈ సాధారణదండెము ననుసరించియే మునకదండెము, కప్పదండెము, వలయదండెము, పాముదండెము మున్నగు ననేకవిధములు గల్పింపబడినవి. మునకదండెములో సాధారణదండె మందువలెనే నిలచి మడిమలమీద వెనుకకు జరిగి రొమ్ము నేలకు తగిలీతగలకుండ రాచుకొని వచ్చులాగు ముందునకుదెచ్చి వెంటనే పైకి లేవవలయును. కప్పదండెములో శరీరమును ముందుకు దోయక ఆరుఅంగుళముల ఎత్తున దేహమంతయు లేచి ముందు ఎగిరి పడునట్లు చేయవలయును. ఇట్లు గదిలో నొకమూల నుండి మరియొకమూలకేగి మరల వెనుకకు రావలయును. వలయదండెము సాధారణదండెములోవలె పిరుదులను సాధ్యమైనంత పైకెత్తి తుంట్లను వలయాకారముగ నచ్చులాగున ద్రిప్పవలయును. పాముదండెము సాధారణదండె మందువలెనే నిలచి ఒకమారు రొమ్ము క్రిందికి వీపుపైకి నుండులాగునను ఒకరల వీపు క్రిందికి రొమ్ముపైకినుండు లాగునను వంచివంచి త్రిప్పవలయును. కాళ్లుచేతులు దక్క మరియేభాగము నేలకు దగులరాదు బస్కీలనగా కొంచె మించుమించుగ గుంజిళ్లుదీయుటయే. తుంట్లపై చేతులనిడుకొని ౨౬ అంగుళముల ఎడముగ బాదములమీదనిలచి మెల్లగ నడుమువంచి కూర్చుండి మరల లేవవలయును. కుర్చీనొక చేతితో నాధారముగ గొని ఒంటి కాలిమీద గూరుచుండి మరల లేవవలసిన వేరొకవిధముగు బస్కీలుగలవు. దండెములవలన మధ్యకాయమునకును, బస్కీలవలన కాళ్లకును అవర్ణనీయముగు వికాసము గలిగి శరీరము గ్రీకుదేశపురూర్తులం బోలినదానినిగ జేయును. వీనిని చేయుటకు ముఖ్యసమయము ప్రాతఃకాలము. వ్యా



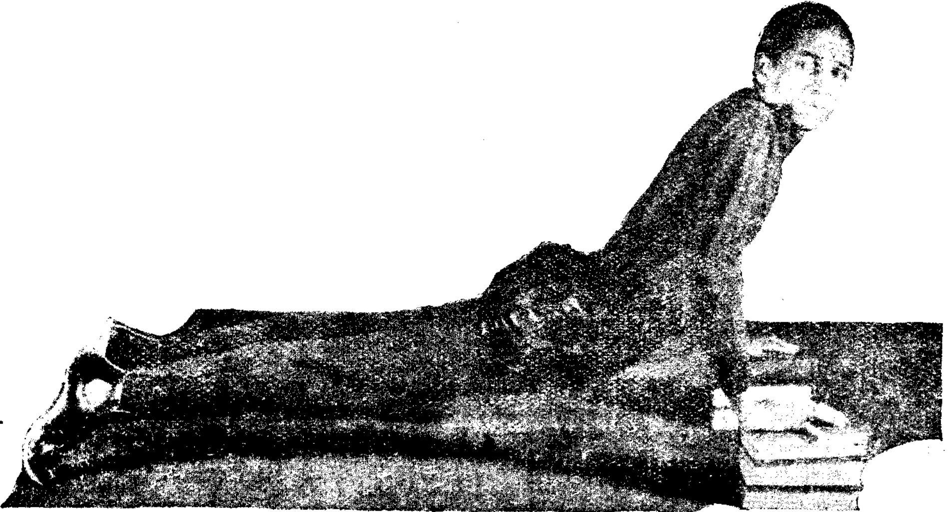
శ్రీయుత గామా 'సింహము'

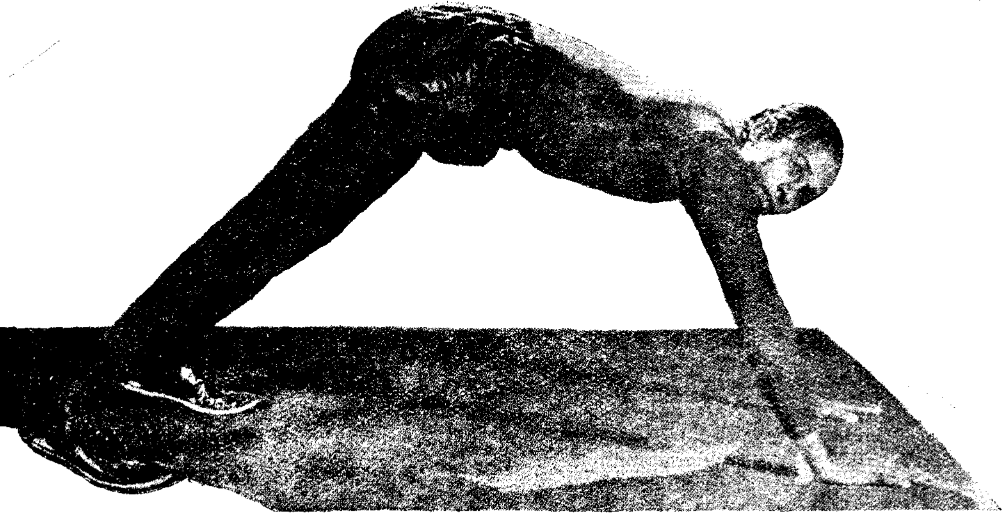


౧. దండెములను దీయుటకు ఆరంభమందు మనశరీరమును ఏప్రకారముగా నుంచవలయునో దీనివలన దెలియును. ఇటుకలమీద రెండుచేతులు పెట్టబడియున్నవి.

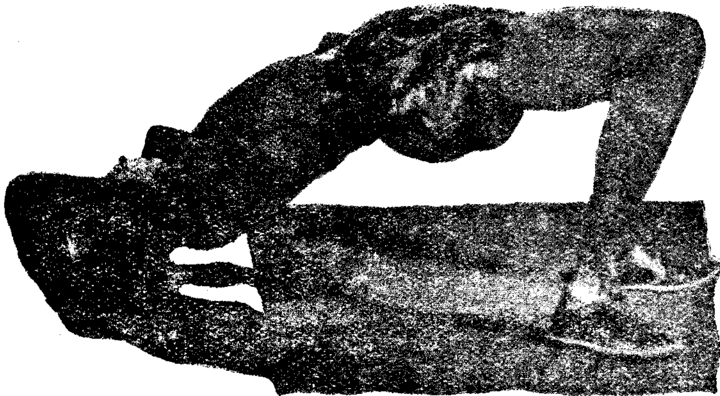


౨. ద్వితీయావస్థ. శరీరమును నేలకు సమానాంతరమున నుండులాగున క్రిందికి తేవలసిన రీతి.

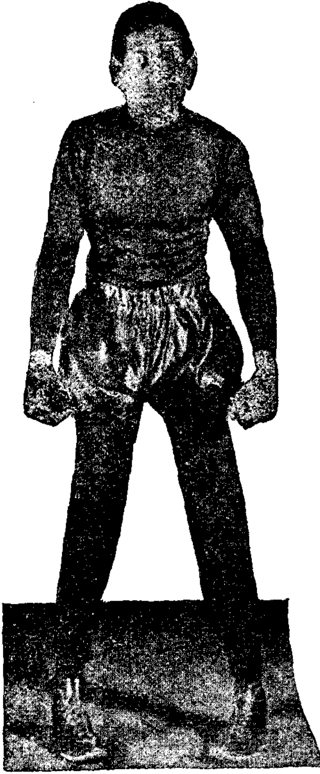








', ౨, ౩. ప్రథమావస్థలో నున్న శరీరమును నేలకు దగులనీయకుండ కేవలము కాళ్లనుమాత్రము గదల్చుచు వలయాకారముగ దిరుగునపుడు ఏర్పడునట్టి దశలను సూచించును.





౭, ౮. బస్కీలను దీయునపుడు నిలుచుండవలసిన క్రమమును, గూరుచుండవలసిన విధానములను దెలుపుచున్నవి.



౯. ఒకచేతి క్రింద కుర్చీని ఆధారముగనుంచుకొని ఒంటికాలిమీద నెట్లు కూర్చుండి లేవవలయునో తెలుపును. ఒంటికాలిమీద కూర్చొనుసమయమున రెండవకాలిని ముందుకు జాపవలయును.





౧౦. ౧౧. కప్పగంతుదండెముల దీయువిధమును దెలుపును. చిత్రములలోనున్న విధమునుండి శరీరమును కుప్పించుచు ముందుకు బోవలయును.

యామానంతరము స్నానము చేయవలయును. శాకాహారమునకు ప్రాముఖ్య మియ్యబడినది. ఈ వ్యాయామముల చేయు కులీనులగు హిందువులందరు మంచిశరీర సౌష్ఠవము, సౌందర్యముగలిగి ప్రపంచమందలి మానవశ్రేష్ఠులలో గణింపదగినవారని లేఖకుని యభిప్రాయము. మరియు నీచిన్నిపుస్తకమున హిందూవ్యాయామములవిషయమై, వాని నాచరించు ఇండియనులవిషయమై జిబస్కో యొసగిన యభిప్రాయములునుగలవు. ఇతనియుద్దేశానుసారము గామా మానవసింహము. మరియు నితడు నిష్పక్షపాతబుద్ధితో హిందువులను మానవశ్రేష్ఠులని వచించుటచే విదేశీయులకు వీరి యెడల గల నికృష్టాభిప్రాయము లన్నియు దూరమయ్యెననుటకు సందేహము లేదు. ఇంత పర్యంత మెటులైనను ముందైన మన వ్యాయామములందలి విలువను గణించి యువకులు దానిని మహోన్నత దశలోనికి దీసికొనివచ్చి మరియు కీర్తిప్రతిష్ఠల గాంచవలయును.

"నందో రాజాభవిష్యతి"

ఈవాక్యమొక శ్లోకముయొక్క నాల్గవపాదము — నందుఁడు రాజు కాఁగలఁడు — అనునది దీనిసరియైన యర్థము. అట్టియీవాక్యము 'తరువాత నేమగునో చూతము. ఇప్పటి కీలాగున కానీ, అనునర్థమున లోకోక్తిగాఁ బరిణమించి చిరకాలముగా వాడుకలో స్థిరపడియున్నది. కాని యిది స్వార్థమును విడిచి లోకోక్తిగా మాఱుటకు దీనికి సంబంధించిన కథయే కారణము. ఆకథ తెలియకున్నను, పండితపామరసాధారణముగా లోకమంతయు నీ లోకోక్తిని పైని తెలిపిన యర్థమునందు వాడుచునేయున్నది. ఇదియే లోకోక్తుల రహస్యము. కావున నీలోకోక్తికి మూలమైన యీ కథను తెలిసికొందముగాక.

పాండవవంశ వివర్ధనుఁడగు జనమేజయ మహారాజువంశమునఁ గాలక్రమమున, ఉత్తుంగభుజుఁడను పేరుగల రాజపుత్రుఁ డుదయించి పరిపాలకుఁడయ్యెను. అతనికిఁ బట్టమహిషియం దొకపుత్రుఁడు పుట్టెను. ఆ కుమారుని పేరు నందుఁడు (నందనుఁడు). ఆపిల్లవాఁడు జన్మించినపిదప రాజు తన దేవేరిని ప్రేమతోఁ జూడక యామె యంతఃపురమునకుఁ బోక క్రమముగా వేశ్యాలంపటుఁడయ్యెను.

అట్లు కొంతకాలము గడచినంత నొకనాఁ డొక రత్నాలవర్తకుఁ డమూల్యమైన మణిహార మొకటి యమ్మఁ దెచ్చి రాజపత్ని యంతిపురమునకు దానిని బంపెను. పట్టమహిషి యాహారమును జూచి మిక్కిలి మక్కువపడియు రాజు తనయెడ ననాదరము చూపియుండుటకును, తన యొద్ద రొక్కములేమికిని మనస్సులోనే పరితపించి, అక్కఱలేదని త్రిప్పివేయుచున్నంత నామె ప్రియదాసి యొక్కతె వారించి యిట్లనెను.

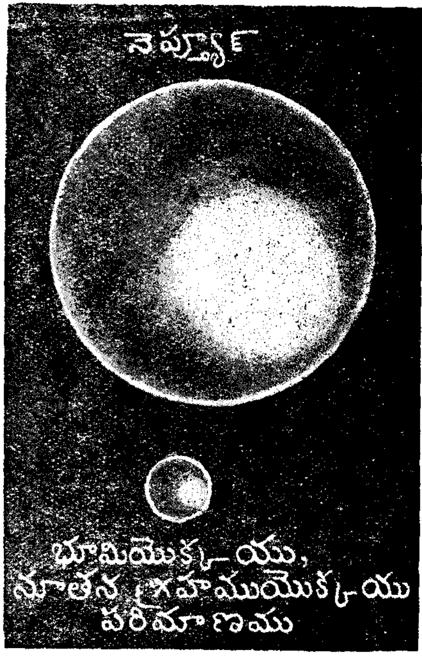
"అమ్మా! అమ్మవచ్చినవస్తు వేదయినను, ఎంత వెల యిచ్చియైనను కొనుట రాజకులములయందలి యాచారము. అట్టియెడ మనస్సునకు వచ్చిన యీ హారము నూరక పోఁగొట్టుకొనవచ్చునా? ఇప్పుడు రొక్కము లేనిచో నొక యేఁడు గడువు పెట్టి యీవర్తకుని మరల రమ్మని చెప్పవచ్చును. అంతేకాని యీరత్నాలదండమాత్రము త్రిప్పివేయవద్దు. ఏమో! ఈలోపల నేమగునో! ఏది యెట్లుండి యెట్లువచ్చునో! ముందుసంగతి యెవరికిఁ దెలియును? ఈయేఁడాదిలో దేశకాలగతుఁడై యుత్తుంగభుజమహారాజే యంతరింపవచ్చును. లేదా, ఆ వేశ్యయే మృతిచెందవచ్చును. కాదేని యీవణిజుఁడే నశింపవచ్చును — మననందకుమారుఁడు రాజు కావచ్చును." అని చెప్పి సమ్మతిపఱచి యామెచే రత్నహారము కొనిపించెను. పై యర్థము గర్భితముగానున్న శ్లోకమిది —

ఉత్తుంగభుజనాశోవా, దేశకాలగతోఽథవా,
వేశ్యావణిగ్వినాశోవా, నందో రాజాభవిష్యతి.

ఇట్టికథకు సంబంధించియున్న 'నందో రాజాభవిష్యతి' యనువచనము కాలక్రమమున, 'ముందేమగునో చూతము. ఇప్పటి కీలాగునఁ గానిమ్ము,' అనునర్థమునందు లోకోక్తిగా మాఱినది.

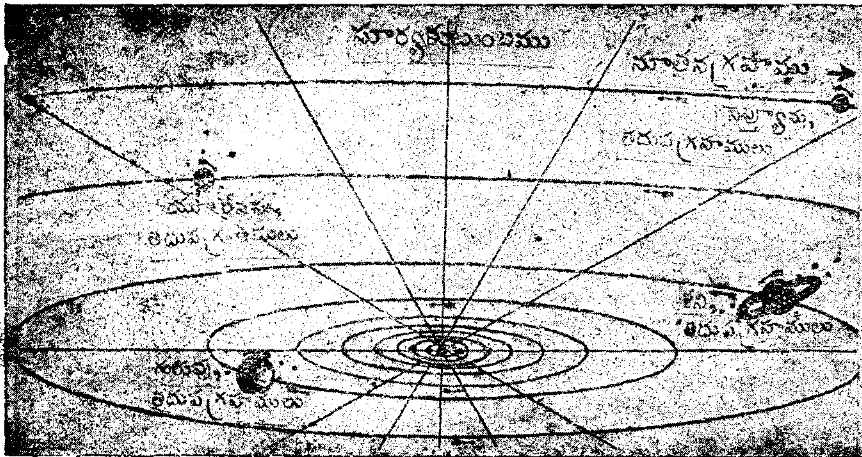
మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

నూతనగ్రహము



౧

౧. క్రొత్తగ్రహమును నెప్ట్యూనుతో పోల్చినచో దాని కొలత పరిమాణము ఇందు చూపబడినది. క్రొత్తగ్రహముయొక్కయు, భూమియొక్కయు వ్యాసము (diameter) ౮౦౦౦ మైళ్లు. నెప్ట్యూను వ్యాసము ౩౨౦౦౦ మైళ్లు. క్రొత్తగ్రహము సూర్యునకు భూమికంటె ఏబదిరెట్లు అధికముగు దూరమున నున్నది. కావున దానికి సూర్యుడు కాంతి బాసిన చంద్రునివలె పొడగట్టును. దీని భ్రమణవేగము (Speed of revolution) భూమియొక్క భ్రమణవేగమున ఇరువదవవంతు మాత్రమే. భూమి ఏడాదికొకమారు సూర్యుని చుట్టివచ్చుచుండ నీ గ్రహము ఇంచుమించు మున్నూరేండ్ల కాలమున చుట్టివచ్చును. వానకాలముగాని, వేసవికాలముగాని యీ గ్రహమున నెబ్బదియైదు సంవత్సరముల కాలముండును.



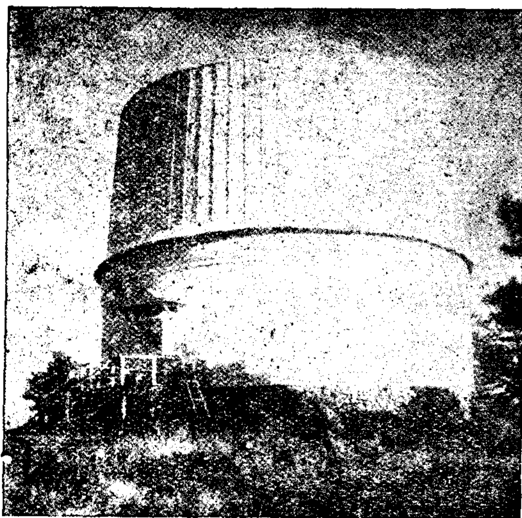
౨

౨. అమెరికాయందలి హార్వర్డు విశ్వవిద్యాలయమునకు అధ్యక్షులయిన లారెన్సు లోవెలుగారి జ్యేష్ఠసోదరుడు పెర్సివల్ లోవెలుగారు సూర్యకుటుంబమున ఇదివరకు మనుజులకు ఎఱుకలేని క్రొత్తగ్రహ మొకటి కానరానున్నదని యిరువదియైదేండ్లకుపూర్వమే చెప్పినారు. అది కనుపించగలస్థానమును సైతము ఖగోళశాస్త్రజ్ఞులకు తెలిపినారు. దానిని గనిపెట్టుటకు నక్షత్రశాలను నెలకొలుపుటకయి తగినప్రదేశమును ప్రపంచమంతట వెదకి మెక్సికోవద్దనున్న అరిజోనా అడవిలో స్థాపించినారు. నాటిమొదలు అనుదినమును రాత్రులయందు ఆ గ్రహముయొక్క రాకను పరిశీలించుచుండుటకయి కొందరు పరిశోధకులను నియమించినారు. ఆయన పదునాలుగేండ్లకుపూర్వము మృతిచెందినారు. ఆనాటి ఆయన జోస్యము నేటికి సత్యముగ పరిణమించినదని పరిశోధకులు ప్రకటించుచున్నారు. వారి గ్రహ మాయనచెప్పినచోటనే కనుపించెను. జ్యోతిర్మండలమున నా గ్రహము కనుపడినస్థానమును ఈ చిత్రము చూపును.



3

3 లోవలునక్షత్రశాలయందలి దుర్భిణి యంత్రముతో తీసిన ఛాయాచిత్రము. ఇందు క్రొత్తగా నగుపడిన గ్రహమును (బాణాకారరేఖలవద్ద) గాననగును.



౪

౪. లోవలు నక్షత్రశాలయొక్క శిఖరము. ఇచ్చట పరిశోధనలు సలిపి యీక్రొత్తగ్రహము కనుగొనబడినది.

ఎడ్లబండి చిత్రము

రాజపుత్రుఁడొకఁడు ఎద్దులబండిలో స్వారి చేయుచున్నట్లు చూపబడిన యీచిత్రము హిందూ దేశములోని ఒకపారసీకచిత్రకారుని కృతి. ఆతఁడు తన భావనాదృష్టినిఁజూచిన యీదృశ్యమును అలంకరణప్రధానమైన తనకళలో శోభాయమానముగ తీర్చి దిద్దియున్నాఁడు. రథమునకు గట్టిన రెండెద్దులును మెడకు ముత్యాలపటకాలతోను, కాళ్లకు కడియములతోను, కొమ్ములకు ముక్కుటగ చేయబడిన బంగారు తొడుగులతోను అలంకృతములైనవి. ఈయలంకరణములు రథమునందలి రాజపుత్రుని విలువైన దుస్తులతో తులతూగుచున్నవి. రంగము నట్టిచెప్పిదిగనుండు ధూళిధూసరితమైన ఢిల్లీ రాజమార్గముకాక పసిమి బూదిరంగుతో మనోహరమయిన స్థలము. అదియైనను కేవలము నెంబగ వదలివేయబడక, మరీ క్రిక్కిరిసియుగాక, మరీ విడబడిచి ఎడమెడముగనుగాక వివక్షతతో ఎడనెడ మృదులములైన ఆకుజొంపములతోను, పూలమొక్కలతోను అలంకృతమై రచనమునకు అపూర్వమైచిత్ర్యపు కమ్మదనమును గలిగించుచు భావనాబలమునందలి గొప్పదనమును విశదీకరించుచున్నది. ఎద్దులు రెంటను సహజమైన వాస్తవికతను సూచించునట్లు పుష్టిగ అనతిక్రమణీయ లాలిత్యముతో చిత్రములైనవి. ప్రయాస సాధ్యమును, సాహసకార్యోపేతమును అగు ఎట్టి ప్రయాణమునకైనను ఎదురుచూచు వేడుక, ధైర్యసాహసములతో కూడిన పర్యవేక్ష చిహ్నితమైన ట్లున్న వెడదకన్నులతోడి వానితలలు ముఖ్యముగ గమనింపదగినవి. ఎద్దులను వ్రాసినవిధముతో పోల్చి చూడగా మానవచిత్రముల వదనములు జీవకళారహితములై చప్పగ నున్నవి. దీని ననుసరించి చూడగా చిత్రకారుడు స్వారిచేయు మానవుల మీదకంటె ఈయెద్దులను గుఱించియే యెక్కువ శ్రద్ధాభిమానములను చూపినట్లు కాన్పించును. చిత్రకారుని పేరుకూడ చిత్రముననే కలదు. అతని పేరు అబుల్ హాస్సన్.

సుప్రసిద్ధపారసీక చిత్రకారుడైన హీరట్ నివాసి అకారిజ్జా కొమారు డతడు. సఫావీద్ వంశమువారి ఆదరణమున వర్ధిల్లిన పారసీకచిత్రకళలోని విఖ్యాతమైన హీరట్ సంప్రదాయమునకు చెందినవాడు. ఈ అబుల్ హస్సన్ను, అతని తండ్రియైన అకారిజ్జాయును గూడ మొగలాయిప్రభువు అక్బరు ఆస్థానమున నుండువారు. జహాంగీరు ఇంకను యువరాజుగ నుండ అకారిజ్జా మొగలాయి ప్రభువు కొలువులో గుదిరెను. అబుల్ హస్సన్ శైశవముననే అతని తండ్రి హిందేశమునకు వచ్చి మొగలాయిప్రభువు కొలువున కుదురుటచేత జహాంగీరు పాదుషాయే ఆతనిని సంరక్షించి పోషించెను. అబుల్ హస్సన్ 'జహాంగీరు నామా'కు ముఖచిత్రముగ జహాంగీరు పట్టాభిషేక చిత్రమును చిత్రించెను. అబుల్ హస్సన్ పెరిగి పెద్దవాడయి, ఆతని చిత్రకళ ఉత్తమ తరగతికి వచ్చువఱకు జహాంగీరు ఆతనియెడ చాల శ్రద్ధతీసుకొనుచుండెను. అతని చిత్రకళాప్రాశస్త్యమునకు అబుల్ హస్సన్పై జహాంగీరుకు అభిమానగౌరవములు మెండు. జహాంగీరు ఆతనిని 'నాదరుజ్జమాన్' (అనగా ఆకాలపు అద్భుతవిషయములలో అత డొకడు) అని శ్లాఘించుచుండువాడు.

అక్బరు పాదుషా తన యాస్థానములోని చిత్రకారులకు పారసీకచిత్రములను ఒరవడిగా పెట్టెను. ఈ పారసీక సంప్రదాయమునకు, మొగలుసంప్రదాయమునకు చిత్రస్వభావమునను, పర్యవేక్షులోను, చిత్రరచనాపద్ధతిలోను చాల వ్యత్యాసము కలదు. మొదటి దశలో అక్బరుపాదుషా యాస్థానమున నున్న గొప్పవిశిష్టత కల పారసీక చిత్రకారుల చిత్రములను జూచి ఆ పారసీక సంప్రదాయమునందలి వృత్తి, ప్రవృత్తులకు దాసులై మొగలాయి కొలువులోని భారతీయచిత్రకారులు వాటిని అనుకరించువారు. ముఖ్యముగ దేశీయులైన భారతీయ చిత్రకారులచే నిరూపితమైన దేశీయ మొగలాయిసంప్రదాయము ఎచ్చుపెచ్చుట మంచియున్న దానిని గ్రహించు సమాహారకపర్యవేక్ష కల దగుటచేత అనతికాలము ననే దేశీయులైన భారతీయచిత్రకారులు తమ పారసీకపు ఉపాధ్యాయుల పంథనుండి తప్పించుకొని రచనాపద్ధతిలోను, వీక్షాశక్తిలోనుగూడ అగ్రవాదిగనుండు వాస్తవికరీతిని నెలకొల్పిరి. అలంకారపరిస్ఫోటనము, అద్భుతవర్ణరీతి గల పారసీకసంప్రదాయమునుండి దానిని విస్పష్టముగ వేఱుపఱుపవచ్చును. మొగలాయిచిత్రములలో గానవచ్చురీతిని వాస్తవికత పారసీకసంప్రదాయమున పొడగానరాదు. చెట్లు, అంకురములు, మానవ చిత్రములు—ఇట్టి ఉజ్జ్వలాలంకారసంయుతములు, సమయ నిబద్ధములునగు రచనలు మొగలాయిసంప్రదాయమున లేవు. అందువలన 'ఇండో-పెరిషియన్' (భారతీయ-పారసీక) పదమువలన నిజముగ హిందూదేశములోని పారసీక చిత్రకారుల యొక్కయు, కొంతకాలము వారి సమయములను, ప్రవృత్తులను అనుసరించుచు వచ్చిన హిందూచరిత్రకారులయొక్కయు చిత్రముల గుణసంపద విశదమగును. మొగలాయి సంప్రదాయ మనుటవలన మొగలాయి పాదుషా ఆస్థానముననుండిన భారతీయచిత్రకారుల చిత్రములయొక్క సహజ, స్వదేశీయ గుణము తెలియనగును. ఈచిత్రసంప్రదాయము హిందూ, పారసీక, యూరోపీయ వృత్తుల విచిత్రసమ్మేళనమువలన నేర్పడినది. మొగలాయి ఆస్థానమునందలి 'ఇండో-పెరిషియన్' పద్ధతినాటి చిత్రకళ రచనావిధానమున బహుళముగ ఆలంకారికము: వీక్షాశక్తిలో ప్రచురముగ అపూర్వఘటనాత్మకము. ఇక్కడ ముద్రితమైన చిత్రము అబుల్ హస్సన్ వ్రాసిన చిత్రములలోనికెల్ల మేలుబంతి. ఈ చిత్రముమూలమున అక్బరు, జహాంగీరు పాదుషాలు మనకు ఎట్టి వారసత్వమును విడిచిపెట్టిపోయిరో విశదము కాగలదు.

[ఈ పై విషయములు ఓ. సి. గంగులీగారు ఈ చిత్రమును గుఱించి 'త్రివేణి' పత్రికకు వ్రాసిన వ్యాసము ననుసరించి వ్రాయబడినవి.]



శ్రీకామకోటిపీఠాధిపతులు శ్రీ శంకరాచార్యులవారి మఠమునకు సంబంధించిన తామ్రశాసనములు.

(Copper-plate inscriptions belonging to the Sri sankaracharya of the Kamakoti-pitha.)

కీర్తిశేషులైన టి. యే. గోపినాథరావు, యమ్. యే., గారిచే పరిష్కృతములు.

ఈ గ్రంథమున ప్రకటింపబడినవన్నియు తామ్రశాసనములు. ఇవి కామకోటి పీఠము శ్రీశంకరాచార్య భగవత్పాదుల వారివి. అన్నియుకలిసి పదకొండు. వీటిలో

(౧) గండగోపాలచోళుని శాసనము. ఇందు కడపటిరేకు మాత్రమే మిగిలినది. మిగిలినవన్నియు పోయినవి.

(౨, ౩) విజయనగరాధిపతియు, కృష్ణదేవరాయల యగ్రజన్ముడును, నరసానాయకుని పుత్రుడునైన వీరనరసింహరాయల నాటివి.

(౪, ౫) కృష్ణదేవరాయల నాటి రెండు శాసనములు.

(౬) ఎవరిదో ఒక శాసనమునందలి మొదటిరేకు. మిగిలిన రేకులు పోయినవి.

(౭) పుదుక్కోట తొండమాన్ భూపతి విజయరఘునాథ రాయల శాసనము.

(౮) మధుర విజయరంగ చొక్కనాథనాయకునిశాసనము.

(౯) సంస్కృతము, ఫారసీ, తెలుగుతోనున్న ఫర్మానా ఎవరో మహమ్మదీయప్రభు విచ్చినది.

(౧౦) అక్కన్న మాదన్న గార్ల నాటిశాసనము.

వీటిలో మొదటిది గండగోపాలచోళుని శాసనము. ఈరాజు నిత్యము అష్టోత్తర శతబ్రాహ్మణులకు రసోపేతముగ మృష్టాన్న భోజనము నొసంగుటకై హస్తిశైలనాథాలయమునకు పశ్చిమమునందున్న మఠమునందలి శ్రీ శంకరాచార్యగురుపాదులకు ఖర సంవత్సరమున సూర్యుడు కర్కాటక రాశియందుండ మిత్రదైవత నక్షత్రయుక్తమైన శుక్లపక్ష దశమితిథిని సోమవారమున అంబికాపురమను గ్రామమును దానముచేసెను. ఈరాజు ఎవ్వనైనదియు నిర్ణయించుట కష్టముగ నున్నది. ఈశాసనములను పరిష్కరించి ప్రకటించిన శ్రీ గోపినాథరావు గారు ఈదానము క్రీ. శ. ౧౨౯౧వ జూలై ౯వ తేది సోమవారమున జేయబడినట్లు శ్రీ స్వామికణ్ణుపిళ్ల గారి గుణకము ననుసరించి చెప్పుచున్నారు. ఈశాసనమునే శ్రీ యస్. వి. వెంకటేశ్వర అయ్యరుగారు ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా పదునూడవ సంపుటమున ప్రకటించియున్నారు. వారుకూడ క్రీ. శ. ౧౨౯౧-౧౨౯౨వ సంవత్సరమే ఈదాన సంవత్సరముగ అంగీకరించియున్నారు. ఈవిధముగ క్రీ. శ. ౧౨౯౧వ సంవత్సరమును దానవత్సరముగ అంగీకరించినచో తిథి సరిపోవుటలేదు. స్వామికణ్ణుపిళ్ల గారు చెప్పిన ౧౨౯౧వ సంవత్సరము జూలై నాలుగవ తేది సోమవారము శుక్లద్వాదశి యైనది. నక్షత్రము జ్యేష్ఠ. అయినప్పటికి ఖరసంవత్సరముకర్కాటకరాశి సోమవారము అన్నియు సరిపోవుచుండుట చేత ప్రాయికముగ దానమీయబడిన తేది క్రీ. శ. ౧౨౯౧వ జూలై ౮వ తేది కావచ్చునని పిళ్లగారు తేల్చియున్నారు. ఈ విధమున వివరములను పరిశీలించినచో దానవత్సరము క్రీ. శ. 1291 అగునాకాదాయనియే సందేహము కలుగుచున్నది. ఈశాసనములను యస్. వి.

వెంకటేశ్వర అయ్యరుగారు 'ఎపిగ్రఫియా ఇండికా'లో ప్రకటించిన సందర్భమున తత్పత్రికాధిపతులలో నొకరుగ నుండిన శ్రీ రావుసాహేబు హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు ఈదానశాసనమునగల తేదీవివరములు క్రీ.శ. ౧౨౯౧కిగాని ౧౨౯౨కు గాని సరిపోవుటలేదనియు, ౧౨౯౧కి అఱువది సంవత్సరముల తరువాత వచ్చు ఖరసంవత్సరమున అనగా క్రీ. శ. ౧౩౫౧ లో కర్కాటకమాసము, శుక్లపక్షదశమి సోమవారము జూలై నాలుగవతేదియగుచున్నదనియు వ్రాసియున్నారు: వారి యభిప్రాయమున ఇదియే దానమీయబడిన సరియైన తేది. ఈ తేదీని నక్షత్రము విశాఖ: మిత్రదైవత నక్షత్రము అనూరాధకాని విశాఖ కాదేమో. ఎట్లయిననేమి దానవత్సరము గోపినాథరావు, యస్. వి. వెంకటేశ్వరఅయ్యరుగార్ల యభిప్రాయము ననుసరించి క్రీ.శ. ౧౨౯౧-౯౨ వ సంవత్సరమును, కృష్ణశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము ననుసరించి క్రీ. శ. ౧౩౫౧ యు అగుచున్నది. ఈరెంటిలో ఏదిసరియైనది? క్రీ. శ. ౧౨౦౦ లు మొదలు క్రీ. శ. ౧౩౦౧, ౧౩౨౦ వఱకు నెల్లూరుమండలము దక్షిణభాగమునుండి కాంచీపురమువఱకు గల దేశమును గండగోపాల నామాంకితులైన భూపతులు పరిపాలించుచుండినట్లు మనకు శాసనాధారమున దెలియవచ్చుచున్నది. గండగోపాల తిరుకాళదేవచోడ, మధురాంతక పొత్తపిచోడ గండగోపాల, విజయగండగోపాల, మనుమగండగోపాల, రాజగండగోపాల, వీరగండగోపాల, గండగోపాలాది నామములం ధరించిన రాజేంద్రులీకాలపు వారే. వీరిలో కొందఱు పల్లవవంశజులును గలరు. కొందఱు చోడవంశజులును గలరు. కొందఱు విక్రమసింహపురము నుండియు, మఱికొందఱు కాంచీపురమునుండియు, వేఱొక కొంద ఱితరస్థలముల నుండియు పాలించియున్నారు ఎట్లుచూచినను గండగోపాలనామమును వహించినవారి శాసనములు క్రీ. శ. ౧౩౨౦ తరువాత కానవచ్చుటలేదు. ఒకవేళ ఇంకను ఉండవచ్చుననుకొన్న కాంచీపురమునుండి పరిపాలనము నెఱపిన గండగోపాలురు క్రీ. శ. ౧౩౨౫ వఱకే కాని యటుతరువాత నుండ నవకాశము లేదు. ఏలయన అప్పటికి కాంచీపురప్రాంతము శంబువరాయల యధీనమయ్యెను. సకలలోకచక్రవర్తి వెన్నుమకొండ శంబువరాయ, రాజనారాయణ శంబువరాయాదుల ప్రభుత్వము సాగుచుండెను. అందువలన ఒకవేళ శ్రీకృష్ణశాస్త్రిగారు చెప్పినట్లు శాసనమునం దొసంగబడిన తిథివార సంవత్సరములు క్రీ. శ. ౧౩౫౧ కు సరిపోయినను అప్పటికి గండగోపాల నామాంకితులైన రాజులెవ్వరును గానరానందున ఈశాసనము క్రీ. శ. ౧౩౫౧ కి పూర్వపుదేయై యుండుననియూహింపవలసియున్నది. గోపినాథరావుగారును, యస్. వి. వెంకటేశ్వర అయ్యరుగారును కూడ క్రీ. శ. ౧౨౯౧ దాన సంవత్సరముగ నిర్ణయించి ఈగండగోపాలచోళుడు విజయగండ గోపాలుడని నిర్ధారణ చేయుచున్నారు. ఇదేకాలమున పల్లవవంశజుడైన విజయగండగోపాల భూవరుడుకూడ మఱియొకడున్నను మనశాసనదాత గండగోపాల చోళుడను పేరు కలిగియుండుటచే చోళవంశజుడనుట స్పష్టమే కాని యతడు విజయగండగోపాలుడగునా యనియే సందేహింపవలసి యున్నది. ఏలయన విజయగండ గోపాలుని శాసనము లనేకములు దొరకినవి. చాల వాటిలో నీతనికి త్రిభువన చక్రవర్తి బిరుదము కూడ గలదు. మనశాసనమున ఆబిరుదము మాత్రమే కాక వాడుకగ ఆతనిశాసనములందు గానవచ్చు 'విజయ' పదముకూడ లోపించి, వట్టిగండగోపాలనామము మాత్రమే కన్పట్టుచున్నది. అదియునుగాక ఇంతవఱకు అనేకముగ బయలుపడిన యాతనిశాసనములను పరిశీలించినచో అవి యాతని ౩౧ వ పరిపాలన సంవత్సరమువఱకే కాని అటుపైని కానవచ్చుటలేదు. ఒకవేళ చెప్పవలచిన యెడల ఆతని దగునా కాదా యని సందిగ్ధముగ నున్న యీశాసనమును బట్టియే, అందునను శాసనమునం దీయబడిన తేదీ వివరములు సరిపోకపోయినను ప్రాయికముగ శాసన దానవత్సరము కాదగునని శాసనపరిశోధకులచే నిర్ణీతమైన ౧౨౯౧ వ సంవత్సరమును బట్టియే విజయగండ గోపాలుడు నలువదియొక్క సంవత్సరములు పరిపాలించినట్లు చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఏకైకఘటకమాత్రావశిష్టమైన యీశాసనము ననుసరించి శాసనదాత విజయగండ గోపాలుడని, అతడు నలువదియొక్క సంవ

త్సరములు పరిపాలించెనని ఖండితముగ నిర్ణయించుటకు తగిన యవకాశము కనిపింపదు. ఈకారణములవలన ఈ శాసనము విజయగండ గోపాలునిది కాదేమోయని సందేహము. ఒకవేళ విజయగండ గోపాలునిదే యైనయెడల దానవత్సరము ౧౨౯౧ గోపినాథ రావుగారు వ్రాసినట్లు అతని ౩౧ వ పరిపాలనవర్షము కాక వెంకటేశ్వరఅయ్యరు గారు వ్రాసినట్లు ౪౧ వ పరిపాలనసంవత్సరమగుచున్నది. ఏలయన విజయగండ గోపాలుడు క్రీ. శ. 1250 లో రాజ్యమునకు వచ్చినట్లు అతని శాసనములవలన దెలియవచ్చుచున్నది. శాసనకాలమునాటికి శారదామఠము హస్తిశైలనాథాలయమునకు పశ్చిమమున నుండెను. అప్పుడు పీఠాధిపతి శ్రీశంకరార్యగురుపాదులు.

ఈ గ్రంథమునందు విజయనగరాధిపతులైన తుళువ వంశనృపాలుర శాసనములు నాలుగును, ఆరవీటి వంశభూపతుల శాసనము ఒకటియు ఒకరేకు మాత్రమేను కలవు. తుళువ రాజుల శాసనములలో రెండు వీరనరసింహరాయలవి: రెండు కృష్ణరాయలవి. వీరనరసింహరాయల రెండుశాసనములును శా. శ. ౧౪౨౯ నాటివే. వీరనరసింహరాయ, కృష్ణదేవరాయ లిరువురును నరసానాయకుని కుమారులు. నరసింహరాయలు తిప్పాజీదేవివలన కలిగినవాడు. కృష్ణరాయలు నాగలాదేవివలన జనించినవాడు. వీరనరసింహరాయల శాసనములవలన అతడు శా. శ ౧౪౨౯ లో శ్రీ సదాశివ సరస్వతులవారి శిష్యులైన శ్రీమహాదేవ సరస్వతుల వారికి ఎలిమ్బూర్, వెణ్పాకం, కుడియాల్ తండలం గ్రామములు దానముగ నొసంగెనని తెలియుచున్నది. ఈశాసనములనుబట్టిచూడ వీరనరసింహరాయలు శా. శ. ౧౪౨౯ అనగా క్రీ. శ. ౧౫౦౭ నాటికే విజయనగర సామ్రాజ్యాధికారమును హస్తగతము చేసికొనినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కృష్ణదేవరాయల శాసనములలో ఒకటి శా. శ. ౧౪౪౪ నాటిది. మరియొకటి శా. శ. ౧౪౫౦ నాటిది. కృష్ణదేవరాయలు శా. శ. ౧౪౪౪ వ సంవత్సర మార్గశిర శుద్ధ ద్వాదశి తిథిని శ్రీమహాదేవ సరస్వతులవారి శిష్యులైన చంద్రచూడ సరస్వతుల వారికి పాడవూరు, కాట్టుప్పుత్తు గ్రామములను, శా. శ. ౧౪౫౦ వ సంవత్సరమున విరోధివైశాఖ శు ౧౫ ఆదివారమున చంద్రశేఖరసరస్వతులవారి శిష్యులైన శ్రీసదాశివ సరస్వతులవారికి ఉదయంబాకం గ్రామమును దానముచేసెను. ప్రాయికముగ శా. శ. ౧౪౫౦ వ సంవత్సరపు శాసనమున పేర్కొనబడిన శ్రీచంద్రశేఖర సరస్వతులవారు గోపినాథరావుగారనునట్లు శా. శ. ౧౪౪౪ వ సంవత్సరపు శాసనమున పేర్కొనబడిన శ్రీచంద్రచూడ సరస్వతులవారే కాదగుదురు. అట్లయినచో వీరనరసింహరాయ, కృష్ణరాయల శాసనముల ననుసరించి యీ శారదాపీఠమునకు సంబంధించిన ఆచార్యగురుపాదులు నలుగురు తెలియవచ్చుచున్నారు. వారెవ్వరనిన (౧): శ్రీసదాశివ సరస్వతులవారు (౨) శ్రీమహాదేవసరస్వతులవారు (3) శ్రీచంద్రచూడ సరస్వతులవారు (౪) శ్రీసదాశివసరస్వతులవారు. శా. శ. ౧౪౪౪, ౧౪౫౦ సంవత్సరముల నడుమ శ్రీచంద్రచూడ సరస్వతులవారు సిద్ధిపొందియుండవలెను. ఆరవీటి వారికి సంబంధించిన శాసనమున ఒక్కరేకు మాత్రమేకలదు. అందు ఆరవీటి రాజులవంశావతారక్రమము వర్ణితమైనది. తాతపిన్నమరాజు మునిమనుమడును, రాఘవదేవుని కుమారుడునైన ఆరవీటినగరాధిపతి రెండవ పిన్నమరాజు. ఇతని కుమారుడు బుక్కరాజుతో శాసన మాగి పోవుచున్నది.

ఈగ్రంథమునందలి తరువాతి శాసనము పుదుక్కోట తొండమాన్ భూపతి విజయరఘునాథ రాయలనాటిది. శా. శ. ౧౬౧౩ దుందుభి సంవత్సరము తైమాసము పదునైదవ తేదీని శ్రీమతు తిరుమలయ్యప్ప తొండమాన్ కొమారుడు శ్రీమతు విజయరఘునాథరాయ తొండమాన్ ధరణీపతికి ఊడిగము చేయువారలును, అంబిల్ గ్రామము దక్షిణభాగమున నివసించువారును అయిన 'రయ' తెగకు చెందినవారు ('అరైయమక్కళు') కాంచీపురములోని 'కుళ్కరైప్పవని' నివాసులైన పవని వేంకటయ్య కొమారుడు వేంకటకృష్ణయ్యకు కొంతధనమును, ధాన్యమును దానపూర్వకముగ నిచ్చి యీధర్మము ఆ చంద్రార్కముగ సాగునట్లు కట్టడి చేసిరి. తిరుచునాపల్లి మండలమునను, జంబుకేశ్వర ప్రాంతమునను ఈ శారదామఠమునకు గల భూముల వ్యవహార

మును ప్రతిగ్రహీతయైన యీ వేంకటకృష్ణయ్య కార్యకర్తగనుండి చక్కశెట్టునుండియుండవచ్చునని శ్రీ గోపీనాథరావు గారు తెలుపుచున్నారు. ఏతద్ధర్మము నకు సంబంధించిన కట్టుబాటులు—అనగా ఎవరెవరు మాసమున కెంతచొప్పున ధనమును, ధాన్యము నొసంగు చుండవలసినది—వివరముగ శాసనమున పొందుపఱుప బడినవి.

తరువాతి శాసనము మధుర నాయక ప్రభువులది. ఇందలి దాత విజయరంగ చొక్కనాథనాయకుడు. ఇతడు చొక్కనాథ నాయని పౌత్రుడు. రంగకృష్ణముద్దువీరపనాయని పుత్రుడు. తల్లియు, తండ్రియుకూడ గతించినందున విజయరంగ చొక్కనాథ నాయని చిన్నతనమున అతని తండ్రితల్లియు, తాతయైన చొక్కనాథనాయని భార్యయునగు మంగమాంబ (క్రీ. శ. ౧౬౮౯—౧౭౦౬) సంరక్షణకర్త్రిగానుండి రాజ్యమును జాలసమర్థతతో పాలించి, పెక్కు ధర్మకార్యములొనరించి యశస్సునార్జించెను. ఈ విజయరంగ చొక్కనాథ నాయకుడు క్రీ. శ. ౧౭౦౬ మొదలు ౧౭౩౨ వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈ "విజయరంగ చొక్కనాథ నాయనయ్యవారు లోకగురుస్వాములైన శ్రీమచ్ఛంకరాచార్య స్వాములవారికి గజారణ్యక్షేత్ర మందు పాళ్వాశికొండ్డాం వీధిలో పూర్వం మొదలుకొని స్వాములవారికి స్వంతంత్రం వుండేటందున అమఠాన నిరంతరముగా అన్నదానం ధర్మాదులు నడిపించవల నని స్వాములవారు అజ్ఞాపించినందున ప్రీతిగాను పూజ నైవేద్యం అన్నదానం బ్రాహ్మణసంతర్పణ మొదలైనవి నడిచివచ్చే" టందుకుగాను కొంతభూమి దానముచేసి యున్నారు. దానమిచ్చిన తేది శా. శ. ౧౬౩౦వ వికృతి సంవత్సర కార్తిక శు ౧౫ సోమవారం; అనగా విజయరంగచొక్కనాథ నాయకుడు రాజ్యమునకువచ్చిన రెండుసంవత్సరములకు జరిగినదాన మిది. జంబుకేశ్వరము నకే గజారణ్యక్షేత్రమనియు, తిరువానైకావల్ అనియు నామాంతరము లున్నట్లు శ్రీ గోపీనాథరావుగారు తెలుపుచున్నారు.

తరువాతిది యొక ఫర్మానా. ఇది హిజిరా ౧౦౮౮ అనగా క్రీ. శ. ౧౭౧౦ నాటిది. ఇది సంస్కృతము, ఫారసి, తెలుగుభాషలలో కలదు. కాంచీ దివ్యక్షేత్ర శారదామఠ సంస్థిత శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య శ్రీ శంకరాచార్య పూజిత శ్రీ చంద్రమౌళీశ్వర స్వామికి దీపారాధన నిత్యనైవేద్య బ్రాహ్మణసమారాధన మొదలైన సకలవిధ పూజార్థంగా ఎవరో యొకసుల్తాను ఈనాము కట్టడ చేసినట్లు ఈశాసనము తెలుపుచున్నది. క్రీ. శ. ౧౭౧౦ లో దక్షిణదేశము కూడ మొగలాయీలకు స్వాధీనమయ్యెను. అప్పుడు డిల్లీలో పరిపాలించు చుండిన పాదుషా బహదూర్ షా. కావున ప్రాయికముగ ఈదానము ఆపాదుషాచే చేయబడియుండునని గోపీనాథరావుగారూహించుచున్నారు. పాదుషాకు ఈ ధర్మమునుగూర్చి విన్నపము చేసినది లింగోజీ సంగరసు. ఇతడు చెంగల్పట్టుకు సంబంధించిన మేలుపాక తరఫ్ దారు (గౌనర్మెంటుపన్ను వసూలుచేయువాడు.)

ఈగ్రంథము నందలి కడపటిశాసనము శా. శ. ౧౬౦౮ నాటిది. శ్రీమత్కాంచీదివ్యక్షేత్ర శ్రీశారదామఠ సంస్థితమైనట్టియు, శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్య స్వాములచే నధిష్ఠింప బడినట్టియు సింహాసనమున కభిషిక్తులైన శ్రీమచ్చంద్ర శేఖరేంద్ర సరస్వతీ సంయమీంద్రులవారి యంతేవాసి వర్యులు శ్రీమహాదేవేంద్ర సరస్వతులవారు రామశాస్త్రిల వారికి "గోలకొండ అక్కన్న మాదన్నవారు యిచ్చిన తమముసాగ్రామంలో చంగలపట్టఝాగీరు సీమల అజూరు దగ్గెర మేలుపాకలోను అగ్రహారంచేసి" యిచ్చిన దానమును ఈశాసనము తెలుపుచున్నది. వర్షాశనము మొదలైనవికూడ ఇయ్యబడినవి.

ఈ శాసనములనుబట్టి శారదామఠము కామకోటి పీఠము మొదటినుండి క్రీ. శ. ౧౬౮౬ వఱకు కంచిలోనే యుండినట్లు తెలియుచున్నది. పిదప తంజావూరి మహారాజైన ప్రతాపసింహుడు క్రీ. శ. ౧౬౮౬వ ప్రాంతమున తన రాజధానియైన తంజావూరికి కామకోటిపీఠమును మార్చవలసినదని యప్పటి శంకరాచార్యస్వాముల

వారిని కోరెననియు, ఆప్రకారముగనే పీఠము తంజావూరికి మార్చబడెననియు, కాని కుంభకోణము తంజావూరికంటె అనుకూలస్థలముగ గన్పట్టుటచేత తిరిగి పీఠము తంజావూరినుండి కుంభకోణమునకు మార్చబడినదనియు చెప్పుదురు. ప్రస్తుతము ఈకామకోటిపీఠము కుంభకోణముననే కలదు. కుంభకోణమున కావేరీతీరమున నిప్పుడున్న శారదామఠమును తంజావూరి శెర్ఫోజీ మహారాజు క్రీ. శ. ౧౮౪౩లో కట్టించినట్లు ఆమఠములోని యొకశాసనము తెలుపుచున్నది.

శ్రీ టి. యే. గోపీనాథరావుగారిది శాసనపరిశోధనలలో అందెవేసిన చేయి. అమూల్యములైన తమ చరిత్ర పరిశోధనలవలన విఖ్యాతి గడించి కీర్తికాయులైరి. చేయదలచిన పనిని ఎంతనిక్కచ్చిగ వారు నిర్వహించువారో తెలుపుటకీగ్రంథమే ప్రమాణము. శారదామఠము కామకోటిపీఠము శ్రీ శంకరాచార్యస్వామివారు తమ భండారమునందున్న యీ యమూల్యశాసనములను ప్రకటింపించి దేశచరిత్రమునకు మతచరిత్రమునకు అత్యంతోపకారము కావించుట సమ్మోదావహము. ఇందుమూలమున శ్రీ స్వామివారికి చరిత్రపైగల యభిమానము వెల్లడియగుచున్నది.

మ. సోమశేఖరశర్మ.

"THE CHILDREN OF KAVERI"
(కావేరీ కిశోరములు)

క్రౌను ౧౬ పుటల సైజు—పుటలు ౧౧౩; వెల ౦-౧౨-౦

గ్రంథకర్త:—శంకరరామ్ గారు; ప్రకాశకులు: వి. యల్. శాస్త్రి అండుకో, తిరువల్లిక్కేణి, మద్రాసు.

ఇది ఆంగ్లమున రచియింపబడిన ఐదు కథలు గల చిన్న సంపుటము. కావేరీతీరమందలి జానపదుల యితివృత్తములు ఈకథలకు మూలాధారము. 'ఒకరి నమ్మకమును మరియొకరుపేక్షించుట నేరమా?' 'శివునకూడ ప్రసాదముకుటు', 'మూడుగజముల నుమ్మడి తీగ', 'తోడివాసనల పిలుపు' 'అవకాశముయొక్క గుర్విని యోగము' అని కథలకు నామకరణము. అన్నిటియందును గ్రామముల వాస్తవ దృష్టితో

మునే పరిగ్రహించినాడని తోచును. ముఖ్యముగా బాలురను వర్ణించునప్పుడు వారి చిత్తముల నతడు చూఱగొనినాడని స్ఫురింపకమానదు. సంగీతతన్మయుడగు నారాయణుని ప్రజ్ఞావిశేషములు, పళనికిఁగల జీవకారుణ్య మాతృభక్త్యాదులు హృద్యములైనవి.

రచయిత నిపుణముగా తన రచనానైపుణిఁ దాచుకొని, కథలకు సహజసౌందర్యమును ఘటించినాడు. కథలను చదువునపుడు రచయితపై మనదృష్టిపోదు. అందు వచ్చు స్త్రీపురుషులు సామాన్యముగా మనకు పల్లెటూళ్లలో కనిపించువారే. వారిచర్యలుకూడ పరిసరములకు సరిపోవునవే. కథలు పదములతో కూర్చిన ఛాయాచిత్రములవలె నున్నవి. అందువలన భావనాశక్తికి అవకాశము కొఱవడినదనికూడ చెప్పవచ్చును.

సులభశైలిలో ఈకథలు వ్రాయబడినవి. చిన్నిచిన్ని వాక్యములతోడనే వర్ణనలు సయితము మెలకువగా నిర్వహింపబడినవి. ఆంగ్లభాష నభ్యసించు బాలురకు హైస్కూలు తరగతులలో ఇట్టి కథాసంపుటములను పఠనీయగ్రంథములుగా బెట్టుటవలన మేలు చేకురునని విశ్వసింపదగును. (గు. వెం. సు.)

వారకాంత

గ్రంథకర్త:—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు, కలాభివర్ధనీపరిషత్తు, రాజమండ్రి. ౯౬ పేజీలు, మంచి కాగితములు, అట్టబైండు. వెల ౧-౦-౦. ౧౯౨౩ సం

ఇదియొక సాంఘికనాటకము. ఈ గ్రంథము ౧౯౧౯ సం॥లో మొదటిసారి ముద్రింపబడినది. రెండవసారి ౧౯౨౩ సం॥లో ముద్రింపబడినది. ఈరెండవ ముద్రణయొక్క పీఠికలో గ్రంథకర్త యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు. "ఈగ్రంథముయొక్క పేరునుబట్టి యిది రెండవకూర్పు; గాని మొదటికూర్పునకును దీనికిని యేమియు సంబంధము లేదు. కథ అంతయు మారినది. పాత్రలు కొన్ని క్రొత్తవి చేర్చబడినవి. ప్రాతవి కొన్ని తొలగింపబడినవి. ఈతీరున అన్నివిధముల ఇది క్రొత్తనాటకము. ఇది మొదటికూర్పు". దీనిలో నొకవింత విషయము

లను. పైవాక్యములలో గ్రంథకర్త యిది మొదటి కూర్పని వ్రాసియున్నాడు. ఇందలి భావమేమి? గ్రంథకర్త యీ గ్రంథమును రెండవకూర్పుగా నిశ్చయించక మొదటికూర్పుగా నిశ్చయించినాడు. అనగా యీకూర్పు తొలికూర్పును రద్దుచేయుచున్నదనియు, తొలికూర్పుయొక్క కర్తృత్వమును గ్రంథకర్త విడిచివేసెననియు తెలుచున్నది. ఇట్లు తొలుత వ్రాసిన గ్రంథమును తానుపసంహరించుకొనుటకు కారణము లుండవలెనుగదా. ఆ కారణములేవో కనుగొందము.

మొదటి కూర్పు

గ్రంథకర్త యీ నాటకమును తన పదునెనిమిదవ యేట-అనగా బొత్తుగా చిన్నతనమందు, తన వాఙ్మయ సాంఘికాభిప్రాయములు పక్వస్థితి బొందని కాలమందు-వ్రాసెను.

ఈనాటకమందలి కథ భుజంగరాయకవిగారు రచించిన వారకాంత యను చాటుప్రబంధమునుండి గ్రహింపబడినది. మూలగ్రంథమందలి పద్యములే యిందు కొన్ని చేర్చబడినవి. కథయందు పాత్రలయందు విశేషముగా మార్పులేదు.

ఈ నాటకము సంఘముయొక్క ప్రతిబింబ మనదగినది. అట్టి సందర్భమున దీని నిర్వాహణమునకును ప్రకృతికిని విశేషభేదములేకుండ నుండి యుండవలెను కదా. అట్లుగాక దీనియందు నాటకకళయు, శైలియు సాంఘిక నాటకమునకు తగినట్లుగా లేవు. ఇందు పద్యములును సంగీతమును యెక్కువగా నున్నవి. చిత్రవిచిత్రములైన వృత్తములు-నాటకకృతులు లేనికొరత తీర్చుటకుగాబోలు-చేర్చబడినవి. పద్యములు వృత్తములు అధికముగా గలవు: అక్కడక్కడ తప్ప అవి రసవంతముగా లేవు. అవి అనవసరముగుచోట్లగూడా వాడబడినవి.

వచనశైలి అధిక గ్రాంథికము. సంస్కృత పదములు,శబ్దాలంకారములు హెచ్చు; కృతకముగా నున్నది.

సంభాషణలయందు గాని, ఘటనాసృష్టియందు గాని విశేషప్రజ్ఞ మౌలికత్వము గానరాదు. అధిక గ్రాంథికముతో నిండియున్న ఈనాటకమందు ఇంగ్లీషు మాటలప్రయోగము స్వారస్యమును హెచ్చించుటకు బదులు తగ్గించి వికారమును గలిగించుచున్నది. ఇట్లే గ్రంథమందు అభాసము హెచ్చుగాగలదు. ప్రదర్శన యోగ్యముగను, ప్రదర్శనానుకూలముగను లేదు.

పాత్రపోషణమందు పెద్దలోపములు లేవు. కనకాంగిలత కేశవవృక్షము అనునట్టి దీర్ఘమైన రూపకాలంకారము హర్ష మొసగుచున్నది.

ఇట్లు మిగుల నభాసముగనున్న ఈ గ్రంథము గ్రంథకర్తకసంతృప్తి గలిగించెననుటలో నాశ్చర్యము లేదు. కావున గ్రంథకర్త దీని నుపసంహరించుకొనదలచి 1923 సం॥లో క్రొత్తకూర్పును ప్రచురించెను. మన కిందొక లాభము గాన్పించుచున్నది. అదేమన గ్రంథకర్తయొక్క చిన్నతనమందలి వాఙ్మయసాంఘికోద్దేశములును, పెద్దతనమునాటికి వాటియందు గలిగిన మార్పులును, పరిణామమును మనకు స్పష్టమగుచున్నవి.

క్రొత్త కూర్పు

ఈ కూర్పునకును పైకూర్పునకును చాలభేదములు గలవు. పోలికలు తక్కువ. కథయందు హెచ్చుభేదము కలదు. కొన్ని క్రొత్తపాత్రలు సృష్టింపబడినవి. ప్రాతవి కొన్ని విడిచివేయబడినవి. శైలియందును, పాత్రపోషణమందును భేదము చాలకలదు.

ఈ నాటకముయొక్క నాంది మొదటి కూర్పునందువలె గాక రసవంతముగాను చిన్నదిగా నున్నది. ఈ నాటకకథలో హెచ్చు భావనయు,ఘటనలయం దెక్కువ యోచనయు,సంభాషణలలోలో తగుఆలోచనయు గలవు.

పాత్రపోషణవిషయ మేమన మొదటి కూర్పులోని కనకాంగికిని, క్రొత్తకూర్పులోని కనకాంగికిని భేదము గలదు. మొదటికూర్పులో కనకాంగి కేశవుని మోహించి నారాయణశాస్త్రిద్వారా వానిని వశపరచుకొన్నది. ఇది వేశ్యాశీలమునకు భిన్నముగా నున్నది. క్రొత్తకూర్పులోమాత్ర మట్లుగాదు. కనకాంగి కేవలము వారకాంతయే.

శైలి:—సహజగ్రాంధికము. అవసరమగు పట్టులందు వ్యావహారికము ప్రయోగింపబడలేదు. ౪౩వ పుటయందలి గ్రామ్యభాషాప్రయోగము శైలిలో సొంపు లేకుండజేయుచు, గ్రంథకర్తకు గ్రామ్యభాషను వాడుటయందుగల జంకును తెలియపరచుచున్నది. ఏలనన అట్టి ఘట్టములు పెక్కున్నను గ్రంథకర్త ఆయాస్థలములలో గ్రామ్య ముపయోగించలేదు.

దీనిలో పద్యము లనవసరముగ జొప్పించబడినవి. ఆవిషయము నాటకము జదివిన ప్రతిపాఠకునకును బోధపడును. ౭౪ వ పుటయందలి పద్యములు నాటకములలో పద్యము లుండకూడ దనిపించుచున్నవి. సాంఘికనాటకములు గ్రాంధికమందు వ్రాయబడినంతకాలము పద్యముల వాడుక తప్పదు. గ్రాంథికమునకును పద్యములకును అట్టి లంకె కలదు! ఈ నాటకమంతయు వ్యావహారికములో నుండినచో ప్రదర్శనానుకూలముగ నుండెడిది.

నాటకమందలి యుద్దేశములు

వెంకటరావను పాత్ర మొకడు తొలుత హిందూమతాచారము లన్నను, దేవాలయములన్నను రోతజెంది యుండి క్రమక్రమముగా సంధ్యావందనమును, విగ్రహారాధనను ఆమోదించెను. కవి యిట్లు హిందూమతాచారములను సమర్థించుచున్నాడు.

గ్రంథములో ప్రాచ్యప్రతీచ్య ఆచారములను గూర్చి చర్చలు గలవు. నాట్యకళనుగూర్చియు, సంగీతమునుగూర్చియు చర్చలు గలవు. ౯౬వ పుటలో "భారతజాతియొక్క సాంప్రదాయము మారనంతకాలము వేశ్యాబహిష్కారము సాధ్యము గాదు. ప్రయత్నించిన కొలది చెడును. దానికొఱకు చేసినప్రయత్నమూ, వెచ్చించిన ధనమూ, గడపిన కాలమూ వ్యర్థములు. మీ దేశమున వేశ్యజాతి యనునది ఉండనేగూడదని దలంతురేని పాశ్చాత్యుల సంఘనియమము లన్నిటినీ అవలంబింపుడు.

వేంకట:—అట్లయిన భారతీయతయే జచ్చిపోవును. అది వలనుపడదు.

సుబ్బా:—కానిచో ఇది సాధ్యపడదు.

వేంకట:—నిశ్చయమే.

అని నాటకకర్త తెల్పియున్నాడు. అనగా జాతీయత నాశనముగాకుండ వేశ్యజాతిని నాశనము చేయలేమని తేలుచున్నది. కవి యిట్లు సాంఘికదుర్మార్గములనుండి జాతీయతను వేరుచేయలేకపోయెను. గ్రంథమిట్లు సంస్కరణశూన్యమైనది. కవియొక్క పాటు కేవలము వ్యర్థమగుటయేగాక వేశ్యజాతిని సమర్థించునట్టిది గూడ నైనది. ఇట్లు కవి జాతీయతయందును, సాంఘికదుర్మార్గములందును తబ్బిబ్బులు పడెను. సాధ్యమగు విషయము నసాధ్యము చేసెను.

వీర పూజ

గ్రంథకర్త:— శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు, కళాభివర్ధనీపరిషత్తు, రాజమండ్రి. క్రౌను 8 పుటలసైజు, 190 పేజీలు, మంచికాగితములు, కాగితపుబైండు; వెల. 1. రూపాయి, 1918 సం॥

ఇది హిందూ క్షత్రియవీరులతో వెలసిన సంపుటి. చంద్రగుప్తుడు, పృథ్వీరాజు మొదలగువా రిందు పేర్కొనబడిరి. ఇట్టిచారిత్రకరచనలు విద్యార్థులకు దేశచరిత్రపఠనమందు కౌతూహలము గలుగజేయును. కేవలము అస్థికలనదగు దేశచరిత్రలిట్టిరచనలచే జీవకళ కల్గి ఆకర్షకములుగను ఆనందదాయకములుగ నుండును; చదువరుల కున్న ఔదార్యము లోసంగును; వీరపూజయం దభిమానము గల్గించును.

కే. కా.

మనవాఙ్మయములో సాహిత్యమునుగూర్చియే విమర్శ తక్కువ. దేశచరిత్రనుగూర్చి వేరే చెప్పవలెనా? అట్టిస్థితిలో గ్రంథకర్త వీరుల జీవితములను విమర్శకదృష్టితో రచించి మూఢభక్తికి తావొసంగలేదు. ఇందలి విమర్శరూపమును గుఱించి యొక విషయము చెప్పవలసియున్నది. వీరుని జీవితము తొలుత సంపూర్తిగా వక్కాణింపబడి పిమ్మట విమర్శింపబడినది. ఈ పద్ధతి యెక్కువ మేలైనది కాదు. మేలు పద్ధతియేదన, విమర్శ వీరుని జీవితాంశములనే అంటిరావలెను. ఈపద్ధతి జయము

గాంచవలెనన్న వీరుల జీవితములను గ్రంథకర్త ఉత్తమ పురుషలో వర్ణించవలెనుగాని ప్రస్తుతము గ్రంథములో నున్నట్లు ప్రథమపురుషలో వర్ణింపరాదు. ఇట్టి పద్ధతి అవలంబించినప్పుడే గ్రంథకర్త కథావిషయముతో నైక్యమై కథయొక్క యుద్వేగముతోను యుద్రేకముతోను సమముగాబోవుచు అంశములను విమర్శింపవలసినచోట్ల విమర్శించుచుండును. ఇట్టి పద్ధతి ప్రథమ పురుషరచనలకు కుదురదు. మరొకసంగతి: పైపద్ధతి సంపూర్ణముగా జయము గాంచవలెనన్న కావ్యవిషయము విస్తారముగా నుండవలెను. హ్రస్వరచనలకు పనికిరాదు. గ్రంథమందలి హ్రస్వరచనలకు గ్రంథకర్త అవలంబించినపద్ధతియే సరిపోయినది. పైన జెప్పబడిన యుత్తమపద్ధతి కార్లైలు మొదలగు మహాచరిత్రకారులవలంబించినది.

'వీరపూజ'లో మన మనేక రాజ్యాంగసూత్రములను తెలిసికొనుచున్నాము. హిందూరాజులలో నైకమత్యము లేకపోవుటయే హిందూప్రభుత్వవినాశనమునకు ముఖ్యకారణము. ఐకమత్యము లేని యుపాయము, ఉపాయము లేని పౌరుషమును హిందూరాజులను దుర్గతికి దెచ్చినవి. క్షత్రియస్త్రీలయొక్క ధైర్యస్థైర్యములు కూడ పైకారణములచేతనే వ్యర్థమైనవి.

'వీరపూజ'లో వీరుల జీవితములలో మనకు మెచ్చునకైన ఒక్కటేదీ కనబడకున్నది. కాలముతో నిమిత్తములేని గంధర్వకథ (Fairy tales)లవలె రచింపబడినవి. చరిత్రకథలన్న మాట మఱచి పురాణకథలవలె చదువవలె ననిపించుచున్నవి.

శైలి గ్రాంథికము. భావమునకు తగినట్లుగా భాష యున్నది. సరళశైలి.

'వీరపూజ'లో ప్రాచీనాంధ్ర క్షత్రియవీరుల చరిత్ర చేర్పబడలేదు. ప్రచురింపబడబోవు భాగములో చేర్పబడునని తలచుచున్నాను.

టే. కా.

త్యాగరాజస్వామి కీర్తనలు

౫౭౨ పుటలు—మేలుబైండు వెల రు 3-౦-౦

ఇందు ఆంధ్రవాగ్గేయకారచక్రవర్తియు, శ్రీరామభక్తాగ్రేసరుడును నగు త్యాగరాజుగారు రచియించిన కీర్తనములును, వారు రచియించిరని పేరుగన్న కీర్తనములును కలిసి ౫౨౪ కీర్తనములు, తద్రచితములగు 'ప్రహ్లాదభక్తవిజయము', 'నౌకాచరిత్రము' అను రెండు యక్షగానరూపప్రబంధములును గలవు. కీర్తనములలో విష్ణుపరములు ౨౨3, శివపరములు ౨౭, దివ్యనామసంకీర్తనములు ౭౭, ఉత్సవసంప్రదాయకీర్తనలు ౭3 ఇట్లు నాలుగుభాగములుగ ముద్రితములయినవి. ప్రతికీర్తనమునకును రాగతాళనిర్ణయము కావింపబడెను. కీర్తనల ప్రారంభపదముల అకారాదిపట్టికయు, మేళకర్తల క్రమమున జనకజన్యరాగములలోని కీర్తనలపట్టికయు గ్రంథాదిని గలవు. ఏతద్గ్రంథపరిశోధకులగు శ్రీ కె. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారు వాడుకలోనున్న గాథల ననుసరించి శ్రీత్యాగరాజస్వామిగారి చరిత్రమును సమకూర్చి యీ సంపుటమున జేర్చియున్నారు. దక్షిణహిందూస్థానము నంసంతటను మిగుల వ్యాప్తిలోనున్న యీత్యాగరాజకీర్తనములను సాధ్యమగునంతవరకు సంస్కరింపించి యిట్లు సుందరముగ ముద్రించి ప్రకటించి ఆంధ్రగాయకలోకమునకు సులభముగ నందజేసిన 'ఆది అండుకంపెనీ' వారు (ఎస్ప్లనేడు, మదరాసు) అభినందనార్హులు.

'X'

జానకీపతిశతకము

క్రౌను ౮ పుటల సైజున ౧౯ పుటలు. ౧౦౮ వృత్తపద్యములుగలవు. వెల తెలియదు.

గ్రంథకర్త:—కొవ్వలి వెంకట రాజేశ్వరరావుగారు. వలయువారు, గ్రంథకర్తకు, బరంపురము, గంజాంజిల్లా అని వ్రాయునది.

"జానకీపతీ" అను మకుటము ప్రతిపద్యాంతమునను గలదు. కవనము ప్రాథమికావస్థను సూచింపుచున్నది.

మంచిధార యున్నది. రానురాను కవనము బాగుగాఁ దేలఁగలదు. కవిగారికి వేదాంతపరిచయము కొంచె మున్నట్లు తెలియుచున్నది. పద్యములు భక్తిభరితములు- వ్యాకరణాదిదోషముల కెడ మంతగాఁ గాన్పింపదు. రామభక్తులు ముఖ్యముగాఁ జదువఁదగిన గ్రంథమనియే చెప్పవచ్చును.

ఉభయభాషాప్రవీణ బులుసు నరసింహశాస్త్రి.

ధనమహిమ

(కాను ౮ పుటల సైజు: ...లు.
పేపరుబైండు)

గ్రంథకర్త:—ఆలూరు వాసుదేవయ్యగారు. ఇది యొక చిన్నవచనకావ్యము. సరసమగు వాక్యసముదాయముతోను, ముద్దులొలుకుచు సర్వజనసుబోధకములగు పదజాలములతోను, సుప్రసిద్ధములును శ్రావ్యతరములును నగు సంస్కృతాంధ్రలోకోక్తులతోను, నామూలాగ్రరసోత్పాదకమై సర్వజనతాస్వాదనీయముగా నున్నదనుట యర్థవాదముకాదు. ధార, యమృతప్రవాహమే. శైలి కడుంగడు సులభము.

"ధనము ముఖ్యముగా నార్జింపవలయును. అట్లార్జించుకొని నిలువఁజేసి తన యనంతరము పరాధీనము చేయక, దానధర్మములు చేయుచుండవలెను. తాను పూర్తిగా ననుభవింపవలయును. ధనమున్నవాఁ డెట్టివాఁడైనను వానికి సమస్తగౌరవాదులు జరుగుచున్నవి. ధనహీనునకు నెట్టి సుగుణము లున్నను నెట్టి విద్యయున్నను నవియన్నియు వ్యర్థములు"—అను నీమొదలగు విషయము లిందు విస్తరింపఁబడినవి.

ఇందులో సందర్భానుసారముగా నొక కథయుం దముగాఁ బొందుపరుపఁబడియున్నది. అందలి నాయకుఁడు మందచిత్తుఁడు. వానిభార్య యుత్తమపతివ్రతాశిరోమణి. మందచిత్తుఁడు, లోభాగ్రేసరుఁడు. ధనము నార్జించుట తప్ప దానిని వినియోగముచేయుటగాని యనుభవించుటగాని వానికి దెలియదు. ధర్మమార్గము నుపదేశించునట్టి భార్యను ననేక విధములుగాఁ గొట్టును. తిట్టును. అట్టి భర్తను యమదూతల స్వాధీనమైన వానిని, దయార్ద్రహృదయముతో గాపాడిన యాయుత్తమపతివ్రతాచరితము లోకములోని జనులకు మంచినీతిని బోధించుచున్నది. ఈ చిన్నిపొత్తము మాధ్యమిక పాఠశాలా విద్యార్థుల కెంతయు నుపయుక్త మని మా యభిప్రాయము.

ఉభయభాషాప్రవీణ
బులుసు నరసింహశాస్త్రి.

విమానయానము

(గ్రంథకర్త: మోదుకూరి విశ్వనాథంగారు

ఆంగ్లభాషలో జూల్సు వెర్నుగారు "విమానములో అయిదువారములు" అను గ్రంథమును రచించెను. అందు, విమానయానమున కాదిపురుషుడైన డాక్టరు ఫెర్గుసన్ గారి సాహసకార్యములు సామాన్యులకు తెలియునట్లు మనోహరముగా వర్ణింపబడినవి. ఆగ్రంథము ననుసరించియే విశ్వనాథంగారు తమ యీపొత్తమును రచించిరి. వర్ణనలందు వీరు ఆంధ్రజాతీయములను ప్రయోగించి, తెలుగు చదువరులకష్టమును తగ్గింప ప్రయత్నించినారు. కాని, అటనట, వీరివచనము 'కవిత్వము'లోనికి దిగినది.

ఇది విమానయానముంగూర్చిన శాస్త్రగ్రంథము కాదు. ఒకటి రెండు ప్రకరణములలో విమానముయొక్క యంత్రనిర్మాణము వివరింపబడినది. ఆభాగములను గ్రంథకర్తగారు మెలకువతో సులభగ్రాహ్యములుగనే రచించిరి. కాని, యీగ్రంథముయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము సాహసకార్యములకు చదువరులందర నుత్సాహము గొల్పుటయే. భౌతికరసాయనాది శాస్త్రములకు పశ్చిమఖండమే పుట్టినిల్లయినది. రైలు, స్టీమర్లవలెనే విమానములును పాశ్చాత్యదేశములందు సర్వసాధారణములయినవి. దీనికి కారణభూతులు ఫెర్గుసన్ వంటి పరిశోధకులే. వారి ధైర్యస్థైర్యములు, త్యాగము, ధీశక్తి, ఉత్సాహము ఇవియేగదా ప్రపంచమందు పాశ్చాత్యులను బలాఢ్యులను తేజోవంతులనుగా నొనర్చినవి. మొన్నమొన్న భారతీయయువకులు కొందరు ఇంగ్లాండు ఇండియాలకు విమాన

యానమును నిర్వహించి ప్రశంసాపాత్రులైరి. ఆంధ్రులలో నొకరిద్దరైనను విమానయానమునకు గడంగుచో, ఆంధ్రావనికి కీర్తితెచ్చినవారగుదురు. అప్పుడే విమానములనుగూర్చి శాస్త్రగ్రంథములు కూడ తెలుగున వెలువడుట కవకాశముండును

విశ్వనాథంగారి గ్రంథము ఫెర్గుసన్‌గారు ఆఫ్రికాయందు గావించిన పరిశోధనలను వర్ణించునది. ఆదేశము 19 వ శతాబ్దాంతమువరకును దుర్గమమై, అనాగరికుల కాలవాలమైయుండెను పాశ్చాత్య పరిశోధకుల పరిశ్రమలవలన, ఇప్పు డాఖండము ప్రపంచము నన్ని దేశములకు రాకపోకలు విస్తారముగాగలిగి అభివృద్ధిపొందుచున్నది. కావున వంద సంవత్సరములకు పూర్వము ఆదేశమెటులుండెనో చదువుట ఆశ్చర్యముగానే గాక వినోదముగా కూడ నుండును.

ఆఫ్రికా దేశపు పటమును గ్రంథములో చేర్చుట అత్యవసరము. అది లేకపోవుటవలన చదువరులకు కష్టము మిక్కుటము. (గు. వెం. సు.)

పారిజాతాపహరణము

పరిమళోల్లాసవ్యాఖ్యాసహితము

ఆంధ్రభాషయందు ప్రబంధములకు కొఱతలేదు. అవి చాలవఱకు సంస్కృతభాషాభూయిష్ఠములు కావున సంస్కృతసాహిత్యసంపన్నులుగాని వారలకు తద్రసానుభవము సంపూర్ణముగ సమకూరజాలదు. ఆప్రబంధములలో కొన్నిటికి మాత్రమే వ్యాఖ్యానములు కలవు. వానియందు శృంగారనైషధమునకు, ఆముక్తమాల్యదకు, వసుచరిత్రకు గల వ్యాఖ్యానములు కూలంకషములు. నేటికి శ్రీ నాగపూడి కుప్పుస్వామయ్యగారును రసవత్ప్రబంధమును 'తమ కెక్కువమక్కువగలదియును'నగు పారిజాతాపహరణమునకు 'పరిమళోల్లాస' మను పేర నీవ్యాఖ్యానమును రచియించి సహృదయాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకు పాత్రులయిరి. ఇంకను కళాపూర్ణోదయము, ఉత్తరహరివంశము మొదలగు ప్రౌఢప్రబంధములు వ్యాఖ్యానములు లేమిని పండితులకుగూడ కొరకరానికొయ్యలుగ నున్నవి. సమర్థులగు విద్వాంసులు వీటికిని వ్యాఖ్యానములు రచియించి తద్రసామృతమును ఆంధ్రలోకము చవిగొను నవకాశమును గలిగింపదగుదురు.

ప్రకృతము పారిజాతాపహరణ వ్యాఖ్యానస్వరూపస్వభావాదులను వేఱొక్కనటకు పూర్వము మూలమునందలి సాధ్వసాధుపాఠనిర్ణయమును గూర్చి యొకింత చెప్పవలసియున్నది.

వ్యాఖ్యాత పీఠికలో సాధ్వసాధుమూలపాఠనిర్ణయమునగూర్చి గ్రంథమునకు ముద్రితాదర్శములు నాలుగును ... వానిలో నుత్తమంబులని నామదికిఁ దోఁచినవి రెండు' అనియు, వానిలోను 'నపపాఠము లనేకము లుగానంబడుటచే నింకను ప్రాచీన తాళపత్ర లిఖిత గ్రంథములు సంపాదింపఁ బ్రయత్నించితిం గాని యెక్కడను నొక్కటియుఁ జిక్కదయ్యె' ననియు, 'ఈరెంటియందును దర్శనంబునితోఁచినవానిని నా బుద్ధికి సమంజసమనియు, గవిహృదయంబనియు, స్ఫురించిన తెఱంగున సాహసించి సవరించితి' ననియు వ్రాసియున్నారు. అందఱకు అందుబడిలో నున్న చెన్నపుర ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున గల అయిదు సంపూర్ణతాళపత్రమాతృకలు వీ రేపాటిదైన ప్రయత్నించియున్నచో వీరికి లభింపకపోయెడివి కావు. మఱియు 'స్ఫురించిన తెఱంగున సాహసించి' పాఠనిర్ణయము కావింపవలసిన యావశ్యకము తప్పిపోయియుండెడిది. వ్యాఖ్యానింపబూనిన గ్రంథముయొక్క మూలమును నిర్దుష్టముగ జూచుకొనకున్నచో వ్యాఖ్యానము దోషజుష్టమయి యల్పప్రయోజనకరము కాగలదు. అల్పమాత్రపరిశ్రమమునకే యిన్ని పాఠములు లభించినవి. ఎక్కుడుగ పరిశ్రమించినచో మూలమున నింకను గల దోషములు తీరి గ్రంథము నిర్దుష్టముగ నుండగలిగెడిది.

పాఠాంతరములు

దనర్చె యాత్మవధూమణి-దనర్చు నాత్మవధూమణి.

—ఆ. ౧-౧.

మించినరహి-నించినరహి; చున్నదో, యనన నఖరాంకురంబుల నయంబున-లీలనో,య్యన నఖరాంచలంబుల రయంబున. —ఆ. ౧-౫.



కల్క్యవతారము

శ్రీ యస్. వి. రామస్వామి మొదలియారుగారు ప్రకటనార్థము దయతో నొసంగిరి.